

Sissel Johansen

Interaksjonelle og interpersonlige prosesser i nettverksråd

En empirisk og teoretisk utforskning av tiltakets
virksomme sosialpsykologiske prosesser

Avhandling for graden philosophiae doctor

Trondheim, juni 2011

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Psykologisk institutt

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Doktoravhandling for graden philosophiae doctor

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Psykologisk institutt

© Sissel Johansen

ISBN 978-82-471-2892-3 (trykt utg.)
ISBN 978-82-471-2893-0 (elektr. utg.)
ISSN 1503-8181

Doktoravhandling ved NTNU, 2011:172

Trykket av NTNU-trykk

Sammendrag

Mottakere av sosialhjelp får i liten grad tilbud om tiltak som fokuserer på å styrke sosialpsykologiske forhold som deres selvfølelse, fellesskapsfølelse og personlige sosiale nettverk. Skal man hjelpe denne gruppen med å skape ønskede endringer i deres livssituasjon, er ikke økonomisk bistand til å dekke daglige utgifter og hjelp med materielle forhold som bolig og liknende, tilstrekkelig. Sosial støtte har en grundig dokumentert positiv virkning på psykisk helse. Tiltak som bedrer relasjonene til mennesker som er viktige for en, og som mobiliserer nettverket til å gi sosial støtte, kan styrke selvfølelsen, følelse av tilhørighet og fellesskap, og handlekraft. På den måten kan sosiale og psykologiske ressurser mobiliseres som gjør at mottakere av sosialhjelp lettere kan skape endringer i sin livssituasjon. Denne kunnskapen til tross, bruk av nettverksintervensjoner er i liten grad anvendt i sosialtjenestens førstelinjetjeneste. En målsetting med denne studien er å undersøke hvordan mottakere av sosialhjelp opplever å delta på en nettverksintervensjon, kalt ”nettverksråd”.

Nettverksråd er et tiltak hentet fra barnevernet, hvor barnet er i sentrum for intervensjonen (der omtalt som familieråd). Få studier har undersøkt hvordan nettverksråd virker med voksne som hovedpersoner. En annen målsetting med denne studien er derfor å undersøke hvordan tiltaket fungerer, og hvilke sosialpsykologiske prosesser som kan forklare gevinster/endringer som følge av tiltaket. En tredje målsetting med studien er å utforske, og eventuelt utvide, den teoretiske forståelsesrammen for dette tiltaket.

Studien er basert på intervjuer med 15 personer som har holdt nettverksråd, hvorav seks av disse ble intervjuet på to tidspunkter. I tillegg ble fem nettverksråd observert. Analysen er gjort med en grounded theory-tilnærming.

Et av hovedfunnene er at å få bedre kontakt med familie/venner, og å gjenopprette kontakt med tapte nettverksforbindelser var viktige motivasjonsfaktorer, og også det viktigste resultatet av nettverksråd for informantene. En sosialpsykologisk ”mekanisme” i nettverksråd er spesielt utveksling av anerkjennende støtte. Denne type støtte handler om at andre viser respekt, lytter til og viser interesse for det som blir sagt. Slik anerkjennelse har stor betydning for menneskers egenverd, og jeg argumenterer i denne avhandling for at nettverksråd kan styrke hovedpersonenes egenverd. Et annet funn fra studien er at nettverksråd, med sitt strukturelle rammeverk for gjennomføring, understøtter en dialogisk og støttende

kommunikasjon mellom hovedpersonene og nettverket som gjør at informantene føler seg respektert og lyttet til, og at relasjonene til familie/venner blir bedre.

Studien viser at en annen viktig sosialpsykologisk prosess som fant sted for hovedpersonene, gjennom den sosiale støtten nettverket ga, var bevegelsen fra ensomhet til opplevelse av ikke lenger å stå alene. Nettverksråd genererte styrket fellesskapsfølelse og tilhørighet med deres private sosiale nettverk. Både tilhørighet og egenverd er prediktorer for psykisk helse, og styrking av disse følelsene kan forklare hvorfor nettverksråd har positiv effekt på psykiske helse på kort sikt.

Gjennom nettverksråd grep informantene aktivt tak i problemer de ønsket en endring på. Ved egen innsats og nettverkets støtte oppnådde de fleste ønskede endringer, både praktisk og relasjonelt. Studien viser at styrket mestringstro (self-efficacy) og handlekraft (agency) er sannsynlige psykologiske resultater av å holde nettverksråd.

Nettverksråd har potensial til å styrke relasjonelle og psykologiske ressurser blant mottakere av sosialhjelp, noe som er av avgjørende betydning for at sosialhjelp skal føre til endringer i brukernes liv. Gjennom styrket egenverd, fellesskapsfølelse og handlekraft, styrkes den psykiske helsen. Derigjennom kan muligheten for økt sosial inkludering av denne gruppen være et langsiktig resultat av nettverksråd.

Summary

Few programs exist within the social services that aim to improve social assistance recipients' self-esteem, sense of community and the quality of their social network. In order to help this group to make changes in their life circumstances, economic support is not sufficient. Network interventions can improve personal relations with significant others, and mobilize social support from the social network, which is a well-known predictor of enhanced mental health. In this way, network interventions can generate social and psychological resources among social assistance recipients, and as such increase their possibilities to improve challenging circumstances. Despite this knowledge, network interventions are rarely used as a mean to support this group within the social services. The aim of this study is to investigate the subjective experiences of holding a "network conference" among long-term social assistance recipients.

A network conference is a model originally applied within child welfare. Few studies have investigated how this network intervention works within an adult context. Another aim of the study is thus to explore how this intervention works in this adult context, and which psychosocial processes are taking place that can explain results of the network conference. A third aim of the study is to investigate, and possibly expand, the theoretical understanding of this intervention.

The study is based on 15 semi-structured interviews with social assistance recipients whom held a network conference. In addition, six of the informants had a follow-up interview, and five network conferences were observed. A grounded theory approach was applied for data analysis.

The study shows that the most important motivation, as well as profit, of holding a network conference was getting better contact with their family/friends and re-establishing their social networks. The exchange of validation support is found to be an important function of the intervention. Validation support is listening to, and showing interest and respect of, what is being told. As this kind of support is important for people's self-esteem, an analytic conclusion from this study is thus that network conferences have the potential to improve social assistance recipients' self-esteem. Furthermore, the formal structure of the network conference model prepared the participants for dialogical and supportive communication.

Such communication may explain the protagonists' experience of being respected and esteemed, which in turn improves relationships with family and friends.

Another finding was a transition from loneliness to increased sense of community among the participants. Social support generated by the network conference caused this transition. Sense of community and self-esteem are predictors for mental health, which may explain how and why network conferences can lead to improved mental health.

As a consequence of the network conference, the informants were actively taking actions to improve dissatisfying life circumstances. By means of their own efforts, as well as the social support from their network, the majority achieved desired changes both at a practical and a relational level. This study demonstrates that increased self-efficacy and agency is plausible short-term psychological results of holding a network conference.

Overall, this study shows that network conferences have the potential to improve relational and psychological recourses among the protagonists. Strengthened self-esteem, sense of community, and agency were the main psychosocial processes generated by the intervention. Based on these findings, increased social participation may be a possible long-term effect of holding a network conference among social assistance recipients.

Forord

Høsten 2007 var jeg så heldig å bli tilsatt i en stipendiatstilling i tilknytning til prosjektet ”Aktivering av sosialhjelpsmottakere gjennom økt sosial kapital. En effektevaluering av nettverksråd.”. Prosjektet utgikk ved Høgskolen i Oslo, Avdeling for samfunnsfag, Sosialforsk, og var ledet av Ira Malmberg-Heimonen. Denne avhandlingen bygger på en delstudie tilknyttet dette prosjektet. En spesiell takk rettes til Ira for at jeg har fått mulighet til å arbeide med et Ph.D.-prosjekt, og for hennes gode og støttende prosjektledelse.

Sosialforsk ved Høgskolen i Oslo har vært min arbeidsgiver og mitt arbeidssted under Ph.D.-arbeidet. Sosialforsk har utpekt seg som en særdeles god arbeidsplass, med svært god ledelse gjennom Sissel Seim, og gode og støttende kollegaer. Sosialforsk har noe helt unikt i sitt kollegiale klima som de skal være stolte av. I den forbindelse; takk til Ira Malmberg-Heimonen, Simon Innvær og Sissel Seim som tok seg tid til å lese gjennom utkast til avhandlingen og gi nyttige tilbakemeldinger.

Takk til Arnulf Kolstad og Live Fyrand som har vært henholdsvis hovedveileder og biveileder. Jeg har fått svært grundige og gode tilbakemeldinger på utkast de har fått til gjennomlesning.

Sist men ikke minst, takk til informantene som lot meg få intervju dem og lot meg få observere deres private nettverksråd.

Sissel Johansen, Oslo, desember 2010

Innhold

Sammendrag.....	1
Summary	3
Forord.....	5
Kapittel 1.....	11
Nettverksråd – mobilisering av sosialhjelpsmottakeres sosiale nettverk.....	11
1.1. Bakgrunn for studien	12
1.1.1. Avhandlingens problemstillinger	13
1.2. Beskrivelse av nettverksråd	15
1.2.1. Nettverksrådets teoretiske forankring	18
1.3. Studiens situerte og begrepsmessige kontekst.....	20
1.3.1. Mottakere av sosialhjelp.....	20
1.3.2. Empowerment og utøvelse av sosialt arbeid	22
1.4. Forskning på nettverksmetodikk-feltet.....	25
1.4.1. Bakgrunn for utvikling og anvendelse av nettverksintervensjoner.....	25
1.4.2. Forskning på nettverksråd	27
1.4.3. Forskning på nettverksintervensjoner rettet mot ulike grupper	30
1.4.4. Nettverksmetodikk i Norden	32
1.4.5. Kunnskapsmangler på feltet	35
1.5. Studiens forskningsdesign	37
1.6. Avhandlingens oppbygging og valg av sosialpsykologiske teorier og begreper.....	37
1.6.1. Forholdet mellom teori og empiri i avhandlingen.....	37
1.6.2. Fattigdomspsykologi	38
1.6.3. Sosial støtte	40
1.6.4. Empowerment, handlekraft (agency), mestringstro (self-efficacy).....	40
1.6.5. Fellesskapsfølelse (sense of community), sosial identitet.....	40
1.6.6. Egenverd (self-esteem).....	41

1.6.7. Kommunikasjon, dialog	41
Kapittel 2.....	42
Teorier om sosial støtte som overgripende perspektiv på nettverksråd	42
2.1. Sosiale nettverk.....	42
2.2. Sosial støtte.....	43
2.3. Den sosiale støttens betydning for helse og trivsel.....	45
2.3.1. Relasjonsorientert forståelse av sammenhengen mellom sosial støtte og helse	47
2.3.2. Sosial støtte og nettverksintervensjoner	49
2.4. Oppsummering	51
Kapittel 3.....	52
Metode.....	52
3.1. Et kritisk realistisk perspektiv	52
3.2. Forskningsdesign og datamateriale	55
3.3. Utvalg og datainnsamling.....	55
3.3.1. Runde 1: Semistrukturerte intervjuer	56
3.3.2. Runde 2. Semistrukturerte intervjuer ett år senere	59
3.3.3. Runde 3. Observasjoner av nettverksråd.....	59
3.4. Analyse	60
3.4.1. Grounded theory.....	61
3.4.2. Valideringsprosedyrer	64
3.4.3. Forskerrollen og teoretisk forforståelse.....	66
3.5. Forskningsetiske overveielser.....	67
3.6. Innledende presentasjon av empirisk materiale.....	68
3.6.1. Nettverkssammensetning og oppmøte på nettverksråd.....	69
3.6.2. Informantenes problemstillinger	70
3.6.3. Case-beskrivelse av nettverksråd-prosessen	73

Kapittel 4.....	76
Styrket mestringstro og handlekraft gjennom nettverksråd	76
4.1. Nettverksråd – et empowerment-tiltak?	77
4.1.1. Økt makt til brukeren	79
4.1.2. Økt selvtillit, handlekraft og kontroll	82
4.2. Mestringstro (self-efficacy) og agency (handlekraft).....	85
4.3. Oppsummering	89
Kapittel 5.....	91
Fra ensomhet til styrket fellesskapsfølelse	91
5.1. Fellesskapets omvendte speilbilde - ensomhet	92
5.1.1. Barrierer mot fellesskapet	95
5.2. Styrket fellesskapsfølelse - sense of community	96
5.2.1. Styrket fellesskapsfølelse gjennom åpen og støttende kommunikasjon	102
5.3. Styrket sosial identitet	106
5.3.1. Klassisk sosial identitetsteori	106
5.3.2. Relasjonsbasert sosial identitet.....	107
5.4. Nettverksråd og fellesskap – hva skjer på lang sikt?.....	109
5.5. Oppsummering	111
Kapittel 6.....	113
Anerkjennende støtte og styrket egenverd.....	113
6.1. Det relasjonsbundne egenverdet	113
6.2. ”Fattigdommens psykologi” – fattigdom svekker egenverdet.....	115
6.2.1. Sosial devaluering og truet egenverd	116
6.2.2. Sårbare relasjonelle forhold og truet egenverd	118
6.3. Anerkjennende støtte og egenverd.....	120
6.3.1. Anerkjennende støtte i nettverksråd	121
6.3.2. Relasjonsbasert sosial identitet og fellesskap kilde til styrket	125

egenverd	125
6.4. Oppsummering.....	126
Kapittel 7.....	128
Nettverksråd med terapeutisk potensial	128
7.1. Åpen kommunikasjon og dialog	129
7.1.1. Nettverksrådets strukturelle rammer bidrar til en støttende kommunikasjon	132
7.2. Nettverksråd versus terapi.....	135
7.2.1. Relasjonsorientert motivasjon og gevinst av nettverksråd	136
7.2.2. En sammenlikning med terapiens kjennetegn og familie- og nettverksorientert terapi.....	138
7.2.3. Anerkjennelse som fellesnevner mellom terapi og	143
nettverksråd	143
7.2.4. Bubers dialogfilosofi og ”det mellommenneskelige møtet”	145
7.2.5. Dialogisk eller monologisk kommunikasjon under nettverksråd?	149
7.3. Oppsummering.....	150
Kapittel 8.....	152
Oppsummerende betraktninger	
Ny empirisk og teoretisk forståelsesramme for sosialpsykologiske prosesser utløst av nettverksråd.....	152
8.1. Hva skjer i og gjennom nettverksråd?	153
8.2. Teoretiske bidrag til forståelsen av hvordan nettverksråd virker.....	155
8.2.1. Nettverksråd – et sosial støtte tiltak	155
8.2.2. Dialogisk kommunikasjon, terapeutisk potensial.....	158
8.2.3. Egenverd/selvfølelse (self-esteem)	160
8.2.4. Fellesskapsfølelse (sense of community) og tilhørighet	160
8.2.5. Handlekraft og mestringstro.....	161
8.3. Nettverksråd og psykisk helse	162
8.4. Studiens begrensninger.....	165

8.4.1. Videre forskning og utvikling	167
8.5. Konklusjon.....	167

Kapittel 1

Nettverksråd – mobilisering av sosialhjelpsmottakeres sosiale nettverk

Å ta i bruk og lene oss til vår familie og våre venner for å løse problemer, få praktisk hjelp, få forståelse fra og være oss selv sammen med, er erfaringer de fleste av oss har. Den sosiale støtten og fellesskapet dette gir i våre hverdagsliv er viktig for oss. Nettverksintervensjoner, her forstått som ulike former for tiltak og metoder som mobiliserer individers sosiale nettverk og deres potensial for å gi sosial støtte, brukes blant annet i terapeutisk sammenheng og i barnevernet. Slike nettverksintervensjoner benyttes for å løse sosiale, emosjonelle og praktiske problemer, redusere dysfunksjonelle interaksjonsmønstre, og å bedre kommunikasjonen mellom nettverksmedlemmer (Fyrand et al., 2003).

Få studier har utforsket hvordan tiltaket nettverksråd oppleves, og virker, for mottakere av sosialhjelp. Det finnes også lite kunnskap om hvilke psykososiale prosesser som utløses av nettverksråd, og få forklaringer på hvordan tiltaket virker. Den amerikanske psykiateren Ross Speck, en av pionerene bak utviklingen av nettverksintervensjoner, påpeker at til tross for utviklingen og utbredelsen av ulike former for nettverksintervensjoner siden feltet oppsto på 1950-60-tallet, er teoretiske forklaringer på hvordan nettverksintervensjoner virker, fortsatt mindre utviklet (Speck, 1998). Dette er gjeldende også for nettverksråd som utforskes i denne studien.

I dette kapitlet gjør jeg innledningsvis kort rede for bakgrunnen for studien og presenterer avhandlingens problemstillinger. Deretter gir jeg en beskrivelse av nettverksråd og gangen i selve tiltaket, samt presenterer studiens kontekst. Til sist presenteres forskning på nettverksråd samt på nettverksmetodikk-feltet generelt, før jeg avslutter med en oversikt over avhandlingens oppbygging og introduserer begreper og teorier som benyttes for å analysere det empiriske materialet.

1.1. Bakgrunn for studien

Mottakere av sosialhjelp har ofte, i tillegg til økonomiske problemer, sammensatte psykologiske og sosiale problemer og behov for hjelp og støtte på mange områder. Blant annet har denne gruppen problemer med dårlig psykisk helse (Björklund & Eriksson, 1998; Kessler, Turner, & House, 1988; Payne, 2006; van der Wel et al., 2006). Videre vet man at mottakere av sosialhjelp i Norge har et dårlig selvbilde, sliter mer med rusavhengighet, opplever mer ensomhet og deltar mindre i sosiale fellesskap enn befolkningen for øvrig (Underlid, 2005a; van der Wel et al., 2006). Ensomhet, lav sosial deltakelse og lite sosial støtte, vet man også har sammenheng med dårlig helse generelt (Dalgard & Lund Håheim, 1998; Payne, 2006).

Arbeidsledighet og økonomisk deprivasjon har altså sammenheng med dårlig psykisk helse (Björklund & Eriksson, 1998; Fryer, 2000; Payne, 2006). Mange har hatt dårlig helse over lang tid, og kronisk sykdom fører ofte til et svekket sosialt nettverk (familie, venner og andre) både når det gjelder størrelse og kvalitet (Fyrand, 2003), og mottakere av sosialhjelp og mennesker med kronisk sykdom har lavere tilgang på sosial støtte enn andre (Fyrand, Moum, Finset, Wichstrøm, & Glennås, 2001; Myklestad, Rognerud, & Johansen, 2008). Reduserte muligheter til å få nødvendig hjelp og støtte fører til en ytterligere begrensning i å mestre problemer i en allerede vanskelig psykososial situasjon (Fyrand, 2003).

Sosial støtte er viktig for vår psykiske helse (Dobkin, De Civita, Paraherakis, & Gill, 2002; Kalil, Born, Kunz, & Caudill, 2001; Kessler et al., 1988). Å mobilisere det sosiale nettverket med dets mulighet for å tilby hjelp og støtte er derfor betraktet som viktig i samfunnsorientert og sosialt intervensjonsarbeid (Hernandès-Plaza, Alonso-Morillejo, & Pozo-Muñoz, 2006), og benyttes i dag overfor et bredt spekter av målgrupper. Nettverksintervensjoner er slik redskap for å bedre livssituasjonen for mennesker som sliter med psykiske helseproblemer, ensomhet og isolasjon (Fyrand, 2005). Sosialtjenesten (avgrenset til sosialtjenestens førstelinje) har, til tross for kunnskapen om den sosiale støttenes betydning for psykisk helse, ingen sterk tradisjon for å mobilisere og trekke veksler på brukernes sosiale nettverk.

Høsten 2007 ble tiltaket nettverksråd implementert i sosialtjenesten i Bergen og i bydel St. Hanshaugen i Oslo i forbindelse med et forskningsprosjekt som utgikk fra Høgskolen i Oslo, Gruppe for inkluderende velferd. Nettverksråd var prøvd ut i en pilotstudie blant bostedsløse i Danmark (Jensen, Kirk Muff, Faureholm, & Pedersen, 2005), men utover dette fantes få, om

noen, studier om nettverksråd for sosialhjelpsmottakere. Det overordnede forskningsprosjektet, ”Aktivering av sosialhjelpsmottakere gjennom økt sosial kapital. En effektevaluering av nettverksråd.” hadde, gjennom en randomisert, kontrollert studie (RCT), til hensikt å undersøke hvorvidt økt sosial kapital generert gjennom nettverksråd førte til økt aktivering og sosial deltakelse, fortrinnsvis i form av lønnet arbeid, blant langtidsmottakere av sosialhjelp. I tillegg ble det testet om nettverksråd førte til bedre livskvalitet og psykisk helse.

Høsten 2007 startet også arbeidet med denne avhandlingen. Den bygger på en kvalitativ empirisk delstudie tilknyttet prosjektet ovenfor. Studien er finansiert av Norges Forskningsråd. I tillegg har kommunene som deltok i prosjektet mottatt midler fra Arbeids- og velferdsdirektoratet for implementering og gjennomføring av nettverksråd. Studien er vurdert og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste og av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).

1.1.1. Avhandlingens problemstillinger

Nettverksråd er et tiltak som er hentet fra barnevernet, der omtalt som familieråd og med barnet som hovedperson. Hvordan nettverksråd virker for *voksne* deltakere vet man mindre om. En svakhet i forskningen på nettverksintervensjoner generelt, som også gjelder forskningen på nettverksråd, er at teoretiske forklaringsmodeller på hvorfor og hvordan slike intervensjoner virker, er begrenset. Også empirisk kunnskap om hvilke psykososiale prosesser som utløses i nettverksintervensjoner behøver mer utforskning (Speck, 1998). Forskningen på familieråd har for en stor del hatt andre fokus enn å utforske slike prosesser og mekanismer. Eksempelvis handlet Strandbus nylig avlagte avhandling om ”barns deltakelse som *virksomhet og praksis* i familierådene, [om] *begrepene* deltakelse og barneperspektivet, og forholdet mellom disse.” (Strandbu, 2007), s. 25. Også Horveraks avhandling fra 2006 hadde liknende fokus, der avhandlingen handlet om ” hvordan barnevernets rolle og arbeidsmetode utfordres og endres, ved at det jobbes etter en myndiggjørende modell.” s. 10. At dette er typiske fokus i familierådsforskningen underbygges av Heino et al. (2003) sin oversikt over den nordiske forskningen på feltet, der de konkluderer med at tiltakets ideologiske fundament er viet plass til fordel for å utforske tiltakets teoretiske forankring nærmere (Heino, Reinikainen, & Bergman, 2003). Det har altså vært mindre oppmerksomhet rettet mot å utforske virksomme psykososiale prosesser og mekanismer ved tiltaket. Fokuset for denne

kvalitative studien var for det ene å undersøke hvordan hovedpersonene (mottakere av sosialhjelp) opplever å delta på en nettverksintervensjon iverksatt og organisert av sosialtjenesten. For det andre var målsettingen å utforske hva nettverksråd handler om, og gjør, for deltakerne i denne konteksten ved å utforske psykososiale prosesser utløst av nettverksråd. Følgende problemstillinger er derfor gjenstand for analyse i denne avhandlingen:

1. Hvordan opplever mottakere av sosialhjelp å delta på et tiltak som mobiliserer det private nettverket?
 - Hvilke endringer eller resultater gir tiltaket, sett fra informantenes eget perspektiv?
2. Hvilken funksjon har nettverksråd i en sosialtjenestekontekst?
 - Hva handler nettverksråd om?
 - Hvilke virksomme sosialpsykologiske og interaksjonelle prosesser utløses av nettverksråd, og kan forklare eventuelle endringer?

I tillegg til å få kunnskap om hovedpersonenes opplevelser og erfaringer av å holde et nettverksråd, er målsettingen med denne studien også å bidra til å utvikle en bredere teoretisk forståelsesramme for å forklare hva som skjer og hvorfor, når nettverksråd anvendes med voksne som målgruppe.

Samtidig med at denne delstudien ble gjennomført er data også samlet inn og analysert i den overordnede RCT-studien. T2-data ble ferdig analysert i 2010, og viser at nettverksråd gir forbedret psykisk helse og livskvalitet blant sosialhjelpsmottakere på kort sikt (ca. to måneder etter intervensjonen) (Malmberg-Heimonen, in press). Malmberg-Heimonens studie gir imidlertid ingen forklaring på hvorfor og hvordan den psykiske helsen forbedres gjennom å holde nettverksråd. Denne avhandlingen bidrar til å kaste lys over hvilke psykososiale prosesser utløst av nettverksråd som kan forklare hvorfor psykisk helse forbedres gjennom å holde nettverksråd.

1.2. Beskrivelse av nettverksråd

Nettverksråd og familieråd er navn på samme tiltak. Betegnelsen familieråd benyttes når tiltaket anvendes i barnevernet, og nettverksråd når det er voksne i sentrum for intervensjonen.¹ Familieråd har vært anvendt siden midten av 1990-tallet i Norge, mens nettverksråd for voksne har kommet til de siste årene (gjennom to prøveprosjekter (Dalby & Løfsnæs, 2008; Malmberg-Heimonen, in press).

Familieråd oppsto som følge av manglende gjennomslagskraft i barnevernssaker knyttet til maoribefolkningen på New Zealand. Det offentlige barnevernet adopterte maoriernes tradisjonelle måte å løse problemer og ta beslutninger på, nemlig ved å inkludere den utvidede familien (Holland & O'Neill 2006; Horverak, 2006). Familieråd ble slik utviklet som et alternativ til saksbehandleren som beslutningstaker i barnevernssaker, der beslutningsmyndighet og makt ble tilbakeført til den utvidede familien rundt barnet. Familieråd forstås derfor som en "beslutningsmodell" (Lupton & Nixon, 1999), det vil si en måte å la den utvidede familien ta beslutninger på vedrørende barnets livssituasjon. Fra slutten av 1980-tallet ble tiltaket et lovfestet, obligatorisk tiltak i barnevernet på New Zealand. Siden spredte anvendelsen av tiltaket seg videre, først til England og deretter blant annet til Norden utover 1990-tallet (Horverak, 2006). I dag anvendes familieråd i Canada, Australia, Sør-Afrika, Norge, Sverige, Finland, Israel, Irland, Frankrike og USA (Connolly, 2006; Mutter, Shemmings, Dugmore, & Hyare, 2008).

Nettverksråd er et møte mellom en *voksen* hovedperson (her mottaker av sosialhjelp) og dennes sosiale nettverk, det vil si familie, venner og andre. Under nettverksråd diskuterer disse i fellesskap fram løsninger på problemer som hovedpersonen ønsker å få en endring på. Målsettingen med nettverksråd er å lage en personlig handlingsplan for det hovedpersonen ønsker hjelp til, og å aktivere nettverket til å støtte ham/henne i å oppnå ønskede endringer (Jensen et al., 2005). Videre forvente det at nettverket skal peke på ressurser hos hovedpersonen og foreslå hvilke initiativ fra det offentlige som kan være nyttige knyttet til det hun/han ønsker hjelp til (Jensen et al., 2005). Også i denne konteksten forstås tiltaket som en "beslutningsmodell" (ibid.).

¹ Begrepet intervensjon er noe misvisende i sammenheng med nettverksråd, da begrepet peker mot en inngripen i

Flere prinsipper ligger til grunn for nettverksråd: 1) Hovedpersonen får hjelp av en koordinator som ikke er ansatt i sosialtjenesten til å kartlegge nettverket og organisere forberedelsene til selve nettverksrådet, inklusivt å presentere problemstillingene for og målsettingen med tiltaket overfor nettverket. 2) Hovedpersonen bestemmer hvem fra sitt nettverk som skal inviteres, og hvilke problemstillinger som skal diskuteres på møtet. 4) Nettverket og hovedpersonen diskuterer hovedpersonens problemstillinger og kommer fram til en handlingsplan alene, uten fagpersoner til stede (Malmberg-Heimonen, in press). Opprinnelig var familieråd en enkeltstående hendelse. Nå er man mer opptatt av å se intervensjonen som en del av en prosess, og det er bred enighet om at det ikke bare skal være ett møte, men at et oppfølgingsråd skal finne sted en tid etter det første (Backe-Hansen, 2006; Sundell & Vinnerljung, 2004). Dette gjelder også for nettverksråd. På oppfølgingsmøtene diskuterer man om nettverket og det offentlige har fulgt opp handlingsplanen nettverket laget (Backe-Hansen, 2006).

Nettverksråd har en bestemt strukturell ramme som skal følges. I denne studien ble tiltaket implementert i sosialtjenestens førstelinje og prosessen startet med at saksbehandler på sosialkontoret informerte brukere om nettverksråd. Personer som ønsket å holde nettverksråd bestemte seg for hvilke problemstillinger de ønsket å diskutere sammen med sitt nettverk, og en ekstern og nøytral koordinator som ikke er ansatt i sosialtjenesten ble kontaktet. Herfra har koordinator ansvar for den videre gjennomføringsprosessen og koordinator bistår hovedpersonen med å organisere nettverksrådet.

Koordinatorens rolle er å ta personlig kontakt med alle som hovedpersonen ønsker å invitere fra det private nettverket. Det skal fortrinnsvis skje ansikt til ansikt. Koordinatoren informerer nettverket om hva nettverksråd er, hvilke problemstillinger hovedpersonen ønsker å drøfte, og hvordan kommunikasjonen skal være på møtet: Det legges vekt på at møtets deltakere fokuserer på framtiden og ikke er tilbakeskuende, at nettverket er støttende og ressursorientert, samt at det fokuseres på de problemstillingene hovedpersonen legger fram (Jensen et al., 2005; Malmberg-Heimonen, in press). Koordinatoren sender også ut formelle invitasjonsbrev til hver enkelt, samt ordner med møtelokale og noe å spise under selve møtet. Disse forberedelsene tar som regel flere uker. Koordinatorene gjennomgår en egen opplæring i hvordan deres rolle og arbeidsmetode er.

Selve nettverksrådet består av tre faser:

1. **Informasjon.** Møtet åpnes og ledes av koordinator. Alle til stede blir ønsket velkommen og koordinator gjentar informasjon om hva nettverksråd er og målsettingen med møtet. Man gjør en presentasjonsrunde rundt bordet. I denne første delen av møtet kan det være fagpersoner til stede, som psykolog, lege, saksbehandler og liknende, for å gi relevant informasjon knyttet til hovedpersonens problemstillinger. Denne informasjonen skal være positiv, framtidsrettet og fokusere på deltakerens ressurser (Jensen et al., 2005). Videre skal den være et bidrag til at det blir lettere for nettverket og hovedpersonen å komme fram til en handlingsplan. Slike informanter inviteres kun etter hovedpersonens ønske, og all informasjon som gis skal forhåndsgodkjennes av henne.
2. **Diskusjon.** I andre fase av møtet forlater koordinatoren og fagpersonene møtet. Nå sitter hovedperson og nettverket igjen for å finne og diskutere konkrete handlinger som hver enkelt kan bidra med for hjelpe hovedpersonen i å oppnå ønskede endringer. På forhånd er en fra nettverket utpekt til å være ordstyrer under denne delen av møtet, og en annen skal være referent og notere ned løsninger til handlingsplanen som møtet skal munne ut i. Om hovedpersonen ønsker det, kan også en person utpekes som støtteperson, altså en som spesielt skal støtte hovedpersonen under møtet. Denne delen av møtet avsluttes med skriftlig utforming av en konkret og tidfestet handlingsplan for hvem som gjør hva, når. Koordinatoren venter utenfor under denne delen av møtet og er tilgjengelig om det skulle oppstå spørsmål underveis.
3. **Konklusjon.** I siste fase kommer koordinator inn for å sikre at handlingsplanen er tilstrekkelig konkret og gjennomførbar. Eventuelt avtales også et oppfølgende nettverksråd. Koordinator overtar her rollen som møteleder og forsikrer seg om at alle er enige om handlingsplanen, som så signeres av hovedpersonen og nettverket. Koordinatoren tar ansvar for å sende en kopi til alle som har deltatt. Saksbehandler kan være til stede under denne siste delen av møtet for at hun/han skal kunne følge opp i prosessen videre.

For å oppsummere: Nettverksrådet skal ikke være tilbakeskuende, men støttende, framtidsrettet og ressurs- og problemløsningsorientert. Problemstillingene for møtet defineres i en dialog mellom saksbehandler og bruker, noe koordinator legger til grunn for den videre prosessen. Det skal fortrinnsvis være et oppfølgende nettverksråd. Koordinatoren innkaller til dette, samt ordner med lokale og det praktiske. Saksbehandler har ansvar for å ta initiativ til at koordinator forbereder til et eventuelt oppfølgingsmøte.

1.2.1. Nettverksrådets teoretiske forankring

Nettverksrådets teoretiske forankring er identisk med den i familieråd: Fordi familieråd ble utviklet i praksisfeltet innen barnevernet ved å kopiere maoribefolkningens problemløsningsstrategi, var det innledningsvis følgelig ingen teoretisk forankring i etableringen av dette tiltaket. I dag, snart 30 år senere, er den teoretiske forståelsesrammen rundt både tiltaket og forskningen på feltet fremdeles nokså begrenset. Begrepsrammen som i dag knyttes til familieråd/nettverksråd er først og fremst begrepet *empowerment* (Backe-Hansen, 2006; Holland & O'Neill, 2006; Horverak, 2009; Jensen et al., 2005). Empowerment forstås gjerne i familierådsfeltet som en prosess fra det å ha liten eller ingen makt til å oppnå mer makt overfor profesjoner og institusjoner (Faureholm, 1999).

Familieråds-/nettverksrådslitteraturen er videre forankret i sosialt arbeid. Tankegangen rundt tiltaket er dermed knyttet til verdier som er sentrale for sosialt arbeid, som i tillegg til empowerment er blant annet tro på brukernes egne ressurser for å løse problemer og brukermedvirkning (Backe-Hansen, 2006). Antakelsen er at en empowerment-prosess genereres gjennom dette tiltaket ved at individet, sammen med sitt nettverk, tar beslutninger vedrørende sitt eget liv (Askheim, 2007). I neste rekke forventes dette å styrke psykologiske ressurser som mestring og kontroll, selvtillit og selvbylde (ibid.).

I barnevernskonteksten defineres tiltaket som nevnt som en "beslutningsmodell" hvor målet er å forskyve maktbalansen fra fagpersonene over til familien, slik at familien får mer makt i beslutningsprosessene omkring barnevernssaken (Backe-Hansen, 2006; Holland & O'Neill, 2006; Lupton & Nixon, 1999). Også når tiltaket anvendes for voksne forstås nettverksråd som en empowerment-metode og en "beslutningsmodell" (Jensen et al., 2005). Jensen et al. (2005) gjorde en pilotstudie om nettverksråd for hjemløse i Danmark, og hevder at "grunnprinsippet eller paradigmet" bak tiltaket blant annet er empowerment. Noen klar definisjon på begrepet oppgis ikke. De sier:

"Empowerment tar utgangspunkt i at den sosialt utsatte har liten kontroll og få handlingsmuligheter i forhold til eget liv, men at det finnes ressurser i ethvert

menneske som kan mobiliseres og føre til at det kan skapes betingelser for å 'gjenerobre' og øke kontrollen over sitt eget liv." (s. 19).

Forfatterens forståelse av empowerment, og av tiltakets forventede utfall, er altså mobilisering av ressurser som gjør at individet får økt *kontroll over eget liv*. Forfatterne avgrensner eller definerer ikke hvilke ressurser de tenker på, og "økt kontroll" over eget liv operasjonaliseres ikke. Det er altså en meget bred og løs forståelse av empowerment. Empowerment løftes videre fram i forbindelse med nettverksråd, knyttet til forholdet mellom hovedperson og det offentlige:

"Paradigmet bak [nettverksråd] kan uttrykkes i få begreper [...]: brukermedvirkning, mobilisering og vitalisering av [hovedpersonens] og nettverkets potensialer, ansvarliggjøring, tro på at selv det mest utsatte menneske har mestringsferdigheter som særlig blir synlig i situasjoner hvor [hun/han] opplever seg respektert og anerkjent." (Jensen et al., 2005, s. 18).

Dalby & Løfsnæs (2008) gjorde en pilotstudie på nettverksråd her i Norge og omtaler nettverksråd som en empowermentprosess. De forklarer:

"Empowerment skal hjelpe brukeren til å oppnå handlekraft og makt over de beslutninger som angår dem selv. Det kan gjøres ved å redusere de sosiale eller personlige hindringer som gjør det vanskelig å utøve makt. Videre skal sosialarbeideren styrke brukerens selvtillit til å utøve makt og overføre makt fra grupper og enkeltpersoner til hovedpersonen (...). Å fremme empowerment betyr at sosialarbeideren tror at folk er i stand til å ta sine egne valg." (s. 13).

Dette er en bred definisjon. Men stikkord er at hensikten med nettverksråd som empowerment-prosess er å generere *handlekraft, selvtillit og makt* gjennom å redusere personlige og sosiale hindre for dette. Maktoverføring står slik sentralt i Dalby & Løfsnæs' forståelse.

En tredje kilde som omtaler nettverksråd for voksne er Horveraks bok fra 2009. Han sier:

"I [...] nettverksråd er empowerment-tilknytningen koblet til den tradisjonen som vektlegger at sosialt arbeid skal styrke brukerens evne og muligheter til å hansk konstruktivt med eget liv, og som ser sosialt arbeid som en prosess der sosialarbeider og bruker går sammen om å redusere avmakt og effekt av makthindre." s. 30.

Horverak veklegger altså *mestring* som utfall av nettverksråd, men fokuserer også på maktdimensjonen. Til tross for den begrensede litteraturen om nettverksråd for voksne, har disse forfatterne valgt å bruke ulike definisjoner i stedet for å sammenlikne resultatene basert på lik operasjonalisering av begrepet. Felles for disse presentasjonene av empowerment knyttet opp til nettverksråd er at tiltaket forstås som en *metode* å jobbe i tråd med empowerment-paradigmet for sosialt arbeid på, og ikke som en klar forståelsesramme for, eller teoretisk forklaring av, *hva* som skjer under selve nettverksrådet og hvilke resultater det kan generere.

En annen, men langt mindre betont målsetting med familieråd er å fremme effektiv familiefunksjon i form av bedre kommunikasjon og samarbeid mellom nettverksmedlemmene (Sundell & Vinnerljung, 2004). Videre antas det at familiemedlemmer som har mistet kontakten kommer sammen igjen, og at når familien sitter samlet og diskuterer fram løsninger uten profesjonelle til stede, vil mer privat informasjon komme fram som kan bidra til gode beslutninger (ibid.). Teoretisk forankring bak, og/eller forklaring på slike antatte utfall, annet enn begrepet empowerment, er i mindre grad løftet fram i litteraturen.

1.3. Studiens situerte og begrepsmessige kontekst

I dette avsnittet beskriver jeg kjennetegn ved denne studiens målgruppe, mottakere av sosialhjelp. Nettverksråd ble implementert i sosialtjenesten og sosialt arbeid utgjør således studiens situerte kontekst. Beskrivelsen av sosialt arbeid avgrenses imidlertid til å gjelde tankegangen om empowerment som står sentralt for sosialt arbeid, da dette har størst relevans for denne studien om nettverksråd.

1.3.1. Mottakere av sosialhjelp

Nettverksråd ble implementert i sosialtjenesten med langtidsmottakere av sosialhjelp (> 6 mnd.) som målgruppe. I 2008 mottok 2,3 % av den norske befolkningen over 18 år økonomisk sosialhjelp (SSB, 2009). Mer enn halvparten av alle som mottar sosialhjelp gjør dette over lang tid (mer enn seks måneder i løpet av ett år) (Dahl, 2006). Begrepet fattigdom

blir hyppigere anvendt også i en norsk kontekst, og slik relativ fattigdom blir gjerne definert som det å ha en disponibel inntekt under 50 % av medianinntekten et gitt år (Fløtten, 2003). Gjennomsnittsalderen på de som mottar sosialhjelp er 36 år, noe flere menn (56%) enn kvinner. Hele 76 % er registrert som single (ibid.).

En studie fra 2006 viste at mottakere av sosialhjelp i Norge har dårligere psykisk og fysisk helse enn resten av befolkningen (van der Wel et al., 2006). Rundt en tredjedel har problemer med rusmisbruk, 14 % er uføre og en nesten like stor andel (10 %) har akkumulerte helseproblemer, det vil si at de har både dårlig fysisk helse, dårlig psykisk helse, rusmisbruk og fysiske smerter (ibid.).² Ytterligere 25 % hadde tre av disse problemene og 20 % hadde to av disse problemene. Også internasjonale studier finner sammenheng mellom mottak av velferdsytelser/arbeidsledighet og dårlig psykisk helse (Björklund & Eriksson, 1998; Kessler et al., 1988; Murphy & Athanasou, 1999; Payne, 2006). Ikke bare dårlig økonomi, men også dårlig helse, ekskluderer altså denne gruppen fra sosial deltakelse.

Mottakere av sosialhjelp rapporterer mindre grad av sosial støtte enn befolkningen for øvrig (Myklestad et al., 2008). ”Funksjonsevnestudien” fra 2006 konkluderte imidlertid på bakgrunn av forskningen som finnes i Norge med at sosialhjelpsmottakere har omtrent like mange å betro seg til (mål på emosjonell støtte), og like mye kontakt med familie og venner som resten av befolkningen (van der Wel et al., 2006). Surveyen viste at mer enn 70 % hadde gode venner de ofte var i kontakt med og kunne betro seg til. Dette støttes av en annen norsk studie som viste at fattige hadde jevnlig kontakt med sine venner (Dahl, Fløtten & Lorentzen, 2008). Samtidig rapporterte imidlertid en enda større andel i funksjonsevnestudien, 75 %, at de også følte seg ensomme ofte eller noen ganger (van der Wel et al., 2006).

Oppsummert er altså det å stå utenfor arbeid og være avhengig av økonomisk sosialhjelp, assosiert med en rekke sosiale og psykologiske tilleggsbelastninger som denne gruppen må håndtere.

² I denne studien var det kun 43,5 % som svarte på surveyen. Det er derfor mulig at utvalget representerer den delen av populasjonen med bedre fysisk/psykisk helse, og som var motivert og i stand til å fylle ut et langt spørreskjema.

1.3.2. Empowerment og utøvelse av sosialt arbeid

Sosialt arbeid beskrives generelt som et yrke "[...] hvis hensikt er å hjelpe mennesker med å løse sine sosiale problemer." (Levin, 2004), med særlig vekt på å motvirke fattigdom (Kokkinn, 2005). Sosialt arbeid er imidlertid et bredt felt. Når begrepene sosialt arbeid og sosialtjeneste brukes i avhandlingen er det avgrenset til å gjelde arbeidet som gjøres ved sosialkontorets førstelinjetjeneste. Begrepet sosialarbeider refererer til saksbehandleren ved sosialkontorets førstelinje. Denne presentasjonen av sosialt arbeid som studiens kontekst, avgrenses til å gjelde empowerment-tankegangen innen sosialt arbeid da dette er mest relevant for den videre analysen og drøftingen knyttet til nettverksråd.

På et sosialkontor kan kontrollfunksjonen dominere mer enn hjelpefunksjonen, hevder Levin (2004). Det ligger en strukturelt betinget maktulikhet i relasjonen mellom bruker og sosialtjeneste som alltid vil være til stede (ibid.). Hva som ligger i begrepet makt, og hvilke former for maktutøvelse som kan finne sted i denne relasjonen, er på siden av denne avhandlingen. Men eksempelvis er makt utøvd når sosialarbeideren påvirker eller styrer den andres videre handlinger; når hun definerer problemet og dets løsninger; og når hun påvirker den andres verdier og normer (ibid.). I forlengelsen av erkjennelsen om den ujevne maktfordelingen i denne relasjonen, står derfor tankegangen om empowerment og overføring av makt til brukeren sentralt i sosialt arbeid (Vik, 2007).

Empowerment omtales som en "retning" eller et paradigme innen sosialt arbeid (Bjerge, 2005; Levin, 2004; Rønning, 2007), der det sosiale arbeidet skal gjøre at personer kan "få eller kan ta mer makt, og på den måten bli en aktør i eget liv." (Levin, 2004). I engelsk-norsk ordbok oversettes empowerment til det å "bemyndige og å gi fullmakt" som én betydning, og "det å gjøre det mulig for" som en annen. Den hyppigst brukte norske oversettelsen av begrepet, er "myndiggjøring". I Oxford Dictionary of English blir begrepet beskrevet på følgende måte: "give (someone) the authority or power to do something" og "make (someone) stronger and more confident, especially in controlling their life and claiming their rights". Stikkord for begrepet er altså selvtilit, kontroll, styrke til å gjennomføre noe, og det å kreve sin rett. Den norske oversettelsen, myndiggjøring, er etter min mening ikke dekkende for disse betydningene, og jeg benytter derfor det engelske uttrykket i avhandlingen.

Begrepet har røtter i blant annet demokratibevegelsen fra 1970-tallets USA, som fokuserte på tilegnelse av motmakt til svakerestilte grupper i samfunnet (Rønning, 2007). Ideologien bak

begrepet er i stor grad inspirert av pedagogen Paulo Freires (1921-1997) engasjement i å styrke fattiges livsbetingelser i Sør-Amerika (Vik, 2007). Det finnes imidlertid ingen konsensus på feltet, verken når det gjelder definisjon eller operasjonalisering av begrepet. Allerede for 15 år siden var empowerment et begrep som ble brukt på så mange arenaer og med så mange betydninger at det ble omtalt som et motebegrep med lite mening (Rogers, Chamberlin, Ellison, & Crean, 1997), der begrepet benyttes i vidt forskjellige fagdisipliner, som psykologi og økonomi (Page & Czuba, 1999).

Empowerment er blitt del av en sentral diskurs innen sosialt arbeid og det sosialpolitiske feltet (Horverak, 2009; Vik, 2007). For å forstå denne utviklingen må man se på endringene i velferdsstatens organisering og med det, organiseringen av sosialt arbeid (Bjerge, 2005). Sosialt arbeid som profesjon begynte å ta form i etterkrigstiden, og fram til 1980-tallet var paradigmet at sosialarbeideren skulle diagnostisere problemet til klienten og finne løsninger, eller ”behandlinger”, på problemet oppsto (Bjerge, 2005). Dette omtales som patologimodellen (Kokkinn, 2005) eller den ”den diagnostiske skolen”, og startet allerede i mellomkrigstiden (Levin (2004). Det hevdes at empowermentparadigmet vokste fram som følge av krisen i velferdsstaten på 1980-tallet da man begynte å betvile velferdsstatens funksjonalitet (Bjerge, 2005). Mot slutten av 1980-tallet ble både begrepet ”bruker” og ”empowerment” sentrale ideer for hvordan man skulle organisere og tilby tjenester både innen helsesektoren og sosialsektoren (Lupton, 1998), og en utvikling mot en neoliberalisering av velferdsstatens organisering med såkalt ”new public management”, og med det en ny tilnærming til mottakerne av sosialhjelp (Bjerge, 2005). Fra å tenke på mottakeren som klient, som passiv, og som behandlingstrengende, ble den nye holdningen å betrakte mottakeren som en fri og selvstendig borger med ansvar for eget liv. Slik så man ikke lenger sosialhjelpsmottakeren som klient, men som konsument og bruker av en tjeneste (ibid.). I de nye begrepene (bruker og empowerment) lå det en ny mulighet for den enkelte til å få større kontroll og medbestemmelse. Men på samme tid innebar begrepene en forventning om økt selvstendighet og større personlig ansvar (Lupton, 1998). Spissformulert sier Bjerge at dette synet på individet kan ses på som et ledd i den øvrige effektiviseringsomstillingen av velferdsstaten; individet er ansvarlig for sitt eget liv og sin egen velferd, og målet er at alle individer skal være produktive, bidragsytende samfunnsmedlemmer. Denne utviklingen sammenfaller også med at den såkalte ”arbeidslinja” innen velferdspolitikken ble sentral på

1990-tallet (Kokkinn, 2005; NOU³, 1999). Den er fremdeles gjeldende i norsk politikk på området, der målet er å opprettholde en høy arbeidsstyrke ved å ha arbeidsmarkedsorienterte tiltak for grupper som stiller svakt på arbeidsmarkedet, eksempelvis praksisplasser hos arbeidsgivere, jobbsøkekurs og så videre. Spesielt har arbeidslinja fått konsekvenser i sosialt arbeid, der det stilles strenge krav til arbeidsrettet aktivitet som motytelse for den økonomiske sosialhjelpen (NOU, 1999).

Empowerment er i den sosialfaglige tenkningen forstått som ”en metode hvor sosialarbeiderne søker å øke makten for folk som mangler den” (Rønning, 2007). Kokkinn (2005) forstår empowerment som en ”frigjøringspedagogisk metode som gjennom terapi, samtale, gruppearbeid eller kursvirksomhet øker bevisstheten hos enkeltpersoner eller grupper om hva de ønsker å oppnå og hva de kan ta ansvar for å endre i omgivelsene og egen livssituasjon.” s. 63. Dette er en vid definisjon, men Kokkin vektlegger økt *bevissthet* som utfallet av en empowermentprosess. Hennes definisjon favner altså ikke *handling* for å endre en uønsket situasjon. Heller ikke maktaspektet som andre framholder som sentralt innen empowermenttenkningen (Page & Czuba, 1999), er vektlagt i Kokkinns definisjon.

Andre holder imidlertid fram maktaspektet ved empowerment-begrepet, og forstår målsettingen med sosialt arbeid som ”å redusere illegitime maktskilnader. Eller sagt på ein annan måte, arbeide med relasjoner mellom einskildpersonar og grupper slik at ikkje-akseptable ulikskapar i avhengighet vert reduserte.”(Vik, 2007, s. 86-86). Med dette perspektivet handler empowering sosialt arbeid altså om å jevne ut skjeve maktfordelinger, der empowerment uttrykker et ideal om hvordan forholdet mellom bruker og sosialarbeider skal være; nemlig at denne relasjonen blant annet skal være likeverdig (ibid.). Å jobbe med maktulikheten og avhengigheten i relasjonen mellom bruker og sosialtjeneste er grunnleggende for en ”empowering” og brukervedvirkende praksis (Vik, 2007).

Men ”empowering” sosialt arbeid forstås ikke bare i tråd med idealet om utjevning av makt. Mer anvendt i praksis er kanskje målsettingen om å øke mestring og kontroll hos brukeren: ”Det overordna målet er alltid å setje den hjelpetrengande, eventuelt i samarbeid med andre, betre i stand til å hjelpe seg sjølv.” (Vik, 2007). Dette sammenfaller mer med blant annet Kokkinns (2005) forståelse av begrepet.

³ Norges offentlige utredninger (NOU), www.regjeringen.no

Nettverksråd forstås som en slik ”empowering” praksis og metode i sosialt arbeid. I sum ser vi altså at empowerment er sentralt som begrepsmessig kontekstuell ramme for denne studien, både når det gjelder sosialt arbeid som studiens situerte kontekst så vel som det begrepsmessige fundamentet bak selve nettverksråd-modellen. Jeg går nå over til å se nærmere på den empiriske kunnskapen man har om nettverksråd.

1.4. *Forskning på nettverksmetodikk-feltet*

Dette avsnittet innledes med en kort beskrivelse av bakgrunnen for utvikling og anvendelse av nettverksintervensjoner generelt, før forskning knyttet til nettverksråd gjennomgås. Fordi det er relativt få studier på nettverksråd, presenteres forskning på et utvalg tilgrensende former for nettverksintervensjoner, før blikket rettes mot nettverksarbeid i Norden. Til sist oppsummeres kunnskapsmangler på feltet.

1.4.1. Bakgrunn for utvikling og anvendelse av nettverksintervensjoner

Opprinnelsen til begrepet ”sosialt nettverk” knyttes gjerne til sosialantropologen John Barnes som gjorde feltarbeid i Norge på 1950-tallet hvor han studerte sosiale forbindelser på tvers av familiegrensener, klasser og så videre (Seikkula & Arnkil, 2007). Sosiale nettverk kan defineres som ”uformelle relasjoner mellom mennesker som samhandler mer eller mindre regelmessig med hverandre” (Finset, 1986, s. 13), og omfatter i denne studien i all hovedsak nære familiemedlemmer og venner.

Nettverksorienterte intervensjoner oppsto først i USA omkring 1960-tallet i form av nettverksterapi innen psykiatrisk behandling. Spesielt psykiateren Ross Speck og psykologen Carolyn Attneave var pionerer på feltet (Fyrand, 2005). Nettverksintervensjonene var i denne tidlige fasen rettet mot mennesker i krisesituasjoner og hadde til hensikt å mobilisere hele nettverket, gjerne så mange som 30-50 personer (Seikkula et al., 2003).

Kunnskapen om at sosial støtte er viktig for helse og trivsel benyttes i dag på en rekke arenaer og med bruk av mange typer nettverksintervensjoner. Eksempler på dette er bruk av nettverksmøter i forbindelse med kronisk sykdom (Fyrand, Moum, Finset, & Glennas, 2003), nettverksmøter i behandling og forebygging av rusmisbruk (Soyez, De Leon, Broekaert, &

Rossee, 2006), nettverksterapi ved gjennombrudd av psykoser (Seikkula, Arnkil, & Eriksson, 2003), og familieråd innen barnevernet. Sett under ett er de basert på antakelsen om at mange sosiale, emosjonelle og praktiske problemer kan løses gjennom ressursene i det sosiale nettverket (Fyrand et al., 2003). Det grunnleggende er å sette det profesjonelle arbeidet med klienten/pasienten inn i et relasjonsperspektiv (Fyrand, 2005; Seikkula & Arnkil, 2007).

Målet med nettverksintervensjoner er å mobilisere det eksisterende nettverket til å gi støtte og hjelp (Fyrand, 2005) eller å danne nye støttende nettverksforbindelser (Cox, 2005). Rasjonalet bak å mobilisere det sosiale nettverket er antakelsen om at det som regel finnes støtte-ressurser i nettverket og at familie og venner har en annen og mer langsiktig forpliktelse til å gi støtte enn hva det offentlige støtteapparatet kan gi. Man antar også at nettverket har en annen og mer komplett forståelse av hovedpersonens problemer i kraft av at de kjenner til historien og forholdene rundt vedkommende (Cutrona & Cole, 2000). Målsettinger kan være å øke kvaliteten på den sosiale støtten som gis (Hernandès-Plaza, 2006); styrke relasjonelle bånd med personer i nettverket som allerede representerer en positiv ressurs og; forbedre kommunikasjonen innad i nettverket (Cutrona & Cole, 2000). Forbedret kommunikasjon tilrettelegges ved at deltakerne blir coachet til å være framtidorienterte og løsningsfokuserte isteden for å fokusere på problemene. Forbedret kommunikasjon kan i neste omgang forsterke følelse av fellesskap og tilhørighet (ibid.).

Det antas videre at nettverksintervensjoner virker som en buffer mot stressende påkjenninger og at de dermed kan forebygge psykiske helseproblemer. Ved at kommunikasjonsmønstre forbedres og at større grad av gjensidighet i relasjonene utvikles, kan resultater være økt mestring og kontroll, og derigjennom økt selvfølelse (Gillies et al., 1993).

Det er utviklet flere innfallsvinkler for å analysere sosiale nettverk. En innfallsvinkel er å beskrive nettverkets struktur, hvor man typisk lager et nettverkskart som deles inn i ulike sektorer som familie, øvrige slektninger, jobb/skole, venner og naboer og så videre (Fyrand, 2005; Seikkula, 2000) Forskning på dette feltet har i hovedsak hatt en sosiologisk tilnærming, med fokus på å kartlegge nettverkets størrelse og å analysere grupperinger innen nettverket (Seikkula, 2000). En annen tradisjon er å studere den samhandlingsmessige siden ved en nettverksintervensjon; om relasjonene for eksempel er gjensidige eller ensidige. All forskning til tross, i Hogan et al. (2002) sin review av feltet viser de til en rekke svakheter i studiene som gjør det vanskelig å oppnå konsensus om hvorvidt enkelte sosial støtte-/nettverksintervensjoner er mer effektive enn andre; om visse intervensjoner passer best for

visse populasjoner; eller om sosial støtte virkelig blir mobilisert gjennom slike intervensjoner (Hogan, Linden, & Najarian, 2002).

1.4.2. Forskning på nettverksråd

Da arbeidet med denne studien startet i 2007 fantes, så langt jeg kjenner til, kun én pilotstudie om nettverksråd for voksne: Jensen et al. (2005) konkluderte med at hovedpersonene (hjemløse) opplevde at tiltaket ga dem et mer optimistisk syn på sine framtidsmuligheter og en bedre livskvalitet: De opplevde å ha fått et bedre liv selv om ikke alle problemer ble løst. Å få bedre forbindelse med familie og venner var en problemstilling mange ønsket å ta opp som tema. Dette viste seg også å få et positivt resultat; hovedpersonene gjenopprettet kontakt med tapte forbindelser. Videre fant de at egenverdet ble styrket gjennom nettverkets støtte og respekt. Når det gjelder kunnskap om hovedpersonenes erfaringer er studien imidlertid begrenset til intervjuer med et utvalg på fem personer.

Nye studier om nettverksråd rettet mot voksne er kommet til de siste årene. Først og fremst er de første resultatene av denne studiens overordnede prosjekt klare. Disse viser at nettverksråd gir en kortsiktig effekt på økt opplevd livskvalitet og reduserte symptomer på angst og depresjon blant langtidssosialhjelpsmottakere (Malmberg-Heimonen, in press).

En norsk pilotstudie er blitt gjennomført blant bostedsløse i Trondheim (Dalby & Løfsnæs, 2008). Forfatterne intervjuet et utvalg på seks hovedpersoner⁴ og konkluderer med at nettverksråd er en empowermentprosess som fører til ”medvirkning, mestring og styrke” (s. 35). Men de problematiserer samtidig at nettverksråd ikke bare er en ”beslutningsmodell”, slik feltet framholder (Horverak, 2009; Jensen et al., 2005; Unneland Napsholm, 2009). Blant annet drøfter de på bakgrunn av funn om motivasjonen blant hovedpersonene om å få bedre, eller reetablert, kontakt med nettverket, at nettverksråd kan være et verktøy for å skape kontakt med det sosiale nettverket. De drøfter også at nettverksråd kan være et verktøy for å skape en mer åpen kommunikasjon om situasjonen den enkelte befinner seg i.

En britisk publikasjon fra 2008 beskriver hvordan tiltaket blir anvendt i psykisk helsearbeid (Wright, 2008). Her blir ikke tiltaket omtalt som en beslutningsmodell, men som et

⁴ De intervjuet også nettverksmedlemmer og fagpersoner.

restitusjonstiltak ("recovery model") i psykiatrisk sykepleie. Til tross for at intervensjonen har blitt anvendt siden 2000 i psykiatrisk sykepleie i Essex, England, finnes få eller ingen studier fra denne konteksten. Wrights artikkel er begrenset til å beskrive intervensjonsprosessen for en pasient med depresjon, og har ingen teoretisk drøfting av dette caset.

En nylig publikasjon av Tapper (2010) rapporterer at tiltaket er prøvd ut blant eldre over 65 år som blir utsatt for mishandling fra familiemedlemmer eller andre. Dette er et prøveprosjekt som ble startet i 2007, også i England. Resultater foreligger ikke ennå, men forfatteren framholder at erfaringene gir indikasjoner på at tiltaket reduserer mishandling, og at en større åpenhet rundt problemet oppstår (Tapper, 2010).

Det er også relevant å se til forskning på tiltaket i den konteksten det er hentet fra, nemlig barnevernskonteksten. Selv om familieråd, som ble utviklet på New Zealand og også er et lovfestet, obligatorisk tiltak for alle barn knyttet til barnevernet der, er det minimalt med empirisk forskning fra opprinnelseslandet (Connolly, 2006). Studier fra andre land har imidlertid vist at familieråd påvirker nettverket til endret adferd i form av blant annet reduksjon i vold og mishandling (Sundell & Vinnerljung, 2004). En kvasi-eksperimentell studie av disse forfatterne konkluderte imidlertid med det motsatte, at familieråd har minimal effekt på å beskytte barna mot framtidig mishandling (ibid.).

Backe-Hansens (2006) oversikt over empirien på feltet viser at forskningen, til tross for at familieråd er blitt anvendt i 20-30 år, er preget av evalueringer og svært få kontrollerte effektstudier. Hun hevder at mye av litteraturen kan kritiseres for å være direkte promotering for tiltaket heller enn kritisk undersøkelse av resultatene. Mye av litteraturen handler om evalueringer av hvorvidt handlingsplanene følges opp, der det viser seg at disse planene sjelden blir mer enn delvis gjennomført (Backe-Hansen, 2006). Få studier har utforsket barnas opplevelser, mens nettverkets erfaringer er bedre kjent, der disse gjennomgående viser at de har positive erfaringer med tiltaket. Backe-Hansen problematiserer imidlertid at det å ha positive opplevelser med en annen måte å forholde seg til barnevernet på ikke nødvendigvis er ensbetydende med å ha fått styrket empowerment.

Mange studier har fokusert på fagpersoners erfaringer med familieråd (Connolly, 2006; Gallagher & Jasper, 2003) framfor familiens og barnas opplevelser. En studie fra New Zealand som undersøkte koordinatorenes perspektiv på familieråd drøfter på denne bakgrunn familieråd som en "family strenghtening practice". Blant annet trekker Conolly (2006) fram

den viktige betydningen en åpen og ærlig kommunikasjon om problemer, og det å åpent uttrykke følelser, har for å bygge opp styrke og samhold hos en familie ("family resilience").

En britisk undersøkelse som omfattet hovedpersonenes, altså barnas, opplevelse fant at barna forventet at intervensjonen skulle være med på å forbedre familierelasjonene (Holland & O'Neill, 2006). Fra barnas synspunkt var det lengselen etter kontakt med familien som var mest framtreddende. Generelt var barnas opplevelser av å delta svært positive, ved at de følte de ble lyttet til og støttet, og at de syntes det var fint å være sammen med hele familien samlet. Familiene derimot, betraktet familieråd som en arena for å rense luften og få folk til å ta ansvar. Holland og O'Neill foreslår på bakgrunn av denne studien at prosessen underveis er like viktig for barna, som løsninger skrevet ned i en handlingsplan. De så at i de tilfellene hvor det ble en konfrontasjon i møtet, kunne dette ha en "katharsisaktig effekt" som kunne føre til reintegrasjon og forsoning av familiemedlemmene. Forfatterne hevder at å bli møtt på sine emosjonelle behov, og de mulige terapeutiske aspektene ved tiltaket, er minst like viktig som rettighetsdiskursen vektlagt av det de kaller "familierådsforkjemperne" (ibid.).

Denne konklusjonen støttes av Horverak, som i 2006 gjorde en studie på barns opplevelse av å delta i familieråd. Horverak foreslår, slik som Holland og O'Neill (2006), at familieråd blant annet genererer det han omtaler som en "terapeutisk effekt" i form av at barna viste økt forståelse av egen situasjon. Det som var viktig for barna, var å oppleve et støttende nettverk, mens selve handlingsplanen og beslutningene som kom ut av familierådet hadde mindre betydning.

Holland har i en senere publikasjon undersøkt det terapeutiske forholdet ved familieråd videre ved å sammenlikne data fra en kvalitativ intervjustudie om familieråd med forskningslitteratur fra familierapifeltet (Holland & Rivett, 2008). Forfatterne henter opp igjen begrepet katharsis og konkluderer med at et av likhetstrekkene mellom familieråd og familierapi er at sterke følelser og tidligere hendelser og erfaringer kan komme til uttrykk, samt deling av informasjon som kanskje ikke er fortalt tidligere. De fant også at mange ønsket å forbedre sine familierelasjoner gjennom familieråd.

Til sist, familieråd vinner stadig større innpass som metode overfor ungdomskriminelle, spesielt i Storbritannia, New Zealand og USA (McGarrell & Kroovand Hipple, 2007; Mutter et al., 2008) og kan i en norsk sammenheng sammenliknes med anvendelsen av konfliktråd. I denne konteksten har familieråd en annen uttalt hensikt, så vel som strukturelt opplegg i selve

møtet, enn i barnevernskonteksten; i ”youth justice”-sammenheng skal ungdommen a) be offeret om unnskyldning; b) offeret skal ha mulighet til å sette ord på sin opplevelse av overgrep og; c) handlingsplanen som blir diskutert fram skal handle om hvordan de kan gripe fatt i ungdommens adferd. I denne konteksten er derfor empowerment-grunnlaget ved tiltaket (overføring av makt) ikke det viktigste. Man ser at tiltaket gir positive resultater på forebygging av nye lovbrudd (McGarrell & Kroovand Hipple, 2007; Mutter et al., 2008).

Oppsummert viser forskning på familieråd/nettverksråd at motivasjon og resultat ofte handler om å få bedre kontakt med familien/nettverket. Det å bli lyttet til og støttet er erfaringer flere studier viser er viktig for deltakerne. Flere diskuterer også om tiltaket skal forstås som en arena for åpen og ærlig kommunikasjon.

1.4.3. Forskning på nettverksintervensjoner rettet mot ulike grupper

Andre typer nettverksintervensjoner anvendes for en rekke ulike grupper, som rusmisbrukere, pasienter med psykiske helseproblemer, pasienter med fysiske sykdommer, pårørende til demenspasienter og så videre (Cohen, Blumberger, Zuccherro-Sarracini, Letts, & Marshall, 1998; Copello, Williamson, Orford, & Day, 2006; Fyrand et al., 2003; Galanter, Dermatis, Keller, & Trujillo, 2002;; Gillies, Wasylenki, Lancee, & James, 1993; Soyez et al., 2006). Bare innen behandling av alkoholisme er det utviklet en mengde ulike nettverkstilnæringer (se Copello et al., 2002 for en oversikt).

Selv om det i litteraturen gjerne skilles mellom terapeutiske og ikke-terapeutiske nettversintervensjoner, presenterer jeg her forskningen på feltet under ett. Dette fordi det ofte ikke er klare skillelinjer mellom disse to kategoriene verken når det gjelder intervensjonenes innhold eller målsetting, og fordi de alle har til felles en relasjonsorientert forståelse av, og tilnærming til, hvordan man best kan hjelpe individet til ønsket endring. Trekk jeg likevel vil påpeke ved ikke-terapeutiske intervensjoner, er at de ikke har til hensikt å behandle psykologiske problemer. Videre kjennetegnes de av å være framoverskuende, det vil si at det ofte er lite fokus på problemhistorikken. I tråd med dette er det fokus på å gi positiv støtte og unngå veldig utfordrende tilbakemeldinger (Cutrona & Cole, 2000).

En studie av Gillies et al., (1993) hadde til hensikt å undersøke om *social network therapy* for mennesker med alvorlige psykiske lidelser kunne øke antall medlemmer i nettverket og

utvikle større grad av gjensidighet i relasjonene. De fant ingen entydig indikasjon på at intervensjonen virket etter hensikten. Bare halvparten av de 24 pasientene i studien fikk forbedret psykisk helse og økning i gjensidige og fortrolige relasjoner etter ett år med nettverksterapi. De andre deltakerne hadde ikke noen forbedring av disse forholdene. En mulig forklaring som ble gitt på den kliniske forbedringen (bedre psykisk helse) var blant annet at økningen i gjensidige relasjoner kan påvirke ens mestringstro ("sense of efficacy") og kontroll, og at dette igjen styrker selvfølelsen (Gillies et al., 1993).

Social Behaviour and Network Therapy er en behandlingsintervensjon for rusmisbrukere (Copello et al., 2006; Copello, Orford, Hodgson, Tober, & Barrett, 2002). Denne intervensjonen har stor likhet med nettverksråd i sin struktur, men handler om å mobilisere og utvikle sosial støtte fra nettverket knyttet til hovedpersonens arbeid med sitt *rusmisbruk*. Intervensjonen består av tre faser. 1) identifisering av nettverket og invitasjon av de personene hovedpersonen oppfatter som støttende; 2) utvikling av nettverkets støtte ved å fokusere på kommunikasjonsferdigheter, opplæring i forhold til rus, mestring og så videre, og; 3) planlegging av framtiden og opprettholdelse av målsettinger man har satt seg i løpet av terapien. De sentrale elementene i denne terapien var fokus på blant annet kommunikasjonsferdigheter og sosial støtte. Denne pilotstudien viste at konfliktnivået i familien ble lavere, familietilfredshet og -samhørighet ble bedre, og selvrapportert rusavhengighet sank (Copello et al., 2006). Hyppighet i daglig kontakt var imidlertid uendret.

En annen studie fant at sosial støtte fra nettverket påvirket behandlingsutholdenhet for rusmisbrukere (Soyez et al., 2006). Mottatt støtte (sammen med behandlingsmotivasjon) forklarte mye av dette, og var en sterkere prediktor enn opplevd *tilgang* på sosial støtte. En kritisk innvending til studien er at "sosial støtte" ikke ble differensiert knyttet til hverken a) hvilken form for støtte som ble gitt av nettverket eller b) hvilken form for støtte som predikerte behandlingsutholdenhet hos hovedpersonen.

Anvendelse av nettverksmetodikk har fått spesielt godt fotfeste i Norden. Forskning på nettverksintervensjoner i en Nordisk kontekst beskrives derfor spesielt i neste avsnitt.

1.4.4. Nettverksmetodikk i Norden

Skandinavia er ledende i internasjonal sammenheng når det gjelder bruk av nettverksintervensjoner (Speck, 1998). Norge var tidlig ute, allerede tidlig på 1970-tallet, med å følge opp den nye trenden fra USA om å involvere det sosiale nettverket i behandling av pasienter (Bø, 1993). Såkalt ”nettverksorientert familiepsykoterapi” (Vaglum, 1973a) og involvering av familie og nettverk som ledd i behandling av psykiske lidelser (Vaglum, 1973b) ble anvendt. Men til tross for denne tidlige interessen for nettverkstenkning i Norge, er det få studier og lite litteratur på nasjonal basis. Et sentralt unntak er Live Fyrand randomiserte, kontrollerte studie på effekt av nettverksmøter for pasienter med revmatisme (Fyrand, 2003). Denne studien hadde blant annet et differensiert mål på sosial støtte (emosjonell støtte, sosialt selskap (”companionship”)⁵ og praktisk støtte), samt mål på sosial fungering som utfallsvariabler.⁶ Daglig emosjonell støtte og antall personer i nettverket økte for intervensjonsgruppen (Fyrand et al., 2003). Også pasientenes sosiale fungering ble bedre i denne gruppen, samt at de opplevde forbedret helsetilstand. Single personer hadde spesielt gode resultater, og effekten varte opp til 1 ½ år etter intervensjonen. I studiens spørreskjema kunne respondentene også kort skrive med egne ord sin opplevelse av intervensjonen. Her ga pasientene uttrykk for at de hadde fått bedre kontakt og kommunikasjon med nettverket; at det ble lettere å snakke om sykdommen og lettere å be om og ta i mot hjelp og støtte; og at nettverket forsto dem bedre (Fyrand et al., 2003). Bytte-teori (”social-exchange theory”), med dets begrep om blant annet resiprositetsnormer, ble vektlagt for å forstå hvordan sosial støtte utveksles (Fyrand, 2003).

Psykiateren Tom Andersen er også sentral i norsk sammenheng. Han arbeidet fra 1985 med å utvikle reflekterende team som verktøy i psykiatrisk behandling (Andersen, 2006). Han er en av grunnleggerne bak Norsk Forening for Familierapi (NFFT), og hans tankegang om reflekterende team har fått internasjonal oppmerksomhet. Hans bok *The reflecting team: Dialogues and dialogues about the dialogues* fra 1991 er kommet ut på mer enn ti språk. Andersens utarbeidelse av reflekterende team som verktøy i familierapi ble et vendepunkt

⁵ Andre omtaler det å ha andre personer å tilbringe tid, og gjøre aktiviteter, sammen med som ”belonging support”, se kapittel 2.

⁶ I tillegg ble også generell helse målt, samt størrelse på nettverket.

for familierapeuters holdning og tilnærming i sitt arbeid⁷. Empirisk forskning på hvordan reflekterende team i familierapi virker er imidlertid mindre utbredt.

Jaakko Seikkula fra Finland peker seg ut innen nettverksmetodikk-feltet i en Nordisk sammenheng og er sterkt inspirert av Tom Andersens arbeid. Han har utviklet en nettverksmetode, kalt Åpen Dialog, som blir møtt med stadig større interesse blant annet i psykisk helsevern. Åpen Dialog er en nettverksterapeutisk tilnærming anvendt i behandling av blant annet personer med psykiske lidelser. Til forskjell fra familierapi, hvor hele familien behandles, er nettverkterapi kjennetegnet ved at det sosiale nettverket trekkes inn som støtte og endringsagent i behandlingen av individet.

Nettverksterapi med Åpen Dialog er interessant å trekke fram på grunn av tilnærmingens fokus på språk og kommunikasjon, samt også sett i lys av at de ”potensielle terapeutiske konsekvensene” av familierådsmodellen (Holland & Rivett, 2008, s 22) i liten grad er utforsket videre i familieråds-/nettverksrådfeltet. I enhver nettverksintervensjon, også nettverksråd, er kommunikasjon mellom partene fundamentalt. Perspektiver på kommunikasjon og dialog er derfor en relevant innfallsvinkel som kan kaste lys over psykososiale prosesser som kan oppstå i et nettverksråd. Jeg vier derfor beskrivelse av det dialogiske fundamentet bak Åpen Dialog- tilnærmingen ekstra plass i denne presentasjonen av forskning på nettverksintervensjoner.

I tillegg til bruk av reflekterende team i Åpen Dialog, lener Seikkula seg til pionerene innen nettverksmetodikken, Speck og Attneave, og deres seks-fase-modell (”six-cyclical spiral”), for å belyse hvilke prosesser som settes i gang i en nettverksintervensjon (Seikkula, 2000). Seikkula forstår prosessforløpet i et nettverksterapeutisk møte på følgende måte: Når nettverket samles til et møte forstås det som en ”retribalisering”, det vil si en gjenforeningsfase. Deretter kommer som regel en fase med ”polarisering” i samtalen mellom nettverksmedlemmene ved at de ofte velger side i problemstillingen som diskuteres. Etter hvert kommer nettverket fram til mulige løsninger og tiltak, dette omtales som ”mobiliseringsfasen”. Samtidig oppstår det gjerne en maktesløshet og håpløshet knyttet til de foreslåtte løsningene, omtalt som ”depresjonsfase”. Polarisering, mobilisering og håpløshet/depresjon går som regel fram og tilbake på en syklisk måte før man kommer til et gjennombrudd hvor nettverket blir enige om måter å gå fram for å løse problemet

⁷ Se NFFTs hjemmeside, <http://www.nfft.no>.

(”gjennombruddsfase”). På slutten av et slikt nettverksmøte er deltakerne gjerne preget av en følelsesmessig utmattelse. Dette er den siste fasen i nettverksmøtet (”utmattelses- og gledesfasen”). Kunnskap om disse fasene er nyttig i det praktiske arbeidet med gjennomføring av slike intervensjoner. Men seks-fase-modellen gir imidlertid ingen forklaring på hvilke virksomme interpersonlige prosesser og mekanismer som gir hvilke resultater i slike intervensjoner.

Sentralt i Åpen Dialog er fokuset på at fagpersoner, pasient og nettverk i fellesskap setter ord på, og skaper mening og forståelse av, den aktuelle situasjonen. I en gjensidig dialog skal de komme fram til videre behandlingstiltak. Åpen Dialog-metoden er kjennetegnet ved forståelsen av språkets og dialogens kraft til å skape ny mening og innsikt i en fastlåst situasjon, og dermed skape nytt grunnlag for å kunne komme videre. I denne dialogiske tilnærmingen vektlegges spesielt betydningen av å la hovedpersonens mangestemte (”polyfoniske”) virkelighet komme fram (Seikkula et al., 2003). Det vil si ikke å avgrense forståelsen av problemet, sykdommen, relasjonene og så videre ut fra en forutbestemt antakelse eller en diagnostisk konklusjon. Forståelse søkes heller oppnådd gjennom en åpenhet og interesse for hver enkelt deltakers unike perspektiv og forståelse av situasjonen/problemet. Det er derfor grunnleggende å etablere en dialog som gjør at nye ord og et felles språk for erfaringer som ennå ikke er satt ord, på kan komme til uttrykk (Seikkula, 2003). I praksis betyr dette blant annet en holdning fra fagpersonenes side om ikke å skulle *endre* forhold ved pasienten eller familien, som er den tradisjonelle måten å tenke om terapi på (Seikkula, 2000). De profesjonelle legger heller ikke vekt på å fortolke deltakernes adferd, men prøver å sette seg inn i situasjonen og å forstå (ibid.).

Monologiske spørsmål og svar er typisk i en behandlingssituasjon. Spørsmål som ”Hva er galt med meg/henne/oss?”, ”Hva gjør vi nå?”, og de profesjonelles diagnostisk baserte svar på dette, kan avstedkomme at man opprettholder individets og nettverkets avhengighet av en profesjonell ekspertise (Seikkula, 2002). Seikkula argumenterer for at dialogen, det at nettverket i fellesskap skaper for det ene ny forståelse for situasjonen og for det andre blir til dels dypt involvert i hvordan situasjonen skal håndteres og hva som skal skje videre i behandlingen, er en forutsetning for at en positiv endring i en aktuell situasjon skal kunne skje (Seikkula & Trimble, 2005). Slik utfordrer denne dialogiske tilnærmingen ekspertisens og profesjonenes status som de som ”vet best”.

En naturalistisk, retrospektiv studie viste at pasienter som hadde nettverksterapi med Åpen Dialog-tilnærming hadde bedre psykososial funksjonsevne enn pasienter som fikk konvensjonell behandling. Innleggelsestiden for pasienter med alvorlig psykisk lidelse var kortere, og behovet for medisinerer mindre for de som hadde fått Åpen Dialog-behandling enn for de som ikke hadde det. Videre viste studien at i denne gruppen fikk færre tilbakefall og pasientene hadde færre psykotiske symptomer enn sammenlikningsgruppen. De hadde også større grad av deltakelse i arbeidslivet eller arbeidsorientert aktivitet (studier, arbeidssøking) enn sammenlikningsgruppen (Seikkula et al., 2003).

Seikkula er blitt kritisert for å ikke ha effektstudier å dokumentere at Åpen Dialog er en god tilnærming å behandle psykiske helseproblemer med (Friis, Larsen, & Melle, 2003). Seikkula argumenterer imidlertid for at andre forskningsdesign enn randomiserte, kontrollerte eksperimenter er nødvendig, skal man fange opp komplekse, interaksjonelle forhold (Seikkula & Arnkil, 2007). Benytter man forskningsdesign som har som mål å gi lineære forklaringer og måle bestemte utfall, har man låst seg til en forståelse av at intervensjoner skal gi visse og forhåndsbestemte utfall, og en tilhørende "monologisk" epistemologi som ikke favner den dialogiske kompleksitet som finner sted i en nettverksintervensjon. Kontrollerte forskningsdesign (eksperimenter) forutsetter at man ønsker å komme fram til universelle forklaringer. Dette lar seg vanskelig forene med den dialogiske behandlingstilnærmingen hvor det ukontrollerte og uforutsette, og den nye og felles meningsskapingen/forståelsen av problemet gjennom den dialogiske prosessen mellom hovedperson, det private nettverket og profesjonelle, er selve kjernen (ibid.).

For å oppsummere forskning på nettverksintervensjoner generelt, kan man si at nettverksintervensjoner handler om å forbedre interaksjonsmønstre og kommunikasjon innad i en familie/et sosialt nettverk, og å mobilisere nettverkets sosiale støtte i det profesjonelle arbeidet, med individet i sentrum for intervensjonen.

1.4.5. Kunnskapsmangler på feltet

Bortsett fra teorier om sosial støtte, er de teoretiske antakelsene knyttet til nettverksmetodikk generelt uklare. Noe av forklaringen ligger kanskje her:

”Hva er så nettverksintervensjon? Det er vanskelig å svare entydig på dette. Det er et nytt fagområde som fortsatt famler seg fram. [...] Nettverksfeltet er uferdig både som empiri, teori og samspill med samfunnet rundt.” (Fyrand, 2005, s. 23).

Det mangler følgelig en begrepsmessig konsensus om hva det sentrale bidraget ved ulike former for nettverksintervensjoner er (Copello et al., 2002). Det er overraskende å lese i innledningen til Johnsen et al. (2000) sin bok om relasjonsorienterte terapiformer at det innen familierapifeltet har vært en dominerende kritisk holdning til psykologisk teori (Johnsen, Sundet, & Torsteinsson, 2000). Denne holdningen synes å være tilstede også i familierådsfeltet, der forskningen i mindre grad har vært opptatt av tiltakets teoretiske forankring, mens det ideologiske fundamentet om brukermedvirkning og empowerment er det som har blitt vektlagt (Heino et al., 2003). Det er få alternativer til empowerment-tradisjonen som teoretisk forståelseshorisont for å belyse hvilke psykososiale mekanismer som utløses i nettverksråd, og for å forklare de utfall tiltaket genererer.

Horverak (2006) oppsummerer tidligere forskning på familieråd innen barnevernet og viser til to sentrale kunnskapsmangler på feltet som er relevante for denne avhandlingen; manglende kunnskap om hendelsesforløpet i tiltakets ulike faser; og manglende kunnskap om hvilken betydning tiltaket har for hovedpersonene.

Det mangler også kunnskap generelt om hvilke typer intervensjoner som virker for hvilke problemer (Hogan et al., 2002). Videre vet man også mindre om på hvilken måte intervensjonene virker, som hvilke former for støtte som er mest virksomme, under hvilke betingelser og så videre (Cohen, Gottlieb & Underwood, 2000).

Denne studien kan bidra med ny kunnskap på tre utforskede områder:

1. Hvilken betydning har det for mottakere av sosialhjelp å holde nettverksråd?
2. Hva er hendelsesforløpet i nettverksråd, spesielt under alentidsfasen hvor nettverket rådslår (fase to)?
3. Utvikling av teoretisk forståelsesramme og begrepsapparat for å belyse hvilke psykososiale prosesser som genereres av nettverksråd, og som kan forklare at psykisk helse forbedres på kort sikt (Malmberg-Heimonen, in press).

1.5. Studiens forskningsdesign

Jeg har i denne studien brukt både kvalitative intervju og observasjon som datainnsamlingsmetoder. I tillegg har jeg anvendt en tidsaksedesign ved å intervju nær halvparten av informantene to ganger. Jeg har intervjuet 15 mottakere av sosialhjelp som har holdt nettverksråd, og observert fem nettverksråd i alle tre fasene av rådet.

Valg av analysemetode falt på grounded theory. Dette er en metode som egner seg for induktiv og empirinær teoriutvikling og er hensiktsmessig å bruke for å utvikle forklaringsmodeller for et utforsket felt. Utdyping av studiedesign og analyse blir gjort i kapittel 3.

1.6. Avhandlingens oppbygging og valg av sosialpsykologiske teorier og begreper

1.6.1. Forholdet mellom teori og empiri i avhandlingen

Analysen i denne avhandlingen er som nevnt gjort med en grounded theory-tilnærming. Det vil si at man som forsker har en så åpen holdning som mulig til hva datamaterialet kan avdekke om fenomenet som utforskes. Imidlertid er ingen forsker en "tabula rasa", noe som understrekes av en av grounded theory-tilnærmingens opphavsmenn (Strauss & Corbin, 1989)⁸. I studiens tidlige fase gjorde jeg litteraturstudier på feltet, blant annet for å utvikle en god intervjuguide, og som vist i redegjørelsen av feltet i dette innledende kapitlet, var teorier om sosial støtte og begrepet empowerment sentralt.

Som grunnlag for den teoretiske analysen har jeg valgt de empiriske funnene eller kategoriene som trådte fram som *typisk* i datamaterialet, det vil si tema som flere trakk fram som vesentlige erfaringer med nettverksråd og som kan kaste lys over problemstillingene for

⁸ Opphavspersonene til grounded theory, Anselm Strauss og Barney Glaser, skilte etter hvert lag, der Glaser sto for en skarpere holdning til at forskeren skulle være så fri som mulig fra forforståelse, mens Strauss har en mer pragmatisk holdning til dette spørsmålet.

denne studien. I de enkelte kapitlene gis empiriske eksempler som belyser disse kategoriene eller temaene. (For en oversikt over de mest sentrale kategoriene og kategoriernes empiriske grunnlag, se appendiks A og B).

Når typiske kategorier eller tema begynte å bli tydelige i den empiriske analysen, startet neste fase; den teoretiske fortolkningen av funnene. Denne teoretiseringen av empirien ble utført underveis og i etterkant av den empiriske analysen. Denne måten å analysere datamaterialet på har jeg forsøkt å gjenspeile i avhandlingen ved å presentere empiri og teori vevd sammen i de ulike analysekapitlene, i stedet for å presentere teori i egne innledende kapitler. Bortsett fra begrepet empowerment og teori om sosial støtte, har de andre teoretiske perspektivene å fortolke og forstå empirien med altså kommet til etter hvert som sentrale trekk i datamaterialet trådte fram og som jeg ønsket å legge vekt på og forstå nærmere. Dette er i tråd med en grounded theory-tilnærming å gjøre analysen på.

Problemstillingene for studien handler om å utforske hvordan nettverksråd oppleves for deltakerne og hvordan nettverksråd virker i denne konteksten. Hovedfunnene som presenteres i avhandlingen forsøker å gi et svar på disse spørsmålene. Av den grunn har jeg valgt å gå bredt ut i de teoretiske perspektiveringene for å belyse psykososiale prosesser i nettverksråd. Dette valget kan kritiseres for å være en for overflatisk behandling av problemstillingene. På den annen side yter denne måten å presentere data og teori på, større rettferdighet både overfor informantenes presentasjon av sine erfaringer, så vel som de sammensatte prosessene og temaene som datamaterialet representerer og som gir svar på spørsmålet om hvordan nettverksråd virker i denne konteksten.

1.6.2. Fattigdomspsykologi

Denne avhandlingen har en sosialpsykologisk innfallsvinkel til forståelsen av hvordan et tiltak som nettverksråd kan innvirke på mottakere av sosialhjelp. Underlids fattigdomspsykologi er et relevant fraspark i så henseende. Den norske psykologen Kjell Underlid har i sin bok *Fattigdommens psykologi* satt søkelys på hvordan relativ deprivasjon og fattigdom i Norge, truer blant annet selvpåfatning, egenverd, trygghet og autonomi blant mottakere av sosialhjelp (Underlid, 2005a). Fram til for et tiår siden var studier av psykisk helse blant

arbeidsledige relativt utforsket (Kalil et al., 2001). Man kjenner nå godt til sammenhengen mellom arbeidsledighet og dårlig psykisk helse, men feltet har fokusert mindre på å utforske psykologiske forklaringer på hvorfor den psykiske helsen er dårlig i denne gruppen. Underlid påpeker at forskningen knyttet til fattigdom, nasjonalt så vel som internasjonalt, er dominert av økonomer, sosiologer og så videre, mens et bredere psykologisk perspektiv på, og forståelse av, hvordan fattigdom innvirker på mennesker, praktisk talt er fraværende (Underlid, 2005b).

Innen sosialpsykologien har man faglige spesialiseringer som risikopsykologi, organisasjonspsykologi og så videre. Underlid har med sitt arbeid en intensjon om å etablere et nytt og nødvendig tilskudd til feltet gjennom å utvikle et psykologisk perspektiv på relativ deprivasjon (Underlid, 2005b). I sin studie om hvordan sosialhjelpsmottakere i Norge erfarer og forstår det å leve i relativ fattigdom (Underlid, 2005a; 2005b; 2007), har han brukt blant annet behovsteori (psykologiske behov) og emosjonsteori som teoretisk ramme for å fortolke fattiges subjektive opplevelse av fattigdom. Dette er hans utgangspunkt for å utvikle en fattigdomspsykologi (Underlid, 2005a). Han trekker fram egenverdet og behovet for verdsettelse som sentralt, det vil si det psykologiske behovet for å bli respektert og verdsatt av andre, som viktig i den psykologiske forståelsen av hvordan fattigdom påvirker mennesker. Et styrket egenverd er sentralt for vår livskvalitet og for våre muligheter til å mestre utfordringer (Underlid, 2005a), og det har også klar sammenheng med forbedret psykisk helse (Mann et al., 2004; Myers, 2008).

Underlid legger i sin analyse også vekt på fattiges emosjonelle erfaring av å leve under økonomisk knapphet, med spesielt fokus på blant annet skyldfølelse (Underlid 2005b). Dette er i tråd med relativ deprivasjonsteori som fokuserer på å forstå de følelsemessige reaksjonene av å leve under dårligere levekår enn andre grupper i samfunnet (Mummendey, Kessler, Klink, & Mielke, 1999). Underlid argumenterer mot å se fattige i Norge som passive ofre for sin økonomiske situasjon, og for å se dem som aktive aktører som gjør det de kan for å håndtere sin livssituasjon, som å ta i bruk mestringsstrategier og å lene seg på sitt sosiale nettverk (Underlid, 2007).

Fattigdomspsykologi er et nytt og utviklet felt og representerer dermed mer et overordnet sosialpsykologisk bakteppe for denne studien, enn et teoretisk grunnlag å fortolke data med.

1.6.3. Sosial støtte

Nettverksråd samler nettverksmedlemmer til et møte. Av den grunn er det interessant å utforske interaksjonelle prosesser under og etter tiltaket for å forstå hva nettverksråd er og gjør i denne konteksten. Interessen for å belyse og forstå de mellommenneskelige og sosialpsykologiske forhold som nettverksråd nødvendigvis er en arena for, danner en rød tråd i avhandlingen. Skal man utvikle en forståelse av hva dette tiltaket gjør i denne konteksten, ser jeg de interaksjonelle prosessene som grunnleggende byggesteiner i en slik innsikt. Felles for nettverksintervensjoner er ofte målsettingen om å mobilisere nettverkets sosiale støtte (Fyrand, 2005), og er en slik interaksjonell prosess. Jeg har derfor valgt teorier om sosial støtte som et overgripende perspektiv når nettverksråd, og deltakernes erfaringer, analyseres i denne studien. Teorier om sosial støtte blir derfor presentert i et eget, innledende kapittel (kapittel 2).

1.6.4. Empowerment, handlekraft (agency), mestringstro (self-efficacy)

I kapittel 4 drøfter jeg feltets påstand om empowerment som begrepsmessig fundament i nettverksråd. Til tross for spørsmål i intervjuguiden som hadde til hensikt å frambringe kunnskap om mulig styrket empowerment blant informantene, var ikke dette et framtreddende tema i datamaterialet. Men fordi dette begrepet er grunnleggende i den etablerte forståelsen av nettverksråd, er det nødvendig å drøfte nærmere. I første del av kapittel 4 er derfor empiriske eksempler som belyser empowerment-prosesser blitt aktivt søkt etter i materialet (i motsetning til at det trådte fram som sentralt trekk i materialet). Mot slutten av kapittel 4 introduseres to andre teoretiske begrep som kan supplere og utvide det etablerte teoretiske fundamentet: Begrepet mestringstro (self-efficacy) og teorien om agency. Denne delen av kapitlet er basert på et empirisk funn/ kategori som handler om "handlekraft".

1.6.5. Fellesskapsfølelse (sense of community), sosial identitet

I kapittel 5 drøftes styrket følelse av fellesskap og tilhørighet til sin nærmeste familie og venner som et sannsynlig utfall av nettverksråd for denne gruppen. I dette kapitlet er de

empiriske funnene/ kategoriene ”ensomhet” og ”fellesskap” (med underkategoriene ”bekreftelse” og ”respekt, støtte”) gjenstand for teoretisk analyse. Teori om sense of community/fellesskapsfølelse og teori om sosial identitet benyttes for å fortolke funnene.

1.6.6. Egenverd (self-esteem)

I kapittel 6 løfter jeg fram anerkjennelse og dennes sammenheng med selvfølelse som to andre sentrale psykososiale prosesser i nettverksråd. Det empiriske grunnlaget fra kapittel 5 analyseres videre i dette kapitlet, hvor i tillegg funnene/kategoriene ”relasjonsorientert motivasjon” og ”relasjonsorientert gevinst” fortolkes inn i en teoretisk forståelsesramme. I den teoretiske perspektivering av empirien har jeg i dette kapitlet lagt vekt på begrepet egenverd (selv-esteem) sammen med teorier om sosial støtte.

1.6.7. Kommunikasjon, dialog

I kapittel 7 analyseres de empiriske funnene som handler om ”relasjonsorientert motivasjon” og ”relasjonsorientert gevinst” med en ny teoretisk vinkling, denne gang ut fra et terapeutisk perspektiv, samt ved hjelp av teorier om kommunikasjon og dialog. Det empiriske grunnlaget for dette kapitlets analyse er i tillegg informantenes utsagn om koordinatorens rolle og nettverksrådets strukturelle ramme.

I kapittel 8 oppsummerer jeg og setter de analytiske funnene tettere i sammenheng med hverandre. Jeg antyder mer overordnede utfall og implikasjoner av intervusjonen, presenterer og drøfter studiens begrensninger, og peker på behov for videre forskning.

Kapittel 2

Teorier om sosial støtte som overgripende perspektiv på nettverksråd

Målsettingen bak nettverksintervensjoner generelt er å mobilisere og trekke veksler på nettverkets potensial til å gi ulike former for støtte i det profesjonelle arbeidet med individet (Fyrand, 2005). Derfor ser jeg teorier om sosial støtte som et overgripende perspektiv når sosialhjelpsmottakeres erfaringer med å holde nettverksråd skal studeres, og intervensjonens virksomme sosialpsykologiske og interaksjonelle elementer forstås. I litteraturen om familieråd/nettverksråd har man vektlagt empowerment som forståelsesramme for tiltaket. Teorier om sosial støtte kan bidra til en bredere forståelseshorisont av nettverksråd, og belyse ytterligere hva tiltaket handler om og hvilke interpersonlige prosesser som utløses når et sosialt nettverk samles i et nettverksråd.

2.1. Sosiale nettverk

Et problem i forskningen på sosial støtte er uklar begrepsbruk, og feltet kritiseres for manglende konsensus i sin forståelse av begrepet (Chronister et al., 2006). Begrepene sosial støtte og sosiale nettverk blandes ofte sammen, som i definisjoner av sosial støtte (se for eksempel Choearom et al., 2005). Instrumentene som benyttes for å måle sosial støtte lider ofte under samme problem, der man ved å registrere for eksempel antall venner (informasjon om det sosiale nettverket) trekker konklusjoner om sosial støtte (se f. eks. Winefield, Tiggemann, & Winefield, 1990).

Sosiale nettverk er de sosiale strukturene vi inngår i, og kan som tidligere nevnt defineres som "uformelle relasjoner mellom mennesker som samhandler mer eller mindre regelmessig med hverandre" (Finset, 1986, s. 13). I nettverksintervensjoner kartlegges ofte individets sosiale nettverk på en systematisk måte. Forhold som størrelse på nettverket kan analyseres, hvilke medlemmer man har i nettverket, hvordan sammensetningen er, hvilke bånd som eksisterer mellom medlemmene og så videre. Man kan også analysere tetthet (om alle i nettverket

kjenner hverandre eller om få kjenner hverandre) og varighet (hvor lenge man har kjent hverandre) (Fyrand, 2005). I det anvendte nettverksarbeidet er det vanlig å bruke nettverkskart i slike analyser. I nettverksråd gjøres denne kartleggingen på en mer uformell måte ved at koordinatoren snakker løst med hovedpersonen om hvem hun har, og eventuelt har hatt tidligere, i nettverket som hun ønsker å invitere.

Det sosiale nettverket kan deles inn i primærgruppe og sekundærgruppe. Primærgruppen består av familie og nære venner. Denne er kjennetegnet ved at gruppen er relativt liten, og at kontakten mellom nettverksmedlemmene er hyppig og har vart over lang tid.

Sekundærgruppen er de mer perifere kontaktene, som kollegaer, naboer og liknende. Denne kontakten er kjennetegnet ved større utskiftning og sjeldnere kontakt (Fyrand, 2005). Å øke nettverkets størrelse kan være en målsetting med en nettverksintervensjon. En annen målsetting kan være å mobilisere sosial støtte fra det eksisterende nettverket, og det er det forholdet jeg ser nærmere på i det følgende.

2.2. Sosial støtte

De menneskene vi søker sosial støtte fra er hovedsakelig i den nærmeste familien og fra våre venner (Pinkerton & Dolan, 2007). Det er altså primært de som står oss nærmest vi vender oss mot for å få støtte når vi behøver det. Imidlertid er det, som vist i introduksjonskapitlet, forhold ved menneskers livssituasjon som gjør at tilgang på, eller det å be om, sosial støtte fra nær familie og venner ikke er en selvsagt mulighet for alle. Ens sosiale relasjoner og sosiale nettverk kan også for noen være assosiert med konflikter, skuffelser og tap av kontakt (Cohen, 2004).

Fra 1970-tallet av ble teorier om sosial støtte sentralt i forståelsen av hva sosiale nettverk gjør for oss. Sosial støtte kan forstås som det sosiale nettverkets funksjon, og den nordamerikanske legen John Cassell og psykiaterne Sidney Cobb og Gerald Caplan var pionerer på sosial støtte-feltet (Bø, 1993; Cohen, Gottlieb, & Underwood, 2000).

Sosial støtte kan defineres på mange måter, men Cobb gir følgende definisjon:

”Information leading the subject to believe that he is cared for and loved [...], esteemed and valued [...], belongs to a network of communication and mutual obligation.” (Cobb, 1976, s. 300).

Cobb framhever her at sosial støtte gis og mottas gjennom uttrykk for kjærlighet og omtanke, gjennom uttrykk for verdsettelse, og gjennom å inngå i et levende nettverk. Andre definisjoner framhever oppfatningen av å ha *tilgang* til sosial støtte som det sentrale: ”Social support is the resources that persons perceive to be available [...]” (Cohen et al., 2000, s. 4). Sosial støtte forstås altså ikke bare som den konkrete hjelpen eller støtten andre gir, men også som den oppfatning vi har av tilgang på støtte fra vårt nettverk om vi skulle behøve det.

Ifølge disse definisjonene kan sosial støtte sies å bestå av tre forhold:

1. å føle seg elsket og verdsatt
2. å motta, og oppleve å ha tilgang på, hjelp og støtte
3. å oppleve at man inngår som medlem i et sosialt nettverk/fellesskap

Sosial støtte omfatter altså flere forhold. Én dimensjon ved sosial støtte er den subjektive opplevelsen av mottatt støtte og av tilgang på støtte (Chronister, Johnson, & Berven, 2006). Denne subjektive oppfatningen vil kunne påvirke hvorvidt sosial støtte har positiv virkning på blant annet helse eller ei: Man kan for eksempel føle at man ikke har noen rundt seg man kan be om hjelp, selv om det faktisk er personer i det sosiale nettverket som både tilbyr og gir hjelp og støtte. Har man en slik negativ kognisjon vil man sannsynligvis heller ikke benytte seg av tilgangen på støtte. Et annet aspekt ved den subjektive oppfatningen er at den sosiale støtten som gis ikke nødvendigvis behøver å bli oppfattet som hjelpsom (Sarason et al., 1990). For eksempel kan gode intensjoner fra nettverkets side oppleves negativt av mottakeren, som det å bagatellisere et problem eller være overbeskyttende (Hogan et al., 2002). Den subjektive opplevelsen av sosial støtte har dermed betydning for hvorvidt slik støtte har positiv sammenheng med helse og/eller andre utfallsmål.

En annen dimensjon ved begrepet er hvilken funksjon den sosiale støtten har, det vil si på hvilke måter støtte kan gis. Tre former for sosial støtte blir hyppigst nevnt i litteraturen;

emosjonell støtte, instrumentell støtte og informasjon. *Emosjonell støtte* dreier seg om at noen lytter til en og at man kan uttrykke sine følelser. Videre handler det om å bli møtt med empati og forståelse, omsorg, kjærlighet og tillit (Cobb, 1976; Stroebe & Stroebe, 1995; Wills & Shinar, 2000). *Instrumentell støtte* handler om å få konkret hjelp til ulike praktiske ting (heretter omtalt som praktisk hjelp). *Informasjon* dreier seg om å få relevant informasjon, råd og veiledning som er til hjelp for å håndtere ulike situasjoner (Chronister et al., 2006).

En mindre omtalt form for sosial støtte er *tilhørighetsstøtte* ("belonging support"). Slik tilhørighetsstøtte handler om å delta sosialt og oppleve at man har mennesker rundt seg man kan tilbringe tid og å gjøre aktiviteter sammen med (Dobkin et al., 2002; Symister & Friend, 2003).

En femte form for sosial støtte kaller jeg *anerkjennende støtte*. I den engelskspråklige litteraturen på feltet snakker man både om appraisal, approval, validation og esteem support. Noen setter anerkjennende og emosjonell støtte som synonymmer (Wills & Shinar, 2000), men jeg lener meg her til forståelsen av disse to formene for støtte som adskilte størrelser. Anerkjennende støtte handler om å få bekreftelser og anerkjennelse for hvem man er som person (Harter, Waters, & Whitesell, 1998; Sutherland, 1997). Dette er tilbakemeldinger som gjør at man får bekreftet ens egenverd (Cobb, 1976). For eksempel kan anerkjennelse uttrykkes gjennom å formidle hvor mye den andre betyr, eller hvor verdifull han/hun er (Pinkerton & Dolan 2007). Videre kommer denne støtten til uttrykk gjennom at signifikante andre tar en seriøst som person ved å vise respekt og interesse for hva man sier, tenker og føler og på denne måten uttrykker at de godkjenner og anerkjenner den man er (Harter et al., 1998).

Mens informasjon og praktisk hjelp antas å øke opplevelsen av kontroll og mestring, påvirker emosjonell og anerkjennende støtte selvfølelsen og bidrar til å redusere psykologisk-emosjonelt press, blant annet ved at man får uttrykke følelser som bekymring og fortvilelse overfor sine nærmeste (Hogan et al., 2002).

2.3. Den sosiale støttenes betydning for helse og trivsel

God fysisk og psykisk helse er en viktig ressurs for at vi skal fungere i hverdagen og håndtere de utfordringer vi møter. Å være integrert i et nettverk og å bli støttet når vi behøver det, er

viktig for at vi skal trives og føle oss verdsatt, og en positiv sammenheng mellom sosial støtte og psykisk helse er grundig dokumentert (Dobkin et al., 2002; Kalil et al., 2001; Kessler et al., 1988).

Til tross for at denne sammenhengen er godt dokumentert, mangler det ennå kunnskap om hvordan relasjonen mellom sosial støtte og psykisk helse skal forklares (Cohen et al., 2000; Gottlieb, 2000). En review som kartla hvorvidt ulike sosial støtte-intervensjoner ga positive resultater, viste at feltet hadde så store metodologiske og begrepsmessige svakheter at det var vanskelig å konkludere med hvilke intervensjoner som virker best for hvilke problemer (Hogan et al., 2002). Blant annet hadde de fleste studiene på nettverksintervensjoner som hadde til hensikt å mobilisere sosial støtte i en pasient-/klient-situasjon, ingen måleinstrumenter på sosial støtte i studiedesignene.

Tre sentrale perspektiver er foreslått for å forstå den sosiale støttens sammenheng med god helse. Jeg nevner kort de to første (stressbuffer-hypotesen og direkte effekt-hypotesen). Den tredje tilnærmingen, omtalt som relasjonsperspektivet på sosial støtte, ser jeg som mer relevant for denne studien, hvor interaksjonelle prosesser generert gjennom nettverksråd studeres. Jeg vier derfor dette perspektivet større plass.

En antakelse om sammenhengen mellom sosial støtte og helse er at støtten beskytter oss mot uhelse kun når vi møter stressende påkjenninger (stressbuffer-hypotesen). Det vil si at sosial støtte antas å ikke har noen innvirkning på helsen for mennesker som ikke står i stressende situasjoner (Cohen, 2004). Med denne hypotesen mener man at det er vår opplevelse av å ha *tilgang* til støtte som spesielt fungerer som en beskyttelse mot belastninger vi utsettes for. Det vil si at dersom man opplever å ha andre rundt seg man har *mulighet* til å be om hjelp når det behøves, gir dette styrket tro på at man vil greie å håndtere den aktuelle utfordringen (Cohen, 2004). På denne måten antar man at det er det å oppleve eller vite at man har tilgang på sosial støtte, som virker en buffer eller støtfanger mellom oss og stressfaktorene vi møter. Studier bekrefter dette, der subjektiv opplevelse av å ha tilgang på støtte gir større utslag på helse enn mottatt støtte (Cohen et al., 2000).

Forventningen om å få støtte når man behøver det er altså en viktig dimensjon ved sosial støtte, det vil si oppfatningen av at man inngår i et sosial nettverk av mennesker som bryr seg om en, verdsetter en og som man vet stiller opp når det behøves (Sarason et al., 1990). Det andre perspektivet på sammenhengen mellom sosial støtte og helse kalles direkte-effekt hypotesen. Her er antakelsen at sosial støtte generelt påvirker helsen positivt, uavhengig av

om man står i krevende situasjoner eller ikke (Cohen, 2004). Studier basert på direkte-effekt hypotesen viser at det er den *konkrete* støtten man mottar som gir helseeffekt (Cohen et al., 2000). Blant annet kan andres tilbakemeldinger få oss til å se på situasjonen med nye øyne og hjelpe oss til å håndtere utfordringer på en bedre måte (ibid.). Man antar at også denne direkteeffekten kan forklares ved at man er integrert i ens sosiale nettverk. Dette antas å ha positiv påvirkning på variabler for psykisk helse, som selvfølelse (Cohen, 2004).

Med det tredje perspektivet vektlegges de mellommenneskelige prosessene den sosiale støtten utgår fra, og oppleves i, for å forstå sammenhengen mellom helse og sosial støtte:

Relasjonelle og interaksjonelle forhold må studeres skal man forstå sammenhengen mellom sosial støtte og helse. Dette relasjonsperspektivet (Cohen et al., 2000) på sosial støtte utdypes nærmere i neste avsnitt.

2.3.1. Relasjonsorientert forståelse av sammenhengen mellom sosial støtte og helse

Mye av forskningen på sosial støtte har vært orientert mot å kartlegge nettverkens strukturelle sammensetning, størrelse og så videre. Feltet har også lagt vekt på å utforske funksjonelle trekk (ulike former for støtte) ved den sosiale støtten. De samhandlende og relasjonelle prosessene som fremmer eller svekker den sosiale støtten, som er både kontekst og betingelse for utveksling av sosial støtte, har fått mindre oppmerksomhet (Reis & Collins, 2000). Blant annet bør man ha kunnskap om hvilke personlige og interpersonlige forhold som understøtter og hvilke som forvitrer en sosial støtte-prosess, samt kunnskap om *hvilke* støttestrategier som passer best for å oppnå *bestemte* utfall tilpasset de sosiale og kulturelle *omstendighetene*, samt *behovene* til den enkelte (Gottlieb, 2000).

Denne relasjonsorienterte posisjonen tar til orde for at sosial støtte ikke kan forstås som en konstant størrelse eller en variabel man kan isolere og måle effekten av, slik mye av forskningen på feltet forutsetter med kvantitative/eksperimentelle design. Videre anses sosial støtte ikke som noe som kan "tømmes" eller overføres fra én person til en annen gjennom iverksettelse av en intervensjon. Sosial støtte må forstås som en mellommenneskelig *prosess* hvor utvekslingen av sosial støtte påvirkes av et komplekst, sammensatt og dynamisk sett av

faktorer (Gottlieb, 2000). Denne tilnærmingen forsøker slik å forstå dynamikken i, og mekanismene rundt, hvordan sosial støtte gis og mottas for å forstå dens sammenheng med helse (Reis & Collins, 2000).

Skal man forstå hvordan en nettverksintervensjon som har til hensikt å mobilisere sosial støtte rundt individet virker, må man i følge denne posisjonen få kunnskap om blant annet hvilket emosjonelt klima (for eksempel distanserte og konfliktfylte relasjoner versus nære og fortrolige relasjoner) nettverket befinner seg i. Også andre forhold som påvirker utvekslingen av sosial støtte bør man ha kunnskap om, som hvilken type støtte individet har behov for, i hvilken grad hun gir uttrykk for behov for støtte, hvorvidt hovedpersonen opplever å ha tilgang på støtte, gjensidighet og varighet i relasjonene og så videre (Gottlieb 2000; Pinkerton & Dolan, 2007). Videre har man i denne tradisjonen også lagt vekt på å kartlegge hjelpeadferden fra nettverkets side (som å vise empati, gi bekreftelser, og å kunne åpne seg (self-disclosure) (Cohen et al., 2000). Dette er "giver-siden" av sosial støtte, det vil si adferden hos de som gir støtte og hjelp. I tillegg har man også vektlagt på hvilken måte den som behøver støtte signaliserer og uttrykker behov for dette, og hvordan dette også påvirker hvordan sosial støtte utveksles. For eksempel er det variasjoner i hvor eksplisitte vi er når vi ber om hjelp; noen uttrykker det direkte, mens andre ber om det på indirekte måter, som ved å uttrykke tvil om hvorvidt man klarer å håndtere en vanskelig situasjon (Cohen et al., 2000).

En tilgrensende forståelse av den sosiale støttens potensial er fremmet av psykologen James Pennebaker (1990) som mener at den sosiale støttens viktigste funksjon er at den representerer muligheten for at man kan få utløp for ens tanker og følelser. Pennebaker løfter altså fram en sammenheng mellom sosial støtte og "self-disclosure", det å åpne seg. Det er ikke størrelsen på nettverket eller kvaliteten i relasjonene som sådan som påvirker sammenhengen mellom sosial støtte og helse, hevder han. Det er først dersom vi faktisk åpner oss og snakker om våre følelser og tanker at sosial støtte beskytter mot stress og uhelse (Pennebaker, 1990). Å åpne seg og fortelle ærlig om hvordan man har det og hvilke behov man har, er avgjørende for å få den sosiale støtten man behøver (Derlega et al., 1993). Dette kommunikative perspektivet på føyer seg slik inn i den relasjonsorienterte forståelsen av sosial støtte.

Nettverksmedlemmenes motivasjon for å hjelpe er en underkommunisert dimensjon i sosial støtte-forskningen, og er også en faktor som påvirker støtte-utvekslingen (Cutrona & Cole, 2000). Familiesystem-teori, der man ser på de koalisjoner og "regler" som dannes innen en familie og som kan hindre eller legger til rette for god kommunikasjon og støtte, representerer

slik også en relasjonsorientert forståelse av hvilke forhold som påvirker utvekslingen av sosial støtte (Cutrona & Cole, 2000). Sosial støtte utveksles med andre ord innenfor komplekse, dynamiske relasjonelle og interaksjonelle forhold. Kunnskap om slike forhold er viktig når man designer vitenskapelige studier, og ved utvikling av intervensjoner som har til hensikt å mobilisere sosial støtte for å oppnå bestemte resultater.

2.3.2. Sosial støtte og nettverksintervensjoner

Sammenhengen mellom sosial støtte og helse, og hvordan sosial støtte utveksles, er altså kompleks. Det ene er variasjon i hvordan sosial støtte gis, det andre i hvordan det oppfattes og tas imot av mottakeren. Et tredje forhold er hvordan og/eller hvorvidt den som behøver støtte, ber om det. Til sist er motivasjonen fra det sosiale nettverket til å gi støtte også en medvirkende faktor. Forskningsbasert kunnskap om slike forhold er derfor viktig for å kunne utvikle treffsikre og effektive nettverksintervensjoner, så vel som for å forstå hvordan slike intervensjoner virker.

Hogan et al., (2002) hevder at det i intervensjoner bør fokuseres mer på å endre individenes oppfatning av sosial støtte. Eksempelvis kan oppmerksomhet rettes mot å gi opplæring i hvordan man kan gjenkjenne at sosial støtte blir gitt, ettersom man vet at opplevd *tilgang* på støtte og *gitt/mottatt* støtte ikke er sterkt korrelert (Hogan et al., 2002; Stroebe & Stroebe, 1995.). Dette er et vanskelig felt å intervenere på, ettersom det å oppfatte eller ta imot sosial støtte er påvirket av mange ulike faktorer, som individets personlighet, erfaringer og sosiale miljø, og av interaksjonen mellom individet og den som gir støtten (Hogan et al., 2002; Sarason, Sarason, & Pierce, 1990).

Skal man forstå og utvikle sosial nettverksintervensjoner, og forstå sammenhengen mellom sosial støtte og helse/trivsel, så må man også ta høyde for medierende variable som påvirker effekten (Cohen et al., 2000). Forskingen på feltet har begynt å bevege seg fra å dokumentere den forebyggende effekten sosial støtte har på helse til å studere *hvordan* sosial støtte leder til slike resultater, nettopp gjennom å studere hvilken rolle medierende variabler har (Symister & Friend, 2003).

Kunnskap om medierende faktorer

Ifølge Gottlieb et al. (2000), er det de intervensjonene som har størst innvirkning på medierende prosesser som også har størst effekt på helse. Det er altså viktig å få mer kunnskap om de medierende faktorene slik at nettverksintervensjoner kan designes for å forsterke disse, da det er der endringspotensialet kan ligge. Eksempelvis kan slike medierende prosesser være nettverkets påvirkning til mer konform (helse-)adferd; å dempe opplevelse av stress og dermed påvirke helsen indirekte og; øke motivasjon og evne til å mestre en situasjon og så videre.

Selvfølelse er en dokumentert mediator mellom sosial støtte og psykisk helse (Symister & Friend, 2003). For personer eller grupper som har lav selvfølelse blir det derfor viktig å kunne identifisere forhold som styrker denne selvfølelsen, som bestemte relasjoner til signifikante andre, gruppetilhørighet og liknende. Veien til styrket psykisk helse kan ligge i nettverksintervensjoner som spesielt fremmer anerkjennende støtte fra personer som står oss nær, noe man vet påvirker selvfølelsen i positiv retning (Harter et al., 1998). Det behøver altså ikke være sosial støtte per se som styrker psykisk helse, men en forsterket selvfølelse som oppstår i interaksjonen mellom individet og personer fra ens sosiale nettverk.

Mens sosial støtte har en indirekte og fluktuerende effekt på psykisk helse, er sosial tilhørighet eller fellesskapsfølelse en annen mediator, og en sterkere og mer stabil prediktor for å styrke psykisk helse (Choenarom, Williams, & Hagerty, 2005; Hagerty & Williams, 1999). Intervensjoner som legger vekt på å styrke følelse av fellesskap og tilhørighet kan dermed gi en mer direkte og stabil effekt på psykisk helse enn intervensjoner som fokuserer på avgrensede former for sosial støtte alene (Choenarom et al., 2005). Vanskelige eller ikke-støttende relasjoner kan imidlertid svekke tilhørighetsfølelsen. Dette kan i neste omgang innvirke negativt på den psykiske helsen og følelse av egenverd (Williams & Galliher, 2006). Slik potensiell negativ effekt ved nettverksintervensjoner kan avhjelpes ved at hovedpersonen har kontroll over hvem som skal inviteres, slik nettverksråd-modellen legger opp til. Eller også, kanskje kan man i en nettverksintervensjon jobbe nettopp med å forbedre vanskelige relasjoner, og slik snu den potensielle negative innvirkningen til et mer positivt utfall på selvfølelsen.

2.4. Oppsummering

Teori om sosial støtte er en overgripende teoretisk tilnærming for å forstå hvordan denne studiens intervensjon – nettverksråd - fungerer. Den relasjonsorienterte forståelsen av sosial støtte viser at dette er et sammensatt felt. Skal man kunne forklare og forstå hvilke mekanismer som forårsaker endring og forbedrer helsen gjennom nettverksintervensjoner, må man ta høyde for den sammensatte sosiale virkeligheten den sosiale støtten opptrer innenfor. Det blir sentralt å kartlegge medierende faktorer mellom sosial støtte og helse, skal man optimalisere nettverksintervensjoner til å virke mest mulig effektivt. For å forstå hvordan en nettverksintervensjon som nettverksråd fungerer, er det nødvendig med en bredspektret forskningsstrategi. Denne studiens eksplorerende tilnærming kan bidra til å få kunnskap om *noen* av de sammensatte forholdene som påvirker hvordan nettverksråd virker for mennesker som mottar sosialhjelp. Det innebærer at jeg i denne studien har gått på ”leting” etter også andre begreper og teorier som kan utfylle teorien om sosial støtte for å forstå de relasjonelle og psykososiale prosessene knyttet til nettverksråd.

Kapittel 3

Metode

3.1. *Et kritisk realistisk perspektiv*

I denne studien har jeg gjennom dybdeintervju utforsket sosialhjelpmottakeres opplevelse av å ha holdt nettverksråd, samt undersøkt hva som skjer under selve nettverksrådet ved hjelp av observasjoner. Ved hjelp av denne empiriske informasjonen er formålet bl.a. å analysere hvilken funksjon nettverksråd har i sosialtjenesten; hvordan tiltaket virker på deltakerne og hvilke psykososiale prosesser utløst av nettverksråd som kan forklare blant annet bedring i mental helse, i det minste på kort sikt (Malmberg-Heimonen, in press)? Jeg har slik søkt svar på spørsmålene *hvordan* (hva skjer mellom deltakerne i nettverksråd?) og *hvorfor* (hva forklarer at nettverksråd leder til ulike resultater?). Jeg valgte å benytte grounded theory for å analysere datamaterialet på grunn av dens eksplisitte målsetting om å utvikle forklaringer (teorier) på fenomenet som utforskes.

Vitenskapsteori gir oss retningslinjer/metoder for hvordan vi kan gå fram for å få ny og gyldig kunnskap (Torsteinsson, 2000a). Vitenskapsteoretisk ståsted er et valg forskeren tar og det påvirker for det ene hvilke muligheter eller metoder man har for å få kunnskap om (den sosiale) virkeligheten (epistemologi), og for det andre i hvilken grad og på hvilken måte den nye kunnskapen skal forstås som gyldig eller sann. Denne vurderingen henger sammen med hvordan man antar at virkeligheten *er* (ontologi).

Det vitenskapsteoretiske utgangspunktet for kvalitativ metode (spesielt intervjuer) er påvirket av flere posisjoner, blant annet postmodernismen (ny kunnskap oppstår gjennom språklige konstruksjoner); fenomenologi (beskrivelse av livsverden slik den oppfattes av den som intervjues) og hermeneutikk (fortolkning) (Kvale, 1997). Mange som anvender kvalitativ metode i sin forskning i dag har et sosialkonstruksjonistisk ståsted. Torsteinsson (2000a) er imidlertid kritisk til den tendens at det av og til synes som om man må *velge side* i vitenskapsteoretiske diskusjoner. Likeså advarer Høstmark Nilsen (1997) mot snevre kunnskapssyn og ”skummel metodeimperialisme” (Høstmark Nilsen, 1997). Slik ”imperialisme” synes å kunne gjelde for sosialkonstruksjonismen som har fått en klar forrang

i mye av litteraturen som den ”riktige” vitenskapsteoretiske rammen rundt kvalitativ forskning. Et mindre betont vitenskapsteoretisk perspektiv er imidlertid kritisk realisme.

Kritisk realisme er utviklet av den britiske filosofen Roy Bhaskar, og ble opprinnelig dannet som motsats til positivismen. Med denne realismeorienterte forståelsen av den sosiale virkeligheten, har representanter for denne retningen de senere årene også blitt kritiske til sosialkonstruksjonismen – fenomener eksisterer ikke kun som ideer eller sosiale konstruksjoner (Bhaskar & Danemark, 2006). Med kritisk realisme tas det til orde for at det eksisterer underliggende mekanismer og strukturer i den sosiale virkeligheten, og at disse eksisterer uavhengig av om de blir observert eller ei. Dette utgjør denne retningens *realisme*-orienterte ontologi (Buch-Hansen & Nielsen, 2005).

Med den kritiske realismens ontologi forstås den sosiale virkeligheten som bestående av tre domener:

1. *Det virkelige*. Dette er ikke-observerbare, underliggende strukturer og mekanismer i den sosiale virkelighet. Disse strukturene og mekanismene *forårsaker* ulike fenomener, omtalt som:
2. *Det faktiske*. Det er disse fenomenene vi kan *observere* i våre studier, noe som utgjør det tredje domenet:
3. *Det empiriske*.

Den sosiale virkeligheten er altså ikke bare de fenomener vi kan observere, men den består også av et ikke-observerbart domene (Buch-Hansen & Nielsen, 2005). Dette representerer retningens oppgjør med positivistisk og empiristisk ontologi (kun observerbare forhold utgjør den virkeligheten som kan studeres), og danner altså retningens *kritiske* realisme.

Den epistemologiske konsekvensen – hvordan få kunnskap om forhold i den sosiale virkelighet – er at det er nettopp disse underliggende mekanismene og strukturene som bør studeres og søkes avdekket, skal man forstå sosiale fenomener (Buch-Hansen & Nielsen, 2005). Det vil si, man bør søke å forstå hva som ligger *bak* eller *under* det som studeres, og som forårsaker fenomener i den sosiale virkeligheten. Fordi man ikke har en direkte,

observerbar tilgang til disse underliggende mekanismene, står retroduksjon⁹ og det å gi årsaksforklaringer på de sosiale fenomenene, sentralt (Alvesson & Sköldberg, 2008; Buch-Hansen & Nielsen, 2005).

Med et kritisk realistisk perspektiv regnes det altså som mulig å oppnå genuin kunnskap om den sosiale virkeligheten som studeres (Buch-Hansen & Nielsen, 2005) (altså ikke bare en sosial konstruksjon av kunnskap). Retningen anerkjenner imidlertid samtidig at all kunnskap er feilbarlig (noe som stadig tilførsel av nye teorier og forklaringer på samme fenomen viser), og at kunnskap er sosialt og historisk-kontekstuel frambrakt (Bhaskar & Danemark, 2006). Slik omtales tilhengere av retningen som epistemologiske *relativister* (men ontologiske realister) – vår kunnskap om det som studeres kan endres over for eksempel tid.

Kritiske realister aspirerer til å gjøre *teoretiske* analyser av sine data (Alvesson og Sköldberg, 2008). Videre mener de at samfunnsvitere bør søke etter *mekanismer* ved de sosiale fenomenene som studeres og på den måten gi forklaringer på hvordan ting henger sammen (Bhaskar & Danemark, 2006). Valg av grounded theory som analysemetode harmonerer med denne epistemologien, og er hensiktsmessig for mitt forskningsprosjekts problemstillinger. Grounded theory ble dannet av Glaser og Strauss på 1960-tallet og er en kvalitativ analysemetode. Patton (2002) plasserer grounded theory som grunnleggende realisme- og objektivismeorientert i henhold til dens vektlegging av strenge kodingsprosedyrer.

Oppsummert kan man si at det i avhandlingen legges til grunn et eklektisk vitenskapsteoretisk ståsted: Jeg er fenomenologisk inspirert ved at jeg ønsker å forstå nettverksråd slik det oppfattes fra hovedpersonenes eget perspektiv; realismeinspirert ved idealet om nøytralitet/objektivitet fra forskerens side samt antakelsen om at også sosiale fenomener eksisterer uavhengig av om de blir observert eller ei. Samtidig anerkjenner jeg det relativistiske og sosialt og historisk situerte ved all kunnskap. Kritisk realisme ser jeg som en posisjon som tar opp i seg både realisme og relativisme i forståelsen av hvordan kunnskap framskaffes.

⁹ En måte å resonnerer systematisk på – en slutningsform - som handler om å finne hvilke nødvendige betingelser og årsakssammenhenger ("premisser") som *etter alt å dømme* må finnes for at det observerte fenomenet skal kunne finne sted ("konklusjonen") (Buch-Hansen & Nielsen, 2005, s. 61).

3.2. Forskningsdesign og datamateriale

Studiens kontekst ble beskrevet i introduksjonskapitlet, og jeg gjør derfor ikke ytterligere rede for den her.

Eksploreerende, kvalitative metoder, mer bestemt intervjuer og observasjoner, er de mest hensiktsmessige metoder og design på områder som er lite utforsket. I denne studien er 15 mottakere av sosialhjelp som hadde holdt nettverksråd, intervjuet. I tillegg ble seks av disse intervjuet også på et senere tidspunkt. Hensikten var å få kunnskap om endringer over tid. Selv om det også er interessant å få kunnskap om nettverksmedlemmenes erfaring med nettverksråd, valgte jeg å avgrense studien til den gruppen jeg var mest interessert i, nemlig hovedpersonene selv (mottakere av sosialhjelp).

Fordi det finnes lite kunnskap om hva som skjer i nettverksrådets problemløsende fase, hvor ingen fagpersoner er til stede, var observasjoner av nettverksråd en metode som ville supplere informasjon fra intervjuene. Jeg observerte derfor fem nettverksråd. Disse observasjonene gir utfyllende data for å få innsikt i hvordan nettverksråd fungerer.

- 15 intervjuer med mottakere av sosialhjelp (hovedpersoner) ca. tre måneder etter gjennomført nettverksråd.
- Seks oppfølgende intervjuer ca. ett år etter gjennomført nettverksråd.
- Fem observasjoner av nettverksråd (hvorav fire av disse hovedpersonene inngår i utvalget på 15 personer som ble intervjuet).

3.3. Utvalg og datainnsamling

Datainnsamlingen ble gjort i tre runder: Semistrukturerte intervjuer relativt kort tid etter nettverksråd; oppfølgende intervju ca. ett år etter nettverksråd og; observasjoner av nettverksråd.

3.3.1. Runde 1: Semistrukturerte intervjuer

Utvalg

Utvalget er hentet fra deltakerne i den overordnede RCT-studien denne studien utgikk fra. Det naturalistiske eksperimentet ble gjennomført i sosialtjenesten i Bergen kommune, samt i bydel St. Hanshaugen i Oslo. Saksbehandlerne ved sosialkontorene rekrutterte deltakere til eksperimentet, der de hadde instruksjoner om å gi informasjon om studien og spørre alle langtidsmottakere av sosialhjelp (> 6 måneder) om de var interessert i å delta. Totalt deltok 149 personer i RCT-studien, hvorav 2/3 ble tilfeldig trukket til intervensjonsgruppen. Til sist var det totalt 41 personer som holdt nettverksråd. Disse 41 personene var denne kvalitative studiens populasjon som utvalget på 15 personer er hentet fra.

Alderen på personene i utvalget var 24-64 år. Det var ni menn og seks kvinner. Seks personer bodde i Oslo, og ni i Bergen. Alle oppga (uoppfordret) under intervjuet at de hadde psykiske helseproblemer som angst og depresjon eller ulike typer diagnoser. Sju av informantene fortalte om tidligere eller nåværende rusproblematikk, to fortalte om kriminell historie. Ti av de intervjuede hadde barn, tre av informantene var gift. To informanter hadde flyktningbakgrunn. Alle levde med økonomisk knapphet. Jeg spurte ikke hvor lenge de hadde vært arbeidsledige eller mottatt sosialhjelp, men deltakerne i RCT-studien (kontrollgruppe og eksperimentgruppe, N= 149) hadde i gjennomsnitt vært arbeidsledige i mer enn tre av de siste fem årene (Malmberg-Heimonen, in press).

Utvalgsprosedyre

Teoretisk utvalg anses som mest hensiktsmessig ved utforsking av områder man har lite kunnskap om fra før. Da er det den kontinuerlige analysen av nye intervjudata som gir retning på hvilke karakteristika eller forhold ved informantene som vil være relevant for utforsking av problemstillingen og som dermed leder til valg av neste informant. Hensikten med teoretisk utvalg er å maksimere muligheten for sammenlikninger på tvers av informanter og data for å ha mest mulig variert grunnlag å utvikle en teori på (Strauss & Corbin, 1998). Både rekruttering til RCT-studien og gjennomføring av nettverksrådene tok imidlertid lengre tid enn antatt, noe som påvirket mine muligheter for å få informanter. Tidspress gjorde derfor at jeg ikke kunne vente til jeg hadde en pool av deltakere som hadde gjennomført nettverksråd å

gjøre teoretisk utvelgelse fra. Derfor tok jeg kontakt med potensielle informanter fortløpende etter hvert som deltakere i RCT-studien gjennomførte nettverksråd.

Det var en liten populasjon å rekruttere fra, og alle ble kontaktet med forespørsel per brev om å bli intervjuet (informert samtykke, appendiks C). Dette brevet ble sendt 1-2 måneder etter at de hadde holdt nettverksråd. Deretter tok jeg kontakt på telefon for å avklare om de ønsket å la seg intervju eller ikke. Ingen ble på noen måte forsøkt overtalt i disse telefonsamtalene. Bare de som spontant sa ja til å bli intervjuet ble med i utvalget. Dette har sitt grunnlag i forskningsetiske forhold. Det var spesielt viktig at utvalget, som representerer en ”utsatt og svakstilt gruppe” jf. NESH¹⁰ § 22, ikke skulle føle seg forpliktet, langt mindre presset til, å gi intervjuer, jf. NESH § 9 om at samtykket skal være fritt ”uten ytre press”. Fire personer ønsket ikke å bli intervjuet, to som sa seg villig til å bli intervjuet da jeg snakket med dem på telefon, møtte ikke opp til avtalt intervju.

Det var vanskelig å komme i kontakt med flere av dem som hadde gjennomført nettverksråd ved at de ikke tok telefonen når jeg ringte. Flere virket ruset eller i psykisk ubalanse da jeg ringte, og avtale om intervju kunne ikke gjøres. Disse ble ekskludert fra studien. Det er derfor mulig at utvalget har en overvekt av personer med positive erfaringer, og at de mest positive og ressurssterke sa ja til å bli intervjuet. Likevel har datamaterialet vist en variasjon, hvor flere kom med nyanserte og kritiske bemerkninger om nettverksråd, og to av informantene ikke var fornøyde med nettverksråd. Videre har jeg utsagn fra sekundære kilder (saksbehandlerutsagn) på at noen av de som ikke ville la seg intervju hadde hatt positive erfaringer med nettverksråd.

Utvikling av intervjuguide

Det finnes en rekke valg for hvordan man gjør et intervju, fra helt åpne intervjuer til helt strukturerte. Det finnes også ulike intervjutekniske tilnærminger man kan velge mellom, som livsformsintervjuer (å få fram erfaringer knyttet til hverdagspraksiser); diskursive intervjuer (å få informanten til å reflektere og teoretisere over et tema) og så videre. Jeg har valgt å bruke semistrukturerte intervjuer der intervjuguiden ble strukturert langs en tidsakse koherent med de ulike fasene av nettverksrådet. Intervjuguiden besto av tre hovedbolker: 1) Tiden før med planlegging og forberedelser; 2) selve nettverksrådet og gjennomføringen av dette og; 3) tiden

¹⁰ Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).

etter nettverksråd og hva som skjedde i etterkant av intervensjonen (appendiks D). Hensikten med dette var å få kunnskap om utvikling og prosesser, samt utfall, knyttet til det å ha holdt nettverksråd. Videre var målsettingen å få innsikt i hvordan de ulike fasene erfares for deltakerne.

Denne tidsakse-designen ble forsterket ved å gjøre et oppfølgende intervju ca. ett år senere for omtrent halvparten av utvalget (se pkt. 3.3.2.).

Det ble gitt god tid til å utvikle intervjuguiden. Litteraturstudier på feltet ansopret til bestemte teoretiske tema som burde utforskes, som sosial støtte og empowerment. Jeg hadde videre helt konkrete spørsmål knyttet til selve nettverksrådtiltaket, som hvordan deres erfaring med koordinatoren, handlingsplanen og med alenetidsfasen av møtet var, og så videre.

Intervjuguiden ble ytterligere utviklet i kjølvannet av de første intervjuene, der nye spørsmål ble inkludert som følge av at tema kom opp i intervjuene.

Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjort ca. tre måneder etter at informantene hadde holdt nettverksråd. Intervjuene varte mellom 1 - 2 timer. De fleste ble utført enten på et kontor ved Uteseksjonen i Bergen, og på et møterom eller mitt kontor på Høgskolen i Oslo. Noen intervjuer ble utført hjemme hos informanten. Det var informanten som bestemte hvor intervjuene skulle gjøres.

Før intervjuene startet gjentok jeg informasjon om hensikten med intervjuene slik det sto i samtykkeerklæringen informantene allerede hadde fått og signert. Videre presiserte jeg at de kunne avbryte intervjuet når som helst, avstå fra å svare på spørsmål, viste dem stoppknappen på opptakeren og så videre. Jeg oppfordret dem til å avbryte meg dersom jeg var på feil spor i forhold til det som var viktig for deres erfaring med nettverksråd.

De første intervjuene forløp med en relativt fast struktur hvor intervjuguidens tema og spørsmål i all hovedsak ble fulgt i den rekkefølge de var satt opp, men med rom for å følge opp viktige tema som dukket opp under samtalen. Etter hvert som jeg ble tryggere i intervjusituasjonen og ble bedre kjent med tematikken, la jeg opp til en mer åpen struktur på samtalen der jeg mot slutten av intervjuet gikk gjennom guiden for eventuelt å ta opp igjen tema som ikke var blitt berørt underveis. Fire av informantene hadde jeg også observert

nettverksrådet til. Jeg valgte å ikke trekke inn mine observasjoner i intervjuene for å la informantene komme med sine erfaringer fra nettverksråd uavhengig av mine betraktninger.

Stemningen under intervjuene var god og informantene virket avslappede, med unntak av én som framsto mer pliktorientert og også med kroppsspråket viste at ikke alle tema var like lette å snakke om. Overfor denne personen insisterte jeg meget tydelig, både under telefonsamtalen da vedkommende ble spurt om hun ønsket å la seg intervju, samt før selve intervjuet, at dette var frivillig og at hun kunne avbryte når som helst.

Etter gjennomført intervju fikk informantene et gavekort på kr. 300 tilsendt i posten noen dager etterpå. Dette ble de ikke informert om på forhånd for å forhindre at økonomisk godtgjørelse skulle være motivasjonen for å gi et intervju. Dette ville kunne ha påvirket til en følelse av forpliktelse fra informantenes side om å gi mer positive uttalelser om nettverksråd, enn det som var tilfelle for deres erfaringer.

3.3.2. Runde 2. Semistrukturerte intervjuer ett år senere

Seks av de 15 i utvalget ble intervjuet én gang til ca. ett år etter nettverksrådet (totalt ble åtte kontaktet per brev med nytt informert samtykke (appendiks E). Én fikk jeg ikke tak i på telefon. Den andre kunne, men intervjuet ble forhindret av praktiske omstendigheter). Disse personene ble valgt på bakgrunn av at de ga de rikeste beskrivelsene i første intervju.

En egen intervjuguide ble laget for dette oppfølgende intervjuet. Denne guiden var kortere og var mer spisset mot hva som hadde skjedd i etterkant av nettverksråd (appendiks F).

Et gavekort på kr 250 ble tilsendt etter intervjuet. Informasjon om dette ble ikke gitt på forhånd, av samme grunn som nevnt ovenfor.

3.3.3. Runde 3. Observasjoner av nettverksråd

Jeg gjennomførte observasjoner av fem nettverksråd. Fra fire av disse ble hovedpersonene intervjuet senere og inngikk i intervjuutvalget på 15 personer. Hovedpersonen fra den femte

observasjonen ønsket ikke å bli intervjuet. Jeg innhentet informert skriftlig samtykke fra hovedpersonene før observasjonen (appendiks F). For å få anledning til å gjøre observasjoner i nettverksråd var jeg avhengig av at prosjektlederne i kommunene som hadde oversikt over når rådene skulle avholdes, ga beskjed i god tid slik at jeg kunne sende brev til deltakerne og be om tillatelse til å observere. I tillegg forespurte prosjektleder eller koordinator potensielle informanter om det var i orden at en observatør (jeg) var til stede. For mange var tiden før nettverksrådet preget av nervøsitet. Av den grunn mente jeg det var riktig at en muntlig forespørsel på denne måten ble gjort først via en tredjeperson, i og med at det var opprettet et visst tillitsforhold mellom koordinator/prosjektleder og deltaker. Mange nettverksråd ble imidlertid arrangert uten at jeg fikk beskjed om dette og jeg ble slik forhindret i å spørre deltakerne om å få observere. Dermed er antall observasjoner lavere enn opprinnelig planlagt.

Under selve observasjonen satt jeg ikke rundt bordet sammen med hovedpersonen og nettverket. I møtets innledende del presenterte jeg kort at jeg var der som forsker fra Høgskolen i Oslo og at hensikten med å være til stede som observatør var at jeg ønsket å lære mer om hvordan nettverksråd virker. Jeg presiserte for hovedpersonen at han/hun bare skulle gi meg et vink under møtet, så ville jeg forlate rommet med en gang dersom han/hun ikke ønsket at jeg skulle være til stede mer. Dette skjedde ikke på noen av de fem observasjonene. Jeg forsøkte å gjøre så lite ut av min tilstedeværelse som mulig mens jeg noterte ned utsagn og hendelser underveis. Jeg observerte alle tre fasene av nettverksråd, også den delen hvor fagpersoner og koordinator ikke var til stede.

3.4. Analyse

Det finnes en rekke forskjellige tilnærminger for hvordan man kan gjøre både en kvalitativ datainnsamling og analyse (Patton, 2002), noe som er blitt omtalt som et metodisk anarki innen kvalitativ metodikk (Dixon-Woods, Shaw, Agarwal, & Smith, 2004). Fordi det finnes mange tilnærminger å velge mellom må man gjøre et *begrunnet* valg; hvorfor velge én analysemetode framfor en annen i denne studien? Begrunnelsen for å velge grounded theory er dens overordnede formål om forsøksvis å generere teorier eller forklaringer på det fenomenet som studeres og/eller som trer fram i datamaterialet. Grounded theory er en induktiv, teorigenererende analysemetode. Med *teori* mener Strauss & Corbin (1998) ”a set of well-developed categories that are systematically interrelated through statements of

relationships to form a theoretical framework that explains some relevant social, psychological [...] phenomenon. The statements of relationships explain who, what, when, where, why, how and with what consequences an event occurs.” (s. 22). En teori har altså til hensikt å peke på mulige sammenhenger og å gi forklaringer på det som undersøkes.

Analysen styres av studiens problemstillinger (Kvale, 1997); hva opplever deltakerne ved å holde nettverksråd, og hva handler nettverksråd om i denne konteksten (hvilke psykososiale prosesser, og hvilke eventuelle endringer, utløses)? Jeg har derfor valgt å legge vekt på å fortolke og analysere det som trådte fram som typiske tema i datamaterialet. Det vil si tema som flere snakket om og som syntes å reflektere betydningsfulle erfaringer for informantene. Det må her nevnes at tre av informantene skilte seg ut ved at de ga begrenset grunnlag å analysere fra i etterkant. To av disse informantene ga til dels usammenhengende og fragmenterte beretninger under intervjuet, noe som kom tydelig fram i transkriberingene. Den tredje hadde svake norskkunnskaper (vedkommende ønsket ikke å bruke tolk) noe som medførte blant annet en begrensning i å være sikker på å ha forstått vedkommende riktig i analysen. Disse tre informantene ga dermed mindre fyldige beskrivelser enn de andre. Dette forklarer hvorfor sitater fra tre av informantene i liten eller ingen grad er med i de hovedkategoriene analysen munnet ut i.

3.4.1. Grounded theory

Sentralt for grounded theory-metoden er å oppdage og foredle kategorier/begrep i datamaterialet som blir selve byggesteinene for teorien(e) som utvikles. Jeg vil i det følgende gi en detaljert beskrivelse av hvordan jeg har gått fram i analysen.

Alle de analytiske prosedyrene i grounded theory har til hensikt å ”identifisere, utvikle og relatere begrep med hverandre” (Strauss & Corbin, 1998, s. 202) for å bygge en teori/modell som kan bidra til å forklare forhold rundt fenomenet som studeres. Det er tre ledd i analysen. Det første kalles åpen koding, hvor man gjør mikroanalyse av teksten. Det andre analytiske leddet kaller jeg systematisk begrepsutvikling (omtalt av Strauss & Corbin (1998) som ”aksekoding”), og siste ledd er det jeg kaller teoribygging (”selektiv koding” (ibid.)):

1. *Åpen koding* (mikroanalyse, stille spørsmål, teoretiske sammenlikninger, abstrahere/kode utsagnene, gruppere disse i kategorier (= analytiske ideer))
2. *Systematisk begrepsutvikling*
3. *Teoribygging*

1. *Åpen koding*

Jeg startet med mikroanalyse av de første sidene av de transkriberte intervjuene. Mikroanalyse innebærer å generere assosiasjoner, først ord for ord, så setning for setning. Dette er en svært tidkrevende prosedyre, men også svært nyttig. Et formål er å forhindre at den som analyserer ikke velger den første tolkningen av et utsagn, men blir bevisstgjort på den meningsrikdom som eksisterer innenfor et enkelt ord, en setning, en frase. Dermed oppstår også en bevissthet rundt at både informanten selv kunne ha ment noe annet enn hva forskeren forstår det som, men også at andre forskere ville kunne forstå samme utsagn på en tredje måte. Nyten i denne mikroanalytiske fasen ligger først og fremst i å få fram en åpen og kreativ bevissthet hos forskeren når resten av datamateriale analyseres og fortolkes. Et eksempel på mikroanalyse fra mitt materiale ser slik ut:

”Dagen før nettverksråd, da klarte jeg å få tak i den leiligheten. Så da hadde jeg fått klarlagt hele spørsmålet før møtet, og alle var helt overgitt over det. Da var jeg så kry og stolt!”

- Jeg assosierer: Når er man kry, stolt? Barn blir det når de får til noe, mestrer. Voksne når de har gjennomført noe krevende, fått en pris, fått anerkjennelse for en bragd, når de har seiret, vunnet, nådd et mål, greid noe de trodde var uoverkommelig.
- Jeg konkluderer med at utsagnet kan handle om en krevende oppgave; om selvstendighet, mestring og seier; det handler videre om å få anerkjennelse. Men også om det å handle og oppnå en målsetting (skaffe leilighet).

Samtidig kodet jeg informantenes utsagn, det vil si satte merkelapper eller navn på det som foregikk i utsagnene. For eksempel kodet jeg forrige sitat slik:

”Dagen før nettverksråd, da klarte jeg å få tak i den leiligheten. Så da hadde jeg fått klarlagt hele spørsmålet før møtet (HANDLEKRAFT), og alle var helt overgitt over det (ANERKJENNELSE). Da var jeg så kry og stolt (SELVFØLELSE)!”

Slik ser man etter hvert hvilke kategorier som går igjen som tema i det enkelte intervju og på tvers av intervjuene. For å få en oversikt, satte jeg også opp et diagram med en kolonne for hver deltaker og sentrale temaer/kategorier som rader under hver kolonne for å synliggjøre hvilke temaer som faktisk gikk igjen på tvers av intervjuene (appendiks A).

2. Systematisk begrepsutvikling

I denne fasen grupperes kodingen til mer overordnede kategorier. Analysen er ikke lineær, men sirkulær, det vil si man går fram og tilbake mellom åpen koding, begrepsutvikling og teoribygging. Analysen går også over lang tid, parallelt med litteraturstudier og teoretisk utforsking. Slik ble for eksempel kategorien HANDLEKRAFT etter hvert satt i sammenheng med det teoretiske perspektivet om ”agency” (se kapittel 4).

3. Teoribygging

I tredje steg av analysen utforsket jeg relasjoner mellom de sentrale kategoriene som var kommet fram. Det er her man begynner å utvikle og bygge teorier eller modeller som kan vise sammenhenger ved det fenomenet som utforskes. For eksempel så jeg etter hvert i analysen at kategoriene ANERKJENNELSE og SELVFØLELSE var framtrepende i materialet på varierende måter og at de to kategoriene så ut til å ha en sammenheng. Dette ble understøttet i den teoretiske utforskningen og analysen. En modell (teori) om hvordan nettverksråd kan forstås i forhold til blant annet disse to kategoriene ble utviklet (se kapittel 6).

Å følge grounded theory fra A til Å er noe som byr på vanskeligheter da det etter hvert finnes flere varianter, som for eksempel konstruksjonistisk grounded theory (Alvesson & Sköldbberg, 2008) og det at Glaser og Strauss kom i betydelig konflikt med hverandre vedrørende hva grounded theory er og bør være (Dixon-Woods et al., 2004). Mens Glaser var opptatt av å unngå forforståelse i analysen, var Strauss opptatt av den analytiske stringensen og å utvikle

et klart analytisk rammeverk. Sistnevnte tilnærming er mer i overensstemmelse med mitt eget ståsted, og jeg har derfor latt meg inspirere av boken *Basics of qualitative research* (Strauss & Corbin, 1998) i min empiriske analyse.

Det er de mest sentrale kategoriene/empiriske funnene, det vil si det som trådte fram som typisk i datamaterialet, som er gjort til gjenstand for analyse i denne avhandlingen. Disse er presentert med sitt empiriske grunnlag i appendiks B. Noen andre tema forekommer også i avhandlingen i form av sitater. Disse trekkes inn for å supplere bildet jeg tegner gjennom de overordnede kategoriene/funnene, og for å belyse det forhold/empiriske tema som diskuteres.

Analyse av observasjonsmaterialet

Jeg gjorde notater under observasjonene. Disse notatene er imidlertid ikke analysert på samme måte som intervjudata. Observasjonene ga verdifull innsikt i hvordan og hvorvidt nettverksråd-modellen ble fulgt av deltakerne, og av hvilke interaksjonelle forhold som pekte seg ut under spesielt nettverksrådets ”alene”-tid, fase to. Slik har observasjonene fungert som en supplerende datakilde til intervjuene og samtidig vært en måte å validere informantenes intervju-utsagn om deres erfaringer med nettverksråd på.

3.4.2. Valideringsprosedyrer

For å sikre såkalt indre gyldighet (hvorvidt slutningene og eventuelle modeller/teorier analysen munner ut i, kan ses som gjeldende for nettverksråd og for dette utvalget) har jeg forsøkt å sikre at det er sammenheng/konsistens mellom informantenes utsagn, ”common sense” og teoretisk fortolkning/forståelse (Kvale, 1997). Ett ledd i å sikre god forståelse av informantenes utsagn, er å ha kontroll over transkriberingen av intervjuene. En person med lang erfaring i å transkribere ble satt til å utføre denne oppgaven og vedkommende fikk instruksjoner om å skrive av ordrett.

Kvale (1997) argumenterer for det han kaller kommunikativ gyldighet, det vil si å sjekke underveis i intervjuet at man har forstått informanten korrekt. Gjennom spørsmål som

”Forstår jeg deg riktig når du sier...?”, og å gjøre oppsummeringer som ”Du mener altså at...”, forsøkte jeg å sikre at jeg forsto det informanten ville formidle.

De ulike slutningene drøftes underveis i avhandlingen ut fra ulike teoretiske perspektiver. Jeg bruker avvikende empiriske eksempler for å vise variasjonen knyttet til hovedfunnene. Dette forhindrer såkalt ”holistic fallacy” (Miles & Huberman, 1994, s. 263), det vil si å komme til den konklusjon at datamaterialet er mer kongruent enn det i virkeligheten er. Da har man mest sannsynlig lukket øynene for avvikene i materialet.

Valideringen foregikk også underveis i analysen av intervjuene etter hvert som jeg fikk nye intervjuer inn. Da fikk jeg mulighet til å sjekke om de kategoriene jeg hadde kommet fram til så langt var tema også i neste intervju, eller om informantens erfaringer gikk i en annen retning.

Jeg har selv utført alle intervjuene, og slik unngås utfordringen om redusert pålitelighet (reliabilitet) når man opererer med flere intervjuere som kan gi forskjelligartede intervjuer. Resultatenes pålitelighet styrkes ved at jeg forsøkte å gjøre intervjuene så like som mulig, ved å gi lik informasjon og å gå gjennom de samme spørsmålene og temaene for alle.

Når man analyserer data med en grounded theory-tilnærming, er det et ideal at forskeren etterstreber en objektiv holdning og at man representerer observasjonene på en så upartisk måte som mulig, det vil si å yte rettferdighet overfor informantenes ”stemme” (Strauss & Corbin, 1998). Subjektivitet er til stede hos alle forskere, noe også Strauss og Corbin poengterer, men ved å være mest mulig bevisst sine egne ”biases” (forforståelser) bidrar dette til å forhindre partisk analyse og fortolkning.

I stedet for korrespondansekrimeriet for sann kunnskap, snakker man innen kvalitativ metodikk om et koherenskrimerium. Det vil si at kunnskapen som kommer fram skal ha en *sammenheng* med den sosiale virkeligheten som studeres, mer enn at kunnskapen skal være en nøyaktig avspeiling av slik virkeligheten ”er”. Å framskaffe sann kunnskap handler dermed om å generere ”forsvarlige kunnskapsutsagn” (Kvale, 1997, s. 166). Med bruk av kvalitative metoder søker man ikke å fastslå en ”sannhet”, men man søker å få en ny og utvidet *forståelse* av verden.

Valideringspraksis handler for det ene om å gjøre for det ene valg mellom ulike, men mulige, tolkninger av ens datamateriale, og for det andre om å argumentere for de valgte tolkningenes/funnenes troverdighet (Kvale, 1997). Dette gjøres i de følgende analysekapitlene ved hjelp av teoretiske perspektiver å belyse empirien med.

Ved bruk av grounded theory legges det som nevnt vekt på å etterstrebe en nøytral holdning fra forskerens side (Corbin & Strauss, 1998). Det er derfor viktig å ha et bevisst forhold til sin egen rolle som forsker, samt ens forforståelse, i vurderingen av kunnskapens gyldighet.

3.4.3. Forskerrollen og teoretisk forforståelse

Ved bruk av kvalitativ metode omtales forskeren som "instrumentet" for datainnsamlingen. Forskere er, som nevnt, historisk og kontekstuelte situerte. Uavhengig av metode, vil ulike forskere ha forskjellig fokus når studier designes og data samles inn og analyseres, og dette påvirker hvilken kunnskap man får. Fortolkning og analyse av data avhenger av forskerens faglige bakgrunn, teoretiske blikk, egne verdier og så videre.

I intervjusituasjonen er det en maktulighet til stede, der det er mulig at informantene vil forsøke å gi "riktige" og mer positive svar enn det som faktisk er tilfelle for deres erfaring. Videre vil såkalt dobbel hermeneutikk, informantenes fortolkning av mine spørsmål, deres egne fortolkninger av nettverksråd og sine erfaringer med dette – og mine fortolkninger av deres utsagn igjen, lett skape diskrepanser mellom informantenes og mine fortolkninger.

Jeg hadde tidlig en antakelse om at nettverksråd ville være potent på det relasjonsmessige plan. Jeg hadde antakelser om at tillit, og det å bli sett, var sentrale elementer ved tiltaket. Jeg stilte meg tvilende til om nettverksråd var en beslutningsmodell, og at empowerment var tiltakets fremste effekt i denne konteksten. For å forhindre at disse ideene skulle bli en bias i forskningsprosessen, har for eksempel teorien om empowerment blitt grundig redegjort for og drøftet i avhandlingen, til tross for at dette ikke var et framtrøende tema i empirien.

Innledningsvis var jeg samtidig kritisk til at nettverksråd ville fungere godt. Spesielt var jeg kritisk til koordinatorene og deres rolle, og jeg var skeptisk til at det private nettverket ville praktisere ordstyring og så videre. Jeg tenkte også at dette kunne bli konfliktfylte møter. Jeg var videre mistroisk til at handlingsplanen ville bli oppfattet positivt blant deltakerne. I møte

med NAV-systemet er handlingsplaner som ikke har noen reell funksjon ikke uvanlig (etter egen tidligere erfaring som saksbehandler i Aetat). Jeg var altså til dels svært kritisk til nettverksråd da jeg startet opp i dette forskningsprosjektet høsten 2007.

Jeg har analysert nettverksråd ut fra et individperspektiv. Jeg har hele tiden vært interessert i hva som skjer på individplan og på de psykososiale mekanismene og prosessene som oppstår i og gjennom nettverksråd. Dette har følgelig styrt mitt forskningsprosjekt, i alt fra valg av problemstillinger til teoretiske perspektiver på empirien.

3.5. *Forskningsetiske overveielser*

Studien er blitt vurdert og godkjent av Nasjonal Forskningsetisk komité for Humaniora og Samfunnsfag (NESH). Alle informantene har signert et informert samtykke til å bli intervjuet eller observert. Alle sitater fra intervjuene er anonymisert i avhandlingen. I noen av sitatene er også detaljer endret for å bevare konfidensialiteten, uten at sitatets meningsinnhold er endret. Alle lydfiler og transkriberinger er destruert ved utgangen av 2010.

Det er ingen umiddelbart sterke etiske innvendinger mot å intervju mennesker om deres erfaring knyttet til å ha deltatt på et tiltak via sosialtjenesten. Likevel representerer denne gruppen en ”svakstilt og utsatt gruppe”, jmf. NESH § 22. De etiske problemstillingene det er relevant å ha et bevisst forhold til er:

1. *Psykisk sykdom og /eller rus*. Mange av de som mottar sosialhjelp har psykiske helseproblemer og/eller har problemer med bruk av rusmidler. Det er uaktuelt å intervju mennesker som er under påvirkning av rusmidler eller i sterk psykisk ubalanse, da man ikke kan være sikker på at de er kognitivt eller emosjonelt i stand til, å gjøre en overveid beslutning om å delta i et forskningsintervju eller bli observert under nettverksråd. For det andre står informanten i fare for å formidle ting under intervjuet/observasjonen hun ellers ikke ville ha gjort.

Etter å ha sendt forespørsel om intervju/observasjon per brev, ringte jeg alle for å følge opp forespørselen. Noen hørte jeg var tydelig ruset og/eller i en psykisk tilstand, og hvor jeg ikke fant det forsvarlig å gjøre avtale om intervju. Ikke ved noen intervjuer/observasjoner så jeg synlige tegn på rus eller psykisk ubalanse blant informantene.

2. *Personlige og vanskelige temaer.* Intervensjonen nettverksråd kan bringe opp til overflaten vanskelige problemer og følelser. Ved å gjøre en studie om deltakernes opplevelser og erfaringer knyttet til nettverksråd er det derfor en mulighet for at a) informantene sier mer enn de etterpå ønsker de hadde sagt og b) nye vanskelige følelser kommer til overflaten som følge av eventuelle innsikter intervju samtalen kan gi.

Førstnevnte problemstilling, at man sier mer enn man etterpå ønsker man hadde sagt, er aktuell i de fleste intervjustudier, og representerer som sådan ikke en etisk problemstilling spesielt knyttet til denne studien. Mer relevant er muligheten for at tanker og følelser omkring intervensjonen man har vært med på, kan komme til overflaten som en følge av refleksjon og samtale under og etter intervjuet. Imidlertid framstår det ikke som en spesielt overhengende risiko at intervjuet vil vekke sterkere reaksjoner enn selve intervensjonen.

Erfaringen var at de aller fleste intervjuene lot til å gå veldig greit for informantene. Jeg presiserte ved oppstarten av hvert intervju, i tillegg til underveis i intervjuene, at de selv styrte hva de ville svare på. Jeg avsluttet også hvert intervju med å spørre om det var noe i samtalen de ønsket å få slettet, og at de kunne ta kontakt når som helst for å få slettet deler av eller hele samtalen om de ønsket det. Noen sterke og følelsesladete temaer kom opp i noen av intervjuene. Likevel mener jeg at informantene ble ivaretatt med respekt og lydhørhet under intervjuet, og ingen har ytret ønske om å få slettet noe eller trekke seg fra studien i ettertid. Flere sa seg villig til å bli intervjuet en gang til ved forespørsel om oppfølgende intervju ca. 6 - 12 måneder etterpå.

3.6. Innledende presentasjon av empirisk materiale

Jeg velger avslutningsvis i dette kapitlet å gi en oversikt over nettverkssammensetning og oppmøte i nettverksrådene for utvalget, og presentere problemstillingene utvalget hadde med til drøfting på nettverksråd. Dette for å gi leseren innsikt i de konkrete forhold rundt nettverksråd før analysen gjøres i de neste kapitlene. Jeg gir også en casebeskrivelse av et

nettverksråd for å billedliggjøre hvordan en nettverksrådsprosess kan se ut, slik at leseren lettere kan ha en forestilling om hvordan nettverksråd forløper.

3.6.1. Nettverkssammensetning og oppmøte på nettverksråd

Antall personer i nettverksrådene varierte fra én til åtte personer (i tillegg til hovedpersonen). De fleste hadde overvekt av familie, eller like mange familiemedlemmer som venner, i sine råd. To personer hadde kun venner i sine nettverksråd (men begge hadde invitert familiemedlemmer som ikke kunne møte). I tabell 1 gis en oversikt over hvem som deltok i informantenes nettverksråd (avgrenset til det første nettverksrådet for de som senere hadde et oppfølgende råd). Data er hentet fra spørreskjema som koordinatorene fylte ut etter nettverksrådene (som del av datamaterialet i det overordnede forskningsprosjektet).

Tabell 1: Oversikt over deltakere på informantenes nettverksråd.

	Totalt antall nettverksmedlemmer på nettverksråd	Antall familiemedlemmer	Antall venner	Antall andre (støttekontakt (n=1), venner av familien, arbeidsgiver (n=1), kontakter fra organisasjoner)	Inviterte som var forhindret i å møte opp	Inviterte som takket nei/ikke møtte
Informant 1	7	2	5			
Informant 2	4	3	1			
Informant 3	6	4	2		1	
Informant 4	5	3	1	1		
Informant 5	5	1	4			
Informant 6	5		5		1	
Informant 7	7	3		4		1
Informant 8	2	1	1			1

Informant 9	4	3	1			
Informant 10	6	3	2	1	1	
Informant 11	3	1		2	2	
Informant 12	7	2	5		1	
Informant 13	5	4	1		1	1
Informant 14	8	6	2			
Informant 15	1		1		2	

Ni av informantene hadde like mange, eller flere, familiemedlemmer på sine nettverksråd som venner. Kun én person hadde invitert med personer fra det mer perifere nettverket (en arbeidsgiver). Det er altså få personer utenom ens nærmeste sosiale relasjoner som ble invitert av informantene. Av totalt 87 personer som ble invitert til de 15 nettverksrådene var det bare tre personer som takket nei eller som ikke kom. De fleste kunne og ville altså stille opp på et nettverksråd.

3.6.2. Informantenes problemstillinger

Nedenfor gis en presentasjon av informantenes spørsmål og problemstillinger som de hadde med til nettverksråd. Disse problemstillingene sto oppført i deltakernes handlingsplaner som ble samlet inn til det overordnede forskningsprosjektet, og problemstillingene er hentet fra disse handlingsplanene. Alle informantene hadde flere problemstillinger hver som de ønsket å diskutere med nettverket, og jeg har her kategorisert problemstillingene etter tema.

Relasjonsorienterte spørsmål

Howdan kan jeg opprettholde kontakten med barna mine?

Howdan kan jeg bedre kontakten med gamle venner?

Hva kan jeg gjøre overfor nettverket?

Howdan kan jeg få bedre kontakt med familie?

Hvordan kan jeg opprette en god kontakt [med familien]?
 Hva kan jeg gjøre for å opparbeide et godt forhold og tillit [til min familie] i forbindelse med mitt rusmisbruk?
 Hva kan jeg hjelpe min familie/venn med?
 Hvordan kan jeg og mine barn få et bedre/nærere forhold til den øvrige familien vår?
 Hvordan kan mine barn få flere omsorgspersoner enn bare meg?
 Hvordan kan jeg slippe de ekstra byrdene jeg har med min eksmann?
 Hvordan kan nettverket hjelpe min sønn?
 Hvordan skal mitt barns skolesituasjon forbedres?

Spørsmål om mer sosial kontakt

[Hvordan kan jeg få] mer sosial kontakt med andre, og gjerne også mer fysisk aktivitet?
 Hvordan kan jeg få flere norske venner?
 Hvordan kan jeg utvide bekjentskapskretsen min?
 Hvordan skal jeg skille ut fritid og helg, da jeg ønsker å bli mer tilgjengelig for venner/nye venner.
 Hvordan kan jeg bryte en isolert tilværelse?

Jobborienterte spørsmål

Hvem kan skaffe meg en deltidsjobb?
 Hvordan kan jeg få jobb?
 Hvordan skal jeg gå fram for å søke jobb, aktivitet osv.?
 Hvordan kan jeg finne jobb og bruke mitt potensial?
 Hvordan skal jeg komme i arbeid noen timer ukentlig?
 Hva er muligheten for fast arbeid? Hvordan skal jeg greie å holde på en jobb?

Spørsmål rundt daglig aktivitet, struktur i hverdagen

Hvordan kan jeg være mer aktiv på dagtid (jobb/frivillighetsarbeid/trening)?
 Hvem kan være med meg på aktiviteter?
 Hvordan skal jeg komme i bedre form?
 Hvordan kan jeg få positive opplevelser (turer osv.)?
 Hvordan skal jeg få gode rutiner i hverdagen?
 Hvordan få struktur på hverdagen?
 Hvordan kan jeg balansere arbeid og fritid?
 Hvordan kan jeg bli mer strukturert?

Spørsmål rundt praktisk hjelp (spesielt i forbindelse med bolig, økonomi)

Hvordan kan jeg skaffe bolig?
 Hvordan kan jeg få orden hjemme?
 Hvordan kan jeg få orden på min økonomi?
 Jeg ønsker å få mer informasjon om webdesign og innblikk i hvordan jeg kan starte en nettbutikk, kan noen hjelpe meg med dette?
 Hvem kan hjelpe meg å lære internett?

Kan noen hjelpe meg med å skaffe praktisk informasjon / opplysninger om mulighetene til å starte et prosjekt som handler om helseforebyggende tiltak, gjerne i utlandet?

Hvordan kan jeg få hjelp til å overholde frister?

Hvordan skal jeg klare å holde budsjettet som er satt?

Hvordan kan jeg finne et sted å bo? Hvordan skal jeg greie å holde på en bolig?

Er det noen som kan lage og hjelpe meg med å følge opp et enkelt budsjett?

Kan noen hjelpe meg med å lage en plan rundt et sunt kosthold?

Hvordan skal jeg skaffe meg en leilighet?

Hvordan skal jeg klare flytting til ny bolig?

Hvordan skal jeg lære å styre økonomien min bedre?

Psykologisk-emosjonell hjelp/mestringsrelaterte spørsmål

Hvordan kan jeg holde meg helt rusfri?

Hvordan skal jeg få styr på livet?

Hvordan kan jeg føle meg mer nyttig i det norske samfunn?

Hvordan kan dere hjelpe meg når jeg får angst?

Hvem kan hjelpe i tilfelle jeg får akutte [psykiske] problemer

Hvordan skal jeg håndtere situasjoner som er ubehagelige: unngå klaustrofobi på kjøpesentre; være redd for å møte tidligere omgangskrets?

Hvordan skal jeg bedre sette grenser for meg selv uten å såre andre?

I tabell 2 nedenfor ser vi at bare én person hadde kun relasjonelle problemstillinger i forkant av nettverksråd, mens i intervjuene etterpå ga imidlertid åtte av informantene uttrykk for at det relasjonelle var den viktigste motivasjonen for å holde nettverksråd, så vel som viktigste gevinst. Ytterligere fire ga uttrykk for at relasjonelt orienterte tema var viktige erfaringer i tillegg til de praktiske forholdene de drøftet og fikk hjelp til gjennom nettverksråd. Til sammenlikning var det bare tre av informantene som i intervjuene vektla kun de praktiske forholdene når de fortalte om sine erfaringer med nettverksråd. Majoriteten hadde altså relasjonelt orientert motivasjon og/eller ga uttrykk for at relasjonelle endringer var de viktige erfaringer med nettverksråd, til tross for at overvekten av spørsmålene som ble oppgitt før nettverksråd handlet om praktisk orienterte problemstillinger.

Tabell 2: Tabellen viser oversikt over antall informanter som oppga hvilken type problemstillinger de ønsket å diskutere med nettverket i forkant av nettverksråd, og hvordan dette står delvis i kontrast til de erfaringene som de opplevde som viktige i etterkant.

	Antall informanter som oppga hvilken type spørsmål/problemstillinger de ønsket å diskutere i forkant av nettverksrådet	Antall informanter som i intervjuene oppga viktigste motivasjon og/eller erfaring/gevinst med nettverksråd
Bare relasjonelle tema	1	8
Både relasjonelle og praktiske tema	8	4
Bare praktiske tema	6	3

3.6.3. Case-beskrivelse av nettverksråd-prosessen

Som en overgang til de følgende analysekapitlene gir jeg her en casebeskrivelse av et nettverksråd (hentet fra observasjonene). Dette for å illustrere for leseren hvordan et nettverksråd forløper. Caset er anonymisert og detaljer endret slik at konfidensialiteten ivaretas.

Nettverksråd til mann, ca 30 år.

Hovedpersonen, her kalt Anders, har liten kontakt med sin familie, og kontakten er delvis brutt med enkelte av familiemedlemmene. Han ønsker å bruke nettverksrådet til å samle nettverket igjen og få til en regelmessig kontakt etterpå.

Anders har møtt opp sammen med en venninne og de er først ute og venter på at de andre skal komme. Han virker alvorlig og litt spent, men når de andre kommer gis det hjertelige klemmer til hverandre. Alle står og snakker sammen og stemningen virker god før de går inn for å starte nettverksrådet.

Koordinator starter møtet ved å fortelle hva som skal skje og hvorfor Anders har invitert nettverket til et nettverksråd. Anders har invitert bare familiemedlemmer i tillegg til venninnen, totalt fem personer. Ikke alle har møtt venninnen, så de gjør en kort presentasjonsrunde. Problemstillingene som Anders har laget på forhånd, og som nettverket har fått i invitasjonsbrevet på forhånd, gjentas og deles ut til alle. Noen uklarheter rundt den ene problemstillingen blir presisert av Anders. Koordinator gjør det tydelig at hun sitter i et rom ved siden av og er tilgjengelig dersom det oppstår behov for hjelp eller liknende. Hun gjør det også klart at dette skal være et positivt og løsningsorientert møte. Fase én av nettverksråd er over, og hun går ut.

Fase to begynner. De starter med å avgjøre hvem som skal være ordstyrer og referent, da dette ikke er blitt ordentlig avklart på forhånd. Ordstyrer tar så ansvar for å bringe på bane første problemstilling. Felles for tre av problemstillingene han har formulert er at de handler om hvordan de som familie skal greie å holde kontakten. Under møtet er to av familiemedlemmene mer aktive, mens de to andre og delvis venninnen er mer stille. Alle sammen bekrefter, og er helt eksplisitte på, at de ønsker å ha kontakt med Anders. Spesielt er tanten veldig tydelig på dette, og hun er også veldig konstruktiv i sin kommunikasjon under møtet; hun viser forståelse for Anders' situasjon ved å si slike ting som "alle har det vanskelig av og til", "vi vet at du av og til ikke greier å snakke med oss", i stedet for å være klandrende. Etter hvert som de kommer fram til måter de gjensidig kan prøve å holde kontakten på framover, noterer referenten ned løsningene. Ved et tidspunkt blir Anders' far sint når de kommer inn på ting Anders har gjort tidligere. De andre forholder seg rolig til dette følelsesutbruddet. Anders er lei seg og beklager det som skjedde. Det hele går raskt over og de fortsetter å diskutere videre. De holder seg til dagsorden, og fase to av møtet er over etter et par timer.

I fase tre av nettverksråd blir koordinatoren hentet inn igjen. Hun gjennomgår handlingsplanen de har laget. Noen av de konkrete løsningene handlet om at tanten skulle invitere Anders til familiebursdager framover, at Anders skulle være med og hjelpe far med et

oppussingsprosjekt, og at Anders også fikk ansvar for å ta initiativ til å ta kontakt med familien.

Felles for de fem observasjonene var at de ga innsikt i at nettverksrådets strukturelle rammer ble fulgt, og at nettverkene utviste stor grad av pliktoppfyllelse i rollene som ordstyrer og referent. I flere av observasjonene tok ordstyrer straks ansvar når møtets fase to startet, der ordstyreren i ett tilfelle startet med å gjenta navnene på alle til stede og presisere at *"Vi tar seriøst at man gir tegn for å få ordet."* Under observasjonene så jeg også stor grad av konstruktivitet og støtte i nettverkens måte å kommunisere på. Typisk var å komme med eksempler fra egne liv som viste at hovedpersonen ikke var alene om aktuelle problemer. Videre var det gjennomgående at nettverkene kom med forslag til løsninger, i motsetning til å fortelle hva hovedpersonen burde og ikke burde gjøre. I ett av møtene jeg observerte, var det imidlertid en mer styrende kommunikasjon fra nettverkets side, med flere forsøk på å motivere hovedpersonen for det de mente var bra for ham. Dette var en ung person med få, men sine nærmeste, familiemedlemmer til stede. Hovedpersonen sa imidlertid selv under møtet: *"Jeg er glad for all hjelp jeg kan få. Det motiverer meg"*.

Kapittel 4

”Det har vært veldig positivt for meg dette nettverksrådet. Jeg føler jeg begynner å leve igjen. At jeg får grepet om livet igjen, selv om det går smått.”

Styrket mestringstro og handlekraft gjennom nettverksråd

Det hevdes at nettverksråd er en ”beslutningsmodell”, og at grunnprinsippet bak tiltaket er ”empowerment” (Horverak, 2009; Jensen et al., 2005). Unneland Napsholm (2009) hevder det samme og forklarer: ”Vi inviterer brukeren inn til en annerledes måte å fatte beslutninger på i brukerens sak.” og ”Nettverksråd [...] søker å formalisere den delegerte myndigheten [...]” (Unneland Napsholm, 2009, s. 92-93).

Empowerment er den teoretiske perspektivering som dominerer forskningen på feltet, og i dette første analysekapitlet ser jeg nærmere på dette begrepsmessige fundamentet i forståelsen av hva nettverksråd handler om, og gjør, for deltakerne. Begrepet empowerment presenteres i litteraturen som et paradigme for en måte å utøve sosialt arbeid på (Bjerge, 2005; Levin, 2004; Rønning, 2007), slik at blant annet økt kontroll og mestring hos brukeren skal bli resultatet (Dalby & Løfsnæs, 2008; Peterson, Lowe, Aquilino, & Schneider, 2005; Zimmerman & Rappaport, 1988). Det er altså uklart om empowerment skal forstås som del av et paradigme for utøvelse av sosialt arbeid eller som et teoretisk rammeverk for å forstå hvordan denne intervensjonen virker og hvilke psykososiale prosesser nettverksråd utløser.

I introduksjonskapitlet presenterte jeg empowerment i sammenheng med sosialt arbeid og begrepets kobling til nettverksråd. I dette kapitlet utdyper jeg noe ved innledningsvis å presentere to forståelsestradisjoner av empowerment, før jeg analyserer informantenes erfaringer og nettverksråd i lys av dette begrepet. Empowerment forstått som tilegnet makt, og en mer likeverdig relasjon mellom saksbehandler og bruker, var ikke et framtrædende eller viktig tema for informantene. Det betyr at i dette kapitlet er noen av sitatene fra datamaterialet eksemplifiseringer jeg aktivt har søkt etter, og i mindre grad resultat av grounded theory-analyse. Siste del av kapitlet er imidlertid basert på et empirisk funn som trer fram i materialet. Dette handler om ”handlekraft” og begrepet mestringstro (self-efficacy) og teori

om "agency" anvendes som en supplerende og utvidende teoretisk forståelsesramme for hvilke psykologiske resultater nettverksråd kan gi.

4.1. Nettverksråd – et empowerment-tiltak?

Ideen bak nettverksråd er hentet fra barnevernskonteksten, hvor tiltaket defineres som en beslutningsmodell, det vil si en måte å la den utvidede familien ta beslutninger på vedrørende barnets livssituasjon (som beskrevet under pkt. 1.2. i kapittel 1). Når empowerment er familierådets/nettverksrådets begrepsmessige fundament henger dette altså grunnleggende sammen med det sosiale arbeidets formål om maktoverføring fra det offentlige til det private. Nettverksråd presenteres på samme måte som familieråd som en "beslutningsmodell" (Horverak, 2009; Jensen et al., 2005). Påstandene om at nettverksråd handler om maktoverføring og beslutningstaking - "invitere brukeren inn til en annerledes måte å fatte beslutninger på i brukerens sak." og "søke å formalisere den delegerte myndigheten" (Unneland Napsholm, 2009, s. 92-93) - sto ikke sentralt i informantenes beretninger om nettverksråd.

Et stort problem med empowermentbegrepet er uklarhet i definisjoner og dermed også i anvendelse av begrepet. Det debatteres blant annet hvorvidt empowerment skal forstås som et resultat av intervensjoner eller ikke (Holland & O'Neill, 2006). Dersom man skal forstå empowerment som et resultat av intervensjoner, og ikke bare som et praksisparadigme for sosialt arbeid, er det for det ene uklart hvordan dette skal operasjonaliseres, og for det andre hvor vedvarende en slik effekt skal være før man kan si at styrket empowerment har funnet sted.

Ett problem med operasjonalisering av begrepet har sammenheng med at definisjonene deler seg langs to linjer; en individorientert, psykologisk forståelse og en kollektivistisk, maktorientert forståelse. Noen mener at empowerment handler om å styrke individets selvtilit og kontroll, mens andre mener det handler om gruppers tilegnelse av makt til å endre undertrykkende forhold i samfunnet. På denne måten er det blitt utviklet mange varianter av empowerment-begrepet, slik som for eksempel psykologisk og psykososial empowerment (Ergeneli, Saglam, & Metin, 2007; Garcia-Ramirez et al., 2005; Hochwälder & Brucefors, 2005) som en individorientert forståelse av begrepet på den ene siden og "community

empowerment” (økt makt til lokalsamfunnet) (McLeavy, 2009) som en samfunnsmessig eller kollektivt orientert forståelse på den andre.

Empowerment i et kollektivistisk maktperspektiv

Empowerment har, sett fra et kollektivistisk perspektiv, en makroorientert forståelse av hva reell maktoverføring innebærer. Dersom marginaliseringsbetingelser og undertrykkende strukturer i samfunnet skal kunne endres, må enkeltindivider stå sammen som *gruppe* for å oppnå endringsmakt (Askheim, 2007). Innen denne kollektivistiske tradisjonen, er tilegnelse av *makt* altså et grunnleggende premiss bak forståelsen av hva styrket empowerment hos en gruppe handler om. Empowerment har med dette makroorienterte perspektivet både en politisk og kollektiv dimensjon ved seg, og de strukturelle forholdene som bidrar til marginalisering og undertrykkelse står i fokus (Askheim, 2007). Denne forståelsen av begrepet har en tydelig kobling til begrepets ideologiske røtter, og benyttes mer innenfor samfunnsvitenskaper som statsvitenskap og sosiologi enn i det daglige arbeidet i sosialtjenesten. Undersøkelser fra USA viser at i praksis jobber sosialarbeidere kun på individnivå og ikke med å legge til rette for endringer av makthindre på makronivå: Det hevdes at de ikke er villige til å endre rammebetingelsene; systemet, strukturene, samfunnet, slik representanter for den radikale delen av empowerment-tenkningen (som ikke så synlig i dag) mener bør inngå i det sosiale arbeidet (Leonardsen, 2007; Rønning, 2007). Selv om det finnes miljøer som vektlegger den politiske og kollektive dimensjonen av empowerment-begrepet også i en sosialtjenestekontekst, avspeiler litteraturen at det i stor grad er den psykologiske eller individorienterte forståelsen av begrepet som råder innen sosialt arbeid.

Empowerment i et individorientert, psykologisk perspektiv

Det individorienterte perspektivet legger vekt på å styrke individuelle psykologiske faktorer, som økt kontroll og mestring. Den politiske eller kollektive dimensjonen og orientering mot strukturelle forhold som bidrar til marginalisering og undertrykkelse er fraværende (Askheim, 2007). Innenfor denne tradisjonen snakker man om *individuell myndiggjøring* hvor dette

forstås som ”ei personleg kjensle av auka makt eller kontroll, uten ei reell endring av strukturen rundt individet.” (Vik, 2007, s. 87).

Det er bred enighet om at empowerment innenfor den individorienterte tradisjonen handler om at brukeren skal oppnå større kontroll rundt sin livssituasjon (Lupton & Nixon, 1999), og økt motivasjon og evne til mestring (Peterson, et al., 2005). Jytte Faureholm har bidratt i pilotstudien om nettverksråd for bostedsløse i Danmark (Jensen et al., 2005) og Horverak (2009) lener seg i sin bok *Familieråd og nettverksråd* blant andre til Faureholms forståelse av empowerment. Horverak holder fram at denne definisjonen favner både det kollektivistiske og det psykologiske elementet ved begrepet. Jeg ser hennes definisjon mer som en individorientert forståelse av begrepet:

”[...] en aktiv prosess som reduserer maktesløsheten og forsterker det enkelte individs muligheter for selv å treffe avgjørelser over forhold som vedrører egne eksistensielle hverdagsvilkår. Empowerment-prosessen skaper personlig vekst, øker kontroll over eget liv og endring av hverdagslivet, gjennom oppnåelse av mestringsferdigheter som erverves ved aktivt å fremme deltakelse og innflytelse i felleskap, organisasjoner og det omliggende samfunn.” (i Horverak, 2009, s. 31).

Dette er en lang og kompleks definisjon som favner mye. Individorientert empowerment-arbeid har altså som målsetting å styrke brukerens mestring og kontroll over sitt liv, men også å mobilisere vilje til å handle for å oppnå målsettinger eller endringer (Peterson et al., 2005; Zimmerman & Rappaport, 1988).

4.1.1. Økt makt til brukeren

Til forskjell fra når nettverksråd anvendes i en barnevernkontekst, er det i en voksenkontekst hovedpersonen som bestemmer hva hun ønsker å ta opp til diskusjon med sitt nettverk. Videre er det også hovedpersonen som bestemmer om, og eventuelt hvilke, fagpersoner (som psykolog, saksbehandler, lege og så videre) som skal inviteres for å gi informasjon i nettverksrådets innledende fase. All slik informasjon skal i tillegg forhåndsgodkjennes av hovedpersonen, og den skal være positiv, framtidsrettet og fokusere på deltakerens ressurser (Unneland Napsholm, 2009). Her ligger helt klart en makt hos sosialhjelpsmottakeren i relasjon til det offentlige som sjelden er til stede, og det er på dette grunnlag sannsynlig at

intervensjonen i sin strukturelle oppbygning legger til rette for en maktutjevning mellom mottakere av sosialhjelp og det offentlige.

At deltakerne fikk denne makten til å bestemme sine problemstillinger og hvem som skulle inviteres, bekrefte av så å si alle i utvalget; de bestemte hvem som skulle inviteres og hvilke tema de ville presentere for nettverket. Men ett unntak kom fram som viser at saksbehandlerne har makt til å påvirke mer enn de burde i dette spørsmålet om hva som skal diskuteres med det private nettverket. Sitatet fra neste deltaker peker på dette forholdet. Denne deltakeren hadde, som mange av de andre av informantene, relasjonsorienterte og til dels svært private problemstillinger oppe til diskusjon på nettverksrådet. Likevel påvirket saksbehandleren denne deltakeren til å ta opp tema med sitt nettverk som sosialtjenesten forventet av henne:

I: Hadde du andre spørsmål som du stilte til nettverket også?

”Ja. Altså, det var jo ‘hvordan kommer jeg i arbeid?’. Det var hun på NAV som skulle ha [spørsmålene om] ‘hvordan få pengene til å rekke osv. osv.’ Så jeg sa: ‘Hvordan klarer dere å leve på 5200 i måneden?’”

I: Men det var ikke sånn at du bestemte spørsmåla helt sjøl, eller?

”Jo, det var i samarbeid med [saksbehandler], da. Men [saksbehandleren] ville ha to spørsmål på mitt personlige nivå og så to på det økonomiske og hus og hjem og sånne ting.” Nr. 14

Her ser vi et eksempel på at spørsmålene ikke ble bestemt bare på egen hånd. Vi ser at deltakeren sier *”[saksbehandleren] ville ha spørsmålene”, ”det var hun på NAV som skulle ha [spørsmålene om økonomi]”*. Man kan innvende at av og til er det nyttig at saksbehandler er med på å få i gang noen ideer til spørsmål for deltakeren. Men her kan det se ut som at saksbehandleren har påvirket på en slik måte at deltakeren la fram problemstillinger for nettverket hun ellers ikke ville ha gjort. I intervjuet fortalte deltakeren nemlig om en helt annen og personlig agenda med dette møtet, mens saksbehandleren ville hun også skulle ta opp spørsmål om økonomi med sitt nettverk. Dette går imot tanken om empowerment i sin alminnelighet, og i forhold til tiltaket nettverksråd spesielt.

I tråd med dette reiser Bjerge (2005) et interessant spørsmål, nemlig: Hvem er det som har definisjonsmakten over hvordan et individ forvalter den frihet og selvstendighet som empowerment-paradigmet forfekter? Det ligger nemlig sterke normative føringer i samfunnet som sier at *arbeid* er den riktige forvaltning av denne friheten. Den tidligere nevnte "arbeidslinja" i den velferdspolitiske tenkningen er relevant å nevne i den sammenheng. "Arbeid for velferd" var en strategi som startet i USA på 1970-tallet og som ble introdusert i den norske velferdspolitikken på 1990-tallet. Denne linja representerte en innstramning på de krav som stilles til mennesker som mottar velferdsytelser. Målet er å få flest mulig i arbeid (NOU, 1999). Individets autonomi og frihet, som empowerment-begrepet hviler på, er dermed ikke en hvilken som helst frihet, men det er tale om en "riktig" eller "sann" selvforvaltning, hvor for eksempel rusmisbrukere ikke passer inn i den "riktige" måten å forvalte sin frihet på (Bjerge, 2005). Og det var denne definisjonsmakten saksbehandleren ikke ga fra seg i eksemplet over, med utøvelse av press for at deltakeren også burde diskutere sin økonomiske situasjon med nettverket.

Denne normative føringen ligger under den daglige kontakten mellom sosialtjeneste og bruker i form av den kontrollfunksjon den besitter, samtidig med målet om en "empowering" praksis (Bjerge, 2005). Maktrelasjonen er til stede hele tiden i form av *muligheten* saksbehandleren alltid har for å utøve sanksjoner og kontroll i forhold til ytelse, også når tiltaket som i dette tilfellet er frivillig. Denne bevisstheten er til stede hos brukeren, som vist i neste informants utsagn:

"Det ble sagt til meg at hvis du sier nei til å være med på dette [prosjektet om nettverksråd], så skal ikke det ha noen innvirkning på avgjørelser fra sosialtjenesten. Men i sånne forhold som ikke er likestilt, så er det alltid en mulighet for at en part vil bruke sin styrke. Hvem er det som til slutt tar noen avgjørelser, eller hvem er det som styrer?" Nr. 5

Seikkulas fokus på en dialogisk tilnærming i profesjonelt hjelpearbeid er også relevant å trekke inn i denne diskusjonen. Det å fokusere på å skape dialog, ikke bare mellom hovedperson og ens nærmeste nettverk, men også mellom profesjonelle og private nettverk, representerer et nytt paradigme for hjelpeprofesjoners holdning i sitt arbeid (Seikkula & Arnkil, 2007). I en dialogisk tilnærming innehar ikke fagpersonen alene ekspertisen og løsningen på et problem. Tvert i mot etterstrebes en *felles* ekspertise mellom fagpersonene og

nettverket, der nettverkets kompetanse på problemet anerkjennes. Dette forskyver maktbalansen mellom partene, og på denne måten oppstår en ”empowering” prosess i nettverket.

Nettverksråd representerer imidlertid ikke en utpreget dialog mellom nettverkssfærene (det private og det offentlige nettverket), da samtalen som skal lede fram til en handlingsplan foregår mellom hovedpersonen og hennes private nettverk alene. Likevel finner det sted et møte mellom det private nettverket og det offentlige i nettverksrådets innledende fase, hvor ulike personer fra det offentliges støtteapparat rundt hovedpersonen gir informasjon og svarer på spørsmål fra nettverket. I lys av antakelsen om at nettverksråd er et tiltak som styrker makt og kontroll, har Seikkula & Arnkil (2007) i den forbindelse et svært interessant poeng: Som bruker av offentlige tjenester ønsker man gjerne å beskytte ens private sfære og opprettholde en grense mellom det offentlige og det som tilhører ens privatliv. Selv om det kun er etter hovedpersonens eget ønske at nettverksråd iverksettes, kan man innvende at tiltaket samtidig utfordrer denne grensen en bruker av sosialtjenesten kanskje ønsker å opprettholde mellom sin private sfære og det offentlige. Dette kom til uttrykk blant flere av de som takket nei til tilbudet om å holde nettverksråd, der de oppga som begrunnelse at de ikke ønsket at nettverket skulle vite at de mottok sosialhjelp.¹¹ Slik kan det innvendes at gjennom nettverksråd kan en potensiell *ny* maktjevnheter i relasjonen mellom bruker og saksbehandler oppstå: Sosialarbeideren kan etter nettverksråd ”innvadere” hovedpersonens privatsfære ved å ha innsikt i ytterligere en dimensjon ved brukerens liv (hennes private nettverk). Det kan altså være fine grenser for makt/kontroll og myndiggjøring i relasjonen mellom hovedpersonen og det offentlige når disse to sfærene møtes, som gjennom et nettverksråd.

4.1.2. Økt selvtillit, handlekraft og kontroll

Gitt en forståelse av at en empowerment-prosess skal lede til større kontroll og at man tar ansvar for å løse egne problemer, kan man si at det er dette som skjer når deltakerne i nettverksråd formulerer problemstillinger; drøfter fram løsninger på disse sammen med nettverket sitt og; følger opp handlingsplanen i etterkant. Men skjer det en faktisk endring i deres hverdagsliv - som må være arenaen hvor økt kontroll og ansvarstaking kan ses utfoldet i

¹¹ Data som ble innhentet i det overordnede prosjektet.

praksis? Intervjuene viser langt på vei at informantene tok grep om den situasjonen de drøftet på nettverksrådet. De fleste sier at mye av det som ble avtalt i handlingsplanen ble gjennomført, både det nettverket skulle gjøre, og det de selv skulle gripe fatt i. De skaffet seg leilighet, fant arbeidspraksis, brøt isolasjonen, snudde sin døgnrytme, satte opp budsjett og så videre.

”Så det vi gjør nå, er å [endre skole- og bosituasjonen til barnet]. Fordi vi tok den diskusjonen på nettverksråd, så ble det en realitet. Fram til det møtet så var ikke det aktuelt.” Nr. 8

”Hovedspørsmålet var egentlig å bryte isolasjonen. Nå har jeg klart det. Før så klarte jeg ikke å møte folk ute.” [...] ”Det har vært veldig positivt for meg dette nettverksrådet. Jeg føler jeg begynner å leve igjen. At jeg får grepet om livet igjen, selv om det går smått.” Nr. 6

Deltakerne tok aktivt tak i sin situasjon og greide å skape en endring. Vi ser også av siste sitat at større grad av kontroll og håndtering av tilværelsen var en opplevd endring etter nettverksråd.

Styrket selvtilitt er et annet forventet resultat av en empowerment-prosess (Askheim, 2007; Dalby & Løfsnæs, 2008). Etter informantenes utsagn, opplevde flere dette.

”Jeg er mye mer sikker i dag. Det er kjempeskjellig.” [...] ”Det er etter det nettverksrådet at jeg har begynt å fungere skikkelig. At jeg tør alt mulig, for det gjør jeg nå. Er ikke redd for noen ting.”

I: Det har skjedd etter nettverksråd?

”Ja. Det var liksom da det snudde seg.” Nr. 4

Her var styrket selvtilitt knyttet til det å mestre egen rusavhengighet. Deltakeren greide å slutte og ruse seg etter nettverksråd og hun fikk i tillegg bukt med en angst gjennom god medisinerings. Sitatet over er hentet fra ett av de oppfølgende intervjuene ett års tid etter nettverksråd, og informanten opplever at hun begynner ”å likne seg selv” slik hun var før hun begynte å ruse seg, hun er mye mer sosial, har daglige aktiviteter, og kan ”si ifra” på en annen

måte. Dette kan forstås som tegn på at økt handlekraft og kontroll ble generert gjennom nettverksråd, som er to andre faktorer man forventer utløst av en empowerment-prosess (Dalby & Løfsnæs, 2008; Jensen et al., 2005).

Hos andre ser man mer indirekte uttrykk for økt selvtillit og handlekraft i uttalelser som:

”Det var en stor seier [å bryte isolasjonen]” Nr. 6

”Nå tør jeg å si ifra” Nr. 3

Andre knytter selvtilliten til den sosiale støtten de fikk fra nettverket:

”Syns jeg har fått mye ut av det. Det viktigste er jo egentlig at jeg har fått bedre kontakt med de rundt meg. Det betyr faktisk veldig mye. At man får sterkere selvtillit og vite at man ikke står alene. Fått sterkere tro på meg selv.” Nr. 7

Også neste informant setter sin selvtillit i sammenheng med gleden over å ha fått reetablert kontakt med sin familie:

”Jeg er blitt mye mer selvsikker, merker jeg. [...] Jeg vet ikke, det er lettere å leve, på en eller annen måte. Jeg merker at jeg er lettere til sinns. Det er lettere å gå på en ny utfordring. Det merker jeg, at jeg har litt mer sånn giv nå.” Nr. 13

I de neste kapitlene viser jeg at bedre kontakt med, og anerkjennende støtte fra, nettverket er de viktigste erfaringene fra intervensjonen for mange. Anerkjennelsen og bekreftelsen informantene fikk fra nettverket (se kapittel 6), kan være en like aktuell forklaring på denne økte selvtilliten, som antakelsen om at dette skjer gjennom saksbehandlerens samarbeid med brukeren om å redusere effekten av makthindre (Horverak, 2009). Begrepet empowerment er ikke et dekkende teoretisk rammeverk for å forstå hvordan denne intervensjonen virker og hvilke psykososiale prosesser som generer hvilke endringer hos deltakerne. Begrepet handlekraft brukes av Dalby & Løfsnæs (2008) for å beskrive hva nettverksråd kan lede til, men en nærmere definisjon for hva som menes med ”handlekraft” er ikke oppgitt av forfatterne. Begrepene mestringstro (”self-efficacy”) og ”agency” er teoretiske perspektiver som kan belyse informantenes uttrykk for selvtillit og handlekraft nærmere.

4.2. Mestringstro (self-efficacy) og agency (handlekraft)

Agency, et begrep knyttet til filosofen Charles Taylor, peker på individet som aktiv aktør i eget liv, det vil si det å selv definere hva som har verdi og hva som er viktig i ens liv (Brumoen, 2007; Marcel, 2003). Agency peker videre mot det å handle målrettet for å oppnå ønskede endringer i ens livssituasjon (Bandura, 2006).

Albert Bandura, kanskje mest kjent for begrepet "self-efficacy" (tro på egen mestringsevne), har spesielt i senere publikasjoner også vært mer opptatt av agency-begrepet, og han omtaler det slik: "to be an agent is to influence intentionally one's functioning and life circumstances." (Bandura, 2006, s. 164). Agency-begrepet viser til mennesket som en aktivt handlende aktør i utformingen av ens egen tilværelse. Det er altså det motsatte av å være passiv og et objekt for andres kontroll. I agency-begrepet, slik Bandura (2006) presenterer det, inngår fire elementer; intensjon (som det å ha en retning for sine handlinger, eller en plan); å være forutseende (som å forestille seg et mål); selvledelse (å lede seg selv til å gjennomføre de nødvendige handlingene for å oppnå den ønskede endringen); og selvrefleksjon (som vurderinger av om de handlingene man har utført leder til endring eller om man må gjøre noe annet).

Agency kan altså oversettes som en persons "målrettede handling" eller handlekraft. Slik handlekraft, det å påvirke sin egen tilværelse, forstås som en betingelse for å kunne fungere i hverdagslivet (Bandura, 2006). Agency innebærer at man har strategier, løsninger og planer for hvordan man skal gå fram for å skape endring. Er man flere om å nå et mål, krever det at alle har en felles intensjon, og at de nødvendige handlingene for å nå målet er koordinert (ibid.). I nettverksråd blir nettopp strategiene og handlingene som de enkelte nettverksmedlemmene ønsker å bidra med, skrevet ned i en konkret handlingsplan. En slik handlingsplan vil mest sannsynlig understøtte nettopp intensjonaliteten og gjennomføringskraften til de involverte, slik at agency, målrettet handling for å oppnå endring, lettere kan bli resultatet. Agency-begrepet gir altså et godt grunnlag for å forstå informantenes utsagn som dreier seg om aktiv inngripen i egen livssituasjon i forbindelse med nettverksråd.

”Dagen før nettverksråd, da klarte jeg å få tak i den leiligheten. Så da hadde jeg fått klarlagt hele spørsmålet før møtet, og alle var helt overgitt over det. Da var jeg så kry og stolt!” Nr. 6

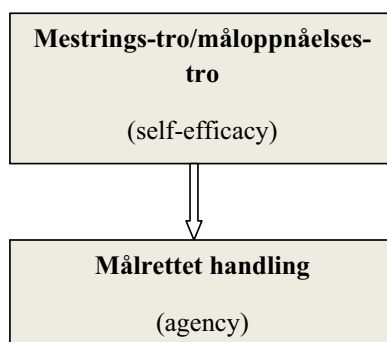
Det at informantene aktivt grep fatt i sine ønsker om å få blant annet bedre forhold til/kontakt med sine nærmeste (utdypes i blant annet kapittel 7) kan ses som uttrykk for agency. Også konkrete og/eller materielle forhold ble grepet fatt i, som f.eks. å skaffe ny bolig, som sitatet over viser. Det å invitere nettverket til et møte for å diskutere personlige problemstillinger kan også ses som uttrykk for en aktiv inngripen i eget liv. Dette representerer det Bandura (2006) omtaler som ”indirekte handlekraft” (”proxy agency”): Vi har ikke alltid mulighet til egenhendig å påvirke de endringene vi ønsker oss. Da kan vi handle målrettet for å påvirke *andre* som har den nødvendige kunnskapen eller ressursene som i neste omgang kan hjelpe oss til å oppnå de ønskede endringene. I dette tilfellet kan man argumentere for at informantene hadde en klar intensjon gjennom de problemstillingene de tidlig bestemte seg for å presentere på nettverksråd, og at de utøvde slik ”indirekte handlekraft” ved å invitere nettverket i håp om at de ville gi den støtten og hjelpen de behøvde.

Av og til er det nødvendig at flere står samlet, skal man nå et mål eller en ønsket endring. Dette omtales som kollektiv agency. Vi ser her at agency og empowerment tilsynelatende kan forstås som ganske like begreper. Noen av de psykologisk orienterte forståelsene av empowerment bygger på en antakelse om at empowerment-prosesser genererer ”det aktivt handlende individ” og vilje til å handle for å oppnå målsettinger eller endringer (Bjerge, 2005; Zimmerman & Rappaport, 1988). Dette er identisk med beskrivelsen av agency.

Et interessant moment å diskutere, er dermed hvorvidt man skal forstå handlekraft/agency som premiss for, eller resultat av, en empowerment-prosesser. Man kan forstå agency som en nødvendig betingelse for, og dermed som forutgående for, at et individ eller en gruppe har fått styrket empowerment. Agency-begrepet innbefatter nemlig også motivasjonen til i det hele tatt å sette en handling ut i livet for å oppnå en endring. Et annet sentralt trekk ved agency-teorien, som skiller den fra empowerment, er betingelsen eller grunnlaget for at slik agency oppstår, nemlig self-efficacy. Self-efficacy-begrepet har vokst fram nettopp knyttet til temaene agency og kontroll, og er blitt sentralt i sosialpsykologien (Gecas, 1989). Self-efficacy, eller mestringstro, er troen på egne muligheter til å oppnå ønsket resultat/endring og tro på at man kan håndtere og kontrollere egen livssituasjon (”belief that one has the power to

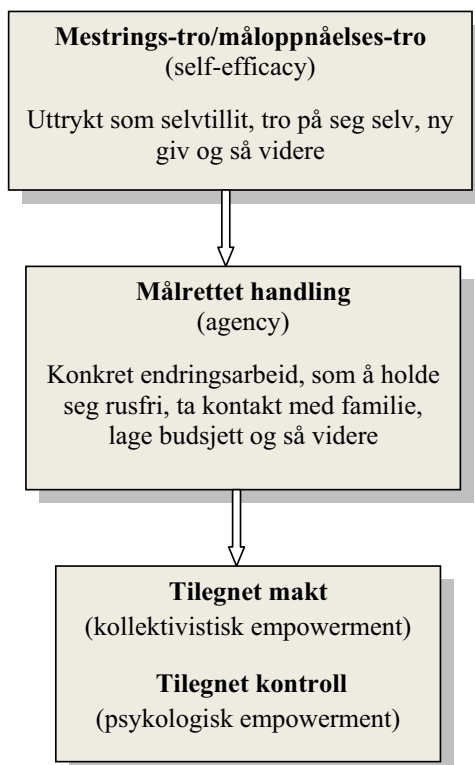
effect changes by one`s actions.” (Bandura, 2006, s. 170). En annen definisjon knytter begrepet også direkte til agency, der mestrinstro beskrives som ”people`s assessment of their effectiveness, competence, and causal agency.” (Gecas, 1989, s. 292). Mestringstro er noe annet enn selvtillit (Brumoen, 2007b). Mestringstroen er knyttet til et ønske om å endre en situasjon, og er dermed avgrenset til den spesifikke situasjonen. Selvtillit, på sin side, er mer allestedsnærværende; har man god/dårlig selvtillit på ett område, har man det mest sannsynlig på et annet også (ibid.).

Mestringstro er altså grunnlaget og betingelsen for den målrettede handlingen (agency); *troen* på at man selv faktisk kan skape en endring er motoren for at vi i neste rekke faktisk *handler* målrettet (Bandura, 2006).

Figur 1: Tro på at man kan skape en endring (self-efficacy) er en betingelse for, og kommer forut for, at den faktiske målrettede handlingen (agency) blir satt ut i livet (Bandura, 2006).

De av informantenes utsagn som handler om opplevelse av å ha fått ny giv, å ha fått selvtillit til å tørre å gjennomføre ting (som å gå ut, si ifra og så videre) kan slik forstås som uttrykk for styrket mestringstro. Videre kan empirien som viser at deltakerne gjennomførte endringer i sine liv, som å bryte isolasjonen, ta opp konflikter med familien, gjenoppta kontakt med gamle nettverk, finne bolig og jobb og så videre, forstås som uttrykk for handlekraft/agency. Slik kan en empowerment-prosess som genererer kontroll og mestring, være et produkt av disse målrettede handlingene; altså et resultat av deltakernes fornyede handlekraft (agency), heller enn generator for handlekraft, som vist i figuren på neste side.

Figur 2: Empowerment kan, dersom det skal forstås som et utfallsmål, være et resultat av styrket agency.

En drøftingssak er om det er den påståtte empowerment-prosessen ved denne måten å utøve sosialt arbeid på (nettverksråd) som genererer slik mestringsstro og agency eller om det er *andre* forhold ved intervensjonen og/eller psykososiale prosesser som kan forklare at informantene grep fatt i sine liv og skapte endringer. Blant annet er det å oppleve at man har et støttende nettverk rundt seg ansett som viktig for at mestringsstro og følelse av kontroll skal utvikles (Sarason et al., 1990). Tro på at man kan, og vilje til å handle målrettet for å oppnå ønskede utfall, fordrer at man føler seg trygg nok til å ta sjansen på at handlingsforsøkene vil lykkes. Føler man at man har mennesker rundt seg som støtter og hjelper en, vil man kunne føle større trygghet til å ta sjansen og handle (ibid.). Slik kan altså sosial støtte føre til styrket mestringsstro (ibid.). På den annen side, så kan man argumentere for at agency allerede var

mobilisert hos informantene *før* nettverkets støtte trådte i kraft, når de med klar intensjon, og gjennom ”indirekte handlekraft” som nevnt tidligere, inviterte nettverket for å få hjelp. Slik kan det heller se ut som at det dermed var en empowerment-prosess i nettverksråd som utløste slik handlekraft. Dette støttes av Hitlin & Elder (2007) som forstår empowerment som en følelse som kommer *forut* for målrettet handling. Disse forfatterne holder også fram mestringstro og empowerment som mer eller mindre identiske begreper (Hitlin & Elder, 2007). Definisjoner og operasjonaliseringer av disse begrepene er altså ikke entydige. Det er heller ikke klart hvilke av disse psykologiske faktorene som er årsak og virkning i forhold til hverandre.

I kapittel 6 drøfter jeg en sentral analytisk konklusjon om at informantenes egenverd ble styrket gjennom nettverksråd. Smelser (1989) hevder at styrket egenverd kan føre til at man opplever blant annet ny ”capability” (som i Oxford Dictionary of English beskrives som ”the power or ability to do something”, altså handlekraft). Et styrket egenverd kan få oss til å ta større ansvar og altså bli mer handlekraftig (Smelser, 1989). Dette er imidlertid ikke et empirisk fundert utsagn av Smelser, men en refleksjon om egenverdets potensial for vår adferd og trivsel. Et styrket egenverd, gjennom de ulike formene for sosial støtte informantene fikk under nettverksråd, kan altså være en annen forklaring på hvilke katalysatorer som påvirket til informantenes handlekraft. Hvorvidt det er empowerment-prosesser eller sosial støtte-prosesser, og/eller om det er styrket mestringstro og egenverd som genererer slik handlekraft, gjenstår for framtidig forskning å undersøke videre. Kunnskap om dette vil gi føringer på hvor innsatsen bør legges i videreutvikling av nettverksråd for å maksimere styrket handlekraft blant deltakerne.

4.3. Oppsummering

Begrepet empowerment forstås som denne intervensjonens grunnprinsipp, og er den dominerende, teoretiske perspektivering av forskningen på feltet. Imidlertid er empowerment mer å forstå som et paradigme for utøvelse av sosialt arbeid enn et teoretisk rammeverk for å forstå hvordan denne intervensjonen virker og hvilke psykososiale prosesser, så vel som hvilke resultater, denne nettverksintervensjonen genererer.

Nettverksråd kan forstås som et tiltak som mobiliserer hovedpersonenes tro på egen mestringssevne (self-efficacy) og handlekraft (agency) – det vil si som målrettede handlingsaktører i eget liv.

Hvorvidt slik handlekraft utløst gjennom nettverksråd genereres gjennom en empowerment-prosess, eller om det er sosial støtte og inkludering blant ens nærmeste familie og venner som utløser disse ressursene, gjenstår for framtidige studier å undersøke videre.

Kapittel 5

"Det er lettere å be om hjelp. [...] Så jeg har liksom ikke den følelsen av å stå så alene om ting."

Fra ensomhet til styrket fellesskapsfølelse

Vår kulturs hegning om enkeltindividets autonomi og selvstendighet har gjort at vi delvis har tapt av syne den betydning våre sosiale relasjoner og tilhørighet til andre har for oss. Å føle tilhørighet og fellesskap med andre blir omtalt som et universelt menneskelig behov (Sedgwick & Yonge, 2008) og kan forstås som en opplevelse av å være involvert og integrert i et sosialt nettverk eller gruppe (Hagerty, Lynch-Sauer, Patusky, Bouwsema, & Collier, 1992). Å føle tilhørighet med andre er viktig for den psykiske helsen (Hill, 2009; McLaren & Challis, 2009). Blant annet vet man at tilhørighetsfølelse er en mediator mellom sosial støtte og psykisk helse (Choenarom et al., 2005; Hagerty & Williams, 1999). Derfor bør intervensjoner som har som mål å forebygge eller redusere for eksempel ensomhet og psykiske helseproblemer, legge til rette for at følelse av tilhørighet og fellesskap styrkes (Choenarom et al., 2005).

Et premiss som kan være med på å forklare flere av de sammenhengene jeg drøfter i denne avhandlingen, er informantenes utgangspunkt før nettverksråd: Ensomhet, ikke-tilfredsstillende og/eller brutte kontakter med deler av sine sosiale nettverk, var sentrale erfaringer hos mange. I kontrast til disse sosiale forutsetningene, opplevde de etter nettverksråd å ha fått bekreftelse på, og en trygghet i, at de har et nettverk i ryggen. Med dette empiriske funnet undersøker jeg muligheten for at en bevegelse fra opplevd ensomhet, til en styrket fellesskapsfølelse med sitt nærmeste nettverk kan være, i det minste et kortsiktig, resultat av nettverksråd. I dette kapitlet analyseres empiriske funn i lys av McMillan & Chavis' (1986; 1996) teori om fellesskapsfølelse ("sense of community"), samt sosial identitetsteori. Men først gjør jeg rede for perspektiver på ensomhet, før jeg i siste del av kapitlet drøfter hvilke psykososiale prosesser som kan forklare hvorfor nettverksråd kan styrke følelse av fellesskap.

5.1. Fellesskapets omvendte speilbilde - ensomhet

Filosofen Arne Johan Vetlesen snakker om fellesskap i individualismens tidsalder. Individet er, sier han,

”utmattet av å suge alt av eget bryst og [er] således på utkikk etter *tilbud* om en identitet, tilhørighet og anerkjennelse som ikke er *prekær*, ikke bare ”until further notice” og prisgitt individets ”performance” (ytelse, prestasjon), men som i stedet gir varig trygghet, en følelse av å komme på tørt land.” (Vetlesen, 2009, s. 34).

Vetlesen skildrer altså individet i vårt individualistiske samfunn som utmattet av å stå alene og være selvstendig i alt. Vi lengter etter en varig tilhørighet og et fellesskap som gir trygghet; ”en følelse av å komme på tørt land.” Individualistiske samfunn er preget av oppløsning av familie- og lokalsamfunnsstrukturer som de kollektivistiske eller ”familistiske” samfunn er kjennetegnet ved, slik også Norge var fram til slutten av 1960-tallet (Gautun, 2003). Er man ekskludert fra potensielle fellesskap som for eksempel arbeidsmarkedet, men også fra andre sosiale arenaer, på grunn av dårlig helse og dårlig økonomi, er det i individualistiske samfunn som det norske få sosiale arenaer igjen hvor man kan ha sosiale fellesskap med andre. Dermed er veien kort til å føle ensomhet.

Individualismens slagside, med fokus på konkurranse, selvstendighet og autonomi, er altså mangel på et etterlengtet og nødvendig fellesskap. Også individualismens tilhørende ustabile og flytende samfunnsstruktur skaper hjelpeløshet, stress, frykt og ensomhet (Ekeland, 2009). Ekeland peker videre på sårbarheten som dermed ligger i det å ikke leve opp til vår kulturs selvstendighetskrav: ”Sjølvs om vi alle er djupt avhengig av kvarandre, er det autonome sjølvet forplikta til å bli sjølvstendig. Det er skam å være avhengig.” (Ekeland, 2009, s. 127).

Mottakere av sosialhjelp i Norge er ekstra sårbare i så henseende. De oppfyller ikke autonomiforventningen og – normen. Gruppen er per definisjon avhengig av andre (sosialtjenesten) for en kortere eller lengre periode for å klare seg. Fordi det er forbundet med skam, eller i alle fall barriere, å tre ut av selvstendighetsnormen og be om hjelp, kan dette kravet om selvstendighet lede til ytterligere tilbaketrekking og ensomhet.

Ensomhet

Ensomhet er en subjektiv opplevelse av en mangeltilstand i ens sosiale interaksjon (Russell, Cutrona, Rose, & Yurko, 1984). En slik mangelsituasjon innebærer at man har sjeldnere sosial kontakt enn man ønsker og/eller at kontakten man har ikke er tilfredsstillende (Thorsen, 1990). Ser man til pioneren innen ensomhetsforskning, (Robert Weiss, 1973), skilles det mellom sosial og emosjonell ensomhet. Sosial ensomhet handler om at man har mindre sosial kontakt enn man ønsker (Thorsen, 1990). Emosjonell ensomhet handler på sin side om at den sosiale kontakten man har, er overflattisk og at man mangler en fortrolighet, eller nær tilknytning, til andre (Russell et al., 1984).

De som står utenfor arbeidslivet er mer ensomme enn den øvrige befolkningen (Thorsen & Clausen, 2009). Hele 75 % av norske langtids sosialhjelpsmottakere oppga i en undersøkelse fra 2006 at de følte seg ensomme noen ganger/ofte (van der Wel et al., 2006), mens en langt mindre andel, 25 %, av den voksne befolkningen i Norge oppgir å være plaget av ensomhet (Barstad, 2004). I mitt materiale er også ensomhet og følelse av å stå alene framtrepende erfaringer, spesielt i forkant av nettverksråd. Særlig gjaldt det ensomhet på grunn av manglende forbindelse med nettverksmedlemmer de ønsket kontakt med. Noen forteller også om en uønsket sosial isolasjon. I motsetning til ensomhet, som er en subjektiv opplevelse, kan sosial isolasjon forstås som et objektivt fravær av kontakt med andre (Cattan, White, Bond, & Learmouth, 2005).

”Det er å være alene jeg ikke klarer.” Nr. 4

”Hovedspørsmålet var egentlig å bryte isolasjonen, da, nå har jeg klart det. Før så klarte jeg ikke å møte folk ute. ”[...] ”Jeg skulle kanskje ha vært litt mer ... og si at ”Kan ikke du komme å besøke meg, jeg føler meg så alene!”. Men sånn sier jeg ikke direkte, da, ikke sant.” Nr. 6

”[Jeg] sliter med ensomhet og har mistet kontakt med familien.” [...] ”Det er grusomt å stå alene.” Nr. 13

Denne ensomheten og isolasjonen ble av enkelte informanter satt i sammenheng med deres sosiale angst. Sosial angst (som må skilles fra sosial fobi, som er den sosiale angstens

overgang til psykisk lidelse) kjennetegnes spesielt av to psykososiale utslag; forventningsangst, eller enkelt sagt; det å grue seg, og unnvikelsesatferd, det vil si å unngå sosiale situasjoner som utløser engstelse (Dahl & Wiborg, 2010). Intervjuguiden i denne studien inneholdt ingen spørsmål som angikk informantenes helse. Dette til tross, alle informantene bortsett fra to, fortalte under intervjuene om angst og depresjon og/eller diagnoser på psykiske lidelser. Det er derfor ikke usannsynlig at deres psykiske helse begrenset deres sosiale interaksjon og påvirket opplevelsen av ensomhet.

Tidligere eller nåværende rusavhengighet og kriminalitet var et tema for noen av informantene, noe som også kan bidra til ensomhet og isolasjon. Å bryte med uønskede nettverk kan innebære at det da finnes få andre igjen å ha sosial kontakt med. Som neste informant skildrer, er det ikke lett å få nye venner, og ensomheten som følger av å kutte ut det gamle nettverket, er en tung belastning:

”Jeg har et ønske om å begynne å fungere igjen, og er redd for å bli sittende ensom. Og det er ikke bare å gå og finne nye venner. Og når du kutter ut det miljøet du har vanket i [...] så blir du sittende der alene, da. Og da er det... altså den ensomheten den..., for hvis du sitter der og ikke har noen å kommunisere med, og hvis alternativet ditt da er de som ruser seg, da gjør du det for bare å ikke være ensom, ikke sant.”

Nr. 1

Emosjonell ensomhet, som det å føle seg misforstått eller ikke bli vist forståelse fra sine nærmeste, er også et tema i datamaterialet. Når man ikke opplever å få forståelse for hvordan ens daglige situasjon med sykdom, rusmisbruk, isolasjon og så videre er, og får høre ”kan du ikke bare ...!”, skaper dette grobunn for en emosjonell ensomhet til tross for at man har jevnlig sosial kontakt med sitt nettverk:

”Det hjelper ikke bare å ta seg sammen. Det er enkelte ting jeg ikke har mulighet til å gjøre eller ikke evner å gjøre sjøl [på grunn av diagnose]. Det er sånn som jeg hører stadig vekk: ”Ta deg sammen.”” Nr. 12

”Jeg har ikke noe nettverk. Altså, jeg har de [fra organisasjon jeg bruker mye tid i]. Men jeg er helt totalt alene.” Nr. 8

5.1.1. Barrierer mot fellesskapet

Ensomhet er en psykisk belastning. Mennesker er sosiale av natur og de fleste ønsker å være sammen med andre, sosialt og emosjonelt. Imidlertid kan holdningsbarrierer hindre et menneske i å signalisere behov for nødvendig støtte eller sosial kontakt med nettverket (Cutrona & Cole, 2000). Slike barrierer kan oppstå når man har problemer med rus eller psykiske helseproblemer. Slike psykososiale forhold kan gjøre det vanskelig å oppsøke kontakt og å be om hjelp. Blant annet kan man føle man ikke er verdig å ta imot hjelp (ibid.). Å ha psykiske helseproblemer kan også redusere ens kapasitet til å være på giversiden i de relasjoner man inngår i, som å gi tilbake oppmerksomhet og støtte og være til stede for mennesker rundt seg. Dette påvirker samhandlingsmønsteret og kan etter hvert avvike fra resiprositetsnormen som ligger til grunn for varige og stabile relasjoner (Derlega, Metts, Petronio, & Margulis, 1993). I en review av Fyrand (2010) beskrives resiprositetsnormen som en forutsetning for sosial interaksjon. Denne normen legger føringer for gjengjeldelse i den sosiale samhandlingen, der det forventes at man gir tilbake støtte når man selv har fått dette. Det ligger altså en ekvivalensstandard til grunn for den sosiale interaksjonen (Fyrand, 2010). Dersom man avviker for mye fra resiprositetsnormen, kan nettverket miste viljen til å støtte opp om en relasjon som oppleves ikke-resiprosiv (eksempelvis ved rusmisbruk), og dermed trekke seg unna.

Å ikke føle tilhørighet og fellesskap med andre er annen en holdningsbarriere mot å ta sosial kontakt og be om ønsket den støtten man behøver. Ved en slik følelse av sosial utestengning kan man komme til å etablere et slags trossystem (kognitive skjema) om at man ikke har tilgang på sosial støtte selv om man reelt sett har det (Lakey & Cassady, 1990). Indikasjoner på manglende følelse av tilhørighet kan ses hos flere av informantene i utvalget, der de i intervjuene ga uttrykk for at de i forkant av nettverksråd var i tvil om nettverket brydde seg om dem, og om de ville komme til å stille opp for dem (dette temaet diskuteres nærmere i neste kapittel). Deltakerne var altså usikre på om de hadde tilgang på støtte og omsorg fra nettverket. Imidlertid var det svært få fra nettverkene som takket nei til invitasjonen om å komme på nettverksråd (som vist i tabell 1 side 71) og det kan dermed tyde på at familie og venner var mer villig til å gi støtte enn informantene på forhånd antok. At nettverket stilte opp til tross for informantenes tvil, er derfor i seg selv et viktig resultat av nettverksråd.

Sist, men ikke minst, er den økonomiske knappheten denne gruppen lever med en kilde til sosial ekskludering, og delvis årsak til begrenset sosial kontakt med nettverket. Å ha dårlig råd gjør at det er lite eller ingenting igjen til overs for å delta på sosiale arenaer som kafeer, trening, ha gjester til middag og så videre. Dårlig økonomi er dermed et ytterligere hinder for å bryte ensomheten.

Ensomhet, følelse av å være til belastning for sitt nettverk, og tvil på nettverkets omsorg, er uttrykk for en svak fellesskapsfølelse med nettverket. Men som man kan lese ut av utsagnene om ensomhet, er de også uttrykk for en tilsvarende lengsel etter å bryte denne ensomheten, med ønske om mer og bedre kontakt med nettverket. Dette kommer tydelig fram i informantenes motivasjon for å holde nettverksråd, nemlig ønske om bedre forholdet til/kontakten med familie og venner. Den viktigste gevinsten for mange var konsistent med dette; de fikk bekreftelser på at nettverket var der for dem; nettverk ble reetablert og; de fikk bedre forhold til nettverket. Dette er et av de sentrale funnene i denne studien og belyses på ulike måter i kapitlene 6 og 7. Nedenfor belyser jeg dette funnet i lys av teori om "sense of community" – fellesskapsfølelse.

5.2. *Styrket fellesskapsfølelse - sense of community*

Begrepet ble først definert av psykologen Seymour Sarason (Sarason, 1974), men knyttes først og fremst til McMillan & Chavis' artikkel fra 1986 (Mannarini & Fedi, 2009). I litteraturen er teorien "sense of community" i all hovedsak anvendt for å forstå individets følelse av felleskap med det omkringliggende nærsamfunn; nabolag, bydeler og andre sosiale grupper som arbeidsplasser, institusjoner, ghettoer og så videre (Mannarini & Fedi, 2009; Peterson, Speer, & McMillan, 2008). Ser man imidlertid til McMillan & Chavis' (1986) artikkel, presiserer de at teorien i like stor grad omfatter mellommenneskelige, relasjonelle fellesskap. I en revisjon av teorien ti år senere legges det ytterligere vekt på det emosjonelle og interpersonlige grunnlaget for dannelse av fellesskapsfølelse (McMillan, 1996). Jeg ser derfor teorien som like relevant for å forstå utvikling og reetablering av familie-/vennskapsbaserte fellesskap, som fellesskap til ens lokalsamfunn og andre typer gruppetilhørighet. I vår Vestlige, individualistiske kultur er familiebånd og tettvevde fellesskap, som nevnt innledningsvis, ofte truet av en selvstendighetskultur og ustabile sosiale strukturer. En svekket fellesskapsfølelse til og med med ens nærmeste familie og venner kan

oppstå, spesielt for grupper som lider under marginaliserende forhold som sykdom, dårlig økonomi og liknende. Derfor er teorien om sense of community et interessant perspektiv å belyse psykososiale prosesser utløst av nettverksråd på.

Sense of community defineres som:

”a feeling that members have of *belonging*, a feeling that members *matter to one another* and to the group, and a shared *faith that members’ needs will be met* through their commitments to be together.” (McMillan & Chavis, 1986, s. 9) (mine uthevinger).

Fire elementer utpekes av forfatterne som sentrale for at en fellesskapsfølelse skal oppstå.

Disse handler om;

- 1.) å føle tilhørighet og føle at man har en plass i gruppen (*tilhørighet*);
- 2.) å føle at man betyr noe for hverandre og at det er en emosjonell tilknytning mellom personene i gruppen/nettverket (*emosjonell tilknytning*);
- 3.) å føle at man utgjør en forskjell for, og at man har innflytelse på, hverandre (*innflytelse*);
- 4.) å føle tillit til at man får nødvendig hjelp og støtte fra hverandre (*behovstilfredsstillelse og forutsigbarhet*).

Styrken i et fellesskap kan variere, fra sterk til svak. Desto større mulighet fellesskapet gir for at de ovenfor nevnte elementene kan oppfylles for den enkelte, jo sterkere står det aktuelle fellesskapet (McMillan & Chavis, 1986). De ulike elementene kan imidlertid ha forskjellig betydning i ulike fellesskap (ibid.). I denne studien trer spesielt en ny forutsigbarhet og opplevd tilgang på ulike former for støtte fram, samt en bekreftelse på den emosjonelle tilknytningen mellom informantene og deres familie og venner.

Behovstilfredsstillelse og forutsigbarhet

Å oppleve at man får hjelp og støtte når man behøver det, forsterker, og bidrar til å opprettholde, følelsen av å være inkludert i et levende fellesskap. Å dekke medlemmenes

ulike behov gjennom hjelp og støtte fra hverandre utpekes som fellesskapets viktigste funksjon (McMillan & Chavis, 1986).

Forholdet til sitt nærmeste nettverk var preget av tynne bånd og mistillit til at de inngikk i et selvfølgelig fellesskap med nettverket. Imidlertid skjedde her en bevegelse gjennom å holde nettverksråd; mange fikk bekreftelse på, og en ny trygghet i, at nettverket var tilgjengelig for dem.

”Jeg har en sikkerhet i at jeg kan henvende meg til [nettverket] og spørre om hjelp. Jeg vet jeg har en sikkerhet, at hvis jeg spør så vil de si ja. Hvis én er bortreist så har jeg en annen.” Nr. 5

”Hvis jeg kan klare å gjenopprette en normal kontakt med [de gamle vennene som kom på nettverksråd], så har jeg et veldig trygt nettverk. Da har jeg det veldig trygt.” Nr. 1

Disse utsagnene om trygghet, og betydningen av nettverkets tilgjengelighet for hovedpersonene er i tråd med Vetlesens refleksjoner rundt at Vestens autonomiorienterte kultur skaper en lengsel hos oss etter et fellesskap og en ”varig trygghet”: Informantene ønsket ikke å klare alt alene og ville tvert i mot gjerne ha hjelp og støtte fra nettverket sitt. Gjennom å holde nettverksråd signaliserte de indirekte, og ba mer eller mindre direkte, om mer/bedre sosial kontakt og hjelp til å håndtere sine utfordringer. Nedenfor forteller en informant at han gjennom å ha holdt nettverksråd opplever å ikke stå alene lenger fordi nettverket tilbyr støtte og et fellesskap slik at han lettere kan mestre utfordringer han ikke makter på egen hånd:

”Det var veldig sånn [at nettverket sa:] ‘dette må vi’, ‘dette fikser vi’. Det var ikke noe sånn ‘nei, det må du greie sjøl’ [...] Det er lettere å be om hjelp [nå]. Jeg har en avtale om at jeg kan be om hjelp, og få hjelp. Og at de spør om jeg trenger hjelp. Altså, de pusher litt på så vi får ordna ting. Så nettverksråd har gjort noe med dette. ‘Trenger du hjelp til å få gjort det?’. Så jeg har liksom ikke den følelsen av å stå så aleine om ting.” Nr. 12

Emosjonell tilknytning og tilhørighet

”Each of us needs a connection to others so that we have a setting and an audience to express unique aspects of our personality. We need a setting where we can be ourselves and see ourselves mirrored in the eyes and responses of others.” - slik beskriver McMillan (1996, s. 315) hva tilhørighet og fellesskap med andre betyr for oss. Et fellesskap med andre kan altså representere en mulighet for oss til å få være oss selv og uttrykke den vi er, uten å forstille oss. At nettverket eller fellesskapet møter individet med aksept, anerkjennelse og respekt (det vil si anerkjennende støtte, som omtalt i kapittel 2) løftes fram som spesielt viktig for å styrke individets følelse av tilhørighet (Baumeister & Leary, 1995; McMillan 1996; McMillan & Chavis, 1986; Sedgwick & Yonge, 2008).

Å få bedre kontakt, og for noen reetablert kontakt, med familie og venner er en annen indikasjon på at en bevegelse fra ensomhet til opplevelse av fellesskap med nettverket fant sted som følge av nettverksråd. Sentralt for denne opplevelsen er igjen bekræftelsene de fikk på at nettverket faktisk brydde seg om dem, stilte opp for dem, og viste interesse og respekt for det de la fram under nettverksrådet (dette funnet om anerkjennende støtte utdypes i neste kapittel).

Å bli møtt med anerkjennelse; å føle seg akseptert og godtatt, bereder altså grunnen for at en fellesskapsfølelse utvikles:

”Det er ikke så lett, på en måte, å si at dette her får jeg ikke til. Og da å bli tatt på alvor og respektert [var viktig].” Nr. 12

”Det betydde veldig mye. Ja, jeg ble helt overveldet. Det [vennene] sa om at: Jeg kommer med en gang, jeg er der for deg. Det var utrolig flott å bli fortalt.” Nr. 5

”Jeg vet nå, i alle fall, at familien bryr seg. Det var viktig å høre.” Nr. 4

Den emosjonelle tilknytningen, at man betyr noe for hverandre utpekes som avgjørende for at man skal føle et fellesskap med andre (McMillan & Chavis, 1986). Det å åpne seg og fortelle ærlig om hvordan man har det er viktig for å styrke de emosjonelle båndene (McMillan, 1996). Grensene mellom ”oss” og ”dem”, danner grunnlag for en emosjonell trygghet til at vi kan åpne oss være oss selv og uttrykke oss selv og våre følelser (”self-disclose”) (McMillan,

1996). Regelmessig kontakt er også en forutsetning for at en emosjonell tilknytning, og dermed et fellesskap, skal vedvare (ibid.). Men samtidig framhever McMillan (1996) at kvaliteten på kontakten, og at "shared dramatic moments" (s. 322-323) eller symbolske seremonier kan være sterke fellesskapsdannende opplevelser, og en viktig faktor for at den nødvendige emosjonelle tilknytningen i et fellesskap kan etableres. Slik kan disse bekreftende handlingene fra nettverket, som å møte opp, stille seg positive og så videre, ses som symbolske handlinger som forteller noe om at hovedpersonen hører til i nettverket. Med *symbolske handlinger* mener jeg det å indirekte, og gjennom andre midler enn rene ord, fortelle en annen at hun hører til i fellesskapet. Men også selve nettverksråd kan representere en fellesskapsdannende og integrerende seremoni (McMillan, 1996), noe også Horverak (2006) var inne på der han utforsket familieråd som et overgangsrituale.

Innflytelse

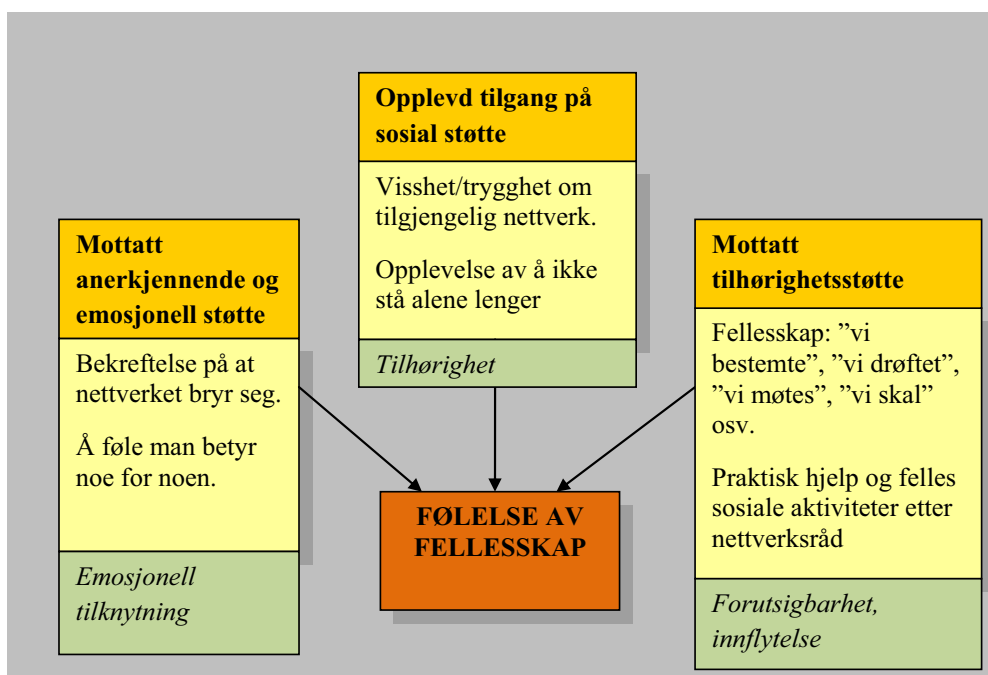
Å kunne ha innflytelse betyr å ikke være redusert til et passivt objekt for de andres påvirkning. I forrige kapittel drøftet jeg handlekraft og det jeg kalte indirekte handlekraft ("proxy agency"). Informantene påvirket sitt nettverk til å komme på nettverksråd. De påvirket også nettverket gjennom å sette dagsorden for hva som skulle diskuteres og hva de ønsket at nettverket skulle hjelpe dem med og slik få nettverket til å stille opp med ulike former for støtte og hjelp etter nettverksråd. Empirien viser at de fleste i utvalget fikk den hjelpen eller endringen de ønsket fra nettverket, noe som indikerer at informantenes handlinger gjennom nettverksråd påvirket interaksjonen i nettverket. Også det at informantene opplevde å bli møtt med respekt for det de la fram, er uttrykk for at de hadde en viss innflytelse på nettverket gjennom nettverksråd.

Alle disse erfaringene står i kontrast til ensomhetsskildringene. Det betyr ikke nødvendigvis at ensomheten blir utradert gjennom nettverksråd. Men hovedpersonene får en ny hverdags erfaring som kan balansere ensomheten og eventuelle kognitive skjema om manglende støtte fra nettverket, nemlig en visshet om at nettverket er der for dem og at de selv er inkludert som medlem av nettverket.

Formålet med grounded theory-tilnærmingen er å sette de empiriske funnene i sammenheng med hverandre. Modell 1 viser hvordan de empiriske funnene peker mot at en følelse av fellesskap med nettverket oppstår under og kort tid etter nettverksråd. De empiriske funnene

kan også fortolkes i lys av teorier om sosial støtte. Boksene med fet skrift i modellen kategoriserer empirien i lys av teorier om sosial støtte, mens de grønne boksene (kursiv) er en fortolkning basert på teorien om sense of community. Slik ser vi at ulike former for sosial støtte som ble gitt av nettverket, kan lede til et styrket fellesskap. Under nettverksrådet ga nettverket spesielt uttrykk for anerkjennende støtte (ved å vise respekt, lytte, vise interesse) og emosjonell støtte (å vise forståelse og gi uttrykk for at man bryr seg). Dette samsvarer med emosjonell tilknytning som fellesskapsdannende element i sense of community. Etter nettverksråd ga nettverket støtte i form av praktisk hjelp, som hjelp til flytting, sette opp budsjett og så videre. Også tilhørighetsstøtte ble gitt i form av å gjøre sosiale aktiviteter sammen i etterkant av nettverksråd. Dette er handlinger som forteller, og bekrefter for, mottakeren at hun er inkludert og innlemmet i fellesskapet. Dette sammenfaller med innflytelse og forutsigbarhet som to andre fellesskapsdannende elementer i sense of community.

Det er mulig at sammenhengene er hierarkisk oppbygd, eksempelvis at opplevelsen av å få bekreftelse på at nettverket bryr seg kan være den utløsende faktoren som i neste rekke gir trygghet og opplevd tilgang på støtte. I denne modellen peker jeg imidlertid bare på de forhold ved empirien som til sammen forstås som en styrket følelse av fellesskap som følge av nettverksråd.

Modell 1: Modellen viser hvordan styrket fellesskapsfølelse genereres gjennom ulike former for sosial støtte i nettverksråd.

5.2.1. Styrket fellesskapsfølelse gjennom åpen og støttende kommunikasjon

Følelse av fellesskap, overgangen fra ”dem” til ”vi”, oppstår ikke av seg selv. Man må gjøre seg ”fortjent” til denne inklusjonen, hevder McMillan (1996). En måte å gjøre det på, er ved å kommunisere personlige erfaringer og følelser (”self-disclosure”) med de andre (ibid.). Å dele med andre hva vi egentlig føler og tenker og hva som er virkelig sant for oss, styrker den *emosjonelle tilknytningen* mellom fellesskapets medlemmer (ibid.) (se figur 3 s. 107). Verdien av det å åpne seg og dele blant annet sine følelser vurderes i forhold til den risiko som tas når man åpner seg. Den mest verdifulle delingen er den som involverer å dele sine sanne følelser og å vise seg som den man er, hevder McMillan (1996). Dette er en viktig inngangsbillett til, og en investering i, fellesskapet som kan igangsette en felles fortrolighet, styrke de emosjonelle båndene og dermed styrke fellesskapsfølelsen.

Å ”legge kortene på bordet” er et sentralt funn i datamaterialet. Det fant altså sted en åpen kommunikasjon og en vilje til å dele personlig informasjon fra informantenes side under nettverksråd. Å åpne seg og fortelle hvordan situasjonen egentlig er, bidrar også til å skape et fellesskap (McMillan, 1996; Olofsson & Sjöström, 1993). Dette ses i de neste sitatene, der et fellesskap med en kjerne av mennesker som *vet* oppsto som følge av nettverksråd:

I: Hva føler du at du har fått ut av å være med på nettverksråd?

”Å legge kortene på bordet. Å si at her er det en del ting jeg sliter med som jeg trenger hjelp til og som jeg ikke får til alene. Og, på en måte, spørre folk: Kan du hjelpe meg? [...] Det er ikke så lett, på en måte, å si at dette her får jeg ikke til. Og da å bli tatt på alvor og respektert og at de formidlet et ønske om å hjelpe, det var en veldig hjelp [for meg]. Og så dette med å slippe fasaden. Altså, være helt ærlig på hvordan det var. Det er veldig greit å ha en sånn kjerne med mennesker som på en måte er klar over hvordan ting ligger an.” Nr. 12

I: Er noe annerledes etter nettverksråd?

”Et nettverk som vet mer.” Nr. 5

”Det er så mye enklere [å be om hjelp]. For alt er lagt på bordet. Det er ikke i skapet lenger.” Nr. 3

Å åpne seg innebærer en risiko i forhold til hvordan andre vil reagere på det man forteller om seg selv. Kanskje vil man bli avvist, kanskje noen blir sinte eller ikke viser forståelse og så videre. Å vise at man er villig til å ofre noe, gjøre noe som koster, gjennom å ta risikoen ved å blottstille seg, blir dermed et vitnesbyrd til de andre om at man ønsker å investere i fellesskapet (McMillan, 1996). Å møte nettverket åpent og ærlig var ikke uten kostnader for informantene; *”Det er ikke så lett, på en måte, å si at dette her får jeg ikke til.”* Viljen til å åpne seg forteller imidlertid noe om at i settingen med nettverksråd fant deltakerne likevel en trygghet til å kunne gjøre dette. I tillegg så informantene det å være åpen og ærlig som et

nødvendig initiativ for å få hjelp eller få bedre kontakt med nettverket. Å åpne seg og fortelle hvilke behov man faktisk har, er, som vist i kapittel 2, sentralt for å få den sosiale støtten man behøver (Derlega et al., 1993). Vet man ikke hvilke vanskeligheter eller behov den andre har, kan man heller ikke gi den støtten den andre trenger. Dette var en erkjennelse og motivasjon bak slik selvavsløring for noen:

”Nå vet liksom alle alt om meg. Men det er det jeg har funnet ut at jeg må. Altså, jeg er nødt til å fortelle hele sannheten. Kan ikke bare fortelle litt for at jeg skal få full hjelp. Og det er det jeg må få nå, så jeg er nødt til å legge absolutt alle kortene på bordet og være hundre prosent ærlig. Så får det bare være så flaut og svakt og hva nå det er jeg tror det måtte være.” Nr. 13

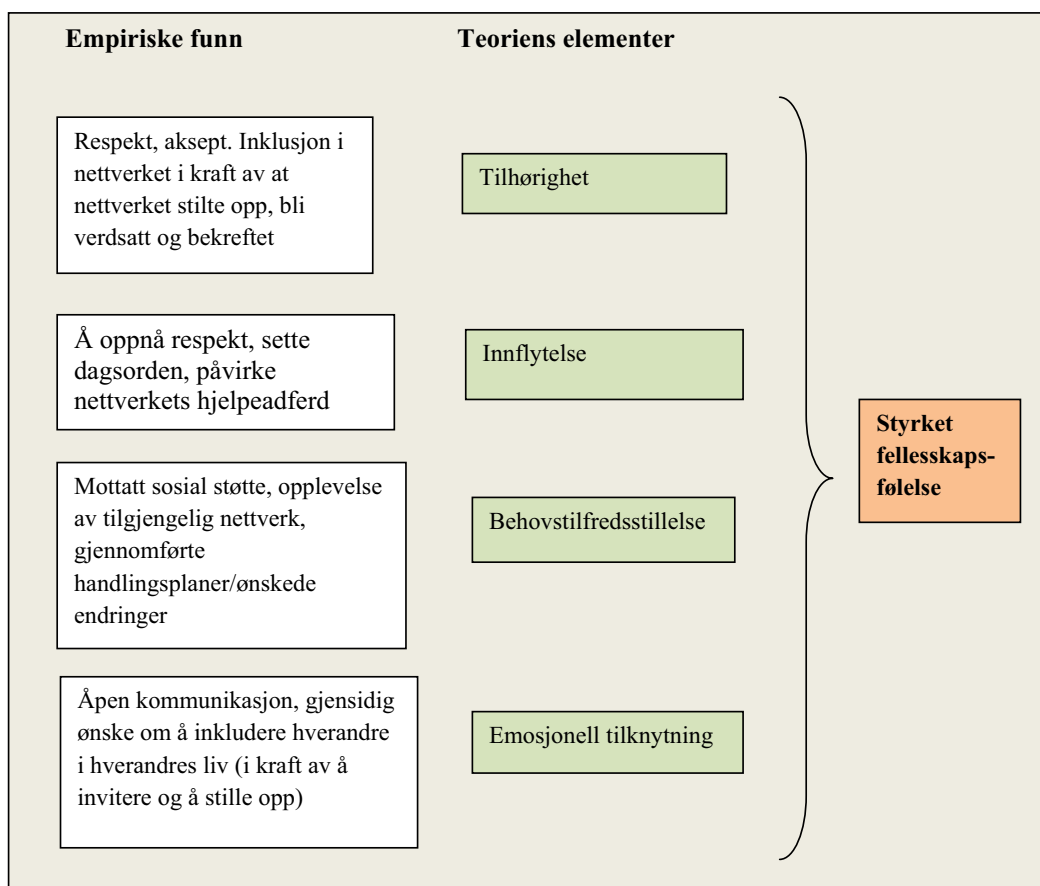
Når informantene tok dette initiativet til å snakke åpent og ærlig om seg selv, ble muligvis grunnlaget lagt for en gjengjeldende vilje fra nettverkets side om å inkludere vedkommende mer aktivt i sine liv; å la hovedpersonen få et fornyet, aktivt ”medlemskap” i nettverket.

Forbedret kommunikasjon kan forsterke følelse av fellesskap og tilhørighet, (Cutrona & Cole, 2000), blant annet som vist ovenfor ved at nettverket nå ”vet” mer. I nettverksintervensjoner kan man derfor tilrettelegge for forbedret kommunikasjon ved å veilede deltakerne til å være aksepterende, framtidorienterte og løsningsfokuserte i stedet for å fokusere på problemene (ibid.). Dette er sammenfallende med nettversrådets rammer for kommunikasjon (Unneland Napsholm, 2009). Observasjonene av nettversrådene viste at nettverket utviste en støttende holdning og kommunikasjon under rådslagningen. Det var slående hvor pliktoppfyllende deltakerne forholdt seg til dagsorden (de spørsmål hovedpersonen hadde satt opp til diskusjon), hvordan ordstyrer holdt møtet i tømme, hvordan referenten noterte og refererte forslag og konklusjoner underveis i møtet. Kommunikasjonen bar svært lite preg av klandring eller konflikter. Dette kan skyldes at jeg var til stede som observatør og at de derfor tok seg sammen. Men også de informantene jeg ikke observerte rådene til forteller om det samme: Ingen opplevde, slik de uttrykte det til meg, at kommunikasjonen var preget av for eksempel angrep eller avvisning. Tvert imot var den gjennomgående preget av ro, respekt og støtte, ifølge informantene.

At nettverket stilte opp på informantenes invitasjon, og mer, at informantene opplevde å bli møtt med respekt viser at nettverket i denne settingen beskyttet hovedpersonen mot å oppleve den potensielle skammen en avvisning kunne ha gitt. En slik ivaretagelse er en viktig funksjon i et fellesskap (McMillan, 1996). McMillan (1996) legger i sin revisjon av teorien større vekt

på den emosjonelle tilknytningen for at en fellesskapsfølelse skal oppstå. Her står det han omtaler som ”ektheten” i møtet med de andre sentralt. Med ”ekthet” (”Truth”) menes det å åpne seg og avsløre sine sanne følelser om en sak (ibid.). I forlengelsen av at slik ærlighet framstilles som så sentralt for at en følelse av fellesskap skal oppstå, er fellesskapets ansvar tilsvarende å møte enkeltindividet med aksept, empati og forståelse (ibid.). Den åpne, ærlige og støttende kommunikasjonen under møtene kan derfor være en forklaring på hvilke interaksjonelle prosesser i nettverksråd som bidrar til at følelsen av å stå alene kan endre seg til følelse av å inngå i et fellesskap.

Figur 3 viser en oversikt over studiens empiri som indikerer at de fire elementene som bidrar til at en fellesskapsfølelse utvikles, ble utløst i nettverksråd.

Figur 3: Studiens empiriske funn indikerer at ”sense of community”, følelse av fellesskap, oppstår gjennom nettverksråd.

Utviklingen av teorien om "sense of community" trakk veksler på en rekke andre sosialpsykologiske begreper. Imidlertid nevnes ikke sosial identitetsteori som inspirasjon, til tross for en del klare paralleller. I datamaterialet ses en overgang fra ensomhetskildringer til en form for nye "vi"-historier, som "vi skal gjøre ...", "vi bestemte oss for ...", "vi skal møtes ...". I det følgende utforsker jeg empirien i lys sosial identitetsteori som en annen relevant innfallsvinkel for å forstå nettverksråd og sosialpsykologiske prosesser utløst av tiltaket.

5.3. Styrket sosial identitet

Individet i vår vestlige kultur er på søken etter et tilbud om felleskap og en sosial identitet, hevder Vetlesen (2009). Vårt sosiale nettverk representerer de menneskelige relasjonene som kan gi oss en sosial forankring og en tilknytning som både skaper og bevarer vår sosiale identitet (Seikkula, 2000). Har man få sosiale arenaer å delta i, utgjør det en trussel mot ens sosiale forankring, og dermed også for ens sosiale identitetsdannelse.

Sosial identitet handler om hvem vi opplever samhørighet og felleskap med, og hvilke sosiale grupper (som her, det nærmeste nettverket) vi opplever å være en del av (Reid & Deaux, 2003). Jeg redegjør kort om klassisk eller kategoribasert sosial identitetsteori, men ser den mer moderne utviklingen av teorien – relasjonsbasert sosial identitet – som mer relevant for å belyse denne studiens empiri med.

5.3.1. Klassisk sosial identitetsteori

Utviklingen av sosial identitets-teori startet med George Herbert Mead (1863–1931), mens den britiske psykologen Henri Tajfel (1919–1982) står som en sentral skikkelse i videreutviklingen av teorien. Tajfels definisjon av sosial identitet blir hyppig brukt :

"the *part* of an individual' s self-concept which derives from his knowledge of his membership of a social group (or groups) together with the value and emotional significance attached to that membership." (Tajfel, 1981, s. 255).

Vår sosiale identitet er altså den delen av vår selvoppfatning som er knyttet til å vite at man tilhører en gruppe eller et fellesskap, når det å være inkludert på denne måten er av en viss følelsesmessig betydning for oss (ibid.).

Teorien om sosial identitet anvendes gjerne for å forstå gruppeadferd som konkurranse, lojalitet, fordommer og så videre. En forutsetning for ens sosiale identitet, er at man oppfatter seg selv som lik de andre i "inngruppen" på det som er fellesskapets markører. Disse markørene (nasjonalitet, religion og liknende) representerer grensene i forhold til "de andre", utgruppen (Brewer & Yuki, 2007). Sosial identitetsteori er basert på en forståelse av at tilhørighet i en gruppe har sitt grunnlag i symbolske, depersonifiserte koblinger mellom gruppemedlemmene, som for eksempel yrkesidentitet (Brewer & Yuki, 2007). Slik dannes grupper og sosiale identiteter på bakgrunn av blant annet like interesser, noe som omtales som kategoribasert identitetsdannelse. I individualistiske kulturer forsterkes kategoribaserte grunnlag for sosial identitet ytterligere ved den mobilitet og ustabilitet samfunn av vår type bærer preg av (Ekeland, 2009), der medlemmer av grupper kommer inn og forsvinner ut igjen alt ettersom ens interesser og ens egen lokalisering (bosted, jobb) endres (Brewer & Yuki, 2007).

Den teoretiske forståelsesrammen for sosial identitet er i den senere tid videreutviklet til å forstå også personlige relasjoner til personer som står oss nær som kilde til sosial identitetsdannelse. Dette er en mer fruktbar innfallsvinkel å belyse overgangen fra ensomhet til et nettverks-"vi", som empirien fra denne studien antyder.

5.3.2. Relasjonsbasert sosial identitet

Brewer & Yuki (2007) skiller mellom relasjonsbasert og kategoribasert sosial identitet for å peke på kulturelle forskjeller i dannelsen av sosiale identiteter. De argumenterer for at sosial identitet i østlige kulturer (for eksempel Japan) mer kan forklares ut fra en relasjonsbasert sosial identitetsdannelse, basert på dyadiske og interpersonlige relasjoner (spesielt familie). Den kategoribaserte, upersonlige sosiale identitetsdannelsen er mest prevalert i vår vestlige, individualistiske kultur.

Familietilhørighet er i liten grad utforsket som grunnlag for sosial identitetsdannelse i den vestlige forskningstradisjonen. Relasjonsbasert sosial identitet er, til forskjell fra den kategoribaserte, knyttet til konkrete personer som står en nær:

”[relational social identity] are *personalized*, incorporating dyadic relationships between the self and specific close others, and the extension of these relationships in the form of networks of interpersonal connections.” (Brewer & Yuki, 2007, s. 310).

Familie eller nære venner kan altså også være grunnlag for vår sosiale identitet. Dette perspektivet er relevant for denne studien ettersom fundamentet for nettverksrådsfellesskapet er relasjonelt betinget og ikke kategoribasert: Informantenes nettverksmedlemmer har ikke andre felles markører enn at de var bundet til hovedpersonen i form av lojalitet ved å være, eller ha vært, hennes nærmeste, personlige nettverk.

Vår individualistiske kulturs verdigrunnlag om det autonome, selvstendige individet påvirker vår sosiale identitetsdannelse. I Vesten har vi i dag langt mindre innslag av relasjonsbaserte, tettvevde fellesskap som grunnlag for de sosiale aspektene ved vår selvoppfatning (roller, gruppedlemskap). Derfor er kategoribaserte sosiale identiteter, og tilknytning til større grupper som nasjon, religion, etnisitet og så videre, en funksjon av nettopp mangelen på gjensidig avhengige og relasjonsbaserte gruppefellesskap i vår kultur. Mobilitet, individualisme og autonomi gjør imidlertid at de kategoribaserte fellesskapene kan ha flyktig varighet. Dette gjør at individualismen skaper et behov for å være inkludert i mer varige fellesskap (Brewer & Yuki, 2007; Vetlesen, 2009). Til tross for at Vestens verdigrunnlag i liten grad er forenlig med en relasjonsbasert sosial identitetsdannelse, der forpliktelser og gjensidig avhengighet står sentralt for opprettholdelsen av ”inngruppen”, er den relasjonsbaserte sosiale identiteten og tilhørigheten desto viktigere. Sentralt i sosial identitetsteori er nemlig at individet får sin selvfølelse fra de gruppene eller kategoriene vi vurderer positivt og identifiserer oss med (Bastiansen, 1992). Studier har vist at det å få bekreftet ens identitet styrker selvfølelsen (Cast & Burke, 2002); å være ære et ”vi” og å føle seg akseptert og inkludert gir oss følelse av å ha betydning, og av å ha verdi for andre (Cast & Burke, 2002; Luthanen & Crocker, 1992). Vår sosiale identitet har altså sammenheng med vår selvfølelse, og begrepet *kollektiv selvfølelse* er utviklet for å belyse dette (Luhtanen & Crocker, 1992). Igjen, fordi vi mangler de tettvevde fellesskapene som kilde til sosial identitet, er vi i Vesten tilsvarende avhengig av en *kollektiv* kilde til selvfølelse. Det vil si at statusen, eller også verdien en selv legger i gruppene man identifiserer seg med og er

medlemmer av (organisasjoner, fritidsaktiviteter og så videre), blir en viktig for ens selvfølelse (ibid.). For eksempel vil det å jobbe for en organisasjon man ser opp til og identifiserer seg med, også gi oss en god selvfølelse.

Slik er mottakere av sosialhjelp i Norge dobbelt sårbare. De er ekskludert fra arenaer som jobb og fritidsaktiviteter som er en viktig kilde til kategoribasert sosial identitet, og dermed til kollektiv selvfølelse. I tillegg viser intervjuene at heller ikke de sosiale båndene til nær familie og venner var sterke, og grunnlaget for en relasjonell sosial identitet som kilde til selvfølelse er dermed også truet.

Vi har mange sosiale identiteter. Studier har vist at vedvarende mangel på bekreftelser på hvem man er (for eksempel en selv som arbeidstaker, en selv som far og så videre) gjør at selvfølelsen svekkes (Cast & Burke, 2002). Anerkjennelse og bekreftelse er viktig for oss. Et interessant poeng hos Cast & Burke (2002) er at når vi utspiller ("enact") en av våre sosiale identiteter, som i dette tilfellet var informantenes tilhørighet til deres nærmeste nettverk, deres familie-"vi", vil samtidig de sosiale forholdene som var den *opprinnelige* kilden til ens (sosiale) identitet reproduseres. De hevder videre at individer aktivt oppsøker muligheter og kilder, det vil si sosiale grupper eller nettverk, for å få bekreftet sin sosiale identitet. Flere i utvalget fikk reetablert kontakt med nettverk de tidligere inngikk mer aktivt i. Dette var mennesker som sto dem nær. Slik ble tidligere viktige kilder for deres sosiale identitet, og dermed også selvfølelse, reetablert gjennom nettverksråd. Med overgangen blant informantene fra ensomhet til styrket fellesskapsfølelse, kan derfor et relasjonsbasert fundament for sosial identitet (et familie-"vi") mest sannsynlig reetableres gjennom nettverksråd.

5.4. Nettverksråd og fellesskap – hva skjer på lang sikt?

Av de seks informantene jeg intervjuet ca. ett år etter nettverksråd sa fire at kontakten med nettverket fortsatt var forbedret. Tre av disse hadde et oppfølgende nettverksråd etter det første. En sannsynlig forklaring er at å samle nettverket til et oppfølgende råd, under de strukturelle rammene nettverksrådet representerer, kan være med på å opprettholde den forbedrede kontakten og fellesskapet med nettverket. Flere av informantene påpekte betydningen de mente et oppfølgende råd hadde/ville hatt for at ønsket om mer sosialt

fellesskap ikke skulle falle til grunnen igjen. Nettverksråd kan ikke alene generere varige fellesskap uten innsats både fra hovedpersonen selv og resten av gruppen i etterkant; et fellesskap vil ikke leve videre dersom den sosiale utvekslingen av ærlig og oppriktig kommunikasjon ("self-disclosure"), tjenester og ressurser ikke er gjensidig (Fyrand, 2010; McMillan, 1996). Det er diskutabelt om det er slik gjensidighet både under og etter nettverksråd. Når det gjelder gjensidighet i en ærlig og åpen dialog, er det i nettverksrådmodellen lagt opp til at hovedpersonen får komme med sine perspektiver og sin "sannhet". De øvrige deltakerne får imidlertid ikke i samme grad komme med sin forståelse og sine følelser knyttet til tema som tas opp. Eventuell konflikt og konfrontasjon skal i følge modellen unngås. Ettersom det dermed ikke legges opp til gjensidig åpenhet, er det mulig at familien og vennene ikke opplevde en forsterket fellesskapsfølelse. Mer kunnskap om dette vil kunne kaste lys over hvorfor et påbegynt nytt og/eller forbedret fellesskap vedlikeholdes eller faller sammen etter nettverksråd.

Det er videre diskutabelt i hvor stor grad gjensidighet i å møte og dekke hverandres behov er til stede etter nettverksråd. Noen av informantene fortalte om for eksempel rusproblematikk og psykiske helseproblemer etter nettverksråd som gjorde at de trakk seg unna nettverket for en periode. Slike forhold undergraver, og taler mot, at en følelse av fellesskap utvikles og vedvarer som følge av nettverksråd for enkelte. Dette underbygger viktigheten av å ha oppfølgende råd en tid etter første møte. På denne måten kan den ekstra støtten koordinators arbeid og et oppfølgende råd representerer, være nødvendig drahjelp for de mest sårbare individene og deres nettverk dersom de skal greie å opprettholde den gode starten majoriteten forteller at nettverksråd ga.

For å føle tilhørighet i et fellesskap må det være jevnlig sosial kontakt og man må oppleve at det er en stabilitet og at det vil være en kontinuitet i relasjonen i nærmeste framtid (Baumeister & Leary, 1995; McMillan & Chavis, 1986). Når man opplever en viss form for forutsigbarhet, gjør dette at man kan planlegge framover og forplikte seg i fellesskapet (McMillan, 1996), og McMillan hevder at en autoritetsfigur eller andre samlende forhold må være til stede dersom fellesskapet skal vedvare (ibid.). Handlingsplanen nettverksrådene munner ut i kan fungere som et strukturelt nav som nettverket kan fortsette å samhandle rundt. Men av og til er det nødvendig at en person tar ansvar og fester grepet i en sosial gruppe eller nettverk for at en kontinuitet i fellesskapet skal opprettholdes (McMillan, 1996). Koordinatoren i nettverksråd kan representere en leder eller autoritetsfigur i denne settingen og være den som gir spillereglene, samler trådene og legger til rette for at et nettverksråd

faktisk finner sted, og også for at et oppfølgende råd kommer på plass. På denne måten kan det å følge nettverksrådets strukturelle rammer være viktig for at en fellesskapsfølelse kan opprettholdes. Blir ikke oppfølgende nettverksråd arrangert, kan dette utgjøre en risiko for at en påbegynt fellesskapsbyggende prosess stopper opp.

Dersom fellesskapet skal opprettholdes, må imidlertid også medlemskapet i gruppen oppleves som givende i en eller annen form (McMillan & Chavis, 1986). En årsak til at fellesskapet ble oppløst for to av informantene ett år senere kan være at de øvrige deltakernes behov ikke ble innfridd av hovedpersonen. Dersom hovedpersonen for eksempel begynner å ruse seg og forsvinner eller blir psykisk dårlig og trekker seg unna, kan det være vanskelig for nettverket å følge opp handlingsplanen rent praktisk, så vel som motivasjonsmessig. Årsaken til at bevegelsen fra ensomhet til fellesskap i noen tilfeller stanser opp etter en tid kan være at kravene til å bli akseptert og inkludert i fellesskapet blir for store eller strenge til at man klarer å leve opp til dem. Resultatet kan bli at man trekker seg helt unna igjen på grunn av følelse av utilstrekkelighet og tilhørende skamfølelse (McMillan, 1996). Det er derfor en fin balanse mellom de forventninger/krav som stilles, og den enkeltes mulighet for gjenyttelser og gjensidighet, i opprettholdelsen av et fellesskap. Dette er nyttig kunnskap for å forstå hvordan nettverksråd virker, og hvilke fallgruver man i framtidig anvendelse av tiltaket må være oppmerksom på når det anvendes overfor sårbare grupper med ulike psykiske og sosiale utfordringer som påvirker interaksjonen.

5.5. Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet drøftet hvordan følelse av fellesskap og en styrket relasjonsbasert sosial identitet kan styrkes gjennom nettverksråd. Når dette skal forklares, henger det sammen med flere forhold. Det ene er at gruppen kjennetegnes ved større grad av ensomhet enn resten av befolkningen (van der Wel et al., 2006), noe som var framtrepende erfaringer også for dette utvalget. Dermed blir det å samle nettverket og få bekreftelse på deres omsorg og kjærlighet, og å reetablere kontakt med brutte nettverksforbindelser, potente fellesskapsdannende erfaringer for disse deltakerne.

Et annet forhold som kan forklare en utvikling av styrket fellesskap, er kommunikasjonen som finner sted under rådet. Hovedpersonene valgte å åpne seg og ”avsløre” hvordan de

hadde det og følte det, noe som kan bidra til å styrke emosjonell bånd mellom nettverksmedlemmene. I tillegg understøtter tiltakets strukturelle ramme at nettverket på sin side responderte med støttende og problemløsende kommunikasjon, noe som ytterligere kan styrke hovedpersonens følelse av fellesskap med sitt nærmeste nettverk.

McMillan & Chavis (1986) koblet nytten av sin teori til praktisk anvendelse for blant annet utvikling av intervensjoner for å møte sosialpolitiske utfordringer. Teorien om sense of community kan representere et fruktbart bakteppe og ”veiviser” for videreutvikling av nettverksråd; gjennom en større forståelse for hvordan fellesskap kan forsterkes og ved å identifisere, og legge vekt på, forhold som kan styrke de fire fellesskapsdannende elementene teorien forfekter (tilhørighet; emosjonell tilknytning; gjensidig påvirkning og; behovstilfredsstillelse/forutsigbarhet), kan nettverksråd potensielt bidra til en viktig ”spin-off” i tillegg til den konkrete problemløsningen og beslutningstakingen som per i dag er ansett som tiltakets formål. En videreutvikling av intervensjonen med denne teorien som bakteppe kan også føre til en mer langsiktig opprettholdelse av de positive prosessene nettverksråd er en katalysator for.

Å motta sosial støtte og å oppleve at man har tilgang på støtte, gjør at man opplever seg som medlem av, og er sosialt integrert i, ens nærmeste nettverk. Slikt fellesskap er også grunnlag for dannelse av sosiale identiteter. Jeg argumenterte for at en relasjonsbasert sosial identitet kan reetableres eller styrkes gjennom nettverksråd. Sosial identitet har positiv sammenheng med vår selvfølelse, og i neste kapittel går jeg dypere inn på begrepet selvfølelse/egenverd, som er et annet sentralt analytisk funn når det gjelder hvilke resultater nettverksråd genererer for denne gruppen.

Kapittel 6

”Jeg vet nå, i alle fall, at familien bryr seg. Det var viktig å høre.”

Anerkjennende støtte og styrket egenverd

”[...] utan verdsetjing frå den andre veit du ikkje lenger din eigen [verdi]” (Ekeland, 2009, s. 127).

Det er viktig for oss å oppleve at spesielt de som står oss nærmest støtter oss og stiller opp for oss, i alminnelighet så vel som når vi støter på utfordringer i livet. Den positive sammenhengen mellom sosial støtte og trivsel/helse er, som vist i kapittel 2, grundig dokumentert. Imidlertid vet man mindre om hvorfor, på hvilken måte og under hvilke betingelser den sosiale støtten har positiv innvirkning på helsen. Anerkjennende støtte har i så henseende vært gjenstand for mindre oppmerksomhet enn de øvrige kategoriene for sosial støtte (praktisk og emosjonell støtte og informasjon).

De mest betydningsfulle erfaringene med nettverksråd var for mange i utvalget relasjonsorientert. Den viktigste gevinsten var å få et bedre forhold til, eller kontakt med, familie og venner og å få bekreftet at nettverket faktisk brydde seg om dem. Dette opplevde de gjennom at nettverket var positive og stilte opp, men ikke minst også på grunn av den interessen, respekten og støtten nettverket viste dem under selve nettverksrådet. I dette kapitlet utforsker jeg nettverksråd som en arena hvor spesielt anerkjennende støtte kommer til uttrykk og den betydning slik anerkjennelse hadde for informantene. På bakgrunn av dette ser jeg på muligheten for at sosialhjelpsmottakeres egenverd kan styrkes gjennom nettverksråd.

6.1. Det relasjonsbundne egenverdet

Egenverd, eller selvfølelse (self-esteem), defineres ofte langs to akser; verdibasert selvfølelse (egenverd) og mestringsbasert selvfølelse (Cast & Burke, 2002). Selvfølelse og egenverd er synonymmer, men begrepet egenverd rommer i større grad verdet, det å se seg selv som

verdifull, enn begrepet selvfølelse gjør. Fordi det er nettopp denne verdidimensjonen jeg er spesielt opptatt av, benytter jeg fortrinnsvis begrepet egenverd her, selv om også begrepet selvfølelse vil forekomme. Jeg avgrenser også den følgende presentasjonen til å gjelde den såkalt verdibaserte forståelsen av begrepet, da dette er mest relevant for denne studiens kontekst hvor familie og venner samles for å samtale.

Egenverd kan defineres som de følelsene vi har overfor oss selv og vurderingen vi gjør av hvor mye vi er verdt som personer - hvorvidt vi opplever oss som verdifulle eller ikke (Mann, Hosman, Schaalma, & de Vries, 2004). Begrepet er et av de hyppigst utforskede temaene i sosialpsykologien, og ulike tradisjoner for å forstå egenverds psykologiske funksjon er utviklet. En forståelse av selvfølelse er å se den som et *resultat* av ulike interaksjonelle prosesser. En annen retning er å utforske selvfølelse som en indre *drivkraft* for å handle på en slik måte at andre får en positiv oppfatning av oss. Og til sist er også selvfølelse forstått som en *beskyttelse* (buffer) mot erfaringer som truer vårt selvilde (Cast & Burke, 2002). Jeg avgrenser meg her til den tradisjonen som undersøker interaksjonelle prosesser som styrker eller svekker egenverdet.

Et høyt egenverd kan ikke oppstå uten interaksjon med andre, egenverdet er relasjonsbundet. Det vil si at andres meninger om oss fungerer som et sosialt speil; vi internaliserer andres oppfatninger om oss selv og dette blir styrende for vår selvoppfatning og for hvor verdifulle vi føler oss. Dette betyr at skal vi føle oss verdifulle er dette i stor grad avhengig av at vi føler oss verdsatt av spesifikke personer eller i spesifikke situasjoner (Harter et al., 1998). Vårt egenverd er dermed sårbart for andres bekræftende, så vel som avvisende, adferd overfor oss. Spesielt er vi sårbare for hvordan mennesker som er betydningsfulle for oss eller som vi ser opp til, behandler oss. Disse har større innflytelse på vår selvfølelse enn tilbakemeldinger fra personer vi ikke identifiserer oss med (Smith, Tyler, Yuen, Ortiz, & Lind, 1998). Dersom for eksempel et familiemedlem som vi verdsetter høyt gir oss anerkjennelse, betyr denne anerkjennelsen mer for oss og vår selvfølelse enn om en perifer person vi ikke identifiserer oss med gir slik anerkjennelse. Og vise versa, en avvisning fra en vi er glad i rammer vår selvfølelse hardere enn å bli avvist fra personer vi ikke har en personlig relasjon til.

Et svekket egenverd truer vår evne til å være handledyktige og mestre utfordringer (Stein, Dixon, & Nyamathi, 2008; Vetlesen, 2007). Men enda alvorligere, det svekkede egenverdet gjør at vi slutter å se oss selv som *verdige* andres anerkjennelse og støtte (Cutrona & Cole,

2002). Har man en nedbrutt selvfølelse kan dette dermed hindre en i å ta imot sosial støtte fordi man ikke lenger ser seg selv som verdig å motta hjelp eller å bli elsket.

Å føle seg verdifull, å føle seg elsket av andre, er altså en forutsetning for at vi skal greie å håndtere tilværelsen på en god måte. Dette underbygges av studier som viser at hvor verdifulle vi føler oss har sammenheng med vår følelsesmessige tilstand. Et lavt egenverd har sammenheng med negativ affekt¹² (Ben-Zur, 2002) og styrking av egenverdet er tilsvarende positivt for vår psykiske helse (Mann et al., 2004). En oppsummering av forskning på sammenhengen mellom egenverd og psykisk helse viser at et høyt egenverd gjør at man blant annet er gladere, mindre nervøs, sover bedre og tåler nederlag bedre (Myers, 2008).

At andre forteller oss at vi er verdifulle kan re-etablere et svekket eller nedbrutt egenverd (Harter et al., 1998; Vetlesen, 2007). Gode relasjoner til andre, og det å få anerkjennende og emosjonell støtte, spiller derfor en sentral rolle for menneskers egenverd/selvfølelse (Harter et al., 1998; Hogan et al., 2002). Som vist i oversikten om sosial støtte i kapittel 2 står egenverdet sentralt i forståelsen av på hvilken måte sosial støtte har positiv sammenheng med psykisk helse: Selvfølelsen eller egenverdet er en mediator mellom sosial støtte og psykisk helse (Symister & Friend, 2003), det vil si at sosial støtte styrker egenverdet, som i sin tur påvirker psykisk helse i positiv retning.

Svekkede relasjoner er assosiert med lavere egenverd (Miller, Kreitman, Ingham, & Sashidharan, 1989). I neste avsnitt viser jeg at sårbare relasjonelle forhold var prevalent blant informantene. Også sosial devaluering er et trekk som kommer fram. Disse forholdene påvirker vår selvfølelse, og Underlids (2005) fattigdomspsykologi og hans undersøkelse av norske sosialhjelpsmottakeres opplevelse av fattigdom er relevant i den sammenheng.

6.2. "Fattigdommens psykologi" – fattigdom svekker egenverdet

Underlid har utforsket hvordan relativ deprivasjon oppleves. I hans fattigdomspsykologi er en sentral konklusjon at fattiges egenverd er truet. En av faktorene som henger sammen med dette, slik blant annet hans studie peker i retning av, er sosial devaluering av denne gruppen.

¹² Negativ affekt oppgis blant annet å være sinne, frykt, skyldfølelse, tristhet og så videre.

6.2.1. Sosial devaluering og truet egenverd

Den samlede forskningen indikerer at egenverdet svekkes blant dem som må motta sosialhjelp (Schneiderman, Furman, & Weber, 1989). Underlid (2005) fant i en kvalitativ intervjustudie at denne gruppens egenverd er vakkende under tyngden av ikke bare deres økonomiske problemer, men også av den sosiale sammenlikningen de gjør og den selvoppfatningen og sosiale identiteten de har (Underlid, 2005a). Gruppen er seg bevisst sin ”plassering” i samfunnet, der de i Underlids studie rangerte seg selv nederst i hierarkiet. Dette kommer til syne også i min studie: Noen av informantene omtalte seg selv som ”de lavtstående i samfunnet” og det å være ”liten” og ”underlegen”:

”Man føler seg jo veldig underlegen, på en måte. Fordi der kommer jeg som et menneske som på en måte trenger hjelp til å komme et sted. Du må huske på at du er veldig liten da. Rusmisbruker via sosialkontor og dette nettverksgreiene, ikke sant. Du har satt deg nede på en plattform, ganske langt nede. Så egentlig hadde jeg lyst til å si akkurat det med at det å være bruker på et sosialkontor, det kan nok være veldig vanskelig for mange. Å si ja til det å være med på [nettverksråd], altså når du er i den livssituasjonen at du faktisk er nødt til å be om hjelp der ... Spesielt når det siste året bare har vært fylt av ’verdens beste land, verdens rikeste land. Milliarder svømmer inn. Oljefondet.’” Nr. 1

Den sosiale sammenlikningen kommer klart fram i dette sitatet, der informanten trekker fram bildet vi har av Norge som ”verdens beste land” å leve i, og den enorme velstanden den norske befolkning lever i. Det oppstår en skarp kontrast mellom dette velstandsnorge og det å være mottaker av sosialhjelp og måtte be om hjelp fra nettverket sitt via et sosialkontor. Flere i utvalget sammenlikner seg også med sitt eget nettverk som de omtaler som ”vellykkede” i form av at de har jobb og familie, mens de selv ikke har fått til dette. De sammenlikner seg altså både i forhold til økonomisk status sett opp mot overflodssamfunnet vi lever i, og i forhold til sine nettverk der man kan ane en underlegenhetsfølelse fordi de selv ikke har jobb og familie som ”alle andre”.

”For du er jo på bønn, på en måte. Og [nettverket] er som oftest vellykka i form av at de kanskje har familie og fungerer i jobb. Sånn at du føler deg ganske liten. Så du skal være ganske tøff for å stille opp på [nettverksråd]. Nr. 1

En slik underlegenhetsfølelse var knyttet nettopp til fattigdommen og det å være i en situasjon hvor de er nødt til å be andre om hjelp for å klare seg:

”[Vi] som er i en lavtstående..., som er de lave i samfunnet som har problemer med å klare seg selv [...]” Nr.13

”Man kan ikke bare sitte på en haug med penger hvis man ikke yter noe, men mer enn 5200 kroner i måneden bør alle ha, altså. Heldigvis har jeg mange, som hun venninnen, hun reiser rundt og kjøper klær. Men du føler deg veldig, veldig liten.” Nr. 14

Denne følelsen av å være ”liten” kan forstås som uttrykk for et lavt egenverd/selvfølelse.

Denne selvfølelsen var delvis situert i det området av deres liv som dreide seg om økonomisk knapphet, slik altså også Underlid fant (Underlid, 2005a). Men i motsetning til Underlid, som benytter behovs- og emosjonsteorier som teoretisk fundament i sin fattigdomspsykologi, er jeg i denne avhandlingen mer orientert mot sosialpsykologiske teorier.

I et sosialpsykologisk perspektiv må man, som nevnt innledningsvis i dette kapitlet, forstå egenverdets utvikling og svekkelse i sammenheng ikke bare med kontekstuelle, men også relasjonelle, forhold (Cast & Burke, 2002; Harter et al., 1998). Fordi selvfølelsen er både relasjonsspesifikk og kontekstavhengig kan det godt tenkes at denne gruppen, til tross for et truet egenverd og en underlegenhetsfølelse som følge av ens sosioøkonomiske status, kan ha god selvfølelse knyttet til andre kontekster og i spesifikke interpersonlige forhold. Det er derfor mulig at denne gruppen kan ha et generelt høyt egenverd dersom de har gode relasjoner å støtte seg til og har tilgang på anerkjennende støtte som respekt, forståelse og ivaretagelse fra sitt nettverk.

I mitt materiale finner jeg imidlertid ytterligere indikasjoner på et truet eller lavt egenverd gjennom utsagn om tvil på nettverkets omsorg for dem, og en sterk bevissthet om at heller enn å bli oppfattet som verdifull av nettverket ble de oppfattet som en belastning. Dette indikerer

sårbare relasjonelle forhold blant informantene som en ytterligere faktor som begrenser muligheten til å bevare et høyt egenverd.

6.2.2. Sårbare relasjonelle forhold og truet egenverd

Usikkerhet på om nettverket ville si ja til å komme på nettverksrådet var, som også nevnt i forrige kapittel, noe mange trakk fram. Denne tvilen var ikke bare knyttet til en bevissthet eller antakelse om at nettverket hadde liten tid og overskudd. Dette handlet ofte om en usikkerhet på om familien/vennene i det hele tatt brydde seg om dem lenger. Betviler man at man er verdifull for de som står en nærmest, betviler man mest sannsynlig ens verdi også i egne øyne.

”Jeg var veldig usikker på om folk [familien] gadd å bry seg eller ikke. Jeg må si jeg var helt på bunn.” Nr. 7

” [Da jeg fikk høre om nettverksråd på sosialkontoret] sa jeg at jeg tror ikke det er noe for meg. Jeg tenkte at jeg tror ikke de vennene jeg hadde ville komme til å stille opp og hadde sikkert ikke tid å komme.” Nr. 6

Også i Jensens et al. (2005) sin pilotstudie fant de at deltakerne var usikre på om familien lenger ville ha noe med dem å gjøre. Deltakerne i deres pilotstudie var hjemløse og levde under økonomisk knapphet. Disse funnene om svake relasjonelle bånd til sine nærmeste kan kaste ytterligere lys over den selvoppfatning og det svekkede egenverdet mennesker som lever i fattigdom har (Schneiderman et al., 1989). Ikke bare sosial devaluering, men også sårbare relasjoner, har sammenheng med denne gruppens truede egenverd, og er en ytterligere faktor i en fattigdomspsykologi.

Tvilen på om nettverket brydde seg om dem var også knyttet til skam og selvbebreidelse i vissheten om at en selv i stor grad var delaktig i at kontakten med nettverket ikke var så god som man ønsket. Den manglende kontakten var knyttet til rusmisbruk og at de hadde vendt seg vekk fra nettverket i kortere eller lengre perioder på grunn av dette:

”Jeg visste jo ikke om de brydde seg om meg eller noen ting. [...] Det er din egen skyld, prøver jeg å si til meg selv.” Nr. 4

”Det at de var positive til å komme beviste at de var der for meg. At de var der selv om jeg hadde snudd ryggen til.” no 7

Utsagn som at de ikke ville være til bry eller belastning for sitt nettverk indikerer også sårbare relasjoner. Denne oppfatningen om, og frykten for, å være til bry var forankret spesielt i forståelsen av at tid er en knapp ressurs for deres nettverk; det var en klar bevissthet om at familienes og vennenes liv er fylt av jobb og familie og at det ikke nødvendigvis er mye rom og overskudd til overs for å stille opp utover dette.

” [...] jeg vet at de er så opptatt. [...] Jeg vil liksom ikke mase.” Nr. 6

”Men jeg var vel ikke trygg på at de ville si ja, for tanken var vel at de alle har nok med sitt og sin familie og sitt liv.” Nr. 1

Dette var tanker de først og fremst hadde i forkant av nettverksråd, knyttet både til vurderingen av om de i det hele tatt ønsket å arrangere et nettverksråd, og til det å invitere nettverket til å komme. De tenkte ikke om seg selv som selvfølgelig ”objekter” for sine nettverks oppmerksomhet og omsorg, eller som så innvevd i relasjoner og så høyt elsket at de opplagt var verdig andres tid og støtte. Tvert imot tenkte de at de var til belastning om de skulle bruke nettverket for mye:

”Jeg setter sånne krav til meg sjøl at jeg via dette her ikke skal legge noe på dem. Jeg skal ikke være noen belastning for dem.” Nr. 1

”Selv om jeg gjentatte ganger har blitt fortalt at det er ikke noen belastning og så videre, så føler jeg vel selv at det er en slags belastning å skulle belemre andre med mine problemer.” Nr. 2

Det er altså sannsynliggjort at informantenes egenverd var relativt lavt. Også deres selvkategorisering som ”de lave” og ”små” i samfunnet indikerer at selvfølelsen ikke var høy. Når man i tillegg vet at egenverdet har sammenheng med kvaliteten på våre relasjoner (Miller et al., 1989), og at denne gruppen generelt, og informantene spesielt, var preget av ensomhet (som vist i forrige kapittel), ser vi at kilden til å bevare og styrke ens egenverd var mer eller mindre fraværende i forkant av nettverksråd.

6.3. Anerkjennende støtte og egenverd

”[...] vi trenger å erfare at det vi gjør og den vi er, har verdi i betydningen: verdi for andre, som viser meg anerkjennelse og lar meg oppleve at jeg blir sett, bekreftet i min væren og mitt verd.” Vetlesen (2009, s. 53).

Å føle seg verdsatt av et sosialt nettverk som bryr seg og stiller opp, og gir emosjonell og anerkjennende støtte, påvirker vår selvfølelse i positiv retning (Sarason et al., 1990). Selv om også den emosjonelle støtten også var til stede, framhevet informantene spesielt det at de følte seg anerkjent og respektert under nettverksråd. Derfor vektlegger jeg anerkjennende støtte her og utdyper innledningsvis kort kjennetegn ved slik støtte.

Anerkjennende støtte er når signifikante andre tar deg på *alvor* som person ved å vise *respekt* og *interesse* for hva du sier, tenker og føler og på denne måten uttrykker *aksept* og *anerkjennelse* (Harter et al., 1998). Skal man forstå hvordan slik støtte fremmes, må man, i tråd med den relasjonelt orienterte forståelsen av sosial støtte, ta i betraktning de grunnleggende relasjonelle prosesser støtten utveksles innenfor (Reis & Collins, 2000). Selv om Reis & Collins fortrinnsvis har undersøkt sosial støtte i nære par-relasjoner, kan det være overførbart til andre nære relasjoner: Én slik relasjonell prosess som fremmer blant annet anerkjennende støtte er i hvilken grad nettverket er responsivt, og slik får den andre til å føle seg *forstått*, *verdsatt* og *ivaretatt* (Reis & Collins, 2000). Den anerkjennende støtten kan altså forstås som en relasjonell prosess i motsetning til en statisk størrelse som er tilgjengelig til enhver tid. Det vil si at å gi uttrykk for respekt for andre, vise interesse og verdsettelse og så videre, må ses i sammenheng med relasjonelle forhold som for eksempel emosjonelt klima i

nettverket: Er relasjonene varme og nære versus distanserende? Dette er ikke direkte gjenstand for analyse i denne studien, men jeg løfter det fram fordi det viser kompleksiteten i hvordan man må forstå intervensjoner som handler om sosial støtte.

Selvfølelsen styrkes som nevnt av å føle seg anerkjent og respektert, og av andres verdsettelse på hvem man er/ens identitet (Cast & Burke, 2002; McMillan, 1996; Tyler, 2001). Også emosjonell støtte (at andre bryr seg om en) (Hogan et al., 2002) påvirker selvfølelsen positivt, og jeg ser i det følgende nærmere på hvordan slike ivaretagende former for støtte var sentrale erfaringer blant informantene.

6.3.1. Anerkjennende støtte i nettverksråd

”Jeg vet nå, i alle fall, at familien bryr seg. Det var viktig å høre.” Nr. 4

Dette utsagnet sier flere viktige ting om denne deltakeren og om nettverksråd. Det peker på hvordan hun tenkte og hadde det forut for nettverksråd; hun var usikker på om familiens omsorg for henne. Det synliggjør hvordan nettverksråd kan virke; at det kan være en arena hvor man får bekreftelser på at man har et nettverk som bryr seg. Sitatet peker også på en betydningsfull gevinst hun fikk av å ha holdt dette nettverksrådet, nemlig hvor viktig det var å høre nettopp dette at familien brydde seg. Dette var viktig for henne å *høre*, det var altså noe som ble fortalt henne direkte under nettverksrådet.

Direkte anerkjennende utsagn fra nettverket i forbindelse med nettverksråd trer fram som viktige erfaringer for informantene.

”Det var en veldig positiv opplevelse.”

I: Hva var det som gjorde at det ble en positiv opplevelse?

”Det er det å bli tatt på alvor.” Nr. 12

”Det var spesielt viktig det med [at] pappaen min [kom] og det at han kom til den konklusjonen at du er datteren min, min førstefødte. Du står øverst. Det var så viktig.”

Nr. 13

”Det betydde veldig mye. Ja, jeg ble helt overveldet. Det [vennene] sa om at: Jeg kommer med en gang, jeg er der for deg. Det var utrolig flott å bli fortalt.” Nr. 6

Informantene forteller de føler de ble respektert, lyttet til og tatt på alvor, og at de følte seg forstått på en ny måte. Å blottstille seg ved å synliggjøre og fortelle om sine problemer var en barriere for mange. Og da bli møtt med respekt blir derfor en ekstra potent erfaring, slik følgende sitat eksemplifiserer:

”Det er ikke så lett på en måte å si at dette her får jeg ikke til. Og da å bli tatt på alvor og respektert [var viktig]”. Nr. 12

Når man er i en situasjon hvor sykdom eller andre forhold truer ens egenverd er slik anerkjennende støtte ekstra viktig (Symister & Friend, 2003). Å få bedre kontakt med familie/venner var som nevnt tidligere en viktig motivasjon for å holde nettverksråd. Å ha et ønske om bedre kontakt med nettverket, men være i tvil om dette gjengjeldes, er et potensielt angstframkallende spenningsfelt; informantene har ytret dette ønsket i kraft av å bli med på nettverksråd-prosessen; ved å invitere utvalgte personer; og ved å synliggjøre det gjennom problemstillingene som presenteres for nettverket på forhånd. Fallhøyden er stor i forhold til det som kan oppleves som en blottstillelse og muligheten for å bli avvist. Dette kan forklare den lettelsen og gleden de følte når nettverkene faktisk viste seg å være positive til både å komme og til å støtte dem under og etter nettverksråd. Videre kan også usikkerheten på om nettverket brydde seg om dem, og det jeg har vist som uttrykk for et truet egenverd hos både disse informantene så vel som mottakere av sosialhjelp generelt (Schneiderman et al., 1989), forklare hvorfor anerkjennelsen og bekreftelsen de opplevde å bli møtt med på nettverksråd ble en så betydningsfull og sentral erfaring. Informantene snakker også selv om styrket selvfølelse knyttet til nettverksråd.

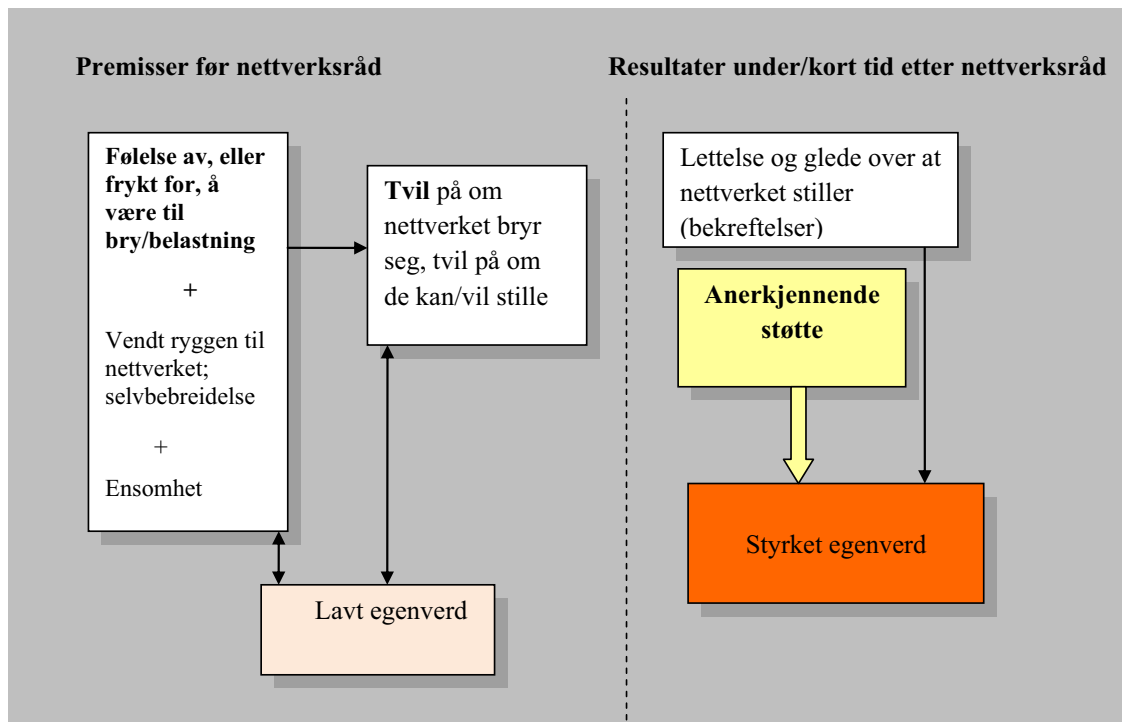
”Det med dårlig selvtillit og selvbilde er noe jeg har slitt med. Men folk sier jo på en måte at jeg betyr noe og er viktig. Men med nettverksrådet så ble det på en måte vist i faktisk handling at [jeg] betydde noe. Påstanden ble fulgt opp med handling. Det ble en bekreftende konkretisering, da, på en måte en validering av påstandene. Ja, hvor mye betyr [jeg]? Ja, [du] betyr faktisk så mye at jeg stiller opp i et nettverksråd. Handling betyr ofte mye mer enn ord.” Nr. 12

”[Jeg ville] vise [familien] at jeg har kommet mye lenger enn de trodde.”

I: Ja, du ville vise dem.

”Ja. Og det økte min selvfølelse noe enormt. Og, fordi uansett hva du sier, det de nærmeste mener om deg teller uansett, ikke sant.” Nr. 14

Modell 2 viser en skjematisk oversikt over psykososiale premisser og prosesser ved nettverksråd som kan forklare hvorfor og hvordan anerkjennende støtte og styrket egenverd kan genereres gjennom denne intervensjonen. Den viser premissene som indikerer et lavt eller truet egenverd i forkant av nettverksråd. Under, og også kort tid etter nettverksrådet blir frykten for at nettverket ikke ville stille opp gjort til skamme: Nettverket stilte opp og viste interesse og respekt for det informantene la fram. I tillegg opplevde flere også å få direkte utsagn på at de brydde seg om dem, altså at de var verdifulle for nettverket. Det kan dermed konkluderes med at nettverksråd kan være en arena hvor emosjonell, men spesielt anerkjennende, støtte kommer til uttrykk. Det er altså plausibelt at nettverksråd kan være et tiltak som har potensial til å styrke denne gruppens egenverd, en konklusjon også Jensen et al. (2005) gjør i sin studie av nettverksråd.

Modell 2: Modellen viser psykososiale premisser før nettverksråd og hvordan anerkjennende støtte og styrket selvfølelse er plausible psykososiale prosesser i nettverksråd.

Et element knyttet til nettverksrådets strukturelle ramme som imidlertid kan være en annen forklaring på at egenverdet styrkes, er koordinatorens rolle. Koordinatoren er ikke bare en organisator og tilrettelegger for at møtet kan finne sted, men kan for mange fungere som hovedpersonens allierte. Det vil si den som er på hovedpersonens side, som ikke stiller kritiske spørsmål eller har forventninger, men som støtter og motiverer fram mot nettverksrådet. I tillegg opptre koordinatoren som en mellommann mellom hovedpersonen og nettverket i forkant av nettverksrådet, der koordinatoren hele tiden melder fra til hovedpersonen om at "nå har jeg snakket med din bror og han er positiv", "din tante foreslo at niesen kunne bli invitert, hva tenker du om det?", og så videre. Dette kan gi opplevelse av å være navet alt sirkler rundt og gi følelse av betydningsfullhet, eller å bli satt i høysetet som neste deltaker sier:

”Hun koordinatoren var veldig flink. Etter møtet, når de hadde sittet og laget avtaler, for det var ikke måte på hva de skulle gjøre, så gikk koordinatoren gjennom handlingsplanen. ‘Ja, men klarer dere å gjennomføre det? Nå må dere ikke gjøre at [hovedpersonen] blir sliten. Nå må vi ta det forsiktig.’ Ikke sant. Så hun var veldig sånn hele tiden at jeg var i høysetet. Det var en veldig god følelse, altså. Det var det.”
Nr. 14

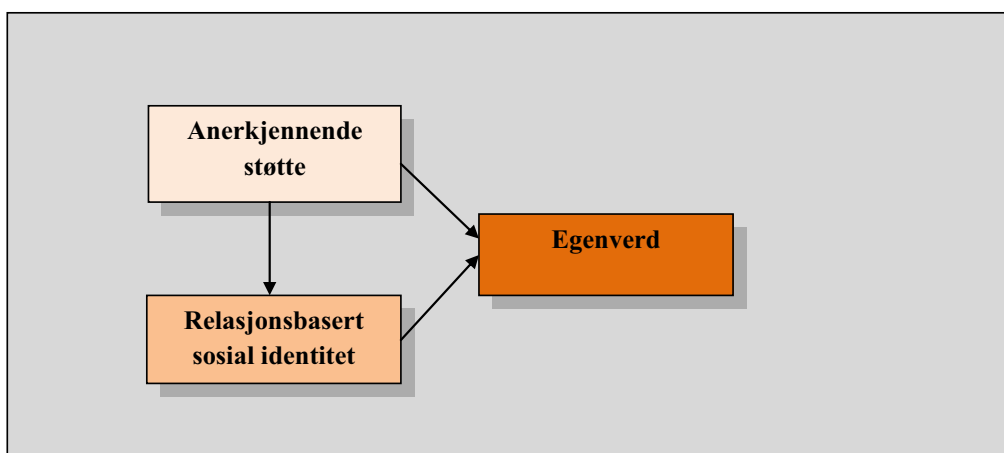
Å bli satt i høysetet betyr å ha verdi, å være viktig. Slik kan selve nettverksråds-modellens oppbygning, med hovedpersonen i sentrum og med koordinatør som en alliert og viktig støttestøtteperson, være det som bygger opp under deltakernes selvfølelse. Man kan dermed innvende at det er mer gjennom koordinatorens støtte, enn mobiliseringen av familiens og vennenes støtte, som styrker denne positive opplevelsen majoriteten av utvalget snakker om. Imidlertid er det forholdet til sine nærmeste og de relasjonelle endringene informantene snakker om som de betydningsfulle erfaringene fra nettverksråd.

6.3.2. Relasjonsbasert sosial identitet og fellesskap kilde til styrket egenverd

I forrige kapittel belyste jeg deler av empirien med teorier om sosial identitet og følelse av fellesskap. Ens sosiale identitet; å ha en plass i et fellesskap og å være et ”vi”, styrker også egenverdet (McMillan, 1996; Tyler, 2001). Når man opplever å bli behandlet med respekt og omsorg fra de andre i en gruppe, kommuniserer og bekrefter dette også at man har en godkjent sosial status i gruppen (her det sosiale nettverket) (Tyler, 2001). Brewer & Yuki (2007) peker spesielt på den relasjonsbaserte sosiale identiteten som kilde til et sterkere egenverd. Når man mangler tilgang til kategoribaserte kilder til sosial identitet og selvfølelse er tilhørighet og identifisering med sitt nærmeste nettverk desto viktigere for egenverdet. Slik kan Cast & Burkes (2002) antakelse om reproduksjon av de sosiale relasjonene som opprinnelig var en viktig kilde for ens egenverd, være en supplerende forklaring på hvordan nettverksråd fungerer: Nettverksråd kan være en metode som gir mulighet for å reetablere deltakernes sosiale nettverk som tidligere har vært viktige kilder for deres sosiale identitet. Ved å føle en sterkere ”vi”-følelse, styrkes også selvfølelsen.

Nedenfor er en figur som viser hvordan de tre faktorene anerkjennende støtte, relasjonsbasert sosial identitet og egenverd kan henge sammen og genereres gjennom nettverksråd.

Anerkjennende støtte styrker egenverdet direkte. Anerkjennelse fra nettverket kan i tillegg være en prediktor for at ens relasjonelle sosiale identitet med sitt nærmeste nettverk kan reetableres. Sosial identitet påvirker i sin tur igjen egenverdet. Slik kan det tenkes at den anerkjennende støtten som er vist gitt i nettverksråd kan influere direkte på hovedpersonenes egenverd, og indirekte gjennom at deres relasjonelle sosiale identitet sannsynligvis også styrkes gjennom den anerkjennende støtten som gis.

Modell 3: Anerkjennende støtte mobiliseres og utløses av nettverksråd. Dette styrker deltakernes relasjonsbaserte identitet og egenverd. Styrket sosial identitet styrker også egenverdet.

6.4. Oppsummering

Denne studien viser at anerkjennende støtte har en sentral funksjon i nettverksråd for sosialhjelpsmottakere. Vårt egenverd avhenger i stor grad av våre sosiale relasjoner og bekreftelser fra signifikante andre. Nettverksråd kan reetablere tapte sosiale nettverk og

generere støtte og bekreftelse, og gjennom dette får deltakerne mulighet til å se seg selv som verdifulle og ønskede individer.

Grupper som marginaliseres eller lever i ensomhet kan være ekstra sårbare i forhold til å opprettholde et høyt egenverd. Det gjelder for eksempel kronisk syke, rusmiddelavhengige, eldre og langtidsmottakere av sosialhjelp. Å identifisere de spesifikke kontekster, nettverk og relasjoner som spesielt kan gi resultater på egenverdet, er viktig for å kunne jobbe effektivt med intervensjoner på området (Harter et al., 1998). Slik kan nettverksråd bidra til å produsere og reproducere disse spesifikke sosiale strukturene, altså sammensetningen av personer i ens sosiale nettverk, som tidligere har vært viktige kilder for deltakernes identitet og selvfølelse. Dette bekreftes fra forskning på sosial identitet og gruppemedlemskap. Å bli møtt med aksept og anerkjennelse fra personer som er betydningsfulle for oss i ”vår egen gruppe”, i dette tilfellet familie og venner, er det som først og fremst betyr noe for oss og som påvirker selvfølelsen. Selv om andre mer perifere personer (som for eksempel en sosialarbeider) behandler oss med respekt, påvirker dette oss mindre så lenge dette ikke er personer vi identifiserer oss med (Smith et al., 1998).

Deltakernes vektlegging av å bli møtt med respekt og verdsettelse som en viktig gevinst av å holde nettverksråd kan ses i lys av den motivasjon mange hadde for å holde et nettverksråd, nemlig ønsket om å forbedre sitt forhold til familie og nettverk. Den relasjonsorienterte motivasjonen og gevinsten er et sentralt funn i denne studien, og en rød tråd i avhandlingen. I neste kapittel løftes dette fram som gjenstand for nærmere analyse.

Kapittel 7

”Det viktigste er jo egentlig at jeg har fått bedre kontakt med [familien].”

Nettverksråd med terapeutisk potensial

Den relasjonelt orienterte motivasjonen for å holde nettverksråd, sammen med at den viktigste gevinsten var bedre relasjoner (bedre/retablert kontakt, å få snakket ut, få bekreftelser på at nettverket bryr seg om en) var et overraskende funn, ettersom nettverksråd omtales som en ”beslutningsmodell”; et råd for å diskutere og ta beslutninger om praktiske løsninger vedrørende hovedpersonens problemer. I tillegg var tiltaket implementert i en sosialtjenestekontekst der typiske problemstillinger dreier seg om økonomi, jobb, bolig og så videre. Informantenes vektlegging av de relasjonelle erfaringene fra nettverksråd står i kontrast til dette.

Dette er imidlertid ikke uvanlig; et trekk ved nettverksintervensjoner generelt er at det ikke er de konkrete utfallene og løsningene på problemene som er det viktige. Det viktige er hva som skjer i forholdet mellom hovedpersonen og nettverket under møtet. Dette kan være uvanlig, hevder Seikkula & Trimble (2005), for profesjoner og fagpersoner som er vant til å forvente målrettede løsninger på problemer. I motsetning til nettverksråd som en instrumentell beslutningsmodell, tangerer heller noen av informantenes erfaring med nettverksråd terapeutiske prosesser, som å åpne seg og sette ord på vanskelige tema og å ta opp konfliktfylte forhold til familiemedlemmer. Det er antydning tidligere at familieråd kan ha fellestrekk med terapeutiske prosesser (Holland & O'Neill, 2006; Horverak, 2006) og at familieråd har mye til felles (Holland & Rivett, 2008). Mindre kunnskap finnes om hvilke psykososiale prosesser og mekanismer som utløses av nettverksråd som kan forklare at endring i tanker og følelser hos hovedpersonen, og/eller endret kommunikasjon og interaksjon innad i nettverket, kan bli resultatet.

Det er når den dialogiske samtalen oppstår, samt når de profesjonelle gir fra seg sin autoritet på å ha løsninger og forklaringer, at en fruktbar og også terapeutisk endringsprosess kan starte, hevder Seikkula & Trimble (2005). I dette siste analysekapitlet innleder jeg med teorier og perspektiver på kommunikasjon, og undersøker aspekter ved nettverksråd som understøtter

at en dialogisk kommunikasjon kan finne sted. Deretter sammenlikner og drøfter jeg likheter og forskjeller mellom nettverksråd og nettverksorienterte terapiformer. Inspirert av Bubers dialogfilosofi trekker jeg også veksler på hans tekster som en supplerende forståelsesramme for interaksjonelle prosesser som kan virke i nettverksråd.

7.1. Åpen kommunikasjon og dialog

At sann og ærlig kommunikasjon er lindrende for oss, at det gjør godt å bli møtt med støtte og medfølelse, er gammelt nytt. Men som Ekeland (2007) sier: ”framleis godt nytt”. Ordet kommunikasjon kommer fra latin og betyr ”å gjøre felles” (Madssen, 2007). Å forstå og bli forstått er en forutsetning for at et fellesskap skal dannes, og språket og dialogen er middelet for at forståelse skal kunne oppstå og utvikles (Olofsson & Sjöström, 1993). Ønsker man endring i en ikke-tilfredsstillende sosial relasjon eller fellesskap, er også her det å snakke sammen ofte middelet for å oppnå ønsket endring (Blakar, 1984), selv om det under slike forhold kan være utfordrende å få til en god dialog. Å forbedre kommunikasjonsstilen er følgelig ofte sentralt i terapeutisk endringsarbeid. Gjennom forbedret kommunikasjon kan man oppnå både endret selvoppfatning, som styrket egenverd og selvillit, og bedre relasjonelle og interaksjonelle forhold (Lundsbye et al., 2010).

Kommunikasjon defineres av Blakar (1984) som en persons intensjon om å gjøre noe kjent for mottakeren. En forutsetning for en god kommunikasjon, som det å nå fram med ens budskap (”make something known to somebody else” s. 61), er evnen til å innta den *andres* perspektiv. Slik intersubjektivitet i samtalen (i motsetning til det å være selvsentrert) kan forhindre konfliktfylt kommunikasjon (ibid.).

Blakars (1984) begrep om intersubjektivitet i kommunikasjonen sammenfaller med det Buber i en mer filosofisk og poetisk uttrykksform omtaler som ”væren-med-hverandre”. Hans mest kjente ordpar; å være i en Jeg-Det relasjon versus en Jeg-Du relasjon til hverandre, sikter til henholdsvis fravær og tilstedeværelse av intersubjektivitet. En ”sann” dialog kjennetegnes av slik intersubjektivitet (Buber, 1953). Deurzen (1999) har på sin side en mer pragmatisk forståelse av dialogen: ”Dialog er kun sann dialog” når partene i samtalen kommer seg gjennom det aktuelle temaet som diskuteres ”med intensitet og ordentlig hensynstagen til det,

der står på spill.” (Deurzen, 1999, s. 305). En dialog innebærer altså å ta temaet som diskuteres på alvor, samt det å virkelig lytte til den andre og til hennes perspektiv på en sak.

Målsettingen med en dialog, i alle fall innenfor Seikkulas dialogiske nettverksterapi (Åpen Dialog), er å komme fram til en felles forståelse av problemet nettverket samtaler om (Seikkula, 2000). Åpenhet og intersubjektivitet er dermed stikkord for dialogen: Åpenhet for andre perspektiver og åpenhet for hva ”løsningen” eller resultatet av samtalen skal bli. Dette fordrer det Buber omtaler som kjennetegnet på en dialog, nemlig det å *ikke* ha en hensikt med, eller agenda om, hva som skal skje og hva som skal komme ut av et møte med et annet menneske. Da er man ikke lenger i en dialog, men den andre blir et middel for noe man ønsker å oppnå. Dette gjør den andre til et objekt, ikke et likeverdig subjekt.

I den forbindelse kan det diskuteres hvorvidt relasjonen mellom hovedpersonene og nettverket var symmetriske i nettverksråd. En asymmetri, det vil si ulikhet mellom partene når det gjelder makt eller det å ha en agenda, er ofte tilstede i en samtale (Madssen, 2007). En slik asymmetri er typisk mellom bruker og fagperson for eksempel i sosialtjenesten. Men også i nettverksråd, hvor man samtaler med sine venner og familie, kan en asymmetri potensielt lik denne være tilstede: Hovedpersonene på nettverksråd kommer med et ønske om endring på et problem. De andre kan sies å ha en viss kontroll over denne appellen, eller også blottstillelsen, i kraft av hvordan de møter hovedpersonen under nettverksrådet; hvilke løsninger de bidrar med og; i hvilken grad de stiller opp etter at nettverksrådet er ferdig og den ønskede endringen for hovedpersonen skal settes ut i livet. Dette representerer en sårbarhet hos hovedpersonen, og en asymmetrisk kommunikasjon kan dermed sies å være dominerende på møtet. På den annen side har hovedpersonen invitert kun personer hun stoler på og som hun kjenner godt. Det er altså relasjoner hun potensielt føler hun kan ha en langt mer symmetrisk kommunikasjon med enn møter med fagpersoner i det offentlige. Men som Madssen (2007) peker på, kan en slik asymmetri i relasjonen til nettverket være et poeng for hovedpersonen fordi formålet med å invitere til et slikt møte er behov for, og ønske om, den hjelpen hun tror nettverket kan gi. Men sammen med denne asymmetrien, kan også det å ha en agenda med å diskutere hovedpersonens problemstillinger være tilstede fra nettverkets side, som å prøve å motivere og påvirke til løsninger de selv mener er best for hovedpersonen. Under mine observasjoner kunne jeg se at motivering for at hovedpersonen skulle prøve å holde orden hjemme, ta mer kontakt, starte i praksisplass og så videre fant sted. Dette tyder på at det var en forutinntatt holdning om hva som skulle komme ut av møtet. Men langt mer framtrædende i

observasjonene, så vel som informasjonen fra intervjuene, er likevel tegn på at en intersubjektivitet fant sted uttrykt gjennom aksept, respekt og støtte var mer framtrede.

Self-disclosure – det å åpne seg – er en betydningsfull faktor i utviklingen og opprettholdelsen av en relasjon (Derlega et al., 1993). Blant annet er det, ved å ta den emosjonelle risikoen det er å åpne seg (for om man blir avvist eller ei), en tillitserklæring til de man åpner seg for. Ikke bare gir man personlig informasjon og lar de andre vite mer om en selv. Man sier samtidig at man har tillit til de andre, og slik kan en relasjon utvikle seg til at man kommer hverandre nærmere (ibid.). ”Å legge kortene på bordet”, at informantene åpnet seg og fortalte ærlig om sin situasjon og hvordan de hadde det, er, som vist i kapittel 5, et sentralt funn i materialet. Selvavsløring (self-disclosure) er en kommunikatív, intensjonal handling om å gjøre noe kjent om seg *selv* (Blakar, 1984) og defineres som: ”det personer verbalt avslører om seg selv til andre (inkludert tanker, følelser og erfaringer).” (Derlega et al., 1993, s. 1). ”Å legge kortene på bordet” forteller dermed noe om det valget og den aktive handlingen informantene gjorde for å skape ønsket endring:

”Grunnen til at jeg har sagt ja til dette nettverksmøtet, det er for å legge kortene på bordet og kunne komme nærmere [familien].”Nr. 3

I den forbindelse snakker Seikkula & Trimble (2005) om noe så ”uvitenskapelig” som kjærlighet. De sier at ”[...] turning points in the healing process [are] feelings of sharing and belonging [...]” (s. 473), altså at det å dele og sette ord på hvordan man har det, er avgjørende øyeblikk i en terapeutisk sammenheng. I disse øyeblikkene kan man i nettverksintervensjoner få tilgang til følelsene som holder oss sammen som relasjonelle skapninger, nemlig kjærlighet, hevder forfatterne. Kanskje er det et element av dette også i mange av nettverksrådene? Familiens/vennenes bekræftelser, at de stilte opp, at de direkte ga uttrykk for at de er glade i hverandre og er der for hverandre, er kjærlighetshandlinger. Men hva er det ved selve nettverksråds-modellen som muliggjorde dette innholdet i kommunikasjonen og disse kommunikative valgene?

En rekke forhold påvirker hvordan kommunikasjonen blir. For eksempel vil lokaler (hjemme versus et nøytralt sted), hvem som er til stede og hvilken ”side” i saken de representerer, legge føringer for kommunikasjonen (Madssen, 2007). Slike forhold legger rammer for hva det snakkes om, hvor god kommunikasjonen er, og hvem den er god for. Teorien om fellesskapsfølelse (sense of community) er relevant også her. Utvikling av et fellesskap

innebærer at det er grenser ut mot "de andre" (McMillan, 1996), som grenser mellom det private og det profesjonelle nettverket i denne sammenheng. Disse skillelinjene bidrar til å avgrense hva gruppen (her; personene i nettverksrådet) snakker om, for eksempel hvorvidt personlige følelser og erfaringer deles eller ikke. Å fortelle ærlig om hvordan man har det, og for noen også om sitt vanskelige forhold til bestemte personer i familien, var et aktivt valg for flere av informantene. Fordi fellesskapets grenser definerer hva det er mulig å snakke om, kan teori om "sense of community" kaste lys over hvorfor gruppesammensetningen på nettverksrådene var så familieorienterte som de var: Informantene ønsket å diskutere private og til dels intime og relasjonsorienterte spørsmål, og dette hører til innenfor grensene til ens nærmeste nettverk. Naboer, kollegaer og så videre, og saksbehandleren ved sosialtjenesten, er utenfor denne private sfæren. Selve nettverksråds-modellens strukturelle ramme trer, som jeg skal vise nedenfor, fram som viktig for at kommunikasjonen ble oppfattet som god blant informantene og som gjorde at en åpen og støttende dialog ble mulig.

7.1.1. Nettverksrådets strukturelle rammer bidrar til en støttende kommunikasjon

Vi behøver andre mennesker vi kan uttrykke oss fritt til og bare være oss selv overfor (McMillan, 1996) uten å tenke på å opprettholde en fasade eller prestere noe. For mange i utvalget representerte nettverksråd en slik arena hvor de fikk fortalt hvordan de egentlig hadde det, hvordan hverdagslivet egentlig fortonte seg, hvilke problemer de faktisk slet med og så videre. Andre fikk satt ord på problematiske relasjonelle forhold til familiemedlemmer. Flere påpeker at formalia rundt selve møtet gjorde at de følte seg trygge, noe som kan forklare at de valgte å åpne seg slik de gjorde.

"Jeg var i en veldig trygg situasjon." Nr. 5

"Den tryggheten og den følelsen av å bli ivaretatt der, den var unik." Nr. 14

Informantene peker videre på de strukturelle rammene rundt nettverksrådet som avgjørende for at kommunikasjonen ble oppfattet som god; rammen dannet grunnlag for et alvor og en respekt under møtet som kanskje ikke ville vært der om man bare hadde møttes hjemme i stua

for å snakke om hovedpersonens problemer. Settingen og dens formalia bryter med nettverkets vanlige måte å omgås hverandre på. I tillegg tar nettverksmedlemmene på seg et ansvar ved å ha rollene som ordstyrer og referent, noe som også endrer deres sedvanlige måte å samhandle og kommunisere på. Selv om det er det private nettverket som møtes og som i stor grad kjenner hverandre godt fra før – og som nettopp av denne grunn har en tendens til å ha sementerte rollemønstre og måter å kommunisere på – var disse formalia med på å endre dynamikken i kommunikasjonen og å gi deltakerne positive erfaringer. Nedenfor forteller en deltaker om betydningen av at koordinatoren tok kontakt med nettverket på forhånd, og av rollene som ordstyrer og referent, hadde for møtet. Begge deler understreker et alvor som påvirket møtedeltakernes adferd (de strukturelle rammene ved tiltaket er beskrevet i kapittel 1).

”[...] den formelle kontakten i det er veldig viktig. Det handler ikke om en venn som tar kontakt med en venn og ber om hjelp, for det kan fort bare koke bort. Den formelle kontakten understreker alvoret i situasjonen. At det ikke er å treffes på vanlig måte mellom venner eller familie, men, ja, at det er alvor.”

Informanten sier videre:

”Det som var viktig var at koordinator presenterer alle og hva de skal gjøre og inndelingen på selve møtet, at det ble delt ut noen oppgaver, som ordstyrer, referent og støtteperson. Sånn at hvis møtet tar en retning som går utenfor det det handler om, så kan man sette det tilbake på riktig spor. At de oppgavene også understreker alvoret.” Nr. 5

Koordinatorens rolle framheves som betydningsfull for kommunikasjonen under rådet:

”Vi [familien] kan være i samme rom i maks ti minutter og så er vi i tottene på hverandre.” ”Men det at [koordinatoren] satt på gangen og hadde sagt på forhånd at hvis det blir noe tull, at dere hever stemmer og ikke kommer noen vei og sånn, så kommer jeg inn, liksom.[...] At det var en utenforstående der, det er hele greia.” Nr. 13

Her er det flere elementer som påvirker kommunikasjonen. Det ene er at koordinatoren har gitt eksplisitte instruksjoner om hvordan samtalene skal foregå, for eksempel at man skal snakke

sammen uten å heve stemmen. Videre har koordinatoren i tillegg ”advart” om at hun ville komme inn dersom kommunikasjonen ikke fungerer godt. Koordinatoren satt altså utenfor på ”vakt”, noe deltakerne i nettverksrådet var bevisste på, og som bidro til at en ikke-konfronterende og støttende kommunikasjon kunne finne sted kanskje i større grad en ellers.

Også utsagn fra koordinator som jeg noterte under observasjonene bekrefter dette. For eksempel presiserte en av koordinatorene ved starten på nettverksrådet at: *”Det er ikke lov å krangle”* og *”Alle skal være enige om handlingsplanen. Det skal være full enighet.”*

Også det å bli vist respekt og interesse blir av informantene tilskrevet de formelle rammene rundt nettverksråd: Situasjonen eller rammene ”tvinger” så å si møtedeltakerne til å opptre på en annen måte (som det at ordstyreren ga ordet én etter én) enn de ville gjort i en mindre formell sammenkomst.

”Et nettverksråd blir et mildt rettsmøte, på en måte. Men på en veldig fin måte, sånn at, ja, alle kan ta ordet én og én. Det var ikke noen som skulle hisse seg opp, ikke sant. Og det får du ikke til i en normal forsamling. Du gjør jo ikke det.” Nr. 14

”Det var en som tok ansvaret for at nå skal du prate og nå skal du prate. At folk faktisk rakk opp hånden (ler). Det ble sånn av seg selv. Det ble selvfølgelig at vi pratet i munnen på hverandre, og at ‘Det var ikke det jeg mente’. Men sånn i det store og hele, så syns jeg vi klarte det bra. For det var første gangen vi satte oss ned på den måten og hadde et sånt ordentlig møte, med ordentlige [rammer]. Ryddige former. Alle hadde sin oppgave og alle fulgte den. En som skrev og en som var ordstyrer og folk respekterte det også!”

I: Ja, så det også har betydning.

”Ja, jeg merket at det ble en helt annen respekt overfor hverandre også enn tidligere, liksom.” Nr. 13

Også muligheten til å invitere fagpersoner til å orientere om hovedpersonens situasjon i første del av møtet var viktig for en del av informantene. Det bidrar til at nettverket forstår og respekterer hovedpersonens situasjon på en annen måte. Informantene opplevde det som en

stor støtte, først og fremst fordi en ”nøytral” utenforstående med faglig autoritet kunne bekrefte det de selv hadde forsøkt å formidle til sitt nettverk, kanskje uten å få gehør:

”Det var veldig flott å ha ham der [en representant fra en mental helse-forening]. Altså en person med autoritet på feltet, som kunne si klart og tydelig hva som kan forventes at jeg skal klare med min diagnose [...] Og ikke [at de andre] får det bare fra meg.” Nr. 12

”Det var veldig viktig [at legen var med], veldig viktig at han kunne presisere at sånn og sånn er ståa med [meg].” Nr. 3

Informantene kobler altså opplevelsen av den gode kommunikasjonen, av å bli møtt med respekt og lydhørhet (anerkjennende støtte), til tiltakets strukturelle rammer. Tillærte kommunikasjonsteknikker har ingen verdi for å skape en god relasjon dersom det intersubjektive eller dialogiske ikke er tilstede. Man må se den andre som subjekt og ikke som objekt, og å la den andre oppleve seg som anerkjent og respektert, skal gode relasjoner dannes (Ekeland, 2007). Det er denne kunnskapen man anvender i terapissammenheng, og som også forskning på hva den ”hjelpende kommunikasjonen” består av har vist seg å være; å være genuin og ekte, empatisk og engasjert, vise respekt, forståelse og verdsettelse (ibid.). Det er altså visse kommunikative likhetstrekk mellom den ”hjelpende kommunikasjonen” (terapisituasjonen) og nettverksråds-situasjonen.

7.2. Nettverksråd versus terapi

Jeg går nå over til å se på de tema i datamaterialet som tangerer det man kan kalle terapeutiske prosesser. Jeg presenterer relevante empiriske funn og drøfter likhetstrekk og forskjeller mellom nettverksråd og terapeutiske intervensjoner.

7.2.1. Relasjonsorientert motivasjon og gevinst av nettverksråd

I familie- og nettverksterapi er hensikten ofte å oppnå forbedring i den relasjonelle samhandlingen og å endre kommunikasjonsmønstre til det bedre (Lundsbye et al., 2010). Det er viktig å presisere at nær alle i utvalget drøftet, og fikk hjelp til, praktiske problemstillinger som å finne bolig, få struktur på hverdagen og så videre. Til tross for at nettverksråd omtales som en "beslutningsmodell" er det imidlertid et slående trekk at praktisk hjelp ikke var framtreddende i informantenes beretninger om nettverksråd. Ikke ulikt den nettverksorienterte terapiens siktemål, ønsket og håpet mange av informantene at ved å invitere familie og venner til nettverksråd skulle de få bedre kontakt med dem; få gjenopprette kontakten; og/eller gripe fatt i problemfylte relasjonelle forhold. Dette er i tråd med både Jensen et al. (2005) og Dalby & Løfsnæs (2008) sine funn om nettverksråd for bostedsløse; kontakt med familie, var den dominerende problemstillingen. Også studier fra familierådsforskningen bekrefter dette (Holland & Rivett, 2008).

"[Jeg ønsket] en mer riktig dialog, som det egentlig skal være i familier." Nr. 7

Også når informantene fortalte om hva de har fått ut av å holde nettverksråd dominerer, det relasjonelle i deres beretninger. Viktigste gevinst var for mange, som vist i kapittel 5, å få bekreftet at nettverket brydde seg om dem. Videre opplevde flere å få bedre og nærmere kontakt med sin familie og venner, som å bli møtt med større forståelse og å ha hyppigere kontakt. Andre fikk reetablert kontakt med familie og/eller venner der kontakten var helt eller delvis brutt. Nedenfor forteller en informant om hvor viktig kontakt med familien var for henne og om den lettelsen det var å få denne kontakten reetablert:

"Kjempelettelse. Så viktig er det, altså. Det kan høres ut som småting for folk som tar det som en selvfølge, som har kontakt med familien sin. Men meg som ikke har hatt det på så lang tid, for meg er det en kjempestor ting." Nr. 13.

Innholdet i *motivasjon* for å holde nettverksråd og opplevd *gevinst* er altså konsistent. Det som ledet til denne gevinsten eller resultatet, det at man kan si at tiltaket var en suksess, skyldes ikke først og fremst konkret eller praktisk hjelp fra nettverket. Det handler mer om å

bli møtt og respektert. Dette sammenfaller med hva en av pionerene innen nettverkstenkning tidlig fornemmet: "Ved simpelthen å samle nettverket på samme sted til samme tid med målsettingen å forme en tettere organisering av relasjoner, settes et potent terapeutisk potensial i bevegelse" (Speck & Rueveni, 1969, s. 183).

Et slikt terapeutisk potensial kommer tydelig fram blant en del av informantene, der noen benyttet anledningen til å ta et slags oppgjør med konfliktfylte relasjoner i sin familie (eksempler på dette gis under pkt. 7.3.2. på neste side). Horverak (2006) konkluderer i sin studie med at familieråd kan gi "effekter som kan sies å være terapeutiske" (s. 203), som forebygging av konflikter, at deltakere sluttet å ruse seg, og at selvtilliten ble styrket. Imidlertid er hans teoretiske analyse om tiltakets påståtte "terapeutiske effekt" begrenset: Han nevner kort sosiologen Erving Goffmans teori om viktigheten av ikke å tape ansikt i sosiale situasjoner som forklaringsmodell. Horverak omtaler det informantene gjorde for ikke å tape ansikt og bevare sin egen og familiens verdighet i situasjonen som "ansiktsarbeide", og mener dette er det terapeutiske aspektet ved tiltaket. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om Goffmans teori, og begrepet "ansiktsarbeide", er det beste og mest relevante teoretiske bidraget for å forstå dette tiltakets eventuelle terapeutiske potensial. Jeg ser heller ikke den sosiale samhandlingen som beskytter andre mot å tape ansikt, som terapeutisk. Tvert imot kan man innvende at slik adferd heller er preget av å holde tilbake sine meninger og følelser enn at det gir en forløsende innsikt, og/eller terapeutisk endring, i en situasjon.

Holland & O'Neills (2006) konklusjon om familieråd er mer interessant, selv om deres teoretiske analyse også er mangelfull. Deres studie viste at de ulike aktørene forsto tiltaket på ulike måter. Familien forsto tiltaket som en arena hvor de blant annet kunne "rense luften". Forskerne så at i de tilfellene hvor det ble en konfrontasjon i møtet kunne dette ha en katharsisaktig effekt og føre til reintegrasjon og forsoning mellom familiemedlemmer (ibid.). Forfatterne foreslår derfor at å bli møtt på sine emosjonelle behov er et minst like viktig resultat av tiltaket som den formelle rettigheten til å delta i beslutningsprosesser. Dette ses også i mitt materiale; å bli forstått og akseptert er de vesentlige endringene og erfaringene, ikke de praktiske.

"Om de ikke kommer og henter mine barn, så er det ikke det som betyr noe, ikke sant. Det som betyr noe er at de forstår den daglige situasjonen min." Nr. 3

Flere av informantene i min studie brukte nettverksråd på en måte som grenser opp til en familierapeutisk forståelse av tiltaket. To av informantene tok opp årelange konflikter med sin familie på møtet og hadde som motivasjon å få en forbedring på den aktuelle familiesituasjonen. For andre hadde det utviklet seg en situasjon hvor kontakten med familien var minimal eller var blitt brutt, og de ønsket gjennom nettverksråd å få mer kontakt med, og et bedre forhold til, familien. Disse funnene adskiller seg så mye fra den rådende oppfatningen på feltet om nettverksråd som en ”beslutningsmodell”, at jeg her velger å utforske dette nærmere for å belyse variasjonsbredden i hvordan nettverksråd kan virke.

Bortsett fra Holland & Rivetts (2008) studie finnes det lite litteratur som har analysert interaksjonelle prosesser i nettverksråd som kan sammenliknes med prosesser fra terapeutiske kontekster. I det følgende rettes derfor blikket mot terapiens målsettinger; endringsagenter/redskap og; resultater, for å sammenlikne nettverksråd med nettverksintervensjoner som terapeutisk metode.

7.2.2. En sammenlikning med terapiens kjennetegn og familie- og nettverksorientert terapi

Nettverksråd adskiller seg på mange måter klart fra familie- og nettverksterapi, men et likhetstrekk denne studiens empiri indikerer, er at man får åpnet seg og også snakket om ting man ikke har klart å snakke om før (self-disclosure) (Seikkula, 2000). Dette støttes av Holland & Rivetts (2008) konklusjon i deres sammenlikning av familieråd og familierapi.

Å definere og avgrense terapi mot ikke-terapi, og hva som skal kalles terapeutiske prosesser og resultater, er det ikke noe entydig og enkelt svar på. Et sentralt kjennetegn ved familie- og nettverksorientert terapi er fokus på relasjonene individet har til andre, og der familien/nettverket trekkes aktivt inn i det terapeutiske arbeidet for å skape endring (Tjersland, Engen, & Jansen, 2010; Torsteinsson, 2000b). Familierapi og nettverksterapi adskilles imidlertid ved at i nettverksterapi er enkeltindividet i fokus, mens nettverket trekkes inn for å støtte den terapeutiske prosessen. Nettverksterapi kjennetegnes også ved en målsetting om at familie og venner skal overta rollen som individets støttende nettverk

fremfor det profesjonelle hjelpeapparatet (Schoenfeld et al., 1986). I familierapi er det hele familien som er gjenstand for behandling og endring (Reichelt & Christensen, 1990; Fyrand, 2005).

Typiske målsettinger med familie-/nettverksorientert terapi er å redusere dysfunksjonelle interaksjonsmønstre og å mobilisere nettverket til å kunne gi individet ulike former for sosial støtte (Schoenfeld, Halevy, Hemley-van der Welden, & Ruhf, 1986). Blant annet er det å redusere en destruktiv kommunikasjonsstil, til fordel for en mer direkte, ærlig og åpen kommunikasjon, et vanlig siktemål med slik terapi (Lundsbye, Sandell, Währborg, Fälth, & Holmberg, 2010). Målsettingen kan for eksempel være å stimulere til at man uttrykker åpent hvordan man har det og/eller føler rundt det som er vanskelig, og at man kan gi uttrykk for sine behov (ibid.). Terapeuten beskrives som en katalysator for å generere slike prosesser og har en sentral rolle i å lære bort bedre kommunikasjonsferdigheter (Lundsbye et al., 2010). Vi ser her at koordinator kan ha en liknende "katalysator"- rolle i nettverksråd når det gjelder veiledning i hvordan kommunikasjonen skal være under nettverksråd.

I familierapi anses som nevnt hele familien, og ikke individet, som målgruppe for terapien, og siktemålet er å endre familiens interaksjonsmønstre. Nedenfor er et eksempel fra materialet som viser at en vesentlig endring skjedde i relasjonen mellom far og datter gjennom nettverksråd.

"Det var spesielt viktig det med pappaen min, og det at han kom til den konklusjonen at du er datteren min, min førstefødte. Du står øverst. Det var så viktig. For ca. ti år siden sa pappaen min til meg, sånn, 'deg vil jeg vil jeg aldri ha noe mer med å gjøre'. Og så reiste han seg opp og gikk. Og etter det så har jeg nesten ikke sett ham. [...] Så det at jeg har fått tilbake pappaen min, det er super-supert." Nr. 13

I et oppfølgende intervju med denne informanten hadde det over tid ikke vedvart på samme måte. Men de hadde fremdeles den reetablerte kontakten, selv om de ikke møttes så ofte som informantens ønsket. Slik er hennes erfaringer nær det man ellers forbinder med et familierapeutisk utfall.

For å synliggjøre andre erfaringer som tangerer terapeutiske prosesser utløst gjennom nettverksråd, gir jeg her et mer inngående utdrag fra to andre informanternes beretninger: En ”familieterapeutisk” motivasjon var bakgrunnen for følgende informants nettverksråd.

Hun brukte nettverksrådet til å ta opp en vanskelig situasjon med sin familie som dreide seg om et betent forhold til ett av familiemedlemmene.

”Så tenkte jeg: Endelig har jeg en sjanse til å si det jeg mener høyt og tydelig. Ikke sant, det var det som var veldig fint med [nettverksråd]. For jeg har lurt på i mange år å si dette.” Nr. 14

Det var et sensitivt tema hun tok opp og hun brukte dette møtet til å sette en grense for hvordan familieinteraksjonen måtte bli for hennes vedkommende i framtiden. Dette var svært vanskelig, og tilsvarende viktig, for henne å formidle, og noe hun hadde tenkt på å si til familien i mange år uten å ha greid det. Denne fastlåste og betente relasjonen påvirket hennes forhold til resten av familien, der hun ikke opplevde forståelse og støtte fra disse. På møtet valgte hun derfor å gi beskjed om hvordan hun hadde det og hvordan hun ikke kunne ha det lenger, noe som ville medføre endringer i familiens interaksjon. Til tross for en emosjonelt ladet stemning under møtet, opplevde hun imidlertid at familien lyttet til henne og respekterte henne for det vanskelige som hun la fram for dem. Hun forteller om en stolthet og en god følelse etterpå ved å ha greid å si dette som var så vanskelig å formidle.

”Åhh, jeg var så stolt! Oj! Ja, det var en veldig, veldig god følelse. Jeg vokste på hele settingen, altså. En ubeskrivelig følelse. Det er som å vinne en million i Lotto, rett og slett.” Nr. 14

Denne informantens gevinst av å ha holdt nettverksråd lå nettopp i seieren det var å greie å ta opp dette temaet med familien.

”Min gevinst er at jeg endelig har klart å fullføre noe jeg har tenkt å si de siste 20 årene uten at jeg ble avbrutt. Uten at de hylter og skriker rundt meg og griner. At jeg klarte å fullføre det.” Nr. 14

Hun opplevde imidlertid at familien trakk seg unna en tid etterpå, og at det ”falt sammen” der de egentlig hadde planlagt å møtes jevnlig. Og hun forteller at det planlagte oppfølgende nettverksrådet ble satt alt for lang tid etter det første. Hun påpeker, slik flere andre gjorde,

viktigheten av at det oppfølgende rådet kommer ganske kort tid etter det første, slik at ting kan avklares på nytt dersom noe ikke fungerer som det skal. Flere av informantene fortalte om en liknende skuffelse knyttet til at kontakten med nettverket ikke ble så god som forventet etter nettverksråd. Videre studier som kartlegger de øvrige deltakernes erfaringer (familie, venner) kan kaste lys over hvorfor oppfølging og kontakt etter nettverksråd faller sammen for noen. Slik kunnskap vil kunne bidra til å videreutvikle nettverksråds-modellen slik at en større grad av gjensidig oppfølging etter nettverksråd kan understøttes ved hjelp av tiltakets strukturelle rammer.

Imidlertid reflekterte denne informanten over at det kunne være familien behøve tid til å integrere den radikale endringen for familiens interaksjon hun presenterte på møtet. Hun kunne nemlig likevel se antydninger til at interaksjonen endret seg som følge av det hun hadde lagt fram. Blant annet hadde den ene broren endret omstendighetene for et stort familieselskap slik at det betente forholdet mellom hovedpersonen og det ene familiemedlemmet ble unngått i stedet for framprovosert slik det tidligere hadde blitt. Hun opplevde dette som at hennes beskjed ble respektert og tatt hensyn til, og at broren gjorde en endring han ikke ville gjort uten nettverksråd.

En annen deltaker opplevde å få snakket ut om et konfliktfylt forhold til sin familie. Hun følte hun ikke ble forstått av dem og at de hele tiden rakk ned på henne. Hun ønsket å bruke nettverksråd til å få et bedre forhold til sin familie.

”Grunnen til at jeg har sagt ja til dette nettverksmøtet, det er for å legge kortene på bordet og kunne komme nærmere [familien].” Nr. 3

”Å legge kortene på bordet” handlet om å la familien få vite hvordan tilstanden virkelig var i hennes livssituasjon, blant annet ved hjelp av uttalelse fra lege og psykolog, og på denne måten få familien til å forstå henne bedre.

”For da skulle de få høre alt fra legen min og alt fra BUP (Barne- og ungdomspsykiatri) angående [barnet] [...] om medisineringen og om økonomi og om psykologen min og alt som hun har skrevet. Og da fikk de jo vite litt sånn at jeg var deprimert og hadde angst. De fikk vite litt av hvert.” Nr. 3

Hun fortalte om en familiesituasjon hvor hun følte hun alltid måtte forsvare seg og hvor hun ofte var fortvilet og gråt etter familiebesøk. Denne situasjonen ønsket hun ikke lenger, og hun

brukte nettverksråd til å ta opp dette med familien. Det bar altså til en viss grad preg av å ta oppgjør med familien, men med en motivasjon om å få det bedre sammen.

Informanten forteller at gammelt konfliktstoff helt fra barndommen kom fram, der broren åpnet seg og fortalte om sitt syn på saken. Slik fikk denne informanten innsikt i en konflikt hun egentlig ikke hadde forstått tidligere, og på denne måten kunne de som familie, sett fra informantens perspektiv, komme videre:

”Dette var en åpning for oss, faktisk, med at [min bror] fikk også si hva han mente om meg. Og som han aldri turte å si før. Så åpnet jo det for at ballen begynte å gå med at vi kunne klare opp misforståelser. For jeg har jo aldri visst. [...] Det var en konflikt der som jeg ikke visste om. Jeg ante jo ikke at han følte det sånn.” Nr. 3

Vi ser her at nettverksrådets modell om å ikke være tilbakeskuende ble brutt i disse to tilfellene, men at dette framstilles som avgjørende for at de relasjonelle endringsprosessene kunne skje. Dialogen, å la hver enkelt komme til orde, og la hver enkelt perspektiv komme fram, er sentralt i de nettverksorienterte behandlingsformene (Dallos & Draper, 2005; Seikkula, 2000). Vi ser her at nettverksråd for noen kan tangere dette terapeutiske trekket ved å tillate andres stemme å komme fram, og at nettverksråd representerer et rom hvor man kan sette ord på undertrykte eller uuttalte konflikter.

I terapeutisk sammenheng står den relasjonelle interaksjonen - hvordan familiemedlemmene samhandler og kommuniserer - sentralt. Endring i partenes interaksjon søkes som nevnt oppnådd gjennom blant annet nye og forbedrede kommunikasjonsferdigheter, som å opptre aksepterende overfor hverandre, bli tydeligere i sin formidling og å løse opp i konflikter (Feldman, 1975; Sprenkle & Fisher, 1980; Tjersland et al., 2010). Informanten i det siste eksemplet opplevde at relasjonen til familien ble en helt annen etter nettverksråd. Kommunikasjonen endret seg fra noe hun opplevde som destruktivt til en mye mer forståelsesfull samhandling. Selv om hun hadde flere andre konkrete problemstillinger hun fikk hjelp til å løse, var det den relasjonelle og interaksjonelle endringen som var signifikant for henne. Denne informanten ble også intervjuet ett år senere, og bedringen i relasjonen til familien har vedvart. Hun sier:

”Dette her er noe av det beste som har skjedd meg! [...] Det som betyr noe er at de forstår den daglige situasjonen min.” Nr. 3

Den åpne dialogen, å dele og sette ord på sine erfaringer, kan skape et nytt fellesskap i en familie/nettverk (Seikkula & Arnkil, 2007). Når en åpen dialog er kommet i gang kan dette bryte opp og endre konfliktfylte, fastlåste og/eller brutte relasjoner, der en dialogisk samhandling hvor man direkte, og med følelser, gir uttrykk for at man bryr seg om hverandre kan komme til uttrykk. Slik kan en ny og forbedret interaksjon utvikles (Seikkula & Trimble, 2005). Neste sitat viser hvor viktig det å skape en forståelse for situasjonen, og dermed mulighet for bevegelse, var for denne informanten:

”Og jeg sa [til familien]: ‘Jeg er ikke ute etter medlidenhet i det hele tatt. Jeg er ute etter forståelse.’ Det er to vidt forskjellige ting.” Nr. 14

I nettverksterapi skjer altså ikke endringer kun hos enkeltindividet som er gjenstand for behandling, men man erfarer som for eksempel gjennom Åpen Dialog-møter at familiemedlemmer/nettverket kommer nærmere hverandre i form av følelse av solidaritet og en personlig fellesskapsfølelse og tilhørighet (ibid.). Forfatterne omtaler det som kan skje i slik åpen dialog som relasjonell helbredelse (”relational healing”) (s. 469).

Slik noen av informantene i denne studien beskriver sine erfaringer, kan man hevde at en relasjonell ”helbredelse” til en viss grad har funnet sted. Informantene opplevde å komme hverandre nærmere; å få bekreftet at nettverket brydde seg om dem; at konflikter til en viss grad ble løst; at kontakt ble gjenopprettet med nettverket og; at interaksjonen og kommunikasjonsmønstre endret seg. Vi ser altså at nettverksråd kan ha elementer til felles med terapeutiske situasjoner når det gjelder forbedring i interaksjon og relasjonelle forhold som mulige resultater.

7.2.3. Anerkjennelse som fellesnevner mellom terapi og nettverksråd

I nettverksråd er hensikten med den støttende kommunikasjonen (som koordinator informerer nettverket om på forhånd) at møtet skal være ressurs- og problemløsningsorientert. Men det kan drøftes om det i praksis også kan ha terapeutiske paralleller. Å utvikle lytte- og støtteferdigheter i kommunikasjonen blant nettverksmedlemmene er viktige elementer i terapi

(Feldman, 1975; Sprenkle & Fisher, 1980; Tjersland et al., 2010). Dette er i tråd med Carl Rogers' (1902-1987) klassiske tekst fra 1957 om nødvendige og tilstrekkelige betingelser for at terapeutisk endring skal oppstå. Han framholdt at empatisk forståelse og positiv anerkjennelse er helt sentrale kommunikative grep for terapeutisk endring (Rogers, 1957). Dette er i dag et akseptert og anvendt prinsipp i de fleste terapeutiske retninger (Farber & Lane, 2002). Å bli møtt med lydhørhet og respekt er, som vist i forrige kapittel, en sentral erfaring i utvalget. Anerkjennende kommunikasjon/støtte som endringsagent kan dermed representere en fellesnevner mellom nettverksråd og en terapeutisk setting.

Et sentralt verktøy i terapi generelt er altså å gi anerkjennelse. Dette gis gjennom grep som å lytte, vise forståelse, akseptere, tolerere og bekrefte den andre (Løvlie Schibbye, 2009). Slik anerkjennelse bidrar til terapeutisk endring, som for eksempel styrket selvfølelse (ibid.). Å gi anerkjennende støtte er ikke bare et terapeutisk grep, men en naturlig respons fra tilhørerne når et menneske åpner seg (Derlega et al., 1993).

Opplevelse av å bli møtt med respekt og å bli lyttet til, knyttes av informantene blant annet til det å ha åpnet seg, og de uttrykker hvor viktig det var å bli møtt på denne måten nettopp i det de viste seg som mest utilsørt.

"Og det var min søster klar over, at dette kom. Og da sa hun [på nettverksrådet], at det må vi respektere. Om vi ikke er enige, så må vi faktisk respektere NN sin avgjørelse."

I: Ja, så hun støttet deg?

"Ja, ja. Hele veien." Nr. 14

Positiv anerkjennelse og å bekrefte den andre er sentrale endringsagenter ved forandring av fastlåste tanker og følelser. Noen ganger er det en tilstrekkelig intervensjon i seg selv for å skape psykologiske endringsprosesser (Samoilow, 2007). Terapiens virkemiddel om å gi anerkjennende støtte ble altså utløst i nettverksråd, der *nettverket* ga denne støtten i stedet for en terapeut. Å bli møtt med respekt og interesse fra personer som står en nær kan dermed forklare hvorfor informantene opplevde at kontakten med familie og venner ble bedre gjennom denne intervensjonen. Slik positiv anerkjennelse og sosial aksept bekrefter og oppfyller også ens behov for å føle tilhørighet og fellesskap (Baumeister & Leary, 1995). Det tegner seg altså et bilde av at kommunikasjonen spiller en sentral rolle som endringsagent for

flere av de sosialpsykologiske prosessene som diskuteres i denne studien.

Carl Rogers framhevet også en annen nødvendig betingelse for at terapeutisk endring skal skje, nemlig å være i personlig eller psykologisk kontakt, det vil si å framstå på en ekte eller sann måte (Rogers, 1957). Inspirert av filosofen Martin Bubers refleksjoner rundt dialogen og det ekte eller *mellommenneskelige* møtet, kan hans tanker være en supplerende forståelsesramme for å belyse de endringspotente interaksjonelle og kommunikative prosessene i nettverksråd.

7.2.4. Bubers dialogfilosofi og "det mellommenneskelige møtet"

Et terapeutisk møte handler om *en måte å være sammen på* som blant annet kan skape nye måter å handle på, og nye måter å se seg selv på (Johnsen et al., 2000). Det terapeutiske møtet handler altså ikke bare om å etablere ny forståelse (ibid.), det er noe mer der. Rogers krav om ekthet i det terapeutiske møtet, og det Johnsen et al. omtaler som "en måte å være sammen på" som en slags generator for terapeutisk endring, leder tanken an til Bubers dialogfilosofiske tekster.

I Martin Bubers (1878-1965) lille tekst *Det mellommenneskelige* fra 1953 er han opptatt av det Rogers som nevnt snakket om i samme periode, nemlig den personlige eller psykologiske kontakten mellom mennesker som en betingelse for at et "sant" møte eller dialog skal oppstå (Buber, 1953:1990). Den viktigste forutsetningen for et sant møte er at man aksepterer mennesket man har foran seg: Det vil si å være tilstedeværende for hverandre, ekte, uten forstillelse. Det krever at man trer inn i en umiddelbar og oppriktig relasjon til hverandre – å være nærværende for hverandre. Dette må være en gjensidig holdning, skal en "sann" dialog oppstå; man må bidra med seg selv. Oppstår et slikt mellommenneskelig møte, kan det frigjøre personlige krefter hos et annet menneske, hevder Buber, ved at man aksepterer og bekrefter den andre som den hun er. Dette gjenspeiler den distinksjon han som nevnt er mest kjent for, nemlig mellom en Jeg-Du relasjon til andre versus en Jeg-Det relasjon. Med det mener han det å gjøre den andre til "objekt" som i Jeg-Det relasjonen i motsetning til å virkelig forholde seg til, og akseptere den andre som likeverdig subjekt og partner i en samtale eller møte (Buber, 1923).

Buber peker videre på at i en slik dialog er det mulig å meddele det i oss som bærer preg av å være ”noe-som-vil-bli-sagt” og som hører hjemme i ”ordets levende fellesskap” (Buber, 1953:1990) s. 75. Med dette menes at i et mellommenneskelig møte hvor man er tilstedeværende for hverandre, kan en mulighet oppstå for at vi kan få satt ord på ting som er viktig for oss å få sagt, dele det som er sant for oss, og å framstå som akkurat den vi er. Buber argumenterer for at slike ”sannheter” om oss selv ikke bør forbli usagt, men tvert i mot bør fortelles og få plass i et fellesskap med andre. Dette språkbaserte fellesskapet står sentralt i sosialkonstruksjonistisk forståelse av familierapi (Torsteinsson, 2000b), og også i Seikkulas nettverksterapi. Kanskje var det en følelse av at familiemedlemmer og venner kom til nettverksråd med en ”bubersk” oppriktighet og ønske om å støtte som informantene merket, og som gjorde at de følte at det å legge kortene på bordet og åpne for en dialog, ikke forstille seg, ble mulig?

Den betydningen informantene tillegger erfaringen av å bli respektert og støttet under nettverksråd kan skyldes et mulig *fravær* av ekte, uforstilt dialog i møtet med kanskje både nettverket og sosialtjenesten fra tidligere. Buber skiller nemlig mellom det ”kollektive væren-med-hverandre” og det ”mellommenneskelige væren-med-hverandre”. Det mellommenneskelige væren-med-hverandre er helt enkelt, og samtidig så vanskelig, å ha den livsholdning å være den man er og å være til stede for hverandre. (Dette står i motsetning til det han kaller ”det tilsynelatende”, altså en livsholdning hvor man i sin interaksjon med andre heller lar seg styre av hvordan man ønsker å bli oppfattet.) Han sier også at kun når man ikke har noen hensikt med møtet – når man ikke ønsker å påvirke til noe eller oppnå noe i møtet med andre, da kan et mellommenneskelig møte finne sted (Buber, 1953:1990). Er man vant til å bli møtt med krav og forventninger, noe denne gruppen har blitt, er det tale om en ”kollektiv væren-med-hverandre”. Informantene opplevde under nettverksråd å bli møtt med lydhørhet og aksept, og dette kan ses som uttrykk for at i alle fall islett av det buberske mellommenneskelige møte var til stede.

På den annen side: ””Den kollektive ”*væren med hverandre*” beskyttes best ved at menneskers tilbøyelighet til å ”*personlig vende seg mot hverandre*” holdes på avstand.”” (Buber, 1953, s. 22). Man kan dermed innvende at nettverksråd på ingen måte kan være et slikt mellommenneskelig møte: Noe av denne beskyttelsen som Buber her beskriver, det å holde det personlige på avstand, kan man nemlig si er gjort gjennom nettverksrådets

strukturelle rammer og ideen om at fortsettelse av konfliktstoff er det beste middel for å få rasjonelle og effektive beslutningsprosesser. Nettverksrådets rammer for kommunikasjonen, som fokus på problemløsning og tilbakeholdelse av eventuelle konfronterende synspunkter, taler mer for at nettverksråd må forstås som en distansert og kollektiv-væren-med-andre.

Et annet springende punkt er i hvilken grad nettverkets anerkjennelse og støtte var genuin, ekte og sann, eller om den heller var styrt av pliktfølelse og ytre kontroll av hvordan nettverksrådet skulle forløpe. Var det likevel et møte mer preget av det Buber omtaler som ”det tilsynelatende”, altså det å *virke* støttende der og da? Empirien i denne avhandlingen representerer hovedpersonens perspektiv. De andre nettverksmedlemmene kan ha opplevd at de ikke hadde mulighet for å kommunisere *sin* sannhet under møtet. Tiltaket handler, i tråd med dets fundament om empowerment, om at det er hovedpersonene som er i fokus og som setter premissene. En risiko ved en slik modell er dermed at det kan oppstå en skinnenighet under møtet når man kommer fram til en handlingsplan som alle tilsynelatende er enige om. Nettverksmedlemmene kan oppleve å ha fått munnkurv og ikke få komme til orde med sitt perspektiv og sine følelser. Dermed kan hjelpeadferden i etterkant bli kapslet inn i ytterligere nag ved at de heller ikke denne gangen, sett fra nettverkets ståsted, fikk sagt hva de egentlig mener, og få ryddet opp. Dette vet vi ikke mye om, og det er viktig å utforske for å se om tiltaket fører til bedre dialog og støtte over tid, eller om støtten fra nettverket undergraves fordi de ikke får like fritt spillerom for en ekthet som de også har behov for, (jamfør for eksempel praksisen i Seikkulas Åpen Dialog- tilnærming med vekt på å frambringe alle deltakernes virkelighetsforståelse av et problem).

Det er viktig å presisere i denne diskusjonen at Buber snakker om en idealsituasjon, slik møter mellom mennesker *burde* være. Men like fullt er det plausibelt å anta at noen av disse aspektene; sannhet, aksept, respekt, det til stede-værende møte, kan finne sted under nettverksråd, slik blant annet informantenes opplevelse av å føle og vite at nettverket bryr seg om dem kan vitne om. En slik opplevelse av et anerkjennende møte kan ikke forklares ut fra tiltakets strukturelle rammer alene. Et mellommenneskelig og dialogisk møte kan ikke tvinges fram (Cissna & Anderson, 2002). En følt relasjonell endring kan ikke skje uten et ”sant” møte fra begges side; den ene som viser seg, utleverer seg og åpner seg, de andre som tar imot, stiller opp, aksepterer og bekrefter.

Men ikke alle opplevde forbedring i relasjonene. Neste informant fikk ordnet opp i en situasjon med sitt barn, noe som var hans viktigste gevinst av nettverksråd. Men samtidig ble kommunikasjonen med en venn som deltok på rådet dårligere, ikke bedre, etter nettverksråd:

”Men jeg så jo det at ting endret seg etter det nettverksrådet.”

I: Ja. På hvilken måte da, synes du?

”Formaningsbiten. Altså å skulle begynne å belære meg. [...] Spørsmål som dreier seg om ting som vi tidligere har kunnet diskutere løst og så bare gå videre på det. Nå plutselig har det blitt fokus på [en av problemstillingene fra nettverksrådet] i diskusjonen og brukt mye tid på det. Kommunikasjonen har blitt mye kortere og mindre enn den var før nettverksrådet. Tidligere så hadde vi en daglig kontakt. Nå er det ukentlig kontakt. Sånne ting.” Nr. 8

Her ser vi at hovedpersonen opplever at interaksjonen med denne vennen har endret seg i negativ retning som følge av nettverksråd. Det kan her ha oppstått en konflikt mellom vennens forpliktelse om å følge opp temaet som ble diskutert under rådet, og hovedpersonen som ikke opplever at dette blir en naturlig dialog lenger. Hovedpersonen opplevde vennens forsøk på å støtte som belærende, altså som noe negativt, og dette er et eksempel på at den støtten som gis og den subjektive opplevelsen av mottatt støtte ikke behøver å samvariere. Videre opplevde informanten også at den sosiale kontakten mellom dem ble redusert fra daglig til bare ukentlig kontakt, og at kommunikasjonen i tillegg ble kortere. Her kan det ha oppstått en rollekonflikt; at vennen har tillagt seg en hjelperolle, men at han ikke får til å kombinere denne nye hjelperollen med den gamle kompisrollen. Alternativt, eller i tillegg, kan det også tenkes at vedkommende ikke opplevde å nå fram med sin støtte og hjelp, følte seg utilstrekkelig, eller at forpliktelsen ble tyngre enn vennskapsbåndet kunne bære (dette var ikke et veldig gammelt vennskap). Konsekvensen ble, slik hovedpersonen opplever det, at vennen trakk seg delvis unna. Andre informanter har også nevnt at enkeltpersoner har trukket seg vekk etter nettverksråd.

Det er altså variasjoner i hvordan nettverksråd virker, der interaksjonen i etterkant ikke er like konstruktiv for alle. Dette kan ha sammenheng med flere forhold, som holdningsbarrierer mot å ta imot den støtten som gis (som drøftet i kapittel 5) eller at nettverket ikke gir den støtten mottakeren ønsker. Oppfølgende nettverksråd kan sannsynligvis avhjelpe prosesser som ikke utvikles positivt. Det er grunn til å undersøke videre i hvilken grad og under hvilke

betingelser kommunikasjonen utvikler seg dialogisk eller monologisk under og etter nettverksråd.

7.2.5. Dialogisk eller monologisk kommunikasjon under nettverksråd?

Intervjuet er et eksempel på en *monologisk* dialog hvor den enkelte treffer egne konklusjoner i stedet for i fellesskap å komme fram til en felles forståelse. Den monologiske samtalen finner man på samme måte i problemløsningsdiskusjonen, der samtalen bærer preg av å være avgrenset og målrettet. En monologisk samtale preges også av å bringe de andre til taushet ved at én person dominerer samtalen, for eksempel ved å bli tillagt eller påberope seg kontroll over forklaringer eller perspektiver på saken som diskuteres. Dette i kontrast til dialogen, hvor man virkelig lytter til, og responderer på, det den andre sier. Monologiske samtaler forutsetter videre at man ser den andre som en passiv aktør (Seikkula & Trimble, 2005). Gitt at nettverksrådene faktisk har en dagsorden det skal gjennom og hvor man målrettet skal finne konkrete løsninger på hovedpersonens problemstillinger, er det nærliggende å anta at samtalerne under nettverksråd kan kategoriseres mer som monologisk enn dialogisk.

Når et fellesskap er etablert er dets viktigste oppgave å skape trygghet og fortrolighet slik at nettopp et "ekte" møte kan finne sted (McMillan, 1996). En dialog er kjennetegnet ved at hver og én bidrar med seg selv, at alle får komme til orde og beskrive sin oppfatning av en situasjon, og ved å være åpen til det som dukker opp i forhold til det som diskuteres (Buber 1990/1953; McMillan, 1996; Seikkula, 2000). Det ideelle er om fellesskapet responderer på en slik måte at de aksepterer det som fortelles, og at de også på sin side finner tilsvarende mot som den som har åpnet seg, til selv å åpne seg tilbake. Slik kan fellesskapet danne "a circle of truth tellers and empathy givers." (McMillan, 1996, s. 316). Man søker ikke å konkludere med en løsning, men er åpen for andres perspektiver og åpen til nye måter å se ting på. Slik vil man i en dialog søke å komme fram til en felles forståelse (Seikkula, 2000). Dette er ikke en del av nettverksråds-modellen. Tvert imot får de øvrige deltakerne, som nevnt, blant annet en oppfordring om å være ikke-konfronterende (slik et annerledes perspektiv på hovedpersonens beskrivelse av et problem ville kunne være). Ved en monologisk samtale er det fravær av respons og egentlig lytting til hverandre (Seikkula & Arnkil, 2007). Slik kan det innvendes at deltakernes mangestemte virkelighet ikke får komme fram under nettverksråd, og at en åpen dialog dermed ikke finner sted i disse møtene.

På den annen side, informantene opplevde at nettverksråd var en arena hvor de kunne åpne seg og være ærlige, og de opplevde å bli lyttet til og bekreftet. Slik kan man hevde at det er *elementer* av en "sann" dialog i nettverksråd. Dersom dette er det som leder til en form for "terapeutisk" endring i form av "relational healing", det vil si ny fellesskapsfølelse og å komme hverandre nærmere (Seikkula & Trimble, 2005), kan blant annet Seikkulas og Bubers dialogiske tankegang være et fruktbart perspektiv å forstå det "terapeutiske" i nettverksråd med, det vil si hva som forårsaker den opplevde gevinsten av å få et bedre forhold til sine nettverk/familier.

7.3. Oppsummering

Viktigste motivasjon for mange av informantene var å få en bedre relasjon til de personene som står dem nær, fortrinnsvis nær familie som søsken, foreldre og egne barn. Å få et bedre forhold til sine nærmeste handler ikke så mye om å diskutere fram konkrete løsninger som skrives ned i en handlingsplan og settes ut i livet. Det handler mer om å åpne seg, og å komme i møte. Det er ikke noe man kan hjelpe en person med. Det dreier seg heller om følelser som savn, kjærlighet og tilhørighet.

Vi ser her en vesensforskjell i hvordan nettverksrådet kan bli forstått og benyttet når det er en voksen i sentrum versus et barn. I barnevernkontekstene er det saksbehandleren som bestemmer hvilke spørsmål som skal drøftes, der drøftingen skal lede fram til at familien tar en beslutning om hvordan de best skal ivareta barnets situasjon. Når det er en voksen i sentrum er det opp til henne selv hva hun ønsker å benytte nettverksrådet til. Noen tar opp helt konkrete ting som hvordan få orden på økonomien, hjelp til å flytte og så videre. Men som vi ser, så noen dette som en mulighet til å si noe viktig til sin familie; til å gjenopprette tapte nettverksforbindelser; til å rydde opp i konfliktstoff som forhindret relasjonene til å være så gode som de ønsket. En fellesnevner mellom nettverksråd og terapi er betydningen av anerkjennelse og elementet av en tilstedeværende og støttende dialog. En annen er at utfallet kan bli bedre relasjonelle og kommunikative/interaksjonelle forhold.

Studien viser at en endringspotent dialog kan oppstå i nettverksråd, en forklaring som støttes

av Holland & Rivett (2008). Hovedpersonene viste vilje til å åpne seg og la nettverket lære mer om hvordan de hadde det. Nettverket møtte dette ved å være lydhøre og å gi uttrykk for respekt. Studien viser videre at dialog understøttes av nettverksrådets strukturelle rammer: Koordinatorens kommunikasjonsinstrukser før møtet, samt koordinators kontrollfunksjon ved at hun venter utenfor i nettverkets "alenetid" påvirker kommunikasjonen. Også at den enkelte får ansvar for å være ordstyrer og referent påvirker sannsynligvis deres kommunikasjonsadferd.

Det kan altså argumenteres for at kommunikative prosesser og endringer som man ellers oppnår gjennom familie-/nettverksterapi, oppstår gjennom å holde nettverksråd. Til forskjell fra den terapeutiske konteksten ser man imidlertid her at familiene/nettverkene selv kan skape endring gjennom dialog uten en terapeut tilstede for å lede prosessen.

Dette rokker ved hvordan vi skal forstå nettverksråd i denne konteksten. For det er manglende konsistens mellom det nettverksråd sies å være (beslutningsmodell), hypotesen bak å iverksette nettverksråd i sosialtjenesten (at det skulle øke deres sosiale kapital og derigjennom komme i lønnet arbeid), og det deltakerne selv erfarer. Å forstå nettverksråd i denne konteksten som en beslutningsmodell eller et indirekte arbeidsmarkedstiltak er ikke dekkende forståelsesrammer for empirien i denne studien. Videre utforskning for å forstå hvilken funksjon nettverksråd har i denne konteksten er nødvendig.

Kapittel 8

Oppsummerende betraktninger

Ny empirisk og teoretisk forståelsesramme for sosialpsykologiske prosesser utløst av nettverksråd

Hva skjer når nettverksråd, som fram til nå har vært et tiltak for å løse problemer i barnevernssaker, blir anvendt i en annen kontekst og med en voksen i sentrum? Jeg har grepet fatt i tre nivåer i utforskningen av denne intervensjonen: 1) Hva opplever og erfarer hovedpersonene? Hvilke endringer skjer som følge av nettverksråd?; 2) Hva skjer i selve nettverksrådet, som kan forklare eventuelle endringer?; 3) Hva handler intervensjonen om – hva gjør den, i denne konteksten? Dette er spørsmål jeg har forsøkt å besvare i denne undersøkelsen.

Et hovedformål har vært å bidra med ny forskningsbasert kunnskap om hvordan mottakere av sosialhjelp opplever å holde nettverksråd, samt å utvikle en ny empirisk-teoretisk forståelsesramme for hvordan denne type nettverksintervensjoner virker i en sosialtjenestekontekst.

I kapitlene 4-7 er empiriske funn beskrevet, analysert og drøftet ved hjelp av ulike teoretiske perspektiver. Teorier om sosial støtte var en overordnet ramme å forstå intervensjonen og forklare dens konsekvenser med. Å mobilisere nettverk til å gi sosial støtte er fellesnevneren bak de fleste typer nettverksintervensjoner (Fyrand, 2005). Grounded theory er brukt som analysemetode. Det betyr at andre teoretiske perspektiver kom til etter hvert som analysen av datamaterialet utviklet, seg og sentrale trekk som jeg ønsket å fremheve og forstå, trådte fram. Jeg har i dette arbeidet forsøkt å utvide, og dermed utfordre, den etablerte forståelsen av nettverksråd som tradisjonelt er forstått innenfor tankegangen om empowerment. Nye begreper og teoretiske rammeverk er benyttet for å forstå nettverksrådets funksjon, og innvirkning på, sosialhjelpsmottakere, og det antas at denne kunnskapen og de teoretiske bidragene har overføringsverdi til andre typer nettverksintervensjoner.

Begrepsmessig har jeg i denne avhandlingen foreslått noen bevegelser.

- Fra forståelse av tiltaket som en "beslutningsmodell" til å forstå nettverksråd som et sosial støtte-tiltak. Anerkjennende støtte er identifisert som den mest framtreddende formen for sosial støtte i nettverksråd (kapittel 6).
- Fra empowerment som viktigste teoretisk fundament bak tiltaket, til et nytt teoretisk begrepsapparat for å belyse og forklare psykososiale prosesser og resultater utløst av nettverksråd. Begrepsapparatet inkluderer: Mestringstro (self-efficacy) og handlekraft (agency) (kapittel 4); følelse av fellesskap/tilhørighet og sosial identitet (kapittel 5); anerkjennende støtte og selvfølelse/egenverd (self-esteem) (kapittel 6) og; åpen kommunikasjon og dialog (kapittel 7).
- Fra forståelse av nettverksråd som et ikke-terapeutisk tiltak til en utforskning av terapeutiske og dialogiske elementer ved nettverksråd (kapittel 7).

I dette siste og oppsummerende kapitlet settes disse analytiske funnene i sammenheng med hverandre og noen teoretiske og praktiske implikasjoner drøftes. Jeg diskuterer til sist metodologiske begrensninger ved studien.

8.1. Hva skjer i og gjennom nettverksråd?

Resultatene av denne studien om nettverksråd for voksne har bekreftet flere av feltets antakelser om hvordan det samme tiltaket (familieråd) virker i en barnevernskontekst. Det gjelder antakelsen om forbedret familiefunktering i form av bedre kommunikasjon og samarbeid, og at familiemedlemmer som har mistet kontakten kommer sammen igjen (Sundell & Vinnerljung, 2004). Imidlertid støttes ikke antakelsen om empowerment i samme grad i denne studien.

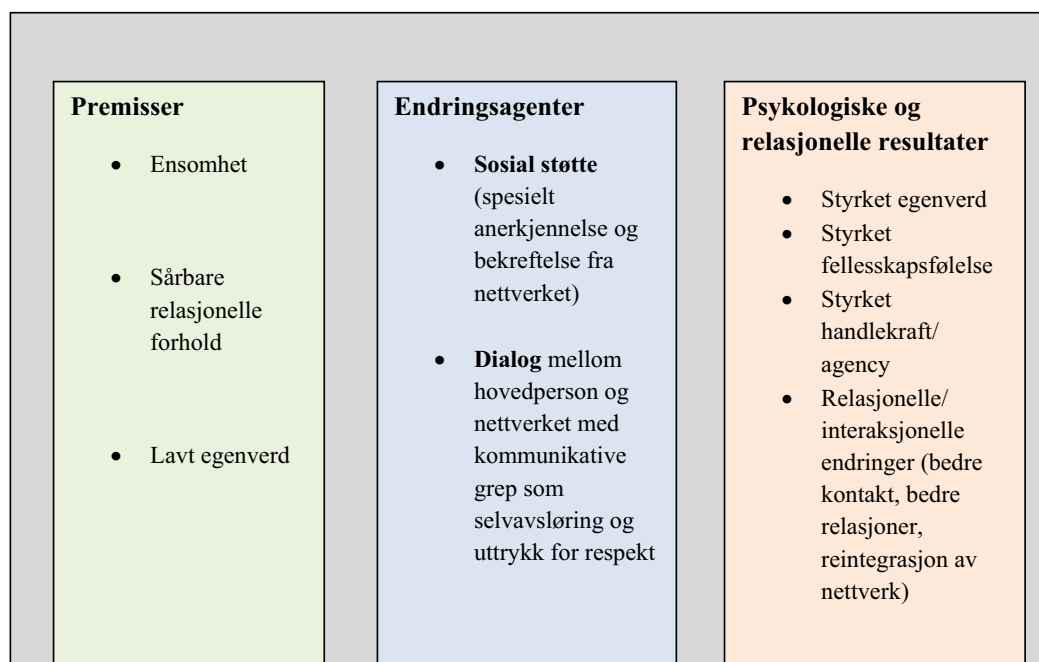
For majoriteten i utvalget handlet nettverksråd om psykososiale endringsprosesser, som å få bedre kontakt, og å gjenopprette forbindelser, med nær familie og venner, og økt sosial deltakelse. Et interessant spørsmål er hva de relasjonelle og interaksjonelle prosessene og endringene gjør *for* hovedpersonene. Det er da nødvendig å forstå hvilke premisser som var til

stede blant informantene forut for at de ble med på tiltaket. Mange følte seg ensomme, og relasjonene til de nærmeste var preget av tvil på styrken i de relasjonelle båndene, og flere hadde brutte kontakter med sitt nærmeste nettverk. Studien har vist at en viktig opplevelse for informantene var å oppleve en etterlengtet anerkjennelse fra nettverket. Å få bekreftelser og oppleve å bli møtt med respekt var sentrale erfaringer blant informantene, uavhengig av motivasjon for, eller problemstillinger til dagsorden på, nettverksrådet. Også for dem som ønsket hjelp til praktiske problemer, var denne bekreftelsen en viktig erfaring de satt igjen med.

De sosialpsykologiske endringene nettverksråd genererer, var i denne studien uavhengig av om det var konkret-praktiske eller relasjonelt-emosjonelt orienterte spørsmål som var utgangspunktet for nettverksrådet. Fellesnevneren, eller ”mekanismene”, som forklarer disse psykologiske endringene, er de interaksjonelle prosessene som ble utløst, spesielt gjennom en støttende og ærlig kommunikasjon regulert av nettverksrådets strukturelle rammer.

I figur 4 på neste side, oppsummeres noen sentrale karakteristika eller premisser i utvalget forut for nettverksråd; ensomhet; sårbare relasjoner og; lavt egenverd (venstre kolonne). Dette kan forklare hvorfor anerkjennelse og bekreftelse fra nettverket ble en viktig gevinst. Studien viser at ulike former for sosial støtte og dialogisk kommunikasjon er sentrale endringsagenter (oppført i midterste kolonne). Dette, sammen med premissene, kan forklare hvordan psykososiale resultater som styrket handlekraft og egenverd, bedre relasjoner og følelse av fellesskap ble resultatet for dette utvalget (vist i høyre kolonne).

Funn fra observasjonene støtter konklusjonen om dialog og sosial støtte som sentrale endringsagenter i nettverksrådet. Observasjonene viste at deltakerne holdt seg til de problemstillingene hovedpersonen hadde satt opp i forkant, og at samtalen ytterligere ble regulert av ordstyrer og referent. Nettverkens måte å kommunisere på var preget av støttende og ivaretagende kommunikasjon, der eksempler fra egne liv og ulike handlingsforslag ble presentert framfor ”bedrevitende” og moraliserende anbefalinger om hva hovedpersonen burde og ikke burde gjøre.

Figur 4: Figuren viser premisser, eller karakteristika, ved utvalget før nettverkråd, nettverkrådets endringsagenter, og psykososiale resultater av å holde nettverkråd.

8.2. Teoretiske bidrag til forståelsen av hvordan nettverkråd virker

Avhandlingen gir ny empirisk kunnskap om hvordan voksne mennesker som mottar sosialhjelp erfarer å holde nettverkråd, samt hva som skjer under nettverkråd i denne konteksten. Studien bidrar videre med en utvidet teoretisk forståelsesramme å forstå disse erfaringene, og selve intervensjonen og dens ”virkosomme mekanismer”, med.

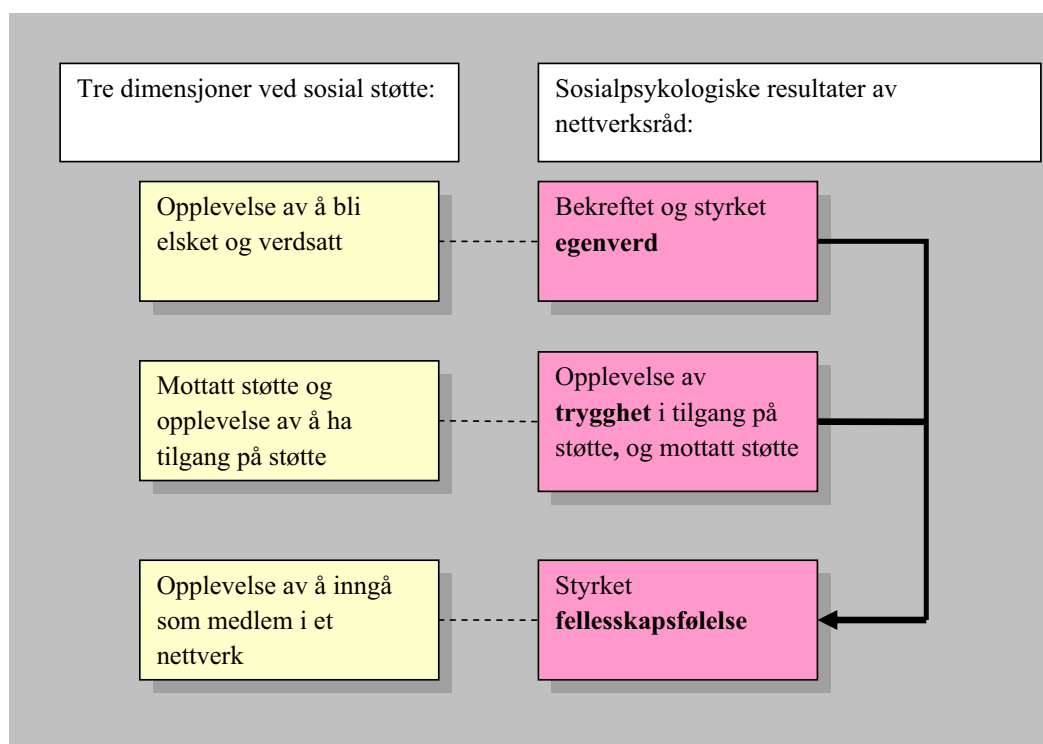
8.2.1. Nettverkråd – et sosial støtte tiltak

Jeg konkluderer med å forstå nettverkråd primært som et tiltak som mobiliserer ulike former for sosial støtte fra nettverket. Denne konklusjonen var ikke gitt på forhånd. Bakgrunnen er at

tiltaket i litteraturen konsekvent omtales som en ”beslutningsmodell” og som en empowermentprosess (Dalby & Løfsnæs, 2008; Horverak, 2009; Jensen et al., 2005; Unneland Napsholm, 2009). Denne studien viser at den mottatte emosjonelle og anerkjennende støtten under selve rådet er viktige erfaringer knyttet til dette tiltaket. Også fornyet trygghet i opplevd *tilgang* på sosial støtte står sentralt.

Studien viser videre at den anerkjennende støtten understøttes av tiltakets strukturelle rammer og av koordinatorens forarbeid, som å forklare ”kommunikasjonsreglene” til nettverket (framoverskuende, løsningsorientert og støttende kommunikasjon). Koordinator spiller også en sentral rolle gjennom å utøve sosial kontroll: Ved å vente utenfor under nettverksrådets ”alenetid” (fase to) påvirkes sannsynligvis deltakerne til mer disiplinert, støttende og respektfull kommunikasjonsadferd, og til å dempe konfronterende eller ikke-støttende kommunikasjon. Også de formaliserte grepene som å ha dagsorden, ordstyring og referent bidrar til en mer respektfull kommunikasjon. Slik understøtter strukturelle trekk ved intervensjonen at spesielt anerkjennende støtte kan finne sted under møtet.

Som vist i kapittel 2, innebærer sosial støtte tre sosialpsykologiske dimensjoner; opplevelse av å bli elsket og verdsatt; opplevd tilgang på støtte og mottatt støtte; og opplevelse av å inngå som medlem i en sosial gruppe eller nettverk. Figur 5 viser hvordan noen av studiens empiriske og analytiske funn kan fortolkes i lys av disse tre nivåene eller dimensjonene ved sosial støtte. Teorier om sosial støtte kan dermed bidra til å forklare hvordan nettverksråd i neste omgang genererer flere av de andre psykososiale resultatene i denne studien: Opplevelse av å bli verdsatt styrker egenverdet. Å føle at man har et nettverk i ryggen, altså opplevd tilgang på støtte, gir følelse av trygghet. Å oppleve at man er ønsket og inkludert og inngår som medlem i et nettverk, styrker ens følelse av fellesskap (sense of community).

Figur 5: De tre dimensjonene ved sosial støtte kan forklare at nettverksråd leder til styrket egenverd, trygghet og fellesskap.

Gottlieb (2000) etterspør mer kunnskap om hvilke personlige forhold som forsterker utveksling av sosial støtte. I denne studien var vilje til å åpne seg (self-disclose) og fortelle hvordan man egentlig har det, en handling mange av informantene fant mulig, og også aktivt valgte å gjøre, under rådet. Dette gjør det lettere for nettverket å gi emosjonell og anerkjennende støtte der og da, så vel som annen form for hjelp og støtte etter nettverksråd. Gottlieb (2000) påpeker videre at man i denne type intervensjonsarbeid bør ha kunnskap om blant annet hvilke støttestrategier som passer best for å oppnå bestemte utfall, tilpasset behovene til den enkelte. I nettverksråd bestemmer hovedpersonen hvem som skal inviteres og hvilke tema hun ønsker å drøfte. På denne måten har nettverksråd potensial til å møte de fleste behov som et privat nettverk kan dekke, da ”riktige” støttestrategier spontant vil kunne genereres gjennom nettverkens respons på de problemstillingene hovedpersonen presenterte for dem og ba om hjelp til å finne løsninger på. Dette i motsetning til om nettverksråd i sin struktur for eksempel skulle ha lagt føringer på at nettverket kun skulle hjelpe hovedpersonen

med å komme tilbake i arbeidslivet. Det ville mest sannsynlig gitt en situasjon hvor gitt støtte og opplevd mottatt støtte ikke ville vært sterkt korrelert fordi hovedpersonene ville hatt en rekke andre behov for støtte de ikke ville ha blitt møtt på. Denne studien viste at deltakerne hadde både praktiske og relasjonelt orienterte problemstillinger med til nettverksråd. Til tross for stor variasjon i hva den enkelte ønsket hjelp og støtte til (vist i kapittel 3), svarer de fleste at de fikk den ønskede støtten fra nettverket, der mye av det de skrev ned i handlingsplanene (de konkrete løsningene og hjelpen hver enkelt skulle bidra med) ble gjennomført i tiden etter nettverksråd.

Teorier om sosial støtte kan ikke alene belyse de psykososiale prosessene eller mekanismene utløst i nettverksråd. Anerkjennelse benyttes også som et kommunikativt, endringsgenererende grep i terapeutisk sammenheng. Dette gjorde at teorier om kommunikasjon og dialog ble nærmere utforsket for å belyse de interaksjonelle prosessene under nettverksråd.

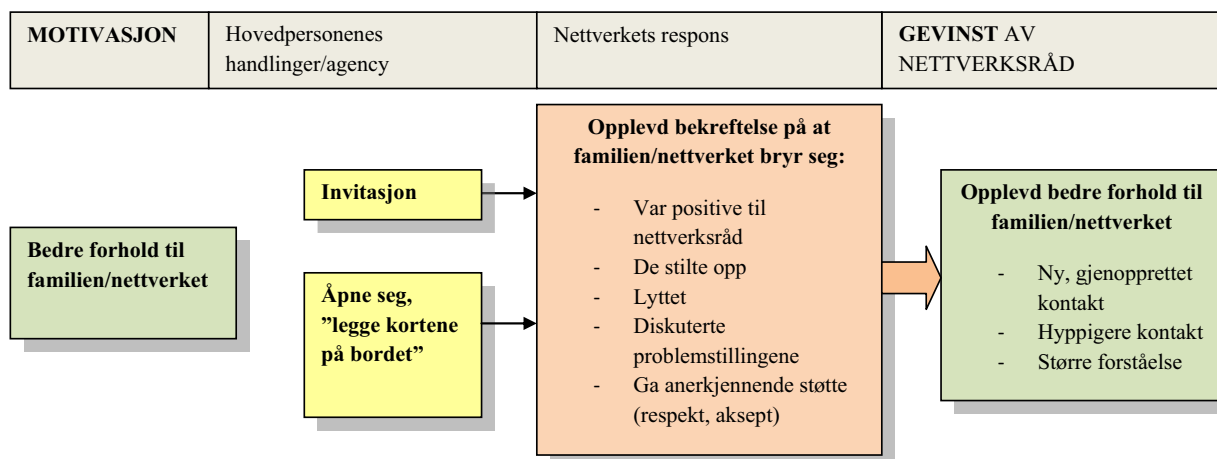
8.2.2. Dialogisk kommunikasjon, terapeutisk potensial

En dialog vil si å virkelig lytte til hverandre. Å se kommunikasjonen under nettverksråd i lys av litteratur om dialog og terapeutisk kommunikasjon bidrar til å forstå betydningsfullheten de mellommenneskelige møtene nettverksråd representerte for flere. At informantene fortalte åpent og ærlig om hvordan de hadde det eller hva de ønsket, står som et sentralt funn. Nettverket møtte dette ved å lytte til, og vise respekt for, det som ble lagt fram. Slik dialog eller støttende kommunikasjon ble, som oppsummert ovenfor, understøttet av nettverksrådets strukturelle rammer.

McMillan (1996) trekker fram slik psykologisk ivaretagelse av, og støtte til, individet som sentral i sin teori om følelse av fellesskap; "the community [can] provide the acceptance, empathy, and support for members to speak their truth and be themselves." (s. 316). Han sier videre at fellesskapets viktigste oppgave er nettopp å gjøre det trygt for den andre å åpne seg. En åpen og ærlig dialog kan ikke tvinges fram. Men man kan legge til rette for at dialogiske rom ("dialogical spaces") kan oppstå (Cissna & Anderson, 2002, s. 175). Dette kan gjøres både ved å tilrettelegge strukturelle forhold og å påvirke holdningene blant aktørene, som eksempelvis ordstyring og retningslinjene for kommunikasjon i nettverksråd kan representere.

Opplevelsen av en god dialog handler mindre om hva som blir sagt, og mer om på hvilken måte ting blir sagt på og hvorvidt man merker at den andre har en tilstedeværende og aksepterende holdning (ibid.). I kapittel 7 ble anerkjennelse som sentral endringsagent drøftet som en fellesnevner mellom nettverksråd og arbeid med mennesker i en terapeutisk sammenheng. Å fortolke og trekke analytiske slutninger med grunnlag i litteratur om betydningen av anerkjennelse og åpen dialog i terapeutisk kommunikasjon, bidrar til å forstå hvorfor og hvordan de ”terapeutiske” resultatene som forbedret interaksjon og bedre relasjoner kan oppstå som følge av nettverksråd. Dette er nyttig kunnskap for nettverksrådsfeltet da det kaster lys over den variasjon dette tiltaketets funksjon kan ha for deltakerne.

Modell 4 nedenfor viser at motivasjon og gevinst var konsistent; det handlet om å få bedre forhold til sitt nettverk/familie. Hovedpersonene tok selv ansvar for å initiere dette ved å invitere til et nettverksråd og å åpne seg og la de andre få vite hvordan de hadde det, hvorpå nettverket, som vist, responderte med støtte og ivaretagelse på det hovedpersonene la fram.

Modell 4: Modellen viser hvilke handlinger hovedpersonene gjør for å få et bedre forhold til sitt nettverk, hvordan nettverket responderte og hvordan dette leder til en opplevd forbedring i forholdet til, og interaksjonen med, nettverket.

8.2.3. Egenverd/selvfølelse (self-esteem)

En sentral analytisk konklusjon om sosialpsykologiske konsekvenser av nettverksråd er at egenverdet styrkes. Dette resultatet skyldes særlig to forhold. Det ene er karakteristika ved utvalgets psykososiale situasjon i forkant av nettverksråd. Denne var preget av ensomhet, sårbare relasjonelle forhold og truet selvfølelse. Det andre forholdet som forklarer dette er bekræftelsene og den anerkjennende støtten de mottok. Dette vet man påvirker selvfølelsen positivt (Harter et al., 1998).

Det er plausibelt at dette resultatet av nettverksråd for mottakere av sosialhjelp er overførbart til andre grupper som sliter med blant annet ensomhet og utstøtning, som fengselsinnsatte, eldre og mennesker med psykiske helseproblemer.

Høyt egenverd er viktig for vår psykiske helse (Ben-Zur, 2001; Cast & Burke, 2002; Mann et al., 2004; Myers, 2008) og er en mediator mellom sosial støtte og psykisk helse (Harter et al., 1998; Symister & Friend, 2003). Slik er dette analytiske funnet et bidrag til å forklare hvorfor nettverksråd har positiv effekt på psykisk helse på kort sikt (Malmberg-Heimonen, in press). Dette forholdet ved tiltaket bør undersøkes videre. Denne studien viser at videreutvikling av nettverksråd, slik at spesielt egenverdet styrkes under og etter nettverksråd, kan være viktig for å optimalisere intervensjonens positive effekt på psykisk helse.

8.2.4. Fellesskapsfølelse (sense of community) og tilhørighet

Styrket fellesskapsfølelse og bedre sosialpsykologisk funksjon er et annet resultat av tiltaket. Teori om følelse av fellesskap (sense of community), sammen med sosial identitetsteori, er benyttet for å forklare bevegelsen fra ensomhet til følelsen av "ikke lenger å stå alene". Også her er bekræftelser fra nettverket en sentral forklarende variabel.

Følelse av fellesskap og tilhørighet har også positiv sammenheng med psykisk helse (Baumeister & Leary, 1995; Hill, 2009; Peterson et al., 2008) og er en annen mediator mellom sosial støtte og psykisk helse (Choenarom et al., 2005; Hagerty & Williams, 1999; Williams & Galliher, 2006). Slik kan også dette bidra til å forklare hvorfor nettverksråd fører til reduksjon i psykiske helseproblemer (Malmberg-Heimonen, in press). Videre forskning bør

dermed også undersøke om fellesskapsfølelse/tilhørighet er medierende variabler i nettverksråd. Videreutvikling av nettverksråd i retning av spesielt å understøtte utvikling av fellesskapsfølelse og tilhørighet, kan potensielt forsterke en positiv effekt på psykisk helse.

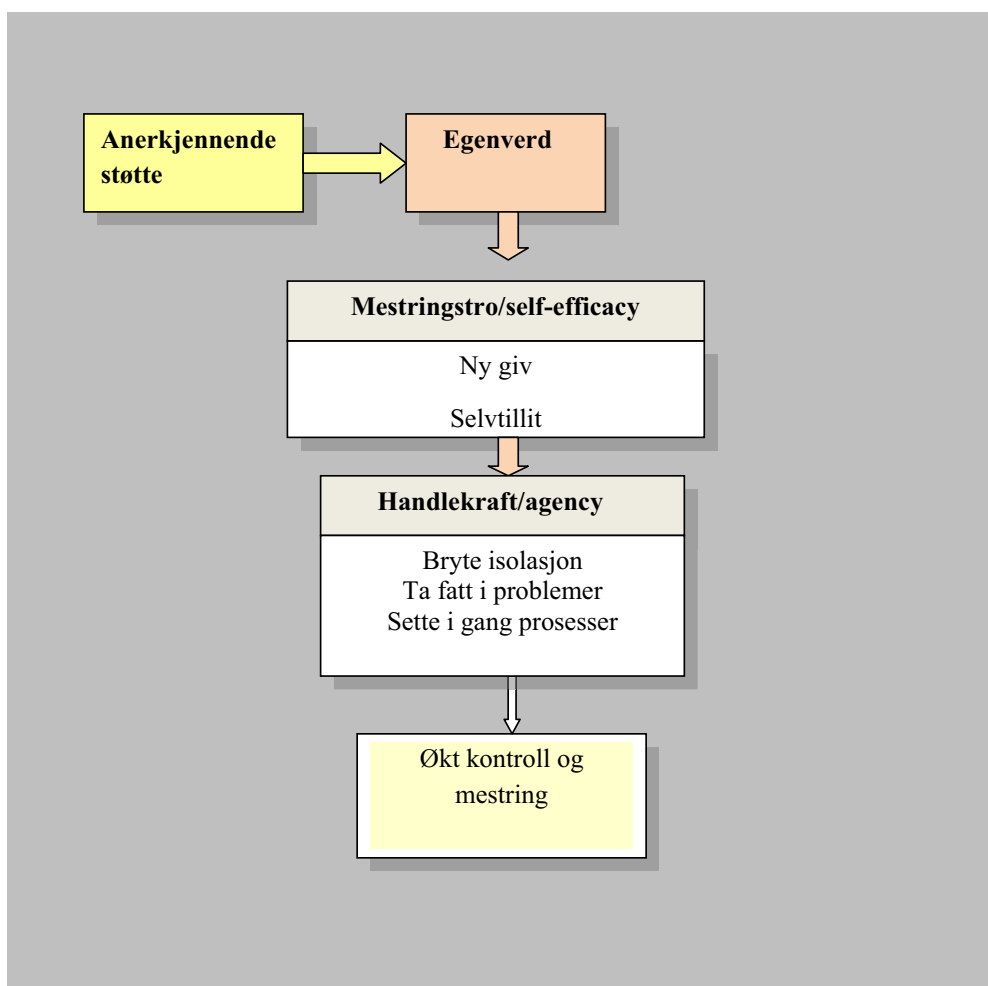
8.2.5. Handlekraft og mestringstro

En antakelse i feltet er at nettverksråd, forstått som en empowerment-prosess og beslutningsmodell, kan lede til økt kontroll og mestring hos hovedpersonen. Både antakelsen om et slikt utfall, og hypotesen om at det er beslutningstaking og en empowerment-prosess som leder til dette, mangler foreløpig empirisk underbygging. Et problem for empirisk utforskning av empowerment-hypotesen knyttet til nettverksråd, er at litteraturen er uklar på om empowerment skal forstås som en måte å utøve sosialt arbeid på; om empowerment er et resultat av nettverksråd; eller om nettverksråd genererer en empowermentprosess. Empowerment-begrepets tilknytning til nettverksråd er altså uklar. Videre er det i alle tilfelle et begrep som ikke kan belyse alle interaksjonelle prosesser utløst i en kompleks intervensjon som nettverksråd, og andre begreper er derfor fruktbart å trekke inn.

På bakgrunn av denne studiens empiri har jeg foreslått en supplerende teoretisk forklaring av feltets antakelse om at nettverksråd leder til økt kontroll, ved å introdusere begrepene mestringstro (self-efficacy) og handlekraft (agency). Beslektet med tro på egen mestringsevne fant Symister & Friend (2003) at positive psykologiske tilstander som optimisme og framtidstro styrkes av sosial støtte. I framtidige undersøkelser om nettverksråd er det derfor interessant å undersøke nærmere om *sosial støtte* er den prediktive faktoren for mestringstro og handlekraft blant mottakere av sosialhjelp. Videre er det interessant å undersøke om sosial støtte også kan være en sterkere prediktiv faktor for økt kontroll og mestring, enn hypotesen om det myndiggjørende (empowering) potensialet litteraturen tillegger deltakernes beslutningstaking i nettverksråd.

Modell 5 oppsummerer psykososiale prosesser i nettverksråd. Informantene opplevde å få økt selvtillit og ny giv. Dette kan forstås som uttrykk for mestringstro (self-efficacy) og kommer forut for de faktiske endringene de har gjennomført i sine liv (agency). I siste rekke kan dette lede til økt kontroll og mestring. Denne modellen er en måte å forstå interpersonlige og

psykologiske prosesser og resultater i nettverksråd på, som supplerer empowerment-perspektivet i litteraturen på feltet.

Modell 5: Psykososiale prosesser i nettverksråd som kan forklare feltets antakelse om at tiltaket leder til blant annet økt kontroll blant deltakerne.

8.3. Nettverksråd og psykisk helse

Sosial eksklusjon, tapt kontakt med signifikante andre og ensomhet påvirker den psykiske helsen negativt. Motsatt er det å inngå som medlem i et fellesskap, og føle seg akseptert,

verdsatt, støttet og inkludert tilsvarende viktig for å bevare en god psykisk helse (Baumeister & Leary, 1995).

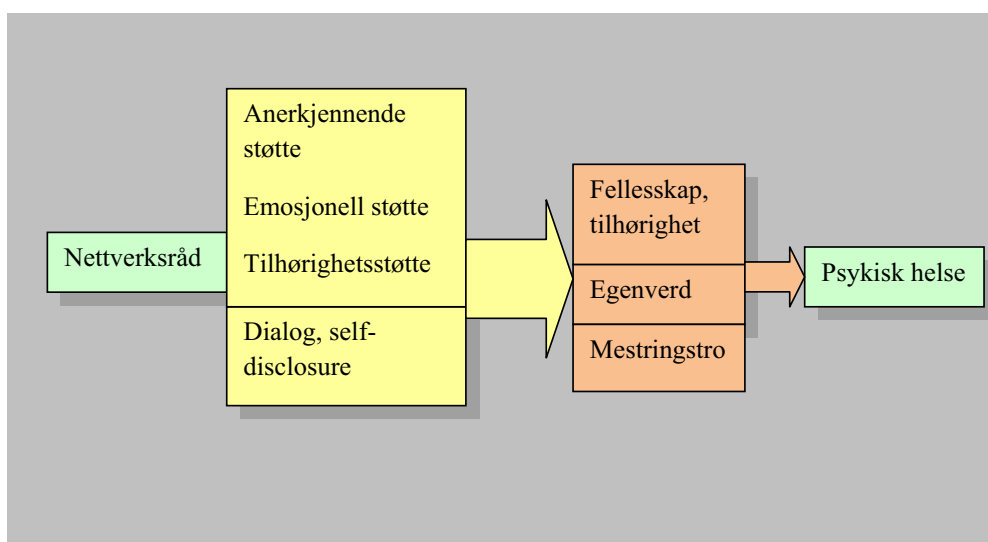
Denne studiens empiriske og analytiske funn kan forklare hvorfor og på hvilken måte nettverksråd styrker den psykiske helsen for mottakere av sosialhjelp (Malmberg-Heimonen, in press). Jeg har argumentert for at nettverksråd først og fremst er en sosial støtteintervensjon. Sammenliknet med de andre formene for sosial støtte, har såkalt tilhørighetsstøtte ("belonging support") i mindre grad vært gjenstand for utforskning. Slik tilhørighetsstøtte handler om sosial deltakelse og opplevd tilgang på andre personer å tilbringe tid og gjøre aktiviteter sammen med (Dobkin et al., 2002; Symister & Friend 2003). Tilhørighetsstøtte har vist seg å ha sammenheng med økt optimisme og tro på framtiden (Symister & Friend, 2003). Å styrke denne formen for støtte, og opplevelsen av å inngå i et sosialt fellesskap, gjennom nettverksråd kan derfor være spesielt potent i arbeidet med å bygge opp optimisme og forebygge psykiske helseproblemer blant deltakerne.

Framtidige studier på nettverksråd bør studere hvorvidt det er direkte effekt av sosial støtte eller om det er de medierende variablene som predikerer forbedret psykisk helse gjennom nettverksråd. For eksempel kan det være de mer konkrete endringene nettverksrådet ledet til, som å bli mer aktiv på dagtid, få mer struktur i dagliglivet, få en bedre bolig og så videre, som forklarer at nettverksråd påvirker den psykiske helsen i positiv retning.

I nettverksråd bestemmer hovedpersonen hvem hun vil invitere. Utvalget i denne studien inviterte i all hovedsak sin nærmeste familie og venner og ikke mer perifere kontakter i sine nettverk. Når det gjelder det analytiske funnet om at deltakernes egenverd styrkes gjennom nettverksråd, vet man at måten vi blir behandlet på av våre "egne" betyr mer for vår selvfølelse enn hvordan vi blir behandlet av personer vi ikke identifiserer oss med (Smith et al., 1998). Det betyr at selvfølelsen ikke nødvendigvis vil styrkes selv om man blir behandlet med respekt og aksept fra for eksempel saksbehandlerens side. Derfor kan det argumenteres for at innsats for å bedre denne gruppens psykiske helse bør gå gjennom tiltak som nettverksråd hvor hovedpersonen selv definerer sin "inngruppe", altså de som er viktige for en, og hvor potensialet for utslag på selvfølelse og dermed styrket psykisk helse, er størst. Dette er også i tråd med kunnskap om at nettverksintervensjoner vil bedre den psykiske helsen først og fremst dersom man legger vekt på å utvikle individets følelse av sosial tilhørighet (Williams & Galliher, 2006). Fordi lav selvfølelse kan påvirke utvikling av dårlig psykisk helse (Mann et al., 2004; Miller et al., 1989) og høy selvfølelse kan styrke psykisk

helse, bør man legge vekt på å utvikle intervensjoner for sårbare grupper som fokuserer på å redusere risikofaktorer (lav selvfølelse) og styrke beskyttende faktorer (som sosial støtte) i forebyggende psykisk helsearbeid.

I modell 6 nedenfor er analytiske funn fra studien som kan forklare hvordan psykisk helse styrkes gjennom dette tiltaket på kort sikt: Nettverksråd med sin strukturelle ramme understøtter at nettverket gir ulike former for sosial støtte. I tillegg tilrettelegges en trygg setting slik at deltakeren kan åpne seg. Fellesskapsfølelse og egenverd er medierende faktorer mellom sosial støtte og psykisk helse. Man vet også at mestringstro har sammenheng med psykisk helse (se for eksempel review av Gecas, 1989). Denne modellen viser slik en antakelse om at medierende faktorer mellom sosial støtte og psykisk helse står sentralt i forståelsen av hvordan nettverksråd virker.

Modell 6: Dialog og ulike former for sosial støtte under nettverksråd leder til styrkede psykologiske ressurser, som i neste omgang kan påvirke psykisk helse i positiv retning.

Velferdsfeltet, både det politiske og det anvendte, kan dra nytte av kunnskap om den betydning generering av bedre kontakt med, og støtte fra, ens nærmeste familie og venner kan ha for å sette i gang positive psykologiske prosesser og ressurser hos mottakere av sosialhjelp.

I en norsk studie av mottakere av sosialhjelp fant man at 58 % hadde psykiske plager og 45 % så dårlig fysisk helse at det reduserte evnen til å fungere i dagliglivet (van der Wel et al., 2006). En stor andel av dem som behøver hjelp fra sosialtjenesten har så dårlig helse at arbeidsmarkedstiltak ikke er riktig som første steg på veien mot en eventuell jobb. Både forskningen og praksisfeltet rettet mot mottakere av sosialhjelp har vært lite opptatt av å identifisere forhold, og tilrettelegge tiltak, som kan styrke denne gruppens psykiske ressurser som målsetting i seg selv (Kalil et al., 2001; Underlid, 2005). En rådende velferdspolitisk diskurs er at arbeid er det som bedrer gruppens psykiske helse (Kalil et al., 2001), noe som gjenspeiles i ”arbeidslinja” også i sosialtjenesten.

Arbeidsgivere stiller høye krav til å takle omstillinger og stress, til effektiv produksjon og maksimal ytelse. Arbeidet med å hjelpe mottakere av sosialhjelp og mennesker med psykiske helseproblemer bør inkludere målsettinger om å bedre individers psykiske helse også via andre tiltak enn arbeidspraksis. Ved å styrke individers helsemessige og psykiske ressurser vil det i neste omgang kunne danne grunnlaget for at man kan ta eventuelle steg inn mot arbeidslivet igjen. Strategier for å styrke psykisk helse er derfor et viktig tiltak skal den velferdspolitiske målsettingen om økt sosial deltakelse og aktivering lykkes. Sosial støtte fra ens eget, nære nettverk, og fokus på å styrke selvfølelse og følelse av fellesskap, er mer effektivt som et første skritt på veien mot bedre psykisk helse og funksjonsdyktighet, enn arbeidsmarkedstiltak i tråd med ”arbeidslinja”, for mange i gruppen som er med i denne studien.

8.4. Studiens begrensninger

Jeg har etter grounded theory-tilnærmingen satt opp noen modeller som viser mulige sammenhenger eller forklaringer på hvordan nettverksråd fungerer. Ingen av modellene yter imidlertidrettferdighet til den kompleksitet av faktorer som virker inn i en nettverksråd-prosess, alt fra hver enkelts personlighet, til relasjonelle forhold, aktuelle livshendelser, kommunikative ferdigheter og så videre.

Studiens begrensninger må vurderes i lys av den kvalitative metodologiens epistemologi. Funnenes gyldighet vurderes da ut fra kriterier som troverdighet. Det er en mulighet for at

informantene ga en mer positiv framstilling av sine erfaringer i intervjuene med meg enn slik de virkelig opplevde det, og at studien ikke har fanget informantenes eventuelle negative erfaringer. På samme måte kan også min tilstedeværelse på de fem rådene jeg observerte ha påvirket kommunikasjon og samhandling i en mer positiv retning enn hva som ellers ville vært tilfellet. Slik er det viktig å være klar over at min tilstedeværelse, og muligheten for at jeg ble oppfattet som en "autoritet" både under observasjonene og intervjuene, kan ha påvirket denne studiens forskningsresultater.

Informantene var med i det overordnede forskningsprosjektet i tillegg til denne studien, og fikk gjennom dette ekstra oppmerksomhet fra saksbehandler så vel som oppmerksomhet fra forskerteamet ved flere anledninger (gjennom spørreskjema i posten, telefonoppringninger for å samle inn surveymateriale, mine intervjuer, takkebrev og økonomisk godtgjørelse både fra denne og den overordnede studien). Dette kan ha påvirket til en "Hawthorne-effekt", det vil si at det er den ekstra oppmerksomheten fra forskernes side og det at de visste de var med i en studie, og ikke selve intervusjonen, som er hovedårsak til de positive resultatene.

Et annet aspekt ved vurdering av slutningenes gyldighet er om det er sammenheng mellom informantenes selvforståelse, sunn fornuft (common sense) og teoretisk fortolkning (Kvale, 1997). Transparens med hensyn til forskerens ståsted er avgjørende for å vurdere studiens slutninger. Min bakgrunn i sosialpsykologi var styrende for valg av teoretiske perspektiver og interessehorisont. De empiriske funnene i denne studien kunne av andre forskere ha vært belyst ut fra andre teorier enn de jeg har valgt. Slik påvirker valg av teorier, begreper og definisjoner hvilken kunnskap man kommer fram til.

En måte å styrke gyldigheten på er å bruke flere datakilder. Det er gjort i denne studien ved å intervju deltakerne og observere nettverksrådene. Også det å bruke flere tidsintervaller i en studie styrker funnernes gyldighet. I denne studien ble oppfølgende intervjuer gjennomført med nær halvparten av informantene. Opprinnelig var hensikten å få kunnskap om mer langsiktige resultater, men til det ble det for få oppfølgende intervjuer. Informasjonen fra deltakerne var imidlertid konsistent på de to tidspunktene, noe som øker påliteligheten av hovedfunnene i studien.

8.4.1. Videre forskning og utvikling

- De øvrige nettverksmedlemmenes (familie, venner og så videre) erfaringer bør studeres. Slik kunnskap kan kaste lys over hvilke elementer ved nettverksråd som understøtter eller forhindrer at sosial støtte gis på lengre sikt.
- Deltakernes erfaringer med oppfølgende nettverksråd bør studeres mer systematisk for å kartlegge den eventuelle betydning dette har for en mer langvarig opprettholdelse av de positive erfaringene informantene har på kort sikt.
- Medierende variabler mellom sosial støtte og psykisk helse bør utforskes, for på denne måten å få kunnskap om hvilke aspekter ved intervensjonen man bør legge vekt på å videreutvikle for å optimalisere effekt på psykisk helse.

8.5. Konklusjon

Denne avhandlingen bidrar med ny, empirisk kunnskap om hvilke erfaringer mennesker som mottar sosialhjelp har hatt av å holde nettverksråd. Funnene antyder også hvem tiltaket kan være fruktbart for; mennesker med lav selvfølelse, som føler ensomhet og sosial utstøting, og personer med psykiske helseproblemer. Funnene indikerer at nettverksråd, gjennom mobilisering og reintegrasjon av det sosiale nettverket, fører til økt tilgang på og mottatt sosial støtte. I neste omgang gir dette positive sosialpsykologiske resultater som styrket egenverd, fellesskapsfølelse og mestringstro/handlekraft.

Studien har videre vist at forbedrede relasjonelle og interaksjonelle forhold var en framtreddende endring. Jeg har argumentert for at nettverksråd legger til rette for en støttende kommunikasjon, spesielt gjennom uttrykk for anerkjennelse. Denne forbedrede kommunikasjonen var gjensidig, der mange av informantene åpnet seg og fortalte ærlig om hvordan de hadde det. Nettverksrådets strukturelle rammer understøtter en dialogisk kommunikasjon. Koordinatoren spiller i den forbindelse en sentral rolle, med "opplæring" av nettverket med hensyn til nettverksrådets kommunikasjons-"regler" og ved å utøve sosial kontroll under nettverkets egen diskusjonstid (fase to av nettverksrådet). For noen hadde denne dialogen en terapeutisk virkning, forstått som opplevd forbedret kommunikasjon og interaksjon med familien, og/eller bedre selvfølelse. Jeg argumenterer derfor for at

nettverksråd må forstås som en intervensjon med dialogiske elementer og terapeutisk potensial.

Studien har utvidet det teoretiske rammeverket å forstå intervensjonen med. Begrepet empowerment var ikke dekkende for å belyse denne studiens empiri, og for å forklare de relasjonelle og interaksjonelle prosessene som fant sted i og gjennom nettverksråd. Jeg har undersøkt empirien gjennom teori om psykologisk fellesskapsfølelse; gjennom det teoretiske rammeverket om sosial støtte; og begrepet egenverd (self-esteem). Jeg har også trukket veksler på litteratur om blant annet nettverksorienterte terapiformer for å belyse prosessene som skjer under nettverksråd, samt Bubers dialogfilosofiske tanker for å utfylle dette bildet. Jeg har videre undersøkt empirien gjennom begrepet empowerment, og trukket inn teoriene om handlekraft eller målrettet handling (agency) og mestringsstro som supplerende og utvidende perspektiver. Teorier om sosial støtte har vært det overgripende perspektivet.

Egenverd og fellesskapsfølelse er viktige prediktorer for psykisk helse og sentrale mediatorer mellom sosial støtte og psykisk helse. Ved at nettverksråd bidrar til å styrke deltakernes psykologiske og relasjonelle ressurser, kan tiltaket representere det nødvendige, og kanskje for noen tilstrekkelige, løftet som behøves for å komme i gang med å skape endringer i sin livssituasjon.

Forskningsprosjektet handlet om å undersøke hvordan nettverksråd virker for langtidsmottakere av sosialhjelp. Etter hvert som analysen av materialet skred fram, viste tiltaket seg å handle om mer universelle tema, som det å kunne føle tilhørighet til ens nærmeste, å vite at man er ønsket og elsket, betydningen det har å kunne fortelle åpent om hvordan man egentlig har det, opplevelsen av å bli respektert. Å bli støttet i vanskelige situasjoner er viktig for alle, og kanskje vil denne intervensjonen kunne være nyttig for mennesker i andre livskriser, som ved alvorlig sykdom, tap og sorg og liknende. Men også andre grupperinger som sliter med ensomhet og isolasjon, som eldre, fengselsinnsatte og mennesker med psykisk sykdom kan tiltaket være relevant for. Dette er et utforsket område.

For mennesker med generelt lavt egenverd kan en viktig strategi fra hjelpeapparatets side være å tenke i nye baner, nemlig å identifisere de kontekstene som kan være arenaer for å styrke selvfølelsen, og så iverksette intervensjoner i nettopp disse kontekstene (Harter et al. 1998). Kanskje kan nettverksråd være nettopp en slik type intervensjon som kan gå inn i de relasjonelle kontekstene hvor det finnes potensial for styrking av egenverdet gjennom støtte og bekreftelse fra nettopp de menneskene man ønsker det mest fra.

Videre metodeutvikling av nettverksråd, så vel som utvidelse av dets nedslagsfelt i ulike settinger og grupper er et spennende, framtidig utviklingsprosjekt.

Reference List

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion*. (2 utg.) Lund: Studentlitteratur.
- Andersen, T. (2006). En av mange versjoner av reflekterende samtaler. *Psykologisk Pædagogisk Rådgivning*, 43, 172-192.
- Askheim, O. (2007). Empowerment - ulike tilnærminger. I O. Askheim & B. Starrin (red.), *Empowerment: I teori og praksis* (s. 21-33). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Backe-Hansen, E. (2006b). Hvordan virker familieråd? Et internasjonalt perspektiv. I S.Falck (red.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge."* (s. 249-282). Oslo: FAFO.
- Bandura, A. (2006). Toward a psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1, 164-180.
- Barstad, A. (2004). Få isolerte, men mange er plaget av ensomhet, *Samfunnsspeilet*, 5 <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200405/04>
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Bastiansen, A. (1992). *Sosialpsykologiske perspektiver*. Oslo: Tano
- Ben-Zur, H. (2002). Coping, affect, and aging. The roles of mastery and self-esteem. *Personality and Individual Differences*. 32, 357-372

Bhaskar, R. & Danemark, B. (2006). Metatheory, interdisciplinarity and disability research: A critical realist perspective. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 8, 278-297.

Bjerge, B. (2005). *Empowerment og brugerinddragelse i praksis: Mellem forestillinger og det muliges kunst*, Aarhus Universitet: Center for rusmiddelforskning.

Björklund, A. & Eriksson, T. (1998). Unemployment and mental health: Evidence from research in the Nordic countries. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 7, 219-235.

Blakar, R. (1984). *Communication: A social perspective on clinical issues*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bø, I. (1993). *Folks sosiale landskaper*. Oslo: Tano.

Brewer, M. & Yuki, M. (2007). Culture and social identity. I S. Kitayama & D. Cohen (red.), *Handbook of cultural psychology* (s. 307-320). New York: Guilford Press.

Brumoen, H. (2007). Frihet og nødvendighet. I *Vanen, viljen og valget* (23-46). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Buber, M. (1923). *Jeg og du*. Oslo: Cappelen.

Buber, M. (1953). *Det mellanmänskliga*. Ludvika: Dualis Förlag.

Buch-Hansen, H. & Nielsen, P. (2005). *Kritisk realisme*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Cast, A. & Burke, P. (2002). A theory of self-esteem. *Social Forces*, 80, 1041-1068.

Cattan, M., White, M., Bond, J. & Learmouth, A. (2005). Preventing social isolation and loneliness among older people: A systematic review of health promotion interventions. *Aging and Society*, 25, 41-67.

Choenarom, C., Williams, R. & Hagerty, B. (2005). The role of sense of belonging and social support on stress and depression in individuals with depression. *Archives of Psychiatric Nursing*, 19, 18-29.

Chronister, J., Johnson, E. & Berven, N. (2006). Measuring social support in rehabilitation. *Disability and Rehabilitation*, 28, 75-84.

Cissna K.N. & Anderson, R. (2002). *Moments of meeting*. Albany: State of New York University Press

Cobb, S. (1976). Social support as moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38, 300-314.

Cohen, C., Blumberger, C., Zuccherro-Sarracini, C., Letts, L. & Marshall, L. (1998). Network therapy: A unique intervention for dementia caregivers. *Aging and mental health*, 2, 343-345.

Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 676-684.

Cohen, S., Gottlieb, B. & Underwood, L. (2000). Social relationships and health. I S.Cohen, L. Underwood & Gottlieb BH (red.), *Social support measurement and intervention* (s. 3-25). Oxford: Oxford University Press.

Connolly, M. (2006). Up front and personal: Confronting dynamics in the family group conference. *Family Process*, 45, 345-357.

Copello, A., Orford, J., Hodgson, R., Tober, G. & Barrett, C. (2002). Social behaviour and network therapy - Basic principles and early experiences. *Addictive Behaviors*, 27, 345-366.

Copello, A., Williamson, E., Orford, J. & Day, E. (2006). Implementing and evaluating Social Behaviour and Network Therapy in drug treatment practice in the UK: A feasibility study. *Addictive Behaviors*, 31, 802-810.

Cox, K. (2005). Examining the role of social network intervention as an integral component of community-based, family-focused practice. *Journal of Child and Family Studies*, 14, 443-454.

Cutrona, C. & Cole, V. (2000). Optimizing support in the natural network. I S.Cohen, L. Underwood & Gottlieb B.H. (red.), *Social support measurement and intervention* (s. 278-308). Oxford: Oxford University Press.

Dahl, A. & Wiborg, E. (2010). Er sosial angst noe å bry seg om? *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, 130, 288-290.

Dahl, E., Fløtten T. & Lorentzen, T. (2008). Poverty dynamics and social exclusion: An analysis of Norwegian panel data. *Journal of Social Policy*. 37, 231-249

Dahl, G, Walstad Enes, A, Jørgensen, T. & Trevin, C. (2006). *Langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp* (Rapport nr. 13). Statistisk sentralbyrå

Dalby, L. & Løfsnæs, B. (2008). *Endring på egne premisser: Nettverksråd som metode i boligsosialt arbeid*. HiST.

- Dalgard, O. & Lund Håheim, L. (1998). Psychosocial risk factors and mortality: A prospective study with special focus on social support, social participation, and locus of control. *Journal of epidemiologic community health*, 52, 476-481.
- Derlega, V., Metts, S., Petronio, S. & Margulis, S. (1993). *Self-disclosure*. Newbury Park: Sage.
- Deurzen, E. v. (1999). *Eksistensielle dimensjoner i psykoterapi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dixon-Woods, M., Shaw, R., Agarwal, S. & Smith, J. (2004). The problem of appraising qualitative research. *Quality and safety in health care*, 13, 223-225.
- Dobkin, P., De Civita, M., Paraherakis, A. & Gill, K. (2002). The role of functional social support in treatment retention and outcomes among outpatient adult substance abusers. *Addiction*, 97, 347-356.
- Ekeland, T. (2007). Kommunikasjon som helseressurs. I T. Ekeland & K. Heggen (red.), *Meistring og myndiggjering* (s. 29-51). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ekeland, T. (2009). Psykologi - den gode kunnskapen? I H. Nafstad & R. Blakar (red.), *Felleskap og individualisme* (s. 101-104). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ergeneli, A., Saglam, G. & Metin, S. (2007). Psychological empowerment and its relationship to trust in immediate managers. *Journal of Business Research*, 60, 41-49.
- Farber, B. & Lane, J. (2002). Positive regard. I J. Norcross (red.), *Psychotherapy relationships that works* (s. 175-194). New York: Oxford University Press.

- Faureholm, J. (1999). *Forældrekompetence i udsatte familier: Empowerment i praksis*. Århus: Systime.
- Finset, A. (1986). *Familien og det sosiale nettverket*. Oslo: Cappelen.
- Fløtten, T. (2003). Hvordan har de fattige det? *Samfunnsspeilet*. 6. www.ssb.no
- Friis, S., Larsen, T. & Melle, I. (2003). Terapi ved psykoser. *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, 123, 1393.
- Fryer, D. (2000). Unemployment and mental health: Hazards and challenges of psychology in the community. I K.Isaksson, C. Hogstedt, C. Eriksson & T. Theorell (red.), *Health effects of the new labour market* (s. 11-23). New York: Kluwer Academic.
- Fyrand, L. (2003). *Rheumatoid Arthritis, social networks and social support. A cross-sectional survey of female patients with rheumatoid arthritis and a controlled trial of a social network intervention*. Ph.D.-thesis, Faculty of Medicine, University of Oslo.
- Fyrand, L. (2010). Reciprocity: A predictor of mental health and continuity in elderly people's relationships? A review. *Current Gerontology and Geriatrics Research*, downloads.hindawi.com
- Fyrand, L., Moum, T., Finset, A., Wichstrøm, L. & Glennås, A. (2001). Social support in female patients with rheumatoid arthritis compared to healthy controls. *Psychology, Health and Medicine*, 6, 429-439.
- Fyrand, L. (2005). *Sosialt nettverk - teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fyrand, L., Moum, T., Finset, A. & Glennas, A. (2003). The effect of social network intervention for women with rheumatoid arthritis. *Family Process*, 42, 71-89.

Galanter, M., Dermatis, H., Keller, D. & Trujillo, M. (2002). Network therapy for cocaine abuse: Use of family and peer supports. *American Journal on Addictions, 11*, 161-166.

Gallagher, F. & Jasper, M. (2003). Health Visitors' experiences of Family Group Conferences in relation to child protection planning: A phenomenological study. *Journal of Nursing Management, 11*, 377-386.

Garcia-Ramirez, M., Martinez, M., Balcazar, F., Suarez-Balcazar, Y., Albar, M., Dominguez, E. & Santolaya, F.F. (2005). Psychosocial empowerment and social support factors associated with the employment status of immigrant welfare recipients. *Journal of Community Psychology, 33*, 673-690.

Gautun, H. (2003). *Økt individualisering og omsorgsrelasjoner i familien: Omsorgsmønstre mellom middelaldrende kvinner og deres gamle foreldre*. Oslo: FAFO.

Gecas, V. (1989). The social psychology of self-efficacy. *Annual Review of Sociology, 15*, 291-316.

Gillies, L., Wasylenki, D., Lancee, W. & James, S. (1993). Differential outcomes in social network therapy. *Psychosocial Rehabilitation Journal, 16*, 141-146.

Gottlieb, B. (2000). Selecting and planning support interventions. I S.Cohen, L. Underwood & B. Gottlieb (red.), *Social support measurement and intervention* (s. 195-220). Oxford: Oxford University Press.

Hagerty, B., Lynch-Sauer, J., Patusky, K., Bouwsema, M. & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing, 6*, 172-177.

Hagerty, B. & Williams, R. (1999). The effects of sense of belonging, social support, conflict, and loneliness on depression. *Nursing Research, 48*, 215-219.

Harter, S., Waters, P. & Whitesell, N. R. (1998). Relational self-worth: Differences in perceived worth as a person across interpersonal contexts among adolescents. *Child Development, 69*, 756-766.

Heino, T., Reinikainen, S. & Bergman, M. (2003). *Familjerådslag i Norden*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan.

Hernandès-Plaza, S., Alonso-Morillejo, A. & Pozo-Muñoz, C. (2006). Social support interventions in migrant populations. *British Journal of Social Work, 36*, 1151-1169.

Hill, D. (2009). Relationship between sense of belonging as connectedness and suicide in American indians. *Archives of Psychiatric Nursing, 23*, 65-74.

Hitlin, S. & Elder, G. (2007). Time, self, and the curiously abstract concept of agency. *Sociological Theory, 25*, 170-191.

Hochwälder, J. & Brucefors, A. (2005). Psychological empowerment at the workplace as a predictor of ill health. *Personality and Individual Differences, 39*, 1237-1248.

Hogan, B. E., Linden, W. & Najarian, B. (2002). Social support interventions: Do they work? *Clinical Psychology Review, 22*, 383-442.

Holland, S. & O'Neill, S. (2006). 'We had to be there to make sure it was what we wanted' Enabling children participation in family decision-making through the family group conference. *Childhood, 13*, 91-111.

Holland, S. & Rivett, M. (2008). 'Everyone started shouting': Making connections between the process of family group conferences and family therapy practice. *British Journal of Social Work*, 38, 21-38.

Horverak, S. (2009). *Familieråd og nettverksråd*. Oslo: Universitetsforlaget.

Horverak, S (2006): *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet*, Ph.D.-avhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap

Høstmark Nilsen, G. (1997). Kunnskapsbasert praksis. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 34, 857-859.

Jensen, B., Kirk Muff, E., Faureholm, J. & Pedersen, K. (2005). *Netværksrådslagning. Erfaringer, fortellinger og refleksjoner fra et utviklingsprosjekt om netværksrådslagning for hjemløse*. Rapport, Sosialt Utviklingssenter (SUS)

Johnsen, A., Sundet, R. & Torsteinsson, V. (2000). *Samspill og selvopplevelse*. Oslo: Tano Aschehoug.

Kalil, A., Born, C. E., Kunz, J. & Caudill, P. J. (2001). Life stressors, social support, and depressive symptoms among first-time welfare recipients. *American Journal of Community Psychology*, 29, 355-369.

Kessler, R. C., Turner, J. B. & House, J. S. (1988). Effects of unemployment on health in a community survey - main, modifying, and mediating effects. *Journal of Social Issues*, 44, 69-85.

Kokkin, J. (2005). *Profesjonelt sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

Lakey, B. & Cassady, P. (1990). Cognitive processes in perceived social support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 337-343.

Leonardsen, D. (2007). Empowerment in social work: An individual vs. a relational perspective. *International Journal of Social Welfare*, 16, 3-11.

Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget

Luhtanen, R. & Crocker, J. (1992). A collective self-esteem scale: Self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 302-318.

Lundsbye, M., Sandell, G., Währborg, P., Fälth, T. & Holmberg, B. (2010). *Familjeterapins grunder*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lupton, C. & Nixon, P. (1999). *Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach*. Bristol: The Policy Press.

Lupton, C. (1998). User empowerment or family self-reliance? The family group conference model. *British Journal of Social Work*, 28, 107-128

Løvlie Schibbye, A. (2009). Anerkjennelse. I *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi* (s. 243-280). Oslo: Universitetsforlaget.

Madssen, K. (2007). Språk og kommunikasjon: Myndiggjering eller umyndiggjering? I T. Ekeland & K. Heggen (red.), *Meistring og myndeggjering* (s. 165-183). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Malmberg-Heimonen, I. (in press). The effects of Family Group Conferences on social support and mental health for longer-term social assistance recipients in Norway, *British Journal of Social Work*

Mann, M., Hosman, C., Schaalma, H. & de Vries, N. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research, 19*, 357-372.

Mannarini, T. & Fedi, A. (2009). Multiple senses of community: The experience and meaning of community. *Journal of Community psychology, 37*, 211-227.

Marcel, A. (2003). The sense of agency: Awareness and ownership of actions. In Rossler, J. & N. Eilan (Eds.), *Agency and Self Awareness: Issues in Philosophy and Psychology* (pp. 48-75). Oxford: Clarendon Press.

McGarrell, E. & Kroovand Hipple, N. (2007). Family group conferencing and re-offending among first-time juvenile offenders: The Indianapolis experiment. *Justice Quarterly, 24*, 221-246.

McLaren, S. & Challis, C. (2009). Resilience among men farmers: The protective role of social support and sense of belonging in the depression-suicidal ideation relation. *Death Studies, 33*, 262-276.

McLeavy, J. (2009). (Re)Analysing community empowerment: Rationalities and technologies of government in Bristol's New Deal for communities. *Urban Studies, 46*, 849-875.

McMillan, D. (1996). Sense of community. *Journal of Community Psychology, 24*, 315-325.

- McMillan, D. & Chavis, D. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology, 14*, 6-23.
- Miles, M. & Huberman, A. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Miller, P. M., Kreitman, N. B., Ingham, J. G. & Sashidharan, S. P. (1989). Self-esteem, life stress and psychiatric disorder. *Journal of Affective Disorders, 17*, 65-75.
- Mirsky, L. (2003). Family group conferencing worldwide: Part two in a series. Restorative practices forum. Online Source, http://www.iirp.org/article_detail.php?article_id=NDMx
- Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A. & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 229-245.
- Murphy, G.C. & Athanasou, J.A. (1999). The effect on unemployment on mental health. *Journal of Occupational and Organizational Psychology, 72*, 83-99
- Mutter, R., Shemmings, D., Dugmore, P. & Hyare, M. (2008). Family group conference in youth justice. *Health and social care in the community, 16*, 262-270.
- Myers, D.G. (2008): *Social psychology*. Boston: McGraw-Hill
- Myklestad, I., Rognerud, M., & Johansen, R. (2008). *Levekårsundersøkelsene 2005. Utsatte grupper og psykisk helse* Oslo: Nasjonalt Folkehelseinstitutt.
- NOU (1999). <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/1999/nou-1999-13/12/3/2.html?id=353102>

- Olofsson, P. & Sjöström, B. (1993). *Existens och sociala relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Page, N. & Czuba, C. (1999). Empowerment: What is it? *Journal of Extension*, 37, Nettjournal uten sidetallshenvisning.
http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=EJ594508&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=EJ594508
- Patton, M. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. (3 ed.) Thousand Oaks: Sage.
- Payne, S. (2006). Mental health, poverty and social exclusion. I C.Pantazis, D. Gordon & R. Levitas (red.), *Poverty and social exclusion in Britain* (s. 285-311). Bristol: Policy.
- Pennebaker, J.W. (1990) *Opening up. The healing power of confiding in others*. New York: W. Morrow
- Peterson, N., Lowe, J., Aquilino, M. & Schneider, J. (2005). Linking social cohesion and gender to intrapersonal and interactional empowerment: Support and new implications for theory. *Journal of Community Psychology*, 33, 233-244.
- Peterson, N., Speer, P. & McMillan, D. (2008). Validation of a brief sense of community scale: Confirmation of the principal theory of sense of community. *Journal of Community Psychology*, 36, 61-73.
- Pinkerton, J. & Dolan, P. (2007). Family support, social capital, resilience and adolescent coping. *Child and Family Social Work*, 12, 219-228.
- Reichelt, S. & Christensen, B. (1990). Reflections during a study on family therapy with drug addicts. *Family Process*, 29, 273-287.

Reid, A. & Deaux, K. (2003). Relationship between social and personal identities: Segregation or integration? I A.Kruglanski & E. Higgins (red.), *Social psychology* (s. 562-573). New York: Psychology Press.

Reis, H. & Collins, N. (2000). Measuring relationship properties and interactions relevant to social support. I S. Cohen, L. Underwood, & B. Gottlieb (red.), *Social support measurement and intervention* (s. 136-192). Oxford: Oxford University Press.

Rogers, C. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.

Rogers, E. S., Chamberlin, J., Ellison, M. L. & Crean, T. (1997). A consumer-constructed scale to measure empowerment among users of mental health services. *Psychiatric Services*, 48, 1042-1047.

Rønning, R. (2007). Brukermedvirkning og empowerment - gammel vin på ny flaske? I O. Askheim & B. Starrin (red.), *Empowerment i teori og praksis* (s. 34-46). Oslo: Gyldendal.

Russell, D., Cutrona, C., Rose, J. & Yurko, K. (1984). Social and emotional loneliness: An examination of Weiss' typology of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 1313-1321.

Samoilow, D. (2007). Løsningsfokuserede allianser: Løsningsfokuseret terapi i lys av forskning om hva som virker i terapeutiske relasjoner. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44, 1107-1117.

Sarason, S. (1974). *The psychological sense of community: Prospects for a community psychology*. San Fransisco: Jossey-Bass.

- Sarason, I., Sarason, B. & Pierce, G. (1990). Social support: The search for theory. *Journal of Social and Clinical Psychology, 9*, 133-147.
- Schneiderman L., Furman W.M. & Weber J. (1989). Self-esteem and chronic welfare dependency. I Mecca, A.M., Smelser N.J. & Vasconcellos J. (red.), *The social importance of self-esteem* (s. 200-247). Berkeley: University of California Press.
- Schoenfeld, P., Halevy, J., Hemley-van der Welden, E. & Ruhf, L. (1986). Long-term outcome of network therapy. *Hospital and Community Psychiatry, 37*, 373-376.
- Sedgwick, M. & Yonge, O. (2008). "We`re it", "we`re a team", "we`re family" means a sense of belonging. *Rural and Remote Health* <http://www.rrh.org.au>.
- Seikkula, J. (2002). Monologue is the crisis - dialogue becomes the aim of therapy. *Journal of Marital and Family Therapy, 28*, 383-384.
- Seikkula, J. (2003). Nätverket ökar resurserna vid psykosbehandling. *Tidsskrift for den Norske Legeforening, 123*, 3419-3421.
- Seikkula, J., Alakare, B., Aaltonen, J., Holma, J., Rasinkangas, A. & Lehtinen, V. (2003). Open dialogue approach: Treatment principles and preliminary results of a two-year follow-up on first episode schizophrenia. *Ethical Human Sciences and Services, 5*, 163-182.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. (2007). *Nettverksdialoger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Seikkula, J., Arnkil, T. E. & Eriksson, E. (2003). Postmodern society and social networks: Open and anticipation dialogues in network meetings. *Family Process, 42*, 185-203.

- Seikkula, J. & Trimble, D. (2005). Healing elements of therapeutic conversation: dialogue as an embodiment of love. *Family Process, 44*, 461-475.
- Smelser, N. (1989). Self-esteem and social problems: An introduction. I A.Mecca, N. Smelser, & J. Vasconcellos (Red.), *The social importance of self-esteem* (1-23). Berkeley: University of California Press.
- Smith, H., Tyler, T., Yuen, J., Ortiz, D. & Lind, E. (1998). The self-relevant implications of the group-value model: Group membership, self-worth, and treatment quality. *Journal of Experimental Social Psychology, 34*, 470-493.
- Soyez, V., De Leon, G., Broekaert, E. & Rosseel, Y. (2006). The impact of a social network intervention on retention in Belgian therapeutic communities: A quasi-experimental study. *Addiction, 101*, 1027-1034.
- Speck, R. (1998). Network therapy. *Marriage & Family Review, 27*, 51-69.
- Speck, R. & Rueveni, U. (1969). Network therapy - a developing concept. *Family Process, 8*, 182-190.
- SSB (2009). <http://www.ssb.no/ssp/utg/200905/07>
- Stein, J., Dixon, E. & Nyamathi, A. (2008). Effects of psychosocial and situational variables on substance abuse among homeless adults. *Psychology of Addictive Behaviors, 22*, 410-416.
- Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Doktorgradsavhandling, Institutt for pedagogikk og lærerutdanning, Universitetet i Tromsø.

- Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Stroebe, W. & Stroebe, M. S., (1995). *Social psychology and health*. Buckingham, Open University Press
- Sundell, K. & Vinnerljung, B. (2004). Outcomes of family group conferencing in Sweden. A 3-year follow-up. *Child Abuse and Neglect*, 28, 267-287.
- Sutherland, V. (1997). Psychological support for health professionals. I A. Baum, S. Newman, J. Weinman, R. West, & C. McManus (red.), *Cambridge handbook of psychology, health and medicine* (s. 307-310). Cambridge: Cambridge University Press.
- Symister, P. & Friend, R. (2003). The influence of social support and problematic support on optimism and depression in chronic illness: A prospective study evaluating self-esteem as a mediator. *Health Psychology*, 22, 123-129.
- Tajfel, H. (1981). Social categorization, social identity and social comparison. I *Human groups and social categories* (s. 254-267). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tapper, L. (2010). Using family group conferences in safeguarding adults. *Journal of Adult Protection*, 12, 27-31.
- Thorsen, K. (1990). *Alene og ensom, sammen og lykkelig? Ensomhet i ulike aldersgrupper*. Oslo: Norsk Gerontologisk institutt.
- Thorsen, K. & Clausen, S.E. (2009). Hvem er de ensomme? *Samfunnspeilet*.1
<http://www.ssb.no/samfunnspeilet/utg/200901/14>

Torsteinsson, V. (2000a). Å vite eller ikke vite - eller hvordan vet vi at vi vet? I A.Johnsen, R. Sundet & V. Torsteinsson (red.), *Samspill og selvopplevelse* (s. 198-213). Oslo: Tano Aschehoug.

Torsteinsson, V. (2000b). Intersubjektivitet som filosofisk og psykologisk begrep. I A.Johnsen, R. Sundet & V. Torsteinsson (red.), *Samspill og selvopplevelse: Nye veier i relasjonsorienterte terapier* (s. 55-71). Oslo: Tano Aschehoug.

Tyler, T. (2001). Why do people rely on others? Social identity and social aspects of trust. I K.Cook (red.), *Trust in society* (s. 285-306). New York: Russell Sage Foundation.

Underlid, K. (2005a). *Fattigdommens psykologi - oppleving av fattigdom i det moderne Norge*. Oslo: Samlaget.

Underlid, K. (2005b). Poverty and experiences of social devaluation: A qualitative interview study of 25 long-standing recipients of social security payments. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46, 273-283.

Underlid, K. (2007). Poverty and experiences of insecurity. A qualitative interview study of 25 long-standing recipients of social security. *International Journal of Social Welfare*, 16, 65-74.

Unneland Napsholm, B. (2009). Nettverksråd. I S. Horverak (Red.), *Familieråd og Nettverksråd* (Oslo: Universitetforlaget).

Vaglun, P. (1973a). Nettverksorientert familiepsykoterapi. *Fokus på Familien*, 1, 20-26.

Vaglun, P. (1973b). Familiearbeid og nettverksforandring som ledd i behandlingen ved en psykiatrisk sykehusavdeling. *Nordisk Psykiatrisk Tidsskrift*, 27, 265-272.

van der Wel, K., Dahl, E., Lødemel, I., Løyland, B., Ohrem Naper, S. & Slagsvold, M. (2006). *Funksjonsevne blant langtidsmottakere av sosialhjelp*. HiO-rapport

Vetlesen, A. (2007). Moralsk identitet. I *Hva er etikk* (s. 36-46). Oslo: Universitetsforlaget.

Vetlesen, A. (2009). Fellesskap i individualismens tidsalder. I H. Nafstad & R. Blakar (red.), *Fellesskap og individualisme* (s. 19-55). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vik, L. (2007). Makt og myndiggjering - utfordringer for helse- og sosialarbeidarar. I T. Ekeland & K. Heggen (red.), *Meistring og myndiggjering* (s. 83-101). Oslo: Gyldendal akademisk.

Weiss, R. (1973). *Loneliness. The experience of emotional and social isolation*. Cambridge: The MIT Press.

Williams, K. L. & Galliher, R. V. (2006). Predicting depression and self-esteem from social connectedness, support, and competence. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 855-874.

Wills, T.A. & Shinar, O. (2000). Measuring perceived and received social support. I S. Cohen, L. Underwood, & Gottlieb BH (red.), *Social support measurement and intervention* (s. 86-135). Oxford: Oxford University Press.

Winefield, A. H., Tiggemann, M. & Winefield, H. R. (1990). Factors moderating the psychological impact of unemployment at different ages. *Personality and Individual Differences*, 11, 45-52.

Wright, T. (2008). Using family group conference in mental health. *Nursing Times*
[On-line]. <http://www.nursingtimes.net/nursing-practice-clinical-research/using-family-group-conference-in-mental-health/564092.article>

Zimmerman, M. & Rappaport, J. (1988). Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 16, 725-750.

APPENDIKS A

	Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3	Nr. 4	Nr. 5	Nr. 6	Nr. 7	Nr. 8	Nr. 9	Nr. 10	Nr. 11	Nr. 12	Nr. 13	Nr. 14	Nr. 15
Ensom, står alene, isolert	x			x		x	x	x					x	x	x
Relasjonsorientert motivasjon	x		x	x		x	x	x					x	x	
Relasjonsorientert gevinst	x		x	x		x	x	x					x	x	
Sårbare relasjonelle forhold	x	x	x	x	x	x		x				x	x	x	
Opplevd bekreftelse, respekt og støtte	x			x		x	x	x				x	x	x	
Opplevelse av ikke å bli forstått		x	x		x		x					x		x	
Angst, depresjon, psykiske helseproblemer	x	x	x	x	x	x		x	x	x		x	x	x	x
Opplevelse av tilgjengelig nettverk og trygghet kort tid etter nettverksråd	x		x	x	x	x						x	x		
Handlekraft	x		x	x		x	x	x					x		
Fellesskap	x			x	x	x	x			x		x	x	x	
Åpen kommunikasjon		x	x	x		x						x	x	x	

APPENDIKS B

I dette appendikset gir jeg en rent empirisk oversikt over utdrag fra materialet som hører til i de ulike kategoriene jeg kom fram til gjennom analyse med grounded theory, og som dannet grunnlag for avhandlingens analysekapitler.

Empirisk grunnlag / kategorier i kapittel 4: Styrket mestringstro og handlekraft gjennom nettverksråd

Kategori: HANDLEKRAFT

Underkategori: Selvtillit

Jeg er mye mer sikker i dag. Det er kjempeforskjell. [...] Det er etter det nettverksrådet at jeg har begynt å fungere skikkelig. At jeg tør alt mulig, for det gjør jeg nå. Er ikke redd for noen ting.

I: Det har skjedd etter nettverksråd?

Ja. Det var liksom da det snudde seg. Nr. 4

Det var så vittig. Dagen før da klarte jeg å få tak i den leiligheten. Så da hadde jeg fått klarlagt hele spørsmålet til jeg begynte på det møtet, og alle var veldig overgitt over det, altså. Da følte jeg meg så kry og stolt. Så da var jo det ene klarlagt. Hadde fått skaffet meg bolig. Nr. 6

Nå tør jeg å si ifra. Nr. 3

Syns jeg har fått mye ut av det. Det viktigste er jo egentlig at jeg har fått bedre kontakt med de rundt meg. Det betyr faktisk veldig mye. At man får sterkere selvtillit og vite at man ikke står alene. Fått sterkere tro på meg selv. Nr. 7

Jeg er blitt mye mer selvsikker, merker jeg.

Jeg vet ikke, det er lettere å leve på en eller annen måte. Jeg merker at jeg er lettere til sinns. Det er lettere å gå på en ny utfordring. Det merker jeg, at jeg har litt mer sånn giv nå. Nr. 13

Underkategori: Ta grep

Hovedspørsmålet var egentlig å bryte isolasjonen, da, nå har jeg klart det. Nr. 6

Ja, jeg føler det at jeg begynner å leve igjen. At jeg får grepet på livet igjen. Nr. 6

Siste halve året har det gått rett opp. [...] Jeg jobber nå og arbeider med forholdene. Ting er egentlig sånn som det skal. Det går oppover. Nr. 7

Og så må jeg bare ta imot den hjelpen jeg blir tilbudt. Men nå er den der. Og det er faktisk jeg som har bedt om den. Nr. 13

Vi diskuterte mye om spørsmålene. Vi hoppet ikke vekk fra det. Vi diskuterte litt sånn hva kan vi gjøre, ikke sant. Hvem kan ta initiativ til at det skal bli bedre? Det har jeg gjort selv. Jeg har jo gjort det. Det er derfor vi er her, ikke sant. Nr. 3

Så ble det en anledning til å ta kontakt. Fordi det har bare blitt utsatt og utsatt og utsatt. Jeg vet ikke hvor mange hundre ganger jeg har tenkt at jeg skulle ta kontakt, liksom. Men har ikke gjort det. Nr. 1

Jeg fulgte opp guttungen, ikke sant. Og der er mye positive tilbakemeldinger og alle synes det er kjempeflott. [...] Har bestilt legetime til guttungen, har reist ned dit. [...] Og så var jeg hos PPT og fulgte opp de greiene og fikk satt i gang den prosessen. Men så stoppet det opp. Det var de første 3–4 ukene som det var aktivt fokus på det, ikke sant, så. Nr. 8

Den biten som jeg har jobbet og fokusert på, den er blitt relativt mye lettere og handle i dag. Nr. 8

Ja, hvordan i huleste skal jeg klare å jobbe med angst for å gå på kjøpesenter? Jeg kan jo bare gå ut og trække, men det er så mye jævla lettere for meg da å gi opp. Nr. 8

Ting er lettere å gå på. Det er lettere å gå på en ny utfordring. Det merker jeg, at jeg har litt mer sånn giv nå. Nr. 13

Karakteristika: Handlekraft

Mestring
Selvtillit
Initiativ
Tro på seg selv
Aktive endringshandlinger

Dimensjoner:

Gi opp-----Få grep om livet

Empirisk grunnlag/kategorier i kapittel 5: Fra ensomhet til styrket fellesskapsfølelse, kapittel 6: Anerkjennende støtte og styrket egenverd, og kapittel 7: Nettverksråd terapeutisk potensial

Kategori: RELASJENSORIENTERT MOTIVASJON

Du har mennesker som står deg veldig nær, ikke sant. Familie, venner som er skikkelig nære. Så ble det en anledning til å ta kontakt [gjennom nettverksråd]. Fordi det har bare blitt utsatt og utsatt og utsatt. Jeg vet ikke hvor mange hundre ganger jeg har tenkt at jeg skulle ta kontakt. Nr. 1.

[Første spørsmål] var [om forholdet] til barna. Nr. 1

Jeg tok imot invitasjonen pga. familiesituasjonen. ... [Jeg ønsket] en mer riktig dialog òg, som det egentlig skal være i familier. Nr. 7

Mitt ønske med NR, det var jo å få søsknene mine mer inn, for jeg hadde på følelsen at de trakk seg tilbake hele tiden. [...] [Jeg ønsket] mer forbindelse med søsknene mine. [...] Nei, jeg tenkte jo på det at jeg fikk litt mer forbindelse med søsknene mine. Men det er akkurat som de ikke forstår helt og holdent [mitt problem med rusmisbruk]. Nr. 4

Grunnen til at jeg har sagt ja til dette nettverksmøtet, det er for å legge kortene på bordet og kunne komme nærmere [familien]. [...] De [familien] har ikke trodd på meg. Det er det som har vært problemet. Nr. 3

Så tenkte jeg: Endelig har jeg en sjanse til å si det jeg mener høyt og tydelig [til familien]. Ikke sant, det var det som var veldig fint med [nettverksråd]. For jeg har lurt på i mange år å si dette. [...] Jeg er ikke ute etter medlidenhet i det hele tatt. Jeg er ute etter forståelse. Det er to vidt forskjellige ting. Og det gjorde at jeg fikk sagt grådig mye. Nr. 14

At det ene spørsmålet om hvordan kan jeg få hjelp til å overholde frister. Det handlet om at i nettverksrådet så måtte jeg informere litt om bakgrunnen for hva slags frister det gjelder og hva det gjelder, da. At jeg har avtaler i T, og hvis jeg ikke kommer til de avtalene, så er det eksistensielt. At da kan mitt barns mor sette i gang noe, som gjør at jeg ikke får se sønnen min eller lage kluss i et veldig viktig forhold. Nr. 5

Det er vanskelig å si hva som skal til for å få en familie tilbake igjen til å holde varig kontakt. Jeg vet ikke om det lar seg gjøre i det hele tatt, altså. Men jeg mener at alle forsøk er verdt å prøve på akkurat den tingen der. Familien mener jeg er det viktigste som fins i livet. Nr. 13

Kategori: Relasjonsorientert motivasjon**Karakteristika:**

Å få bedre forhold til familiemedlemmer
 Å bli forstått
 Gjenopprette kontakt
 Ta opp problemer med familiemedlemmer

Dimensjoner relasjonsorientert motivasjon:

Bedre forhold til de man *har* kontakt med-----gjenopprette kontakt med *tapte*
 forbindelser

Kategori: ANNEN MOTIVASJON

Hovedspørsmålet var egentlig å bryte isolasjonen, da, nå har jeg klart det. Før så klarte jeg ikke å møte folk ute. Nr. 6

Uten jobb, det påvirker på meg litt negativt. Derfor jeg ble interessert i dette. Kanskje det er mulig at jeg får bedre kontakt med mange folk. Bli kjent med andre gjennom nettverksrådet egentlig når jeg deltok i dette her. [...] Jeg hadde kommunikasjonsproblemer, kontaktproblemer, språkproblemer. Jeg hadde ikke jobb, jeg hadde dårlig nettverk. Derfor ble jeg motivert. Nr. 15

For di jeg tror nettverksråd vil hjelpe for mennesker og få integrert i det norske samfunn. Nr. 11

Første spørsmål om hvordan jeg kan bli nyttig i norsk samfunn. [Neste, hvordan] jeg kan få norsk venn. Og tredje, hvordan jeg kan bruke mitt potensial i Norge. Nr. 11

I: Husker du hva du tenkte eller hva motivasjonen var eller hvorfor du syntes det virka ok, som en ok idé?

Nei, altså, jeg har visst at jeg kunne spørre venner om hjelp med å hjelpe meg med forskjellige ting. Men det er det med å få en struktur på det og sånn. Med et sånt møte så hadde du muligheten til å se på alt og hele pakka under ett. Ja, det var litt mer struktur over det, da, enn å spørre om de kunne hjelpe meg. Fikk tatt alt med en gang. Nr. 12

Og så etter hvert så ble det litt sånn at jeg har meldt med på det, så skal jeg i hvert fall ikke trekke meg fra det, og bare gjennomføre det. Nr. 2

I: Betyr det at du tenkte på at du ville trekke deg?

Underveis. Jeg tenkte vel litt i de baner at jeg vet ikke helt om det er så positivt for meg på et vis. Og nå begynner jeg kanskje å bli litt lei. Blir lei fokuset og blir lei det med koordinator og egentlig lei det meste. Nr. 2

Kategori: Annen motivasjon**Karakteristika:**

Sosial kontakt
 Aktivitet, jobb, nytte
 Konkret hjelp og støtte
 Ikke motivert (sa ia pga. forskningen)

Dimensjoner: Annen motivasjon:

Ikke motivert -----ønske om sosial kontakt-----ønske om å få hjelp til konkrete problemstillinger

Kategori: RELASJENSORIENTERT GEVINST

[Gevinsten er] at det er dialog rundt meg [fra familien]. [...] Det viktigste er jo at jeg egentlig har fått bedre kontakt med de rundt meg. Nr. 7

Det med broren min, da. Han dro jo i militæret og kom aldri hjem. Ble der i B og har bodd der siden. Så jeg har ikke hatt så mye kontakt med han. Vi har fått en veldig bra tone etter dette her [nettverksråd]. Nr. 1

Dette her er noe av det beste som har skjedd meg.[...] Det som betyr noe, er at de [familien] forstår den daglige situasjonen min. Nr. 3

Men jeg vet nå i alle fall det at de [familien] bryr seg. Nr. 4

I: Ja. Det fikk du bekrefte.

Ja. Og det var viktig å høre. Nr. 4

I: Er det noe som peker seg ut som har vært viktig, synes du, med nettverksråd? Hvilken betydning har det hatt?

Igjen: sønnen min. For ting som har skjedd på [nettverksråd] har påvirket ham 100 %. Uten det møtet så hadde ikke jeg firt en centimeter [på hvordan han forsto og ville ta tak i problemer med sønnen]. Jeg hadde ikke overveid tanken på at han kunne vært syk. Nr. 8

Kjempelettelse. Så viktig er det, altså. [...] Det kan høres ut som småting for folk som tar det som en selvfølge, som har kontakt med familien sin. Men meg som ikke har hatt det på så lang tid, for meg er det en kjempestor ting. Nr. 13.

Min gevinst er at jeg endelig har klart å fullføre noe jeg har tenkt å si de siste 20 årene uten at jeg ble avbrutt. Uten at de huler og skriker rundt meg og griner. At jeg klarte å fullføre det. [...] Åhh, jeg var så stolt! Oj! Ja, det var en veldig, veldig god følelse. Jeg vokste på hele settingen, altså. [...] En ubeskrivelig følelse. Det er som å vinne en million i Lotto, rett og slett. Nr. 14.

Karakteristika: Relasjonsorientert gevinst

Bedre kontakt
Bli forstått, respektert
Gjenopprettet kontakt
Bekreftelse på at nettverket bryr seg
Gripe fatt i problemfylte relasjoner

Dimensjoner: Relasjonsorientert gevinst

Gripe fatt i problemfylte relasjoner-----Få bedre relasjoner-----Gjenopprettet kontakt med nettverket

Kategori: ANNEN GEVINST

Jeg hadde ikke kontakt med mange andre. Det å være for seg selv var årsaken til depresjonen. [...]. Jeg hadde problemer. Jeg tror det var på grunn av å være litt isolert i relasjon. Jeg tror når årsaken blir fjernet, den depresjonen også ble vekk. Nr. 15

At jeg har en god sikkerhet. At jeg kan be om noe hos disse menneskene. Jeg kan be om noe uten at jeg kan tenke at det er for mye å be om. Nr. 5

Det er ikke nok, men det er første steg og veldig viktig steg. [...] Det er viktig med samarbeid. Nr. 11

Føler ikke at jeg har fått veldig mye ut av det, men det har ikke satt meg tilbake heller. Nr. 2

I: Men hvis du tenker på det med gevinst: Føler du at du har fått, eller, hva føler du at du har fått ut av å ha vært med på det her med å ha hatt nettverksråd?

Det på en måte å legge korta på bordet. Å si at her er det ting jeg sliter med som jeg trenger hjelp til, og som jeg ikke får til alene. Og på en måte spørre folk. Kan du hjelpe meg! [...]. Det å bli tatt på alvor og respektert, og at de viste villighet og formidlet et ønske om å hjelpe som på en måte var veldig [...] Det var en veldig hjelp. Og så dette med å kunne slippe fasaden. Altså være helt ærlig på hvordan det var. Nr. 12

Karakteristika: Annen gevinst

Brutt isolasjon
Ingen gevinst/endring
Be om, og få, hjelp
Trygghet

Dimensjoner:

Ingen gevinst/endring-----Endret livssituasjon

Kategori: ENSOMHET

Det er å være alene jeg ikke klarer. [...] Det er din egen feil, prøver jeg å si til meg sjøl. Nr. 4

[Jeg var] isolert og [var] hjemme. Jeg hadde ikke jobb i løpet av mange år. [...] Når du forstår ikke språket, du blir psykologisk isolert. Nr. 15

Hovedspørsmålet var egentlig å bryte isolasjonen, da, nå har jeg klart det. Før så klarte jeg ikke å møte folk ute. Nr. 6

[Jeg] sliter med ensomhet og har mistet kontakt med familien. [...] Det er grusomt å stå alene. Nr. 13.

Jeg har et ønske om å begynne å fungere igjen, og er redd for å bli sittende ensom. Og det er ikke bare å gå og finne nye venner. Og når du kutter ut det miljøet du har vanket i [...] så blir du sittende der alene, da. Og da er det ... altså den ensomheten, den..., for hvis du sitter der og ikke har noen å kommunisere med, og hvis alternativet ditt da er de som ruser seg, da gjør du det for bare å ikke være ensom, ikke sant. [...] Jeg har bare gjort mitt eget og gitt faen i folk, og hvilken jævla drittsekk jeg har vært som faktisk bare har uteblitt. Så det er jo mye sånn skam og dårlig samvittighet for ikke å ha fulgt opp, ikke sant. Nr. 1

Ja, jeg måtte jo kutte ned. Jeg kunne ha samla dobbelt så mange. Det var litt sånn måtte tenke lenge hvem som skulle sette sammen og hvem som skulle ta med. Nr. 12

Jeg har ikke noe nettverk. Altså, jeg har de [fra organisasjon jeg bruker mye tid i]. Men jeg er helt totalt alene. Nr. 8

Ja. Kan ikke skyldte på noen annen der. Jeg har klart å ødelegge det der [delvis brutt familiekontakt] sjøl. Nr. 7

Underkategori: Forståelse

Det hjelper ikke bare å ta seg sammen. Det er enkelte ting jeg ikke har mulighet til å gjøre eller ikke evner å gjøre sjøl [pga. diagnose]. Det er sånn som jeg hører stadig vekk: Ta deg sammen. Nr. 12

De [familien] har ikke trodd på meg. Det er det som har vært problemet. Nr. 3

Nei, jeg tenkte jo på det at jeg fikk litt mer forbindelse med søsknene mine. Men det er akkurat som de ikke forstår helt og holdent [mitt problem med rusmisbruk]. 4

Jeg er ikke ute etter medlidenhet i det hele tatt. Jeg er ute etter forståelse. Det er to vidt forskjellige ting. Og det gjorde at jeg fikk sagt grådig mye. Nr. 14

**Karakteristika ved kategorien
ensomhet**

Begrenset sosial deltakelse
Mangler nettverk utenom andre
rusmisbrukere
Psykisk sykdom, rusmisbruk,
språkbarriere
Manglende forståelse
Selvbebreidelse
Sosial isolasjon

Dimensjoner: Ensomhet

Sosial isolasjon-----emosjonell isolasjon-----stort nettverk

Kategori: SÅRBARE RELASJONELLE FORHOLD

Underkategori: Å være til belastning

Men du vet, man kan ikke forlange alt her i livet, heller. De har jo sitt å drive med. Nr. 4

[om mor som stiller opp mye] det har vært litt sånn vanskelig for jeg føler at, åh, de stiller opp mer enn de burde. Nr. 12

[...] jeg vet at de er så opptatt. [...] Jeg vil liksom ikke mase. Nr. 6

Jeg setter sånne krav til meg sjøl at jeg via dette her ikke skal legge noe på dem. Jeg skal ikke være noen belastning for dem. Nr. 1

Jeg er litt redd for å bruke nettverket utenom [det som ble avtalt på] nettverksrådet. Nr. 8

Selv om jeg gjentatte ganger har blitt fortalt at det er ikke noen belastning osv., så føler jeg vel selv at det er en slags belastning å skulle belemre andre med mine problemer. Nr. 2

Men følelsen av det satt veldig dypt at nå tar jeg noens tid. Nå tar jeg noens tid som de egentlig burde bruke på andre ting. Nr. 5

Underkategori: Tvil på om nettverket bryr seg / vil stille opp

Jeg tenkte at jeg tror ikke de vennene jeg hadde ville komme til å stille opp og hadde sikkert ikke tid til å komme. Nr. 6

Men jeg var vel ikke trygg på at de ville si ja, for tanken var vel at de alle har nok med sitt og sin familie og sitt liv. Nr. 5

Jeg var veldig usikker på om folk [familien] gadd å bryr seg eller ikke. Jeg må si jeg var helt på bunn. Nr. 7

Jeg visste jo ikke om de brydde seg om meg eller noen ting. Nr. 4

Når jeg valgte ut de som skulle være med, så valgte jeg ut folk som jeg veit ønsker å stille opp. Men så det som jeg var spent på var de som, altså de har sine egne liv og masse ting de driver med. Så jeg var spent på en måte om de hadde tid. Om de hadde en mulighet til å sette av tid på timeplanen til å hjelpe meg. Det var jeg litt spent på. Nr. 1

Karakteristika: Tvil på om nettverket bryr seg

Utrygghet
Tvil
Lavt selvbilde

Dimensjoner:

Tvil ----- trygghet

Kategori: FELLESKAP

Det var veldig sånn [at nettverket sa:] "Dette må vi.", "Dette fikser vi.". Det var ikke noe sånn "Nei, det må du greie sjøl." [...] Det er lettere å be om hjelp [nå]. Jeg har en avtale om at jeg kan be om hjelp, og få hjelp. Og at de spør om jeg trenger hjelp. Altså, de pusher litt på så vi får ordne ting. Så nettverksråd har gjort noe med dette. "Trenger du hjelp til å få gjort det?". Så jeg har liksom ikke den følelsen av å stå så aleine om ting. No 12

Det betydde veldig mye. Ja, jeg ble helt overveldet. Det [vennene] sa om at: 'Jeg kommer med en gang, jeg er der for deg. Det var utrolig flott å bli fortalt. Nr. 6

Jeg vet nå, i alle fall, at familien bryr seg. Det var viktig å høre. Nr. 4

I: Er noe annerledes etter nettverksråd?

Et nettverk som vet mer. Nr. 5

Folk stilte opp og så meg. Og jeg er ikke veldig bortskjemt og er vant til å på en måte ordne ting sjøl. Nr. 10

Det viktigste er jo at jeg egentlig har fått bedre kontakt med de rundt meg. Det betyr jo faktisk veldig mye. Nr. 7

I: På hvilken måte?

At man får litt sterkere sjøltillit og vite at man står ikke alene. Nr. 7

Underkategori: Bekreftelse

De [at de var positive til å komme] beviste at de var der for meg. At de var der selv om jeg [hadde] snudd ryggen til.

I: Hva betydde det for deg at de var positive?

Det beviste jo det at de var for meg. At de var der selv om jeg snudde ryggen til. Nr. 7

Jeg vet nå, i alle fall, at familien bryr seg. Det var viktig å høre. Nr. 4

Det betydde veldig mye. Ja, jeg ble helt overveldet. Det [vennene] sa om at: Jeg kommer med en gang, jeg er der for deg. Det var utrolig flott å bli fortalt. Nr. 6

Og [en fra nettverksrådet] skrev melding til meg nå: "Hei, NN. Jeg har blitt så utrolig glad i deg som venn." Nr. 6

Det var spesielt viktig det med [at] pappaen min [kom] og det at han kom til den konklusjonen at du er datteren min, min førstefødte. Du står øverst. Det var så viktig. Nr. 13

Underkategori: Respekt, støtte

Det er ikke så lett, på en måte, å si at dette her får jeg ikke til. Og da å bli tatt på alvor og respektert [var viktig]. Nr. 12

Og det var min bror klar over, at den kom. Og da sa han det må vi respektere. Om vi ikke er enig, så må vi faktisk respektere S sin avgjørelse. Nr. 14

Ja, jeg merket at det [pga. formalia som ordstyrer og referent] ble en helt annen respekt overfor hverandre også enn tidligere liksom. Nr. 13

De tar saken seriøst. Og min søster leverte jo godt hvor jeg vil og tok hva jeg sliter med etter hvert som jeg har åpnet litt av portene. Nr. 8

Ja. Og det var det fine med det, og at de lyttet faktisk til det jeg sa. Og det kan ikke du få til utenom en sånn greie, altså. Nei, det hadde ikke gått. At du sitter rundt et bord og alle facer hverandre og ... Du er faktisk nødt til å lytte. Nr. 14

Jeg synes det at de møtte opp og satt ikke bare der og mumlet. De virkelig mente noe. Nr. 7

Karakteristika: Fellesskap

Forutsigbarhet
 Visshet om at man ikke står alene
 Visshet om at man kan be om
 hjelp
 Trygt nettverk (vs. rusnettverk)
 Respekt
 Støtte
 Bekreftelser

Kategori: ÅPEN KOMMUNIKASJON

Og da fikk de jo vite litt sånn at jeg var deprimert og hadde angst. De fikk vite litt av hvert. Nr. 3

[Om å be om hjelp etter nettverksråd] Det er så mye enklere. For alt er lagt på bordet. Det er ikke i skapet lenger. Nr. 3

Det er for å legge kortene på bordet og kunne komme nærmere, for det vil jeg. Og det sa jeg. Jeg sa alt. Det var ikke noe der som ikke kom frem. Det var ikke en eneste løgn. Altså, jeg blottla meg fullstendig. Nr. 3

Og da ble det jo selvfølgelig litt sånn utbrodering på denne angsten, og hvordan den kommer fra og hva som gjør at den er der og hvordan den kjennes ut osv. Og det var litt tøft. Nr. 2

!Fortalte du noen ting nytt til dem i møtet som de ikke visste om fra før, eller visste de alt? Ble det fortalt på forhånd?

Det kan nok hende at faren min fikk litt informasjon sånn. Nr. 2

De visste vel gjerne ikke hvor ensom jeg var, siden jeg aldri, jeg nevnte jo ikke og sa ikke direkte. Nr. 6

Men det var bare bra at hun [datteren] ikke var der, for da hadde ikke jeg fått åpnet meg så mye. [...] Så følte jeg det at det ble snakket helt åpent om alle ting. Nr. 4

I: Hva føler du at du har fått ut av å være med på nettverksråd?

Å legge kortene på bordet. Å si at her er det en del ting jeg sliter med som jeg trenger hjelp til og som jeg ikke får til alene. Og på en måte spørre folk; Kan du hjelpe meg? [...] Det er ikke så lett på en måte, å si at dette her får jeg ikke til. Og da å bli tatt på alvor og respektert og at de formidlet et ønske om å hjelpe. Det var en veldig hjelp [for meg]. Og så dette med å slippe fasaden. Altså, være helt ærlig på hvordan det var. Det er veldig greit å ha en sånn kjerne med mennesker som på en måte er klar over hvordan ting ligger an. Nr 12.

Nå vet liksom alle alt om meg. [...] Men det er det jeg har funnet ut at jeg må. Altså, jeg er nødt til å fortelle hele sannheten. Kan ikke bare fortelle litt for at jeg skal få full hjelp. Og det er det jeg må få nå, så jeg er nødt til å legge absolutt alle kortene på bordet og være hundre prosent ærlig. Så får det bare være så flaut og svakt og hva nå det er jeg tror det måtte være. Nr. 13

**Karakteristika:
Kommunikasjon**

Åpenhet
Ærlighet
Respekt
Lytting
Ny informasjon
Lettere å be om hjelp

Formaninger, kortere samtaler

Dimensjoner:

Dårligere kommunikasjon-----Respektfull kommunikasjon

APPENDIKS C

Informert samtykke

Hei, jeg heter Sissel Johansen og er doktorgradsstudent og driver forskning om Nettverksråd. Du er med i et forskningsprosjekt om Nettverksråd hvor du har gjennomført et Nettverksrådmøte og hvor du også har fylt ut et spørreskjema i etterkant. *For å få en dypere kunnskap om dine erfaringer og tanker omkring hvordan det har vært å holde Nettverksråd vil jeg gjerne få intervju deg.*

Hensikt med intervjustudien.

Hensikten med denne intervjustudien er å få dybdekunnskap om hva deltakere opplever og erfarer ved å ha Nettverksråd. Det er viktig for alle som jobber med Nettverksråd å vite hvordan hovedpersonen opplever dette tiltaket og hvilke muligheter Nettverksråd kan gi til andre mennesker i ulike livssituasjoner. Intervjuene vil inngå som del av min doktorgrad.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i intervjustudien. Om du nå sier ja til å delta, kan du likevel senere, uten å oppgi noen grunn, trekke deg fra intervjuet. Du kan da kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Informasjon om resultater av studien

Jeg har taushetsplikt. Samtalen vil bli tatt opp, men alle opplysninger vil bli slettet når min doktorgradsavhandling er skrevet. Den vil være ferdig høsten 2010. Hvis du sier ja til å bli intervjuet av meg, gir du samtidig samtykke til at jeg kan bruke anonymiserte sitater fra intervjuet i doktorgradsavhandlingen. Ingen vil kunne kjenne deg igjen.

Doktorgradsavhandlingen skrives på engelsk¹³ og vil være allment tilgjengelig når den er ferdig. Jeg vil i tillegg lage en kort rapport på norsk og gi til de som blir intervjuet når studien er ferdig. Intervjustudien er finansiert av Norges Forskningsråd og er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Som doktorgradsstudent er jeg knyttet til et prosjekt om

¹³ Underveis ble det besluttet å skrive avhandlingen på norsk.

Nettverksråd som Ira Malmberg-Heimonen er leder for. Som leder av prosjektet vil hun, sammen med min veileder, komme til å lese noen av intervjuene.

Når du har fått dette brevet vil jeg ringe deg, og hvis det er i orden at jeg intervjuer deg undertegner du samtykkeerklæringen nedenfor.

Vennlig hilsen

Sissel Johansen

Doktorgradsstudent

Høgskolen i Oslo

Tlf 22453578

e-post: sissel.johansen@sam.hio.no

Ira Malmberg-Heimonen

Prosjektleder

Høgskolen i Oslo

Tlf. 22453646

e-post: Ira.Malmberg-Heimonen@sam.hio.no

Ja, jeg vil bli intervjuet om hvordan det var å være med på nettverksråd. Jeg er informert om forskningsprosjektet nettverksråd, og jeg er informert om at det er frivillig å delta.

Navn:

Dato og underskrift:

APPENDIKS D

Intervjuguide

.....

Forklar om opptakeren, at jeg gjør det fordi mine notater og hukommelse ikke vil være godt nok og at jeg risikerer å huske feil, ikke få med meg viktige ting som kommer fram og så videre. Presiser at under intervjuet kan hun/han slå av/be om å få slått av opptakeren når som helst.

Forklar om formålet, og at personen er i en unik posisjon som har deltatt på Nettverksråd og derfor kan gi verdifull innsikt om dette. Det er deg og ca 15 andre, ingenting av det du sier vil kunne identifiseres.

Si meg gjerne i mot, ta opp andre tråder. Fortell at jeg vil prøve å si så lite som mulig. Og at jeg kommer til å spørre "hva mente du med...? Hva betyr...?"

.....

Bakgrunn

Arbeidserfaring, utdanning, familie

Nettverk – før/nå

Hva skjedde som gjorde at du måtte be om sosialhjelp?

Hvordan har kontakten med sosialtjenesten vært?

Fortell hva som gjorde at du ville ha Nettverksråd.

Forberedelsesfasen

Hvordan presenterte saksbehandleren dette tiltaket, Nettverksråd, for deg?

Hva gjorde at du bestemte deg for å bli med?

Hva tenkte du at du ville bruke dette Nettverksråd til?

Å lage spørsmålene

Bestemte du spørsmålene selv?

Hva var det som gjorde at du bestemte deg for akkurat de spørsmålene?

Hvordan var det selv å bestemme, når dette tiltaket kom fra sosialtjenesten?

Koordinatoren

Hvorfor inviterte du akkurat dem du inviterte til NR?

Møtte du koordinatoren ofte? Hvordan var møtene?

Tok du selv kontakt med nettverket for å informere om NR?

Det at koordinatoren ikke er ansatt i sosialtjenesten og ikke kjente din historie, hadde det noen betydning for deg?

Selve Nettverksrådet

Kjente alle hverandre fra før?

Var det noen av dem som var spesielt viktig at var der?

Hvordan var kommunikasjonen?

Hvordan fant dere løsninger på dine spørsmål/problemer?

Å åpne seg for andre – hvordan var det for deg? Bestemte du deg på forhånd?

Fortalte du noe du ikke har fortalt til dem før?

Det var ingen profesjonelle til stede da dere skulle finne løsninger på problemstillingen

du la fram – hvordan var det?

Formell innkalling

Formell struktur

Formell handlingsplan

Som regel er det det offentlige som lager H-planer. Hvordan var det å ha dette som mål for møtet?

Hvordan var det å bestemme innholdet selv, der sosialtjenesten ikke hadde noe med hva dere bestemte i H-planen?

Hvilken betydning har H-planen

Har kontakt med nettverket/det å få hjelp og støtte forandret seg etter at livet ble "vanskelig" ? Annerledes før?

Hva har gjort at du ikke har bedt om denne hjelpen før?

Hva gjorde at du gjorde det nå?

Etter Nettverkråd

Hva har vært viktig for deg med Nettverksråd?

Har dette møtet ført til endringer i hverdagen din?

- kontroll og innflytelse over ens eget liv?
- Kan du håndtere din livssituasjon – det du la fram på møtet – på en annen måte nå?

Har nettverket og du fulgt opp handlingsplanen?

Hva betyr nettverket ditt for deg i ditt dagligliv?

Opplever du at nettverket ditt vet hvordan de best kan hjelpe og støtte deg?

Gevinst

Når du behøver hjelp og støtte, hvem henvender du deg til? Er det blitt lettere å be om hjelp/støtte? Hva er forskjellen før og nå?

Hvem har vært den viktigste personen for deg under og etter Nettverksråd?

Timing – ville du ha hatt/ville du sagt ja på et tidligere tidspunkt?

Spørsmålene dine handler om at du ønsker endring

Er det noe du har tenkt på lenge?

Er det noe du har forsøkt å endre på før?

Er noe annerledes nå?

APPENDIKS E

Informert samtykke til andre gangs intervju

Hei, jeg heter Sissel Johansen og er doktorgradsstudent på Høgskolen i Oslo og driver forskning om Nettverksråd. Du er med i et forskningsprosjekt om Nettverksråd og jeg har også intervjuet deg tidligere. *Nå har det gått noen måneder siden du hadde Nettverksråd, og jeg er interessert i hvordan dine tanker og erfaringer om Nettverksråd er i dag når du ser tilbake på det. Derfor ønsker jeg å intervju deg igjen.*

Hensikt med intervjustudien.

Hensikten med denne intervjustudien er å få dybdekunnskap om hva deltakere opplever og erfarer ved å ha Nettverksråd. *Både eventuelle positive og negative erfaringer er viktig å få kunnskap om.* Slik kan man få kjennskap til hvordan tiltaket Nettverksråd fungerer og hvilke muligheter Nettverksråd kan gi til andre mennesker i ulike livssituasjoner. Intervjuene vil inngå som del av min doktorgrad.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i intervjustudien. Om du nå sier ja til å delta, kan du likevel senere, uten å oppgi noen grunn, trekke deg fra intervjuet. Du kan da kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Informasjon om resultater av studien

Jeg har taushetsplikt. Samtalen vil bli tatt opp, men alle opplysninger vil bli slettet når min doktorgradsavhandling er skrevet. Den vil være ferdig høsten 2010. Hvis du sier ja til å bli intervjuet av meg, gir du samtidig samtykke til at jeg kan bruke anonymiserte sitater fra intervjuet i doktorgradsavhandlingen. Ingen vil kunne kjenne deg igjen.

Doktorgradsavhandlingen skrives på engelsk og vil være allment tilgjengelig når den er ferdig. Jeg vil i tillegg lage en kort rapport på norsk og gi til de som blir intervjuet når studien er ferdig. Intervjustudien er finansiert av Norges Forskningsråd og er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Som doktorgradsstudent er jeg knyttet til et prosjekt om Nettverksråd som Ira Malmberg-Heimonen er leder for. Som leder av prosjektet vil hun, sammen med min veileder, komme til å lese noen av intervjuene.

Når du har fått dette brevet vil jeg ringe deg, og hvis det er i orden at jeg intervjuer deg en gang til undertegner du samtykkeerklæringen nedenfor.

Vennlig hilsen

Sissel Johansen

Doktorgradsstudent

Høgskolen i Oslo

Tlf 22453578

e-post: sissel.johansen@sam.hio.no

Ira Malmberg-Heimonen

Prosjektleder

Høgskolen i Oslo

Tlf. 22453646

e-post: Ira.Malmberg-Heimonen@sam.hio.no

Ja, jeg vil bli intervjuet igjen om mine erfaringer rundt Nettverksråd. Jeg er informert om forskningsprosjektet Nettverksråd, og jeg er informert om at det er frivillig å delta.

Dato og underskrift:.....

APPENDIKS F

Intervjuguide for oppfølgende intervju
.....**Tiden etter 1. Nettverksråd**

- Hva har skjedd?
- Ble handlingsplanen fulgt opp? Hvordan skjedde det?
- Har eventuelle endringer vedvart?

Forberedelse til oppfølgende Nettverksråd

- Hvilke spørsmål stilte du? Hva var viktig for deg med å stille disse?
- Hvem inviterte /inviterte du ikke? Begrunnelse

Selve Nettverksrådet

- Hvordan var det?
- Annerledes enn første gang?

Etter oppfølgende Nettverksråd

- Hva har skjedd?

”Alt under ett”

- Har du fått de resultatene du ønsket?
 - o Hva har du selv gjort?
 - o Hva har nettverket gjort?
- Er det noe du vil trekke fram som positive og negative erfaringer knyttet til Nettverksråd?
- Hvilken betydning har det hatt å holde et oppfølgende Nettverksråd ?
- I lys av det du vet i dag, ville du gjort noe annerledes om du skulle startet denne prosessen i dag?
- Når du ser tilbake, er det noe som er annerledes i din hverdag nå ift for ett år siden?
- Hva har det betydd for deg å være med på/holde Nettverksråd?

APPENDIKS G

Informert samtykke for observasjon av Nettverksråd

Hei! Jeg heter Sissel Johansen og er doktorgradsstudent ved Høgskolen i Oslo og driver med forskning om Nettverksråd. Du skal snart ha ditt første Nettverksråd. For å få dypere kunnskap om hvordan Nettverksråd fungerer vil jeg gjerne få delta som observatør på ditt Nettverksråd for å lære mer om dette. Denne kunnskapen vil inngå som en del av min doktorgradsavhandling.

Om du sier ja til at jeg kan være til stede vil jeg kun sitte i bakgrunnen og lytte og gjøre noen notater. Jeg kommer ikke til å delta i diskusjonen rundt bordet.

Hensikt med å observere Nettverksråd.

Hensikten med denne undersøkelsen er å få kunnskap om hvordan selve Nettverksråd fungerer, både i første fase hvor det gis informasjon og i andre del hvor bare det private nettverket snakker sammen alene. Det er viktig for alle som jobber med Nettverksråd å vite på hvilken måte dette tiltaket virker.

Frivillig

Det er frivillig å delta i denne studien hvor jeg observerer Nettverksråd. Om du nå sier ja kan du når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke tilbake ditt samtykke. Da kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analyser eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Informasjon om resultater av studien

Jeg har taushetsplikt. Jeg vil gjøre notater under møtet men alle opplysninger vil bli slettet når doktorgraden er skrevet og ingen vil kunne kjenne deg eller andre igjen i doktorgradsavhandlingen. Den vil være ferdig høsten 2010. Hvis du sier ja til at jeg er såkalt

”observatør” på ditt Nettverksråd, gir du ditt samtykke til at anonymiserte notater og sitater fra møtet kan brukes i doktorgraden.

Doktorgradsavhandlingen skrives på engelsk og vil være allment tilgjengelig når den er ferdig. Doktorgradsstudien er finansiert av Norges Forskningsråd og er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Jeg er knyttet til et større prosjekt om Nettverksråd som Ira Malmberg-Heimonen er leder for. For spørsmål er du velkommen til å ta kontakt med oss begge.

Vennlig hilsen

Sissel Johansen

Doktorgradsstudent

Høgskolen i Oslo

Tlf 22453578

e-post: sissel.johansen@sam.hio.no

Ira Malmberg-Heimonen

Prosjektleder

Høgskolen i Oslo

Tlf. 22453646

e-post: Ira.Malmberg-Heimonen@sam.hio.no

Ja, jeg gir mitt samtykke i at doktorgradsstudent Sissel Johansen er til stede under mitt Nettverksråd. Jeg er informert om forskningsprosjektet Nettverksråd, og jeg er informert om at det er frivillig å delta.

Dato og underskrift:.....

